PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

PRAKTIČNI VODIČ

SOS DJEČJE SELO HRVATSKA

SOS CHILDREN'S VILLAGES

CELCIS Centre for excellence for looked after children in Scotland

Sufinancirano od strane Europske Unije u sklopu programa: Fundamental Rights and Citizenship (REC).

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

PRAKTIČNI VODIČ

SOS DJEČJE SELO HRVATSKA

SOS CHILDREN'S VILLAGES

CELCIS Centre for excellence for looked after children in Scotland

Sufinancirano od strane Europske Unije u sklopu programa: Fundamental Rights and Citizenship (REC).

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

PRAKTIČNI VODIČ

SOS DJEČJE SELO HRVATSKA

SOS CHILDREN'S VILLAGES

CELCIS Centre for excellence for looked after children in Scotland

Sufinancirano od strane Europske Unije u sklopu programa: Fundamental Rights and Citizenship (REC).

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

Praktični vodič

2017.

IMPRESUM

©SOS Children's Villages International i ©CELCIS, Sveučilište u Strathclydeu, 2017.

Objavljeno u Austriji, nakladnik SOS Children's Villages International.

Prvo izdanje u prosincu 2017. godine.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se, ni u cijelosti ni djelomično, reproducirati, pohranjivati u sustavima za pretraživanje ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima bez prethodnog pismenog dopuštenja organizacija SOS Children's Villages International i CELCIS, osim ako to zakon izričito dopušta, ili ako je to u skladu s uvjetima ugovorenima s odgovarajućom organizacijom za zaštitu reprografskih prava. Sve upite o reprodukciji izvan navedenog okvira molimo uputiti na dolje navedenu adresu organizacije SOS Children's Villages International.

SOS Children's Villages International
Hermann-Gmeiner-Str.51
A-6020 Innsbruck
Austria
Email: train4childrights@sos-kd.org

Citirane izjave
Citirane izjave osoba u procesu izlaska iz skrbi u ovom Praktičnom vodiču prikupljene su u pet partnerskih zemalja uključenih u projekt, osim ako nije drugačije navedeno.

Grafičko oblikovanje
Bestias Dizajn

Fotografija na naslovnici
Romana Glavurdić

Autori
Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner

Uredništvo
Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov

Publikacije je nastala uz potporu Europske unije. Za sadržaj publikacije odgovaraju isključivo organizacije SOS Children's Villages International i CELCIS i ona ni na koji način ne izražava stajališta Europske unije.

ZAHVALE

SOS Children's Villages International i Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS) zahvaljuju svim osobama koje su sudjelovale u ovom projektu, kao i u pripremi i izradi ove publikacije.

Glavni autori: Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner.

Uredništvo: Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov.

Priprema za tisak: Mary Brezovich, Jezična služba organizacije SOS Dječje selo i Bestias Dizajn.

PARTNERI NA PROJEKTU

CELCIS: Irene Stevens i Ian Milligan.

Hrvatska: Hrvatska - SOS Dječje selo Hrvatska; Hrvatska komora socijalnih radnika; Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku; Ured pravobranitelja za djecu; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada; Sunčana Kusturin, Toni Maglica, master treneri; stručna grupa mladih.

Italija: SOS Dječje selo Italija (SOS Villaggi dei Bambini Onlus); Ministarstvo rada i socijalne politike; Associazione Agevolando; UNICEF; Coordinamento Nazionale Comunità per Minori (CNCM); Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza (CNCA); Istituto degli Innocenti; Autorità Garante per l'Infanzia e l'Adolescenza; Garante dell'Infanzia e dell'Adolescenza del Comune di Palermo; Garante infanzia e adolescenza Comune di Milano; Ombudsman Regione Marche; Garante infanzia e adolescenza Regione Lombardia; Garante infanzia e adolescenza Regione Emilia-Romagna; Ufficio del Garante dei diritti del minore della Regione Puglia; Ufficio del Garante Regionale Diritti della Persona del Veneto; Young Expert Group (Gruppo Giovani); Marzia Saglietti and Lisa Cerantola, Master Trainers; Valerio Belotti, Project National Youth Expert; Municipality of Verona; Consiglio Nazionale Ordine Assistenti Sociali (CNOAS); Città Metropolitana di Milano; Bicocca University; Commissione Parlamentare per l'Infanzia e l'Adolescenza;

Latvija: SOS Dječje selo Latvija (SOS Latvijas SOS-Bernu Ciematu Asociacij); Ministarstvo socijalne skrbi; Državni inspektorat za zaštitu dječjih prava; Ured pravobranitelja za djecu; Latvia Mentor; Guna Garokalna-Bihela, Valters Melderis, master treneri; Arturs Poksans, stručnjak za participaciju mladih i trener; stručna grupa mladih;

Litva: SOS Dječje selo Litva (SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija); Sveučilište Kazimieras Simonavičius; Općinska uprava Grada Vilniusa; Pravobranitelj za djecu; VšĮ "Actio Catholica Patria"; Dalia Gaidamavičiūtė-Apulskė, Rimvydas Augutavicius, Rita Škriadaitė-Vrubliauskė, glavni treneri; stručna grupa mladih.

Španjolska: SOS Dječje selo Španjolska (Aldeas Infantiles SOS); Službe za obitelj i djecu; Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i rodne ravnopravnosti; Nacionalno sveučilište za obrazovanje na daljinu (UNED); Glavna uprava za mlade pri vladi Kanarskih otoka; Glavna uprava za djetinjstvo i mladost pri katalonskoj vladi: Odjel za mlade pod zaštitom i za podršku mladih izvan sustava; Institut socijalne i zdravstvene skrbi na Kanarskim otocima; nevladina udruga Ataretaco (Kanarski otoci); Federacija objekata sa stanovima za potpomognuto stanovanje; Andrea Madera, Irene Martín, Raquel López i Alba Martínez, glavni treneri; stručna grupa mladih

SOS Children's Villages International posebno se zahvaljuje Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe na financijskoj potpori i kontinuiranoj pomoći u ostvarenju ovog projekta, kao i organizaciji Eurochild Network na osvještavanju odlučujuće uloge stručnjaka iz sektora skrbi u osiguravanju kvalitetne skrbi.

PREDGOVOR

Organizacije CELCIS i SOS Children's Villages International su, zajedno s mnogim drugima, posvećene nastojanjima da djeci i mladima bez roditeljske skrbi ili u opasnosti od gubitka roditeljske skrbi osiguraju ostvarenje njihovih prava i primitak podrške, skrbi i pažnje koju zaslužuju.

Raduje nas što smo blisko surađivali na izradi ovog *Praktičnog vodiča kroz pripremu za izlazak iz skrbi*, nadahnutog Konvencijom UN-a o pravima djeteta i utemeljenog na Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci. Važno je napomenuti da ovaj projekt pokreću četiri načela koja se provlače kroz sadržaj *Praktičnog vodiča* – izgradnja trajnih, brigom i poštovanjem prožetih odnosa s osobom u procesu izlaska skrbi, visoki stupanj participacije, promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih i potreba za međuresornim pristupom.

Svi imamo kolektivnu i važnu odgovornost da mladima u tranziciji iz sustava skrbi pružimo kvalitetnu skrb i osiguramo ostvarivanje njihovih prava. Za većinu mladih danas, osamostaljenje i preseljenje u vlastiti smještaj, nalaženje zaposlenja ili stručne obuke koja ih inspirira, daljnje školovanje, čuvanje zdravlja i postizanje pozitivnog osjećaja zadovoljstva važni su koraci na putu u odrasli život. To je razdoblje obično obilježeno nadom i iščekivanjem.

Znamo da postoje mlade osobe koje po izlasku iz alternativne skrbi vode ispunjen i iznimno uspješan život. No isto tako smo slušali djecu i mlade s iskustvom skrbi u pet zemalja koje sudjeluju u ovom projektu koji sufinancira Europska komisija – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj, a oni nisu govorili samo o tome koliko nestrpljivo iščekuju sljedeću fazu svog života, nego i o izazovima s kojima se susreću, uključujući osjećaje osamljenosti, tjeskobe, a katkad i straha. Iznimno je važno da stručnjaci čuju te poruke i odgovore na njih: mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju bojazni za svoju sigurnost/zaštitu, neadekvatnu podršku svih pružatelja usluga i, ono najvažnije, nedostatan i ponekad hladan način na koji im se podrška pruža. Mnogi nemaju osjećaj da ih se sluša, niti da osobe zadužene da im pružaju podršku u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti ispunjavaju njihove potrebe i želje.

Ne poričemo da se širom svijeta svakodnevno ulaže napor u poboljšavanje podrške za mlade u procesu izlaska iz skrbi. Unatoč tome, bolno smo svjesni ozbiljne potrebe da neprestano jačamo naše napore da učinkovitim zajedničkim radom omogućimo mladima u procesu izlaska iz skrbi najbolju moguću pripremu i podršku tijekom cijelog procesa tranzicije iz skrbi i u razdoblju koje slijedi. *Praktični vodič kroz pripremu za izlazak iz skrbi* namijenjen je informiranju i osposobljavanju svih osoba koje imaju zadatak podržavati mlade u procesu izlaska iz skrbi i započinju put prema odraslom, samostalnom životu, te njegovanju pristupa tom važnom zadatku koji na prvo mjesto stavlja mlade. *Praktični vodič* relevantan je i za donositelje odluka i

kreatore politika, kao i za zagovaratelje promjena. Nadamo se da će *Praktični vodič* značajno doprinijeti razvoju poticajnog konteksta za postizanje istinskih i trajnih promjena koje su očito potrebne i na koje osobe u procesu izlaska iz skrbi apsolutno imaju pravo.

Omogućavanje djeci i mladima da i sami utječu na pozitivne promjene u načinu na koji im sustav pruža skrb jedan je od ključnih aspekata ovog projekta, a njihova kontinuirana participacija u ovom zajedničkom procesu učenja odigrat će presudnu ulogu u osiguravanju promjene kojoj svi težimo. Upravo zato ne možemo dovoljno zahvaliti mladima u procesu izlaska iz skrbi koji su sudjelovali u preliminarnom ispitivanju u 5 zemalja sudionica, ukupno njih 68; oni su podijelili s nama svoja najdublja, najintenzivnija iskustva i dali nam neprocjenjive informacije na kojima smo im duboko zahvalni. Također zahvaljujemo svima u 35 regionalnih i lokalnih organizacija sudionica koji su dali doprinos ovoj publikaciji.

CELCIS i SOS Children's Villages International će i ubuduće zagovarati i omogućavati stručnjacima koji rade s djecom i mladima u alternativnoj skrbi da primaju potreban trening i podršku koja će ih osposobiti da mladima u procesu izlaska iz skrbi pruže najbolju moguću skrb i tako im osiguraju pozitivnu tranziciju u samostalan život. Nema sumnje da državne, regionalne i lokalne vlasti moraju poticati svoje sustave i tijela da proaktivno jačaju i njeguju vještine, znanje i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi do razine koja im omogućuje da pruže cjelovitu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.

I na kraju, zahvaljujemo Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe što ulaže sve sustavnije napore u ostvarenje prava djece i mladih i što pridaje posebnu važnost svima onima koji u ovom trenutku započinju svoj put prema uspješnoj i konstruktivnoj budućnosti.

Jennifer Davidson
Executive Director, CELCIS

Norbert Meder
CEO, SOS Children's Villages International

PREDGOVOR MEĐUNARODNE SKUPINE MLADIH STRUČNJAKA

“Moj život i moji odabiri pripadaju meni. Imam slobodu da radim ono što volim i da odlučujem kako ću to raditi. Imam vještine potrebne za samostalan život i rješavanje emocionalnih problema. Kad se osjećam slabo i ranjivo, znam da u tome nema ništa loše. Ne bojim se potražiti pomoć i mogu se osloniti na odnose povjerenja i iskrenosti s mojim pružateljima skrbi, socijalnim radnicima i drugim osobama. Ne sramim se što dolazim iz sustava alternativne skrbi. Mogu se mirno nositi s izazovima svakodnevnog života i u stanju sam sanjati. Iza mene je uspješno završeno školovanje i imam posao koji me ostvaruje. Moj život je u mojim rukama.”

Ovu viziju kreirali smo tijekom sastanka Međunarodne skupine mladih stručnjaka u Granadi u studenome 2017. godine. Hoćemo li je svi ostvariti? To još ne znamo. Na sastanku u Granadi zajednički smo odlučili što nam je potrebno da se što više približimo toj viziji. U tome će ulogu imati mnogi čimbenici, neki s naše strane, a drugi sa strane ljudi i ustanova koje su skrbile o nama i pratile nas na našem putu prema odrasloj dobi i samostalnosti. Pozivamo vas da razmotrite te aspekte i da razmislite o tome kako pružatelji alternativne skrbi i ljudi koji rade u sustavu mogu doprinijeti ostvarenju te vizije.

Podržite nas na našem putu i učinite nas još snažnijima!

Svi mi imamo svoje kvalitete, ali za njihov daljnji razvoj i osnaživanje trebamo emocionalnu podršku, akademsku i profesionalnu orijentaciju i pomoć na područjima kao što su zdravlje i socijalni sustav. Treba nam netko tko će stajati uz nas kod svih prekretnica u našem životu: kod preseljenja u zajednicu za mlade, odabira profesije, nalaženja stana. Također nam treba netko kome se možemo obratiti i kad se susretnemo s drugim izazovima, poput početka studija na fakultetu, vježbanja kuharskih vještina, organiziranja slobodnog vremena i nošenja s emocijama kao što su usamljenost i očaj – a sve nam je to potrebno i nakon što navršimo 18 godina.

Podrška može doći od pružatelja skrbi, učitelja, socijalnih radnika, obitelji i prijatelja. Ali postoje i drugi važni izvori osnaživanja, kao što su kolege, psiholozi, psihoterapeuti, drugi studenti, kućni ljubimci, hobiji, stipendije za pomoć kod novčanih problema, vrijeme koje imamo za sebe.

Ostanimo u kontaktu!

Uspješan proces izlaska iz skrbi temelji se na kvalitetnim odnosima s pružateljima skrbi i socijalnim radnicima. Želimo da nam stručnjaci prilaze individualno i da nas slušaju. Kvalitetni odnosi pomažu nam da steknemo povjerenje koje moramo imati kako bismo mogli razgovarati i o teškim temama. Iznimno nam je važno da znamo da postoji netko kome je stalo do nas, netko tko nas ne osuđuje i tko će biti tu da nam pomogne čak i ako zakoračimo u krivom smjeru.

Uvažite naše mišljenje!

Najvažnije je da se u procesu izlaska iz skrbi uvažavaju i mišljenja mladih. Ponekad drugi misle da znaju što je dobro za nas, ali mi želimo sami objasniti što za nas dobro funkcionira.

Nadamo se da će naš doprinos pripomoći poboljšanju alternativne skrbi. Želimo da sljedeća generacija djece i mladih u sustavu alternativne skrbi ima optimalne uvjete za odrastanje, razvoj i sretan život.

Međunarodna skupina mladih stručnjaka

GENEZA PROJEKTA

Izlazak iz sustava formalne alternativne skrbi važna je faza kako za mlade, tako i za pružatelje skrbi odgovorne za njihovu skrb i razvoj. Izlazak bi trebao reflektirati učinkovitost ulaganja u državne i nedržavne usluge, kao i sposobnost stručnjaka da osnaže i osposobe mlade u procesu izlaska iz skrbi da se uspješno osamostale i postanu aktivni članovi svoje zajednice. Raspoloživi podaci o mladima u procesu izlaska iz skrbi su neujednačeni, a u brojnim zemljama i relativno oskudni, ali slika koju dobivamo iz postojećih informacija je dosljedno depresivna. Iako određen broj mladih koji su izašli iz skrbi kasnije vodi uspješan i ispunjen život, mnogi još godinama jedva spajaju kraj s krajem. Tek rijetki mladi ostaju u sustavu skrbi nakon 18. godine života, a većina odlazi u dobi od 16 ili 17 godina. Ukratko, njihova tranzicija u odraslu dob je skraćena i ubrzana, što pojačava njihovu ranjivost te marginalizaciju u smislu školovanja, zapošljavanja i ostalih sfera života u široj društvenoj zajednici.

Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci čine važan okvir za razvoj kvalitetnih usluga skrbi o djeci. Smjernice sadrže jasne preporuke državama članicama za razvoj niza politika i usluga za djecu i mlade koji moraju napustiti smještaj u sustavu skrbi nakon što dosegnu zakonom propisanu dobnu granicu – kad postanu prestari za smještaj u sustavu skrbi. Smjernice također traže da se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruži podrška koja im omogućuje "osamostaljivanje i potpunu integraciju u zajednicu, osobito kroz stjecanje socijalnih i životnih vještina koje se njeguju sudjelovanjem u životu lokalne zajednice."[1].

Stvaranje sustava skrbi o djeci koji uključuje podršku za mlade u procesu izlaska iz skrbi na način koji promiče, poštuje i ostvaruje njihova prava zahtijeva trajno ulaganje u pravnu regulativu, strateško planiranje, strukture i osobe odgovorne za provedbu, uključujući stručne djelatnike i pružatelje skrbi. Podrška prava djece i mladih koji žive u sustavu skrbi je prioritet za UN, EU i Vijeće Europe. To se odražava i u apelu upućenome zemljama da na međuresornoj razini razvijaju kompetentne djelatnike koji su osposobljeni da u svom radu primjenjuju pristup zasnovan na pravima. Odjel za prava djece pri **Vijeću Europe** već je demonstrirao svoje postojano opredjeljenje za promicanje ove problematike, prvo kroz svoju **Preporuku o pravima djece koja žive u institucijama**[2] iz 2005. godine, a potom i kroz **Preporuku o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima**[3] iz 2011. godine. Konkretnije, edukacija stručnih djelatnika koji rade s djecom u sustavu alternativne skrbi istaknuta je kao jedan od ključnih prioriteta i u trenutno važećoj **Strategiji za prava djeteta (2016.-2021.)**.

Priprema za izlazak iz skrbi – Sustav zaštite djece prilagođen stručnjacima i mladima je dvogodišnji projekt koji sufinancira Glavna uprava Europske komisije za pravosuđe, a vode ga SOS Dječje selo i CELCIS. Glavni cilj ovog projekta jest njegovati pristup zasnovan na pravima djece među stručnjacima radi poboljšavanja ishoda za djecu i mlade, osobito kod pripreme za izlazak iz alternativne skrbi. Projekt se provodi u 5 zemalja EU i

obuhvaća 35 nacionalnih partnera, uključujući ministarstva, tijela javne uprave, pravobranitelje, organizacije za djecu i mlade, kao i preko 50 mladih osoba.

Ovaj *Praktični vodič* nastao je radi ostvarivanja međunarodnih ciljeva kroz unaprjeđenje znanja i vještina stručnjaka, pružatelja skrbi i ostalih dionika zaduženih za pružanje podrške djeci i mladima u procesu izlaska iz skrbi.

SADRŽAJ

1. UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ* 14

1. Zašto nam je potreban ovaj *Praktični vodič*? 14
2. Što je svrha ovog *Praktičnog vodiča*? 16
3. Kome je *Praktični vodič* namijenjen?? 17
4. Kojim se temama bavi ovaj *Praktični vodič*? 18
5. Kako koristiti *Praktični vodič* 19

2. DEFINICIJE 22

3. GLASOVI MLADIH:
ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ 26

4. TEMELJNA NAČELA 32

1. načelo: Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem 33
2. načelo: Postizanje visokog stupnja participacije 34
3. načelo: Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih 36
4. načelo: Potreba za međuresornim pristupom 37

5. PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN? 40

6. IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES 44

1. Kontinuum skrbi 44
2. Zajednička odgovornost tijekom procesa 46

7. RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI 50

Prepoznavanje izazova pred mladima u procesu izlaska iz skrbi 50

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi 53
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena 54
C. Davanje prednosti praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa 55
D. Jačanje otpornosti na izazove 56
E. Ispunjavanje kompleksnih potreba mladih osoba 59
F. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa 62

8. PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA 66

1. Uvod u planove izlaska 67
2. Proces planiranja izlaska 69
3. Međuresorna suradnja: važnost suradnje s ostalim stručnjacima i ustanovama kod izrade i provedbe planova izlaska 71

9. IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE 74

1. Uspostavljanje odnosa i upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi 75
2. Prikupljanje informacija 79
3. Stvaranje jasne slike potreba, ciljeva i težnji osobe u procesu izlaska iz skrbi: sad i u budućnosti 80
4. Određivanje izvora podrške za ispunjavanje individualnih potreba, želja i aspiracija mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi 83
5. Vršnjačko mentorstvo 85

10. IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI 92

Pokazatelji dobre prakse za participaciju 94

11. SADRŽAJ PLANA IZLASKA 96

1. Podsjetnik na važnost planiranja izlaska 96
2. Glavne teme u planu izlaska 100
   - A. Zdravlje i dobrobit 101
   - B. Osobni razvoj 103
   - C. Obitelj i prijatelji 104
   - D. Učenje i rad 106
   - E. Gdje želim živjeti 107
   - F. Praktične vještine 108
   - G. Novac 109
   - H. Prava i pravna pitanja 110
   - I. Redovne revizije planova izlaska 111

12. PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST 114

1. Osamostaljivanje 115
2. Kontinuirani odnosi 115
3. Kontinuirani pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi 117

13. ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA 120

1. Zagovarački rad na jačanju i promjeni zakona i politika 121
2. Prikupljanje podataka 121
3. Obaveza osiguravanja usluga i resursa 122
4. Osposobljavanje stručnog osoblja 123
5. Sustavno praćenje i evaluacija 123
6. Promicanje pozitivnih stavova 124
7. Zagovaranje pozitivnih promjena 124

PRILOZI

Prilog 1: Sažetak Smjernica UN-a za alternativnu skrb o djeci 126
Prilog 2 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta pisana jezikom prilagođenom djeci 131
Prilog 3: Članci Opće deklaracije o ljudskim pravima 130
Prilog 4: Modeli participacije 132
- I. Hartove ljestve participacije 132
- II. Shierovi putevi do participacije 135
- III. Model na pravima zasnovane dječje participacije prema Lauri Lundy 136

POGLAVLJE 1

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

1. ZAŠTO NAM JE POTREBAN OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Kad mladi smješteni u sustav alternativne skrbi dosegnu određenu dob, država više nema zakonsku obavezu da im osigurava smještaj, pa oni moraju napustiti taj oblik skrbi. Ta zakonska dobna granica varira od zemlje do zemlje. U praksi, izlazak iz skrbi je velika životna prekretnica koja podrazumijeva proces tranzicije uzdržavanog djeteta koje živi u izvanobiteljskom obliku skrbi i prima stručnu podršku u samostalan život.

Sve mlade osobe trebaju kontinuiranu pomoć za glatki prelazak u odrasli život. Svi dobri roditelji nastavljaju pružati ljubav i podršku svojoj djeci i nakon što napune 18 godina, što je najbolji vjetar u leđa koji mogu dobiti na početku samostalnog života. Ni za mlade u sustavu skrbi ne smijemo tražiti ništa manje od toga. (Mendes, 2009.)

Brojni dokazi, međutim, ukazuju na to da je problematika izlaska iz skrbi zanemarena i da joj se ne pridaje potrebna važnost, što dovodi do slabih socijalnih i razvojnih ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi.[4]

Nedavno istraživanje koje je organizacija SOS Children's Village International provela u 12 zemalja srednje Europe otkriva da je priprema za izlazak iz skrbi često ugrožena zbog "štetnih nedostataka"[5]. Ovo istraživanje ukazuje na probleme kao što su neadekvatno planiranje i podrška prije izlaska iz skrbi, nesrazmjerne poteškoće u nalaženju stambenog smještaja, mogućnosti školovanja i zaposlenja, nedostatna financijska pomoć te slaba socijalna i emocionalna podrška u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

Svaka osoba u procesu izlaska iz skrbi je jedinstvena; svaka ima drugačiji životni put i drugačije opcije, mogućnosti i izbore. Neke od njih možda će voditi vrlo uspješan život. No pogledamo li ih kao skupinu, mladi u procesu izlaska iz skrbi ubrajaju se među društvene skupine s najlošijim ishodima. Međunarodna istraživanja potvrđuju da su mladi u procesu izlaska iz skrbi jedna od najranjivijih društvenih skupina i da su u usporedbi sa svojim vršnjacima izrazito obespravljeni.

Mlade u procesu izlaska iz skrbi češće pogađaju pojave kao što su:

- viša stopa nezaposlenosti
- slabije stručne kvalifikacije i manja mogućnost nastavka školovanja ili stručnog osposobljavanja
- financijska i materijalna neimaština
- beskućništvo
- znatno viša stopa preuranjene smrti
- slabije mentalno i tjelesno zdravlje
- viša stopa trudnoće u tinejdžerskoj dobi
- veća vjerojatnost umiješanosti u kriminalne aktivnosti ili izloženosti kriminalnim aktivnostima

Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti stigmatizaciju i diskriminaciju te prolaziti kroz neuobičajeno učestala ili teška razdoblja nestabilnosti, straha i samoće. Mnogi se ovi problemi nastavljaju javljati bez obzira na to koliko je vremena proteklo od njihovog izlaska iz skrbi, a za neke mlade ovako teška situacija može potrajati cijeli život.

Preliminarno ispitivanje provedeno u pet zemalja sudionica ovog projekta – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj – također je istaknulo izazove i značajne nedostatke u procesu izlaska iz skrbi. Rezultati ovog ispitivanja bili su osobito važni za sadržaj *Praktičnog vodiča* i njima se detaljnije bavimo u nastavku teksta.

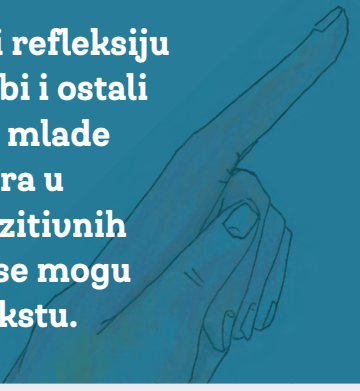
Očito je da bi sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi trebale zajednički raditi na tome da mladima u procesu izlaska iz skrbi osiguraju najkvalitetniju moguću podršku, koja na najbolji način odgovara na njihove individualne potrebe, želje i okolnosti. ***Praktični vodič* stoga uključuje ona područja podrške i savjete koji trebaju biti dostupni tijekom cjelokupnog procesa izlaska iz skrbi: kod priprema za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicije ili polusamostalnog življenja i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi, dok se mlada osoba navikava na samostalan život.**

2. ŠTO JE SVRHA OVOG *PRAKTIČNOG VODIČA*?

Ovaj *Praktični vodič* promiče poboljšanja u praksi koja bi trebala imati pozitivne rezultate za mlade tijekom i nakon procesa izlaska iz skrbi. Temelji se prvenstveno na realitetu nacionalnih i lokalnih situacija u kojima se izlazak iz skrbi odvija u ovom trenutku.

Ovaj pristup stoga polazi od pretpostavke da bar u prvo vrijeme neće doći do značajnih promjena u zakonodavstvu, politici, regulativi i raspoloživim ljudskim i materijalnim resursima. Nema nikakve sumnje da će trebati dosta vremena da se osiguraju pozitivni pomaci na bilo kojem od tih područja, iako se ne može poreći da je potreba za promjenama nužna i urgentna.

Zato je prvi cilj *Praktičnog vodiča* potaknuti refleksiju o tome što različiti stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali dionici mogu učiniti da poboljšaju ishode za mlade osobe u sklopu pravnog i regulatornog okvira u njihovoj zemlji. To uključuje razmatranje pozitivnih inicijativa, individualnih i zajedničkih, koje se mogu poduzimati ili pokrenuti u sadašnjem kontekstu.

U isto vrijeme, *Praktični vodič* donosi materijal koji može pridonijeti inicijativama za pokretanje poželjnih promjena u tom kontekstualnom okviru. Zato Vodič stavlja veliki naglasak na potrebu da se različiti uključeni akteri međusobno konzultiraju i surađuju – to, naravno, obuhvaća i mlade u sustavu skrbi ili s iskustvom skrbi. Učinkovit zagovarački rad koji bi trebao izrasti iz takvih napora bit će ključan činitelj u osiguravanju dubljih promjena potrebnih za značajno poboljšanje ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi na sustavnoj razini.

3. KOME JE *PRAKTIČNI VODIČ* NAMIJENJEN??

Ovaj *Praktični vodič* namijenjen je prvenstveno informiranju i osposobljavanju osoba koje su dužne podržavati i voditi mlade u procesu prelaska iz sustava skrbi u život odrasle, samostalne osobe. To se odnosi u prvom redu na osobe koji svakodnevno rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi, osobito na pružatelje skrbi i definirane osobne savjetnike. No isto se odnosi i na sve osobe u zdravstvenom i školskom sektoru, u službama za zapošljavanje i u pravosuđu. Praktično vodič također je relevantan za donositelje odluka i kreatore politika u svim navedenim resorima, kao i za zagovaratelje reformi.

Slično krilatici da "dijete podiže čitavo selo", jedno tijelo ne može samo ispuniti sve potrebe koje mlade osobe mogu imati niti im može samo pružati svu potrebnu podršku. Zato je važno primijeniti široku, holističku perspektivu na potrebe mladih osoba i na usluge koje te potrebe mogu ispuniti. Također je važno da ključna tijela zajedno planiraju i rade u duhu veće suradnje nego dosad, kako bi se osigurala dostupnost relevantne pomoći i usluga. Razumije se samo po sebi da bi pružatelji skrbi, socijalni radnici i ostali stručnjaci trebali imati sličan doživljaj kompleksnih potreba, bojazni i naravno, individualnih kvaliteta mladih u procesu izlaska iz skrbi, kao i uloga koje svaka od ovih profesija igra u pružanju podrške ovoj kategoriji mladih.

Dodajmo još i da bi ovaj *Praktični vodič* trebao poslužiti kreatorima politika, donositeljima odluka i zakonodavcima kao koristan izvor informacija i savjeta o potrebama djece i mladih u svim fazama procesa izlaska iz skrbi.

4. KOJIM SE TEMAMA BAVI OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Praktični vodič **prvo razmatra iskustva izlaska iz skrbi u pet zemalja sudionica na projektu, koja su u znatnoj mjeri odredila glavni sadržaj ovog dokumenta. U nastavku opisujemo temeljna načela koja moraju biti prisutna u svim aspektima pripreme za izlazak iz skrbi, tranzicije i podrške nakon izlaska. Nakon toga slijedi opis najboljih načina za osposobljavanje, podršku i vođenje mladih kroz te važne korake u njihovom životu: to je proces planiranja izlaska. Vodič zaključujemo poglavljem o zagovaračkim aktivnostima koje bi mogle pomoći da se postignu promjene koje jamče pozitivne ishode mladima u procesu izlaska iz skrbi.**

PRAKTIČNI VODIČ **PODIJELJEN JE NA TRINAEST POGLAVLJA:**

1. poglavlje: Uvod u *Praktični vodič*

2. poglavlje: Definicije

3. poglavlje: Glasovi mladih: iskustvo izlaska iz skrbi u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

4. poglavlje: Temeljna načela

5. poglavlje: Pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi: tko treba biti uključen

6. poglavlje: Izlazak iz skrbi kao kontinuirani proces

7. poglavlje: Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi

8. poglavlje: Planovi izlaska i proces planiranja

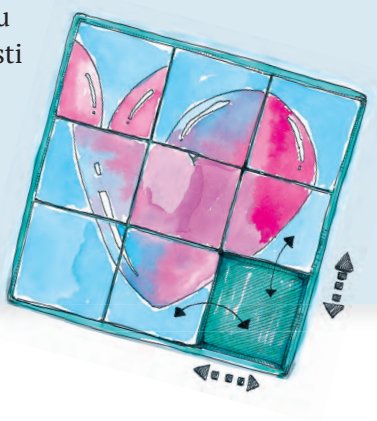
9. poglavlje: Izrada plana izlaska: zadaci za osobne savjetnike

10. poglavlje: Izrada plana izlaska: važnost potpunog i konstruktivnog sudjelovanja mladih u procesu izlaska iz skrbi u oblikovanju vlastite budućnosti

11. poglavlje: Sadržaj plana izlaska

12. poglavlje: Podrška nakon izlaska i samostalnost

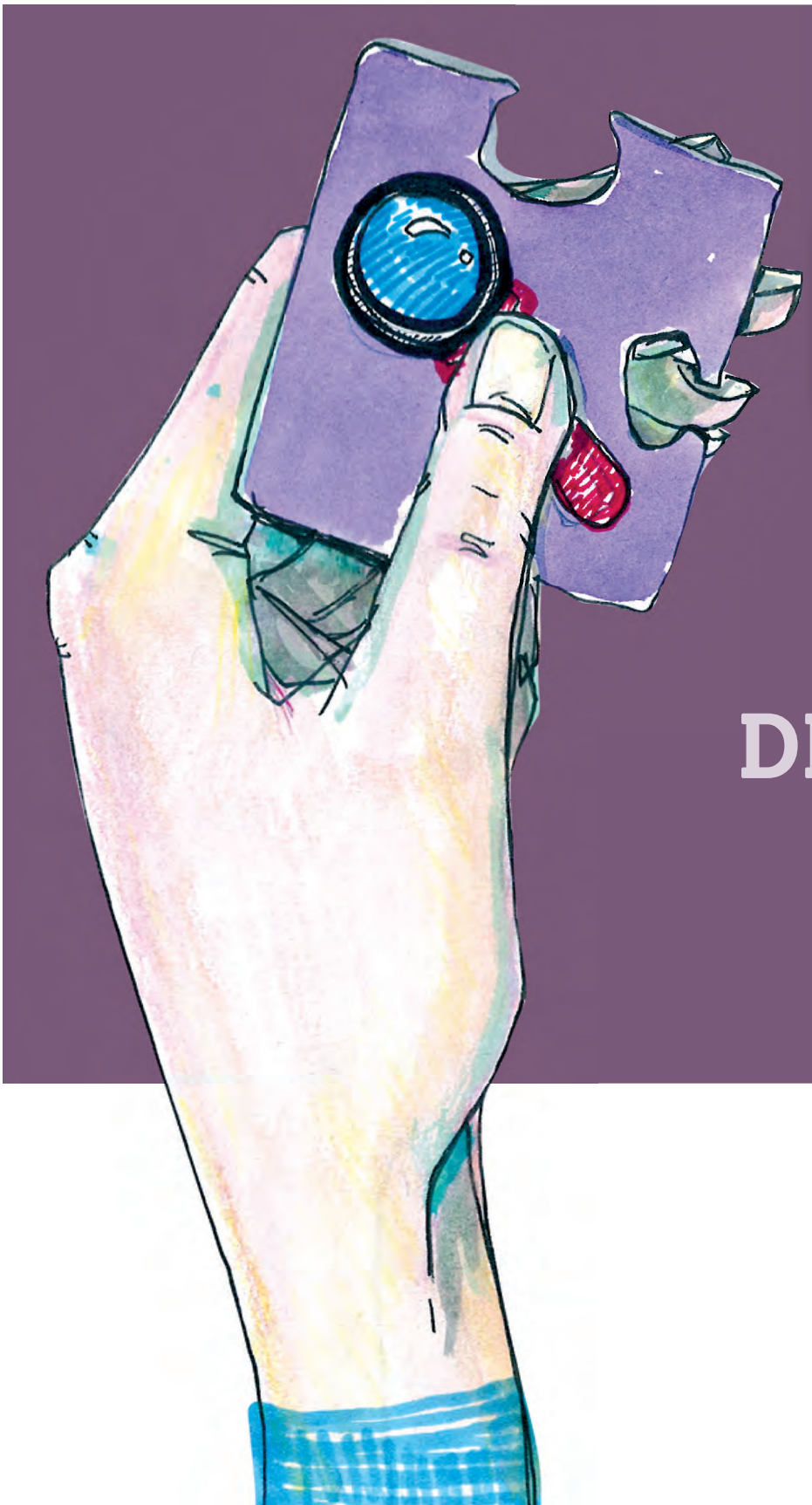
13. poglavlje: Zagovaranje promjena: daljnji rad na postizanju pozitivnih pomaka

5. KAKO KORISTITI *PRAKTIČNI VODIČ*

Praktični vodič osmišljen je tako da ispunjava dvije jasne funkcije:

1. **Referentni dokument za kontinuiranu podršku** osoblja koje radi s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Zamišljen je kao pristupačno pisan tekst s jasno definiranim poglavljima koja se bave brojnim aspektima izlaska iz skrbi i u kojima ćete brzo i lako naći konkretne pojmove kad trebate osvježiti svoje poznavanje glavne materije. Također služi kao dobar poticaj za diskusiju kad surađujete s pružateljima skrbi i osobljem iz drugih ustanova, jer im pomaže da razumiju neka područja o kojima treba voditi računa ako žele da se mladi uspješno osamostale
2. **Dio šireg programa edukacija i razvoja** za pripremu osoba koje rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi ili skrbe o njima. Osobe koje se služe ovim vodičem da mladima pomognu pri tranziciji iz sustava skrbi sigurno su završile i pripadajuću edukaciju. Ta edukacija se nadopunjava s Praktičnim vodičem i stavlja sadržaj vodiča u kontekst relevantan za konkretnu zemlju u kojoj se edukacija odvija. ***Praktični vodič* mora biti popraćen edukacijom koji je osmišljena upravo za ovaj projekt.** Edukaciju vode glavni treneri koji dobro poznaju *Praktični vodič* i njegove ciljeve. Edukacija koja prati ovaj *Praktični vodič* često se referira na njegov sadržaj i pruža prilike za razvijanje dodatnih alata koji su relevantni i prikladni za lokalnu situaciju.

POGLAVLJE 2

DEFINICIJE

DEFINICIJE

Terminologija vezana za alternativnu skrb može se drastično razlikovati od zemlje do zemlje. U nastavku donosimo pojmovnik termina koji se koriste u ovom *Praktičnom vodiču*, uz razumijevanje da ti termini i značenja ne moraju biti univerzalno prihvaćeni.

Dijete: the period following a young person's departure from a formal care setting and during which they should be in receipt of, or eligible for, ongoing guidance and support.

Formalna (alternativna) skrb: sva skrb koja se pruža u obiteljskom okruženju koju je odredilo nadležno tijelo upravne ili sudske vlasti, i sva skrb koja se pruža u institucionalnom okruženju, uključujući privatne ustanove, neovisno o tome je li to rezultat upravnih ili sudskih mjera (Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci, 2009.).

Izlazak iz skrbi: proces koji se pokreće kad dijete ili mlada osoba koja živi u sustavu formalne alternativne skrbi dosegne dobnu granicu nakon koje više nema zakonsko pravo ostati u toj vrsti smještaja. Izlazak iz skrbi uključuje pripremu za izlazak, proces prelaska u samostalan život (tranzicija i polusamostalno življenje) i razdoblje nakon izlaska.

Osobni savjetnik: osoba – u idealnom slučaju profesionalni socijalni radnik – koja ima glavnu i neposrednu odgovornost da mladoj osobi osigura uspješnu tranziciju iz sustava skrbi u stabilan samostalni život. Ovo može varirati od zemlje do zemlje.

Mlada osoba: UN definira mlade (mlade osobe) kao osobe u dobi između 15 i 24 godina (Opća skupština UN-a, 2001., 56. zasjedanje).

Mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi: osoba koja odlazi iz sustava formalne skrbi nakon što dosegne starosnu granicu u kojoj je to zakonom propisano.

Podrška nakon izlaska (after-care): razdoblje koje slijedi nakon izlaska mlade osobe iz sustava formalne skrbi i tijekom kojega mlada osoba treba imati pravo dobivati kontinuirano savjetovanje i podršku.

Pružatelji skrbi: osobe koje su odgovorne neposredno i svakodnevno skrbiti o mladoj osobi tijekom trajanja smještaja, kao što su udomitelji ili odgajatelji u domu.

Samostalni život: kad mlada osoba više ne živi u smještaju unutar sustava formalne alternativne skrbi.

Tranzicija: razdoblje ili proces promjene dok mlada osoba izlazi iz sustava formalne alternativne skrbi i postaje samostalna odrasla osoba. (Jedan primjer: u SOS Dječjim selima, termin "tranzicija" često se koristi za preseljenje iz SOS Dječjeg sela u Zajednicu mladih i iz Zajednice mladih u program polusamostalnog življenja prije potpunog osamostaljenja.)

POGLAVLJE 3

GLASOVI MLADIH:

ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

GLASOVI MLADIH: ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

Sadržaj ovog Praktičnog vodiča dobrim se dijelom naslanja na opsežno preliminarno ispitivanje provedeno u svih pet zemalja sudionica na ovom projektu: u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj.

Ispitivanje je obuhvatilo 68 razgovora koje su s mladima u procesu izlaska iz skrbi vodili njihovi vršnjaci. Nakon konzultacije s članovima nacionalnih stručnih grupa mladih u svakoj zemlji, dogovorena su tri glavna pitanja koja su se koristila u svim razgovorima:

- **Što je dobro funkcioniralo u procesu izlaska iz skrbi?**
- **Koje bi stvari trebale ostati nepromijenjene u procesu izlaska iz skrbi, a koje bi trebalo promijeniti?**
- **Koje bi vještine, znanja i iskustva trebali posjedovati ljudi koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi?**

U sklopu preliminarnog ispitivanja provedeno je i mapiranje nacionalnog sustava izlaska iz skrbi te upitnik. Na tome su radili članovi nacionalnog koordinacijskog odbora koji se u sastojao od ključnih stručnih dionika u svakoj zemlji. Cilj upitnika bio je steći uvid u glavne izazove s kojima se susreću mladi u procesu izlaska iz skrbi i dobiti preporuke za promjenu.

Rezultati ispitivanja otkrivaju da mladi u procesu izlaska iz skrbi pri napuštanju smještaja prolaze kroz širok raspon emocija: sreća i iščekivanje slobode i samostalnosti miješaju se s osjećajima usamljenosti, tjeskobe, a ponekad i straha. Mladi u procesu izlaska iz skrbi zabrinuti su zbog svoje sigurnosti, neadekvatne razine podrške, nezadovoljavajućeg načina na koji se podrška nudi, nedostatka dostupnih usluga i nedostatnog sudjelovanja u odlučivanju. Oni smatraju da osobe koje su im dužne pružati podršku tijekom procesa izlaska iz skrbi ne ispunjavaju njihove potrebe i želje u dovoljnoj mjeri.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Rezultati jasno ukazuju na potrebu da se poboljšaju svi aspekti procesa izlaska iz skrbi i podrške koju djeca i mladi primaju dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, dok se osamostaljuju i dok nastavljaju slijediti taj put u razdoblju nakon izlaska.

Tabela u nastavku teksta sadrži sažetak glavnih rezultata preliminarnog ispitivanja.

Tabela rezultata preliminarnih ispitivanja u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

TEMA	REZULTATI
Dobivena skrb	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da su povjerenje, poštovanje i osjećaj da dobivaju istinsku skrb najvažniji aspekti odnosa između njih i osoba koje im pružaju podršku – pri čemu je naročito važna povezanost s osobnim savjetnicima. Naglasili su koliko je važno da se svaki oblik podrške pruži na brižan način. Isto tako žele mogućnost emocionalnog povezivanja s ljudima kojima su povjereni na brigu i koji donose odluke koje će utjecati na njihov život.
Participacija	Mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o tome koliko im je važno da u potpunosti i istinski sudjeluju u donošenju odluka koje se tiču njihovog života. Oni žele mogućnost da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i isplaniraju način na koji žele ostvariti promjene u svom životu. Mladi u procesu izlaska iz skrbi ne žele da im se drže govori – oni žele sugovornika koji ih doista sluša i koji s njima vodi istinski dijalog.
Individualnost	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da žele da se uvaži da su svi različiti i da imaju različite potrebe, okolnosti i želje. Žele podršku prilagođenu njihovoj specifičnoj situaciji i težnjama.

Starosna granica za izlazak iz skrbi	Rezultati ispitivanja naglašavaju da izlazak iz skrbi ne bi trebao ovisiti o dobi, nego bi trebao voditi računa i o drugim čimbenicima, kao što su stupanj zrelosti, sposobnosti, okolnosti i želje. To znači da dob u kojoj su u različitim zemljama zakonski dužni izaći iz skrbi nije uvijek u skladu s individualnim potrebama, okolnostima i željama mladih u procesu izlaska iz skrbi.
Priprema i podrška za tranziciju i razdoblje nakon izlaska iz skrbi	Neki mladi u procesu izlaska iz skrbi preporučuju da proces pripreme treba početi prvog dana kad dijete uđe u sustav skrbi, dok drugi predlažu da počne najkasnije godinu-dvije prije dosezanja starosne granice nakon koje im se prekida smještaj. Osim toga, smatraju da bi razdoblje podrške nakon izlaska iz skrbi trebalo ovisiti o individualnim potrebama. To nameće zaključak da bi razdoblje takve podrške trebalo biti znatno dugotrajnije nego što je sad.
Razdoblje tranzicije	U nizu zemalja sudionica, mladi u procesu izlaska iz skrbi dobili su mogućnost da žive u "tranzicijskom" smještaju (na primjer, u "kući za mlade"). Većina mladih s takvim iskustvom kaže da im je ono omogućilo da se osamostale postupno i da se bolje pripreme. Neki su smatrali da restrikcije poput obaveznog vremena do kojeg se moraju vratiti kući nije bilo u skladu s njihovim statusom mladih odraslih osoba koje se nastoje osamostaliti.
Dosljednost procesa izlaska iz skrbi	Rezultati pokazuju da proces izlaska iz skrbi nije dosljedan, nego varira unutar iste zemlje, kao i od zemlje do zemlje. To znači da mladi u procesu izlaska iz skrbi nisu dobivali istu skrb i podršku, niti su imali isti pristup pravima i olakšicama.
Samostalni život	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da im je vrlo važno dobiti priliku da razvijaju praktične vještine koje će im trebati za samostalni život. Na primjer, žele naučiti kuhati i pospremati, raspolagati novcem i brinuti se za vlastito zdravlje. Žele savjete o dobivanju naknada i olakšica, pomoć za preseljenje u prikladan smještaj, kao i informacije o mogućnostima školovanja i nalaženju zaposlenja.

Održavanje odnosa	Ističe se važnost održavanja odnosa između djece i njihovih obitelji dok su u sustavi skrbi. Neke mlade osobe i stručnjaci naglašavaju potrebu za sudjelovanjem obitelji u procesu izlaska iz skrbi. Isto tako, mladi u procesu izlaska iz skrbi žele ostati u kontaktu sa svojim pružateljima skrbi, to jest, s udomiteljima i odgajateljima iz doma, i sačuvati prijatelje koje su stekli tijekom boravka u smještaju.
Međuresorni pristup	Mladi u procesu izlaska iz skrbi trebaju pristup širokom rasponu različitih vrsta podrške i temeljnih usluga koje im se mogu pružiti kroz međuresornu mrežu stručnjaka. Vidljiva je potreba da se poboljša međuresorna suradnja između zdravstvenog i školskog sektora, stambenog sektora, službi za zapošljavanje, pravosuđa i ostalih važnih profesija.
Poticajno okruženje	Stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali trebaju poticajno okruženje u kojem mogu obavljati svoje dužnosti. U tom smislu, prepoznaje se potreba za poboljšanjem zakonodavnog okvira, politika, propisa, standarda kvalitete i smjernica. Jednako tako je potrebno uvesti kvalitetnije procese prikupljanja i analize podataka, što će dovesti do točnijeg i učinkovitijeg planiranja.
Stručno osposobljavanje	Istraživanje je ustanovilo da postoji potreba za mnogo većim ulaganjem u vještine, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi koji imaju odgovornost pružati podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.
Promicanje pozitivnih promjena	Izražena je bojazan zbog stigmatizacije i diskriminacije djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi, te potreba da se zagovaračke aktivnosti više pozabave tim problemom.

Uvid u navedene rezultate odigrao je presudnu ulogu u oblikovanju sadržaja i izradi ovog *Praktičnog vodiča*, namijenjenog poboljšavanju iskustva mladih u procesu izlaska iz skrbi u svim zemljama sudionicama na projektu.

Tijekom preliminarnog ispitivanja, mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o svojim idejama i iskustvima: njihova razmišljanja ćete u ovom *Praktičnom vodiču* pronaći pod naslovom "Iz preliminarnog ispitivanja". Dodatne povratne informacije iz preliminarnog ispitivanja kroz cijeli se dokument javljaju u oblačićima raznih boja.

POGLAVLJE 4

TEMELJNA NAČELA

TEMELJNA NAČELA

Filozofija i pristup koji se provlači kroz ovaj *Praktični vodič* počivaju na četiri temeljna načela. Ta načela su strukturirana u sklopu sveobuhvatnog pristupa usmjerenog na dijete i mladu osobu koji prepoznaje mlade u procesu izlaska iz skrbi kao međusobno različite i autonomne nositelje prava.

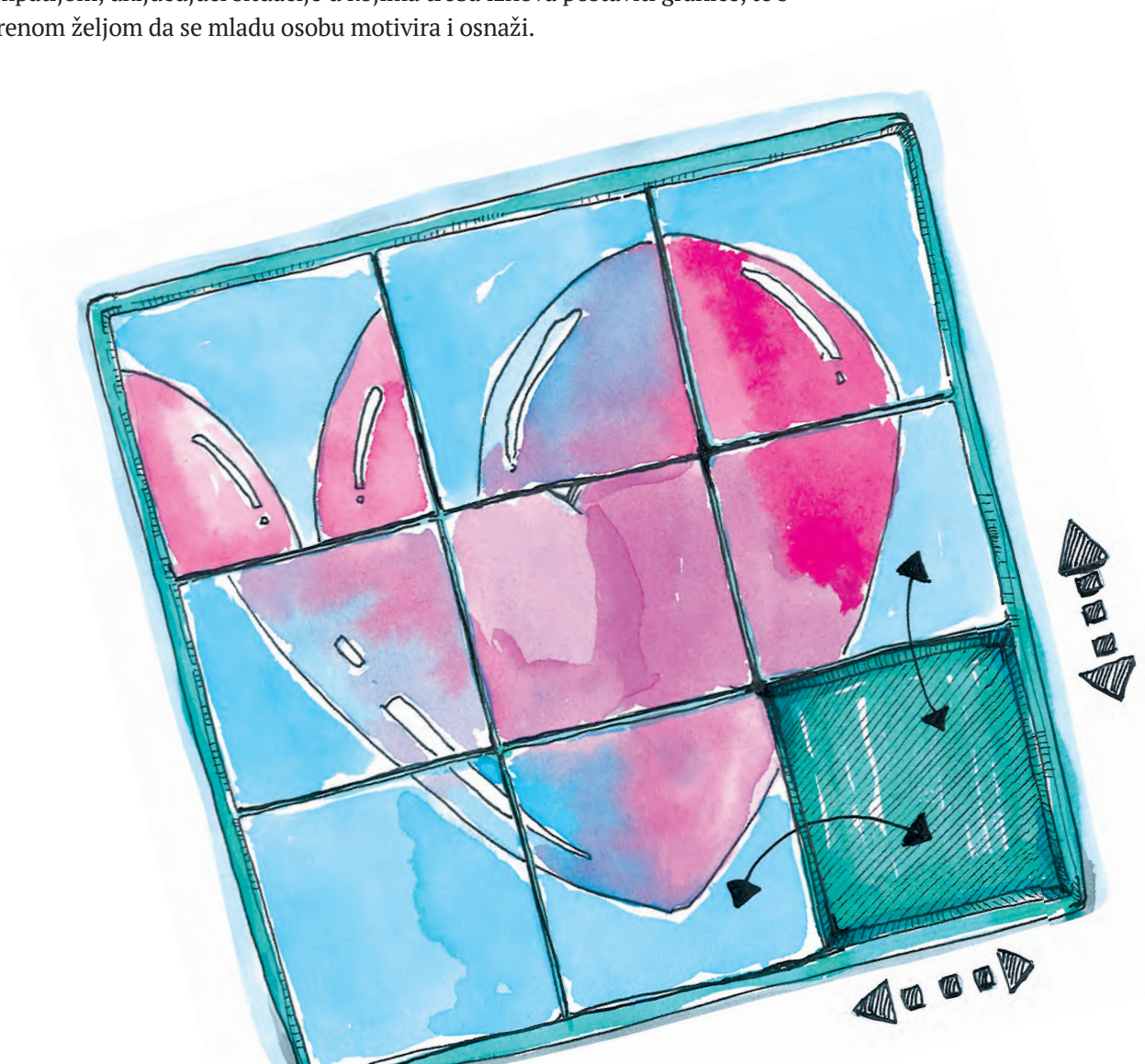
Pristup izlasku iz skrbi usmjeren na dijete i mladu osobu stavlja mlade u procesu izlaska iz skrbi u središte svih procesa pružanja skrbi i osigurava da nositelji dužnosti na svim razinama ispunjavaju svoju obavezu da poštuju, štite i ostvaruju ta prava. Ovaj pristup prepoznaje važnost toga da stručnjaci istinski uspostave komunikaciju s djecom i mladima s kojima i za koje rade i uključuju ih u sve prakse i procese odlučivanja koji neposredno utječu na njihov životni put, od ulaska u skrb do osamostaljenja. I na kraju, ovaj pristup jača sposobnost djece i mladih da traže i ostvaruju svoja prava i da se zalažu za priznavanje tih prava. (Vidi također brošure Osiguranje dječjih prava[6], Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Upoznaj svoja prava![7] i priloge 1, 2 i 3.)

Ovo poglavlje na jednom mjestu okuplja ova četiri međusobno isprepletena načela, opisuje kojom su logikom nastala i kakve implikacije imaju za praksu. Ova načela čine "niti" koje se provlače kroz dokument i na njih se eksplicitno ili implicitno pozivamo na različitim mjestima u Praktičnom vodiču kad je to naročito relevantno za konkretna pitanja koja razmatramo. No isto tako o njima treba stalno voditi računa u odnosu na sve teme i sve faze procesa izlaska iz skrbi.

1. NAČELO:
Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem

Ovaj *Praktični vodič* sustavno zauzima stav da način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pružaju smjernice i podrška nije ništa manje važan od sadržaja koji im se pruža. Mladi s iskustvom skrbi stavljaju veliki naglasak na potrebu da osjete da im se pruža briga, da ih se vrednuje i poštuje (vidi "Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi" u 7. poglavlju).

Takav pristup, zasnovan na izgradnji odnosa, prepoznaje da osmišljavanje i provedba pripreme za izlazak iz skrbi ne može biti birokratska radnja, nego proces koje zahtijeva međusobno povjerenje i poštovanje između stručnjaka i relevantne mlade osobe. Isto tako, podršku nakon izlaska iz skrbi treba pružati s empatijom, uključujući situacije u kojima treba iznova postaviti granice, te s iskrenom željom da se mladu osobu motivira i osnaži.

2. NAČELO:
Postizanje visokog stupnja participacije

Konvencija o pravima djeteta (engl. CRC), koja se odnosi na sve osobe mlađe od 18 godina, propisuje obavezu da se od djece traži mišljenje o svemu što ih se tiče, te da se to mišljenje uvaži (članak 12.) Konvencija također definira pravo djeteta da dobije "odgovarajuće usmjeravanje i vođenje" u korištenju prava priznatih Konvencijom, uzimajući u obzir "razvojne sposobnosti" djeteta (članak 5.).

Iz ovoga slijedi da mišljenja mladih koji se pripremaju za izlazak iz skrbi i njihova aktivna uloga u procesu očito moraju biti presudni element u oblikovanju individualnog plana za tranziciju i podrške nakon izlaska iz skrbi. *Praktični vodič* kroz čitav dokument naglašava važnost participacije, u skladu s rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Participaciju" u 10. poglavlju).

Sudjelovanje djece u odlučivanju ima brojne implikacije.

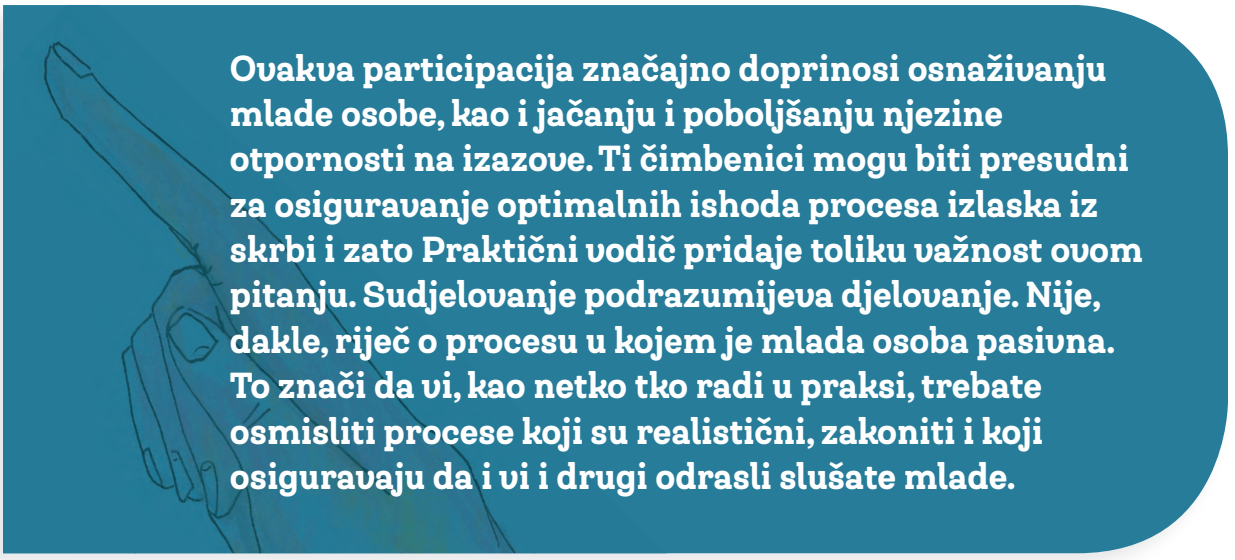
Prva implikacija je da se djeci – individualno i kao skupini – moraju ponuditi sve relevantne informacije o njihovim trenutnim i budućim opcijama ili da ih ona moraju biti u stanju zatražiti i dobiti, jer je to jedini način da djeca formiraju informirano mišljenje – drugim riječima, jedino tako njihova participacija doista imao smisla. (I uostalom, pristup takvim informacijama također je pravo definirano Konvencijom).

Drugo, te informacije moraju biti realistične u smislu njihovih izgleda, mogućnosti i podrške koja im se uistinu može staviti na raspolaganje i djeci se moraju prenijeti na lako razumljiv način.

Treće, mišljenje djeteta/mlade osobe mora se zatražiti na način i u kontekstu koji mu/joj omogućuje da to mišljenje slobodno izrazi. Dijete/mlada osoba ne smije se pri izražavanju svog mišljenja osjećati kao da je pod pritiskom ili sputano/a.

Četvrto, dijete/mlada osoba od početka mora znati da možda neće biti moguće u potpunosti postupati u skladu s njegovim/njezinim zahtjevima i željama. Dijete/mlada osoba također mora imati potpunu informaciju o razlozima za donošenje kasnijih odluka, bez obzira na to jesu li ili nisu u skladu s izraženim željama djeteta/mlade osobe. To bez obzira na ishod postavlja temelj za izradu plana koji mlada osoba razumije i čijem nastanku doprinosi.

Drugim riječima, pravilno postupanje u skladu s načelom "participacije" ne može se jednostavno svesti na "konzultaciju". Ono mora osigurati znatno dublje sudjelovanje mlade osobe – a to zahtijeva od relevantnih stručnjaka da se ozbiljno založe za takav pristup i osiguraju ga.

Ovakva participacija značajno doprinosi osnaživanju mlade osobe, kao i jačanju i poboljšanju njezine otpornosti na izazove. Ti čimbenici mogu biti presudni za osiguravanje optimalnih ishoda procesa izlaska iz skrbi i zato Praktični vodič pridaje toliku važnost ovom pitanju. Sudjelovanje podrazumijeva djelovanje. Nije, dakle, riječ o procesu u kojem je mlada osoba pasivna. To znači da vi, kao netko tko radi u praksi, trebate osmisliti procese koji su realistični, zakoniti i koji osiguravaju da i vi i drugi odrasli slušate mlade.

Na kraju nije ništa manje važno istaknuti da su mladi koji su na ovaj način sudjelovali u procesu odlučivanja u osobito dobrom položaju da svojom perspektivom doprinesu poboljšavanju usluga i podrške općenito, a isto vrijedi i za mjere koje mogu još više potaknuti istinsku participaciju drugih mladih osoba koje će u budućnosti izlaziti iz skrbi.

3. NAČELO:
Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih

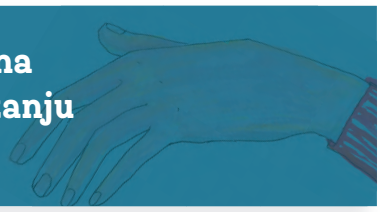
Podrazumijeva se i da čitav niz ljudskih prava koja uživaju djeca i mladi također mora utjecati na postupanje s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Ovaj *Praktični vodič* u svim aspektima temelji svoj pristup na postojanju i ostvarenju tih prava, čime se nadovezuje na rezultate preliminarnog ispitivanja (vidi "Zagovaranje promjena" u 13. poglavlju).

Pravo na participaciju (vidi ranije spomenuto 2. načelo) blisko je povezano s klauzulom da odluke treba donositi "u najboljem interesu djeteta" (CRC, članak 3.1.). To je veza koja djeluje u dva smjera. S jedne strane, mišljenja i želje djece moraju imati važnu ulogu u određivanju mjera koje su u djetetovu najboljem interesu. S druge strane, to znači da će odluke koje se donose katkad biti u djelomičnoj ili potpunoj koliziji s djetetovim mišljenjima i željama, i to baš zato što drugi čimbenici ukazuju na to da postupanje u skladu s djetetovim mišljenjima i željama ne bi bilo u njegovu najboljem interesu. Nije lako postići tako delikatnu ravnotežu, što opet podcrtava koliko je važno s djetetom podijeliti i prodiskutirati sve relevantne informacije i potencijalne opcije u kontekstu transparentnosti i podrške, kao što je definirano u ranije spomenutom 2. načelu.

Naravno, raspon prava koje treba uzeti u obzir – ne samo dječjih prava, nego i onih koja se odnose na sva ljudska bića – veoma je širok. Među pravima koja su najrelevantnija za mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi općenito su prava pristupa temeljnim uslugama – kao što su zdravstvena zaštita i obrazovanje (CRC, članci 24. i 28.), socijalna zaštita (CRC, članak 26.) i primjeren životni standard, osobito u pogledu prehrane, odjeće i stanovanja (CRC, članak 27.). Jednako veliku pozornost zahtijeva pravo na zaštitu od svih oblika izrabljivanja (CRC, članci 32. - 36.), s obzirom na potencijalnu ranjivost mladih u procesu izlaska iz skrbi. Mladi s invaliditetom imaju pravo na primitak posebne pomoći koja "jača njihovo oslanjanje na vlastite snage" i "olakšavaju njihovo djelatno sudjelovanje u zajednici" (CRC, članak 23.).

U mnogim državnim i lokalnim kontekstima važno je posvetiti osobitu pozornost poštovanju kulture mlade osobe, kao i posebnih prava vezanih za kulturni identitet (CRC, članak 30.) i zaštitu mladih od diskriminacije (CRC, članak 2.).

Može se reći da *Praktični vodič* ima holistički, na pravima zasnovan pristup organiziranju i pružanju podrške za izlazak iz skrbi.

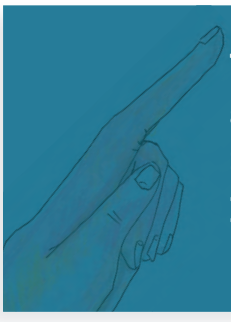

4. NAČELO:
Potreba za međuresornim pristupom

S obzirom na širinu problematike i holistički, na pravima zasnovan pristup potreban za njezino rješavanje (kako je definirano u 3. načelu), potreban je visoki stupanj međuresornog angažmana i koordinacije. Ne smije se ni u kojim okolnostima dopustiti da samo osobni savjetnik ima odgovornost za poduzimanje postupaka u svim tim sferama, bilo u politici ili u praksi. Ovo se naglašava i u rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Međuresorni pristup" u 8. poglavlju).

Sustav i raspodjela resursa variraju od zemlje do zemlje, kao i stupanj oslanjanja na nevladine aktere, no jasno je da mora postojati neka vrsta mehanizma koja osigurava i olakšava nužni doprinos svih odgovarajućih ustanova i tijela iz različitih sektora koji bi trebali biti uključeni u proces.

Jedna od važnih uloga osobnog savjetnika u ovome bit će da inicira suradnju i da potencijalno koordinira prateće aktivnosti za relevantnu mladu osobu. Nije, međutim, osobito preporučljivo ili učinkovito da osobni savjetnik za svaku mladu osobu u svojoj skrbi počinje od nule. Iz toga slijedi da odgovorne osobe u ustanovama i tijelima trebaju biti u potpunosti upoznate s ulogom koja se od njih s pravom može očekivati u ovom kontekstu, te da državno tijelo nadležno za izvanobiteljsku skrb treba predvidjeti i uspostaviti mehanizam za koordinaciju takvih aktivnosti.

Važnost predviđanja intervencija i oblika pomoći koji se mogu dobiti od raznih specijaliziranih tijela – koja na primjereno postupanje obvezuju i propisi o ljudskim pravima – vidljiva je u mnogim dijelovima ovog *Praktičnog vodiča*.

POGLAVLJE 5

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI:

TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

Osobni savjetnik: bilo bi idealno da je to profesionalni socijalni radnik zadužen za osiguravanje uspješne tranzicije mlade osobe iz skrbi u stabilan, samostalni život. Možda u ovom trenutku takva osoba ne postoji u sustavu zaštite i skrbi o djeci u baš svakoj zemlji. U takvim slučajevima, treba predvidjeti formalno ili neformalno dodjeljivanje takve odgovornosti nekoj drugoj osobi.

U idealnom slučaju, osobni savjetnik će izgraditi odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi dok je ona još u sustavu i pratit će je kroz cijeli proces izlaska iz skrbi sve do osamostaljenja, a po potrebi i nakon toga. Ako nije moguće postići takav kontinuitet, u najmanju ruku treba predvidjeti dulje razdoblje u kojem se odvija proces "primopredaje" između osobnog savjetnika koji pruža podršku mladoj osobi tijekom pripreme za izlazak iz skrbi i osobe koja će pružati podršku nakon izlaska iz skrbi.

Kvaliteta odnosa koji osobni savjetnik izgradi s mladom osobom jednako je važna kao i sama podrška. Osobni savjetnik s jedne strane gradi prijateljstvo i radi neposredno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi, a s druge inicira i koordinira intervencije i usluge koje pružaju drugi (i pojedinci i ustanove) i koje treba planirati i pružati vodeći računa o individualnim potrebama i situaciji svake osobe u procesu izlaska iz skrbi. Osobni savjetnik je zato središnja figura u smislu podrške koja se pruža, ali ne može se očekivati da će on sam osiguravati sve aspekte te podrške. Ovom temom ćemo se detaljnije pozabaviti kasnije u *Praktičnom vodiču*.

Pružatelji skrbi: primjera radi, udomiteljska obitelj ili odgajatelji u domu, dakle osobe koje neposredno odgovaraju za mladu osobu tijekom trajanja smještaja, ne samo da trebaju odigrati odlučujuću ulogu u pripremanju mladih za izlazak iz skrbi, nego im u onoj mjeri u kojoj je to moguće trebaju ostati na raspolaganju i nakon izlaska iz skrbi.

Time pomažu da se sačuva važna poveznica između života u sustavu skrbi i samostalnog života – što znači da osobe u procesu izlaska iz skrbi ne trebaju jednostavno podvući crtu ispod njihovog iskustva skrbi nego mogu očuvati vezu s pružateljima skrbi u koje imaju povjerenja. To može biti iznimno važno za unutarnji mir mlade osobe koja se otisnula na putovanje prema osamostaljenju.

Specijalističke usluge: Vjerojatno će vam trebati i kontinuirana i jednokratna specijalistička podrška i pomoć državnih tijela i nedržavnih ustanova i udruga. Relevantni sektori obuhvaćaju sve socijalne službe, kao i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, pravosuđe i kulturne organizacije. O koordiniranoj međuresornoj ulozi različitih profesija više ćemo govoriti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Mladi s iskustvom skrbi: Vršnjačko mentorstvo može uvelike doprinijeti uspješnom procesu izlaska iz skrbi. Odabrani volonteri mentori s relativno uspješnim iskustvom izlaska iz skrbi možda će lakše graditi odnose povjerenja s osobom u procesu izlaska iz skrbi, a njihovo iskustvo im omogućava da na pitanja i izražene bojazni odgovaraju na način koji dopunjuje stručnu podršku. Osobni savjetnici za osobe koje su izašle iz skrbi trebali bi se međusobno konzultirati oko toga koje bi osobe s iskustvom skrbi mogli pozvati da odigraju takvu ulogu. Primjenom vršnjačkog mentorstva detaljnije ćemo se baviti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Obitelj: Kad god je to moguće, u proces izlaska iz skrbi treba uključiti članove obitelji, osim ako mlada osoba odbija takav pristup. Lako je moguće da će i sami članovi obitelji trebati savjetovanje i podršku za igranje konstruktivne uloge, naročito ako je kontakt između njih i mlade osobe bio sporadičan i/ili ako su odnosi bili zategnuti tijekom boravka mlade osobe u skrbi.

Važno je poticati i omogućavati sudjelovanje članova obitelji, ali ne smijete ništa forsirati: možda će trebati dosta vremena da se izgradi temelj za njihovo pozitivno sudjelovanje.

Ostale važne osobe: Treba pitati mladu osobu ima li prijatelje ili druge osobe od povjerenja koje bi željela na neki način uključiti u proces svog izlaska iz skrbi.

POGLAVLJE 6

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

Svi čitatelji ovog vodiča zaduženi za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi igraju ulogu u procesu koji bi trebao osigurati najbolje moguće iskustvo izlaska iz skrbi. Ovo poglavlje objašnjava zašto taj proces "izlaska iz skrbi" predstavlja mnogo više od trenutka fizičkog izlaska mlade osobe iz smještaja, te kako bi taj proces trebalo osmišljavati i provoditi.

1. KONTINUUM SKRBI

"Izlazak iz skrbi" sastoji se od niza **međusobno povezanih faza**.

- Prva faza je priprema za izlazak iz skrbi dok je mlada osoba **još u smještaju**.
- Druga faza pada na **zadnji dan stalne skrbi** u tom smještaju, a time istovremeno prvi dan "iskoraka u novi život". Ova faza može se planirati kao razdoblje tranzicije koje uključuje, primjera radi, polusamostalno življenje, a ne odmah potpunu samostalnost.
- Treća faza je pružanje podrške na onim razinama i u onim oblicima koji su u skladu s individualnim potrebama mlade osobe tijekom razdoblja **"nakon izlaska iz skrbi"**, a u idealnom slučaju onoliko dugo koliko je mladoj osobi potrebno za prilagodbu.

I doista, bit napora da se poboljšaju podrška i ishodi za mlade osobe koje započinju novi život nakon skrbi sastoji se u tome da osobe koje rade s njima uvaže i prepoznaju da je "izlazak iz skrbi" proces, a ne jednokratni događaj.

“Prvo, na osamostaljivanje treba gledati kao na proces u kojem se vidi kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se samo automatski spotakne i padne.”

Također treba imati na umu sljedeće:

- U sustavima gdje je moguća određena **fleksibilnost oko trenutka izlaska iz skrbi**, mladima treba pomoći da odaberu vrijeme koje bi bilo najprikladnije za njihov izlazak iz skrbi.
- **Mladi trebaju dugo razdoblje pripreme**, pa se s pravom zagovara da se o tom procesu počne razgovarati što ranije, čim mlada osoba uđe u sustav skrbi. No istovremeno treba uvažiti da to nije uvijek izvedivo i/ili poželjno i da bi u pojedinim slučajevima bilo bolje da se otvaranje te teme odgodi.
- **Pažljivo i pravovremeno planiranje izlaska iz skrbi je važno** zato da se resursi mogu zatražiti u pravom trenutku, a mjere poduzimati u odgovor na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe. Isto vrijedi za određivanje odgovornosti i uspostavljanje suradnje s ostalim važnim ustanovama.

2. ZAJEDNIČKA ODGOVORNOST TIJEKOM PROCESA

Odlazak mlade osobe iz smještaja u alternativnoj skrbi ne smije biti trenutak kad se sve odgovornosti jednostavno prebacuju s jedne grupe stručnjaka na drugu. Proces izlaska iz skrbi zahtijeva da čitav niz osoba provodi koordinirane aktivnosti koje tvore kontinuum podrške prije, tijekom i nakon napuštanja skrbi.

Jedan od načina da se omogući nesmetano odvijanje procesa izlaska iz skrbi – i da tranzicija mlade osobe iz skrbi u samostalan život prođe što je moguće glatkije – jest da se **s drugim akterima radi na stvaranju poveznice između smještaja u sustavu skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi**.

Kao što se vidi iz grafikona koji slijedi, mora postojati koordinacija i uzajamno ovisna uloga između onih koji pružaju skrb i podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi dok su mladi još u smještaju – i/ili dok žive u tranzicijskom smještaju ako postoji takva opcija – i onih koji će tu dužnost preuzeti nakon njihovog izlaska iz skrbi.

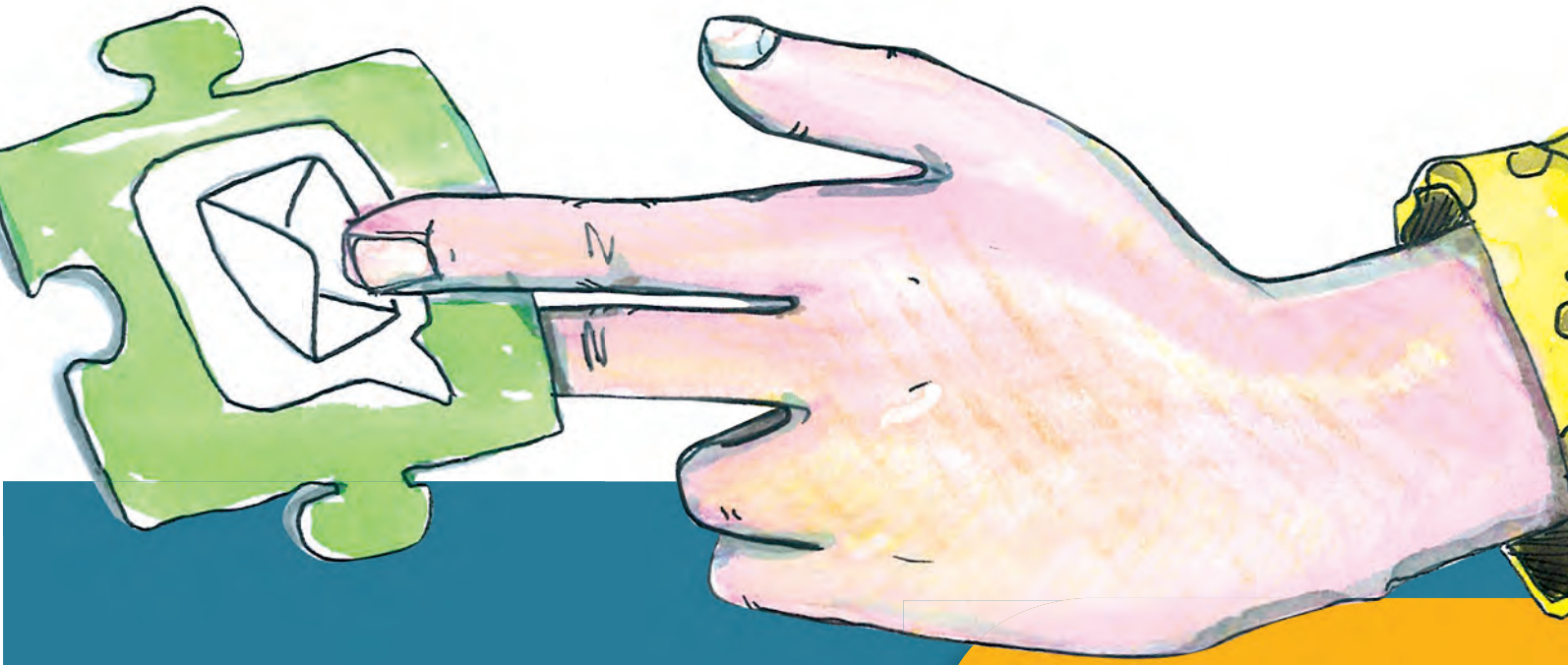
Za ostvarenje ovog cilja možda će biti potrebna revizija trenutnih uloga i odgovornosti različitih stručnjaka i ostalih osoba u vašoj zemlji koje su uključene u proces prije i nakon odlaska mlade osobe iz smještaja, kao i **odlična koordinacija** između njih.

Ponovo naglašavamo da je omogućavanje mladima da prođu kroz **postupnu tranziciju**, primajući podršku na dulji rok, suština dobre prakse. Na primjer, važno je imati na umu sljedeće o mladoj osobi koja odlazi iz rezidencijalne skrbi:

“Oni odlaze iz relativno kontroliranog i strukturiranog okoliša. Moraju se naučiti nositi s novim odgovornostima i većom slobodom. Možda nisu sami birali kad će izaći iz institucionalnog smještaja. Zato to može biti vrijeme previranja, prilagodbe i gubitka.” McGhee i ostali (2014.).[8]

POGLAVLJE 7

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Ovo poglavlja razmatra neke kompleksne potrebe i glavne izazove s kojima će se mladi u procesu izlaska iz skrbi možda morati suočavati i o kojima biste zato morali voditi računa dok pripremate i pratite njihov prelazak iz skrbi u samostalan život. Dobar dio poglavlja bavi se poteškoćama koje pogađaju mnoge mlade pri izlasku iz skrbi. Znamo, međutim, da su neki mladi u procesu izlaska iz skrbi uspjeli razviti vrlo konstruktivne vještine i sposobnosti zahvaljujući pozitivnim poticajima koje su dobivali prije ili tijekom njihovog boravka u skrbi i oni su se u stanju radovati izlasku iz skrbi i odrasloj dobi sa samopouzdanjem, pozitivno i kompetentno. Zato je iznimno važno da osobni savjetnici vode računa o specifičnim individualnim potrebama mladih u procesu izlaska iz skrbi i da svoju podršku prilagode tim potrebama.

PREPOZNAVANJE IZAZOVA PRED MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Dok pružate podršku mladima koji prolaze kroz proces izlaska iz skrbi, važno je imati u vidu kompleksnu prirodu odrastanja i osamostaljivanja. Mladi koji su boravili u sustavu skrbi imaju velike izglede da se zbog svojih iskustava u djetinjstvu susretnu s nekim dodatnim komplikacijama. To može značajno utjecati na način na koji mlada osoba sudjeluje u procesu izlaska iz skrbi, a može utjecati i na njihovu sposobnost da se nose sa samostalnim življenjem. Ovo poglavlje obrađuje teme na koje treba posebno obratiti pažnju:

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena
C. Važnost prakse zasnovane na izgradnji odnosa
D. Jačanje otpornosti na izazove
F. Ispunjavanje kompleksnih potreba
G. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa

Točka djelovanja

Uzmite u obzir da:

- Razvojna faza adolescencije može biti zbunjujuće i proturječno razdoblje za sve mlade osobe
- Mlade osobe trebaju prilike za "isprobavanje" novih iskustava i promišljanje vlastitog odrastanja
- Nastojte pronaći pravu ravnotežu između toga da otklonite bojazni mlade osobe, povučete granice i postavite izazove
- Shvatite i pomognite svojim kolegama i ostalim partnerima da shvate da "instant odrastanje" ne postoji i da se svaka mlada osoba razvija vlastitim tempom

"I... iskreno, ti odgajatelji su najviše utjecali na mene, jer iako sam otišla, još razgovaram s njima i oni me i dalje podržavaju, ohrabruju i oni su bili... Zbog njih se osjećam kao da sam, unatoč svim problemima i svemu što mi se dogodilo, nekome konačno bitna i to me motivira da idem dalje, da radim sve što moram raditi i govoriti..."

"Oni moraju shvatiti da smo mi ljudi. Moraju nas bolje razumjeti. Moraju razgovarati s nama."

“Bit je u tome da stručnjaci za skrb moraju u svoj rad uložiti srce, moraju odraditi više od svojih osam radnih sati kad je to potrebno. Na primjer, ako neko dijete ima problem, trebaju ostati da ga saslušaju, čak i ako im je smjena završila. Znam da je njima to posao, ali oni rade s našim životima.”

“‘Čuti’ i ‘slušati’ nikako nisu jedno te isto; kad razgovaraš, želiš nekoga tko te sluša jer mu je stalo do tebe, a ne zato što mora sve napisati u formular koji će zatim svi pročitati.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi

- znaju da nemaju istu emocionalnu i praktičnu mrežu podrške kao djeca koja su ostala u svojim obiteljima i premda prepoznaju profesionalne granice
- voljeli bi sa svojim osobnim savjetnicima imati odnos sličan podržavajućem roditeljskom odnosu
- aktivno traže mogućnost emocionalnog povezivanja s osobama kojima su povjereni na skrb i koji donose odluke o njihovim životima
- žele kontinuitet, naročito s osobama s kojima su izgradili blizak odnos prije i tijekom procesa izlaska iz skrbi
- ne žele da im se govori s visine – žele nekoga tko će slušati što imaju reći i tko s njima ulazi u istinski dijalog
- pridaju važnost tajnosti podataka – žele znati da mogu imati povjerenja u osobu kojoj otkrivaju svoje osjećaje i ideje

A. RAZUMIJEVANJE EMOCIONALNE DINAMIKE IZLASKA IZ SKRBI

Kao što smo ranije napomenuli, ovaj Praktični vodič sustavno zauzima stav da je način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruža podrška i usmjeravanje jednako važan kao i kvaliteta pružene podrške i usmjeravanja.

To od vas zahtijeva da razmotrite kako ćete primijeniti praksu zasnovanu na izgradnji odnosa koja omogućuje:

- da se mlada osoba kontinuirano osjeća vrednovano i zbrinuto
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi između osobnog savjetnika, ostalih stručnjaka i mlade osobe
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi među stručnjacima koji zajedno rade na podršci osobe u procesu izlaska iz skrbi

Točka djelovanja

Da biste bolje razumjeli i osjetili emocionalnu dinamiku napuštanja doma na putu prema osamostaljenju i odrastanju, odvojite nešto vremena da razmislite o svojim stavovima i odgovorima o sljedećemu:

- U kojoj ste dobi “otišli od kuće”?
- Kako je to prošlo i kako ste se osjećali?
- Što je pomoglo?
- Što vas je opterećivalo?
- Jeste li imali izbora?
- Mislite li da ste bili spremni?
- Po čemu se to putovanje razlikuje za mlade u procesu izlaska iz skrbi u usporedbi sa općom populacijom?

Ovo ćete možda htjeti napraviti u suradnji s kolegama iz vlastite ili druge ustanove.

B. OČUVANJE STABILNOSTI U RAZDOBLJU PROMJENA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju važnost zadržavanja kontakta s pružateljima skrbi – npr., s udomiteljima i odgajateljima – nakon prestanka smještaja. Jednako je važno očuvanje odnosa s članovima obitelji, imajući pritom u vidu želje mlade osobe i pod uvjetom da su ti odnosi u njihovu najboljem interesu. Isto tako, mladi žele sačuvati prijateljstva koja su izgradili prije i tijekom boravka u skrbi te ujedno žele imati priliku za stjecanje novih prijatelja nakon izlaska iz skrbi. Prijatelji i drugi vršnjaci mogu predstavljati važan mehanizam podrške za neke mlade osobe nakon izlaska iz skrbi.

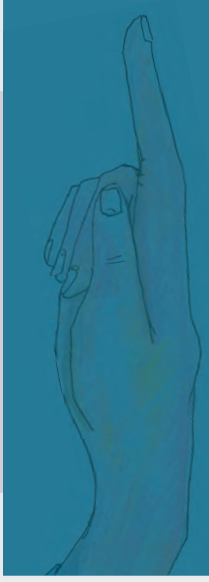
Djeca i mladi u skrbi prije svega traže – i kao i sva druga djeca, imaju pravo na – stabilnost, podršku i sigurnost. Izlazak iz skrbi za sobom povlači neke velike promjene, pa postoji veliki rizik da mladi neće osjećati da tijekom tog procesa sve to i dobivaju. Zato je pri planiranju izlaska važno raditi na stvaranju uvjeta i spoznaja koje će mladoj osobi pomoći da doživi **"stabilnost" kroz kontinuitet.**

Ni ovom prilikom ne možemo dovoljno naglasiti važnost razvijanja i podržavanja:

- socijalnih mreža
- stalnog angažmana koji omogućuje mladima da održavaju, i tamo gdje je to moguće, jačaju već postojeće veze i odnose s obiteljima, prijateljima i drugim važnim osobama (uključujući veze s mjestima u kojima su živjeli)
- održavanja pozitivnih odnosa s pružateljima skrbi/djelatnicima/vršnjacima iz njihovog smještaja

Ovi odnosi, koji često nastaju u razdobljima velikog stresa i tjeskobe – pri dolasku djece i mladih u smještaj ili dok se pripremaju za izlazak iz smještaja – često ne samo da pružaju mladoj osobi oslonac dok ulaze u novo i izazovima ispunjeno razdoblje u životu[9], nego čine i dragocjenu podlogu za daljnji razvoj nakon što se situacija stabilizira.

Obiteljski odnosi također se često podcjenjuju ili se ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir ili nisu uklopljeni u planove izlaska, što mlade osobe izlaže riziku proživljavanja ranije traume i odbacivanja, pa bi oni za sve vas koji radite s mladima u procesu izlaska iz skrbi i podržavate njihov razvoj i provedbu planova izlaska trebali biti jedan od ključnih elemenata u radu[10].

Dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, mladi često preispituju svoje odnose s obitelji i katkad se nađu u nedoumici jer ne znaju je li to pravi trenutak da počnu razmišljati o ponovnom uspostavljanju veza s njima. Za neke mlade to može biti realna i pozitivna opcija, dok kod drugih može iznova probuditi bolne osjećaje iz njihovog ranog djetinjstva zbog pretrpljene traume i odbacivanja. Važno je da osobe odgovorne za njihovu skrb budu svjesne svih tih mogućnosti i da ovo područje označe kao ključno u procesu potpomaganja njihovog razvoja i provedbe planova izlaska.

C. DAVANJE PREDNOSTI PRAKSI ZASNOVANOJ NA IZGRADNJI ODNOSA

Kao osobni savjetnik ili netko drugi odgovoran za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi, svakako trebate dati prednost praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa utemeljenog na:

- razumijevanju
- empatiji
- poštovanju
- ustrajnosti

Taj cilj možete postići na sljedeće načine:

- odnosite se prema mladima s poštovanjem, ozbiljno shvaćajte njihova mišljenja i bojazni, radite na ostvarenju njihovih nada i snova tempom koji njima odgovara
- imajte razumijevanja i prihvatite frustraciju i bol uzrokovanu njihovim ranijim traumatičnim i teškim iskustvima
- pomozite mladima da sačuvaju pozitivne odnose i veze s ranijim pružateljima skrbi i stručnjacima tijekom boravka u skrbi i nakon njega
- ohrabrujte pružatelje skrbi i mlade da ostanu u kontaktu, na primjer kroz redovne dolaske na ručak, sudjelovanje u socijalnim prigodama i proslavama, posredujte da im pomognete u tome kad je potrebno
- zalažite se za vrijeme i/ili resurse za osoblje koji mogu olakšati takve kontakte
- smanjite fluktuacije radne snage i zalažite se za to da se djelatnici koji rade s djetetom ili mladom osobom ne mijenjaju

- pružajte usluge utemeljene na individualnim potrebama, a ne na propisanoj dobi
- making sure services are based on individual need rather than age defined
- advocating for staff time and / or resources to undertake this essential work

D. JAČANJE OTPORNOSTI NA IZAZOVE

Otpornost je sposobnost pojedinca da se uspješno suoči i nosi s teškim ili opasnim situacijama.

Stupanj do kojeg djeca i mladi razvijaju otpornost varira od slučaja do slučaja. Jasno je da životno iskustvo utječe na izgradnju otpornosti, ali sposobnosti povezane s otpornošću mogu se osnažiti u svakoj dobi. Ovo poglavlje razmatra zašto razvoj otpornosti mora biti ključni cilj za sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi i kako se otpornost može njegovati.

Zašto je otpornost važna

Svima nam treba otpornost da bismo se mogli suočavati s preprekama i izazovima koji nam se ispriječe na životnom putu. Otpornost nam pomaže:

- da prevladamo životne nedaće
- da se oporavimo od nedaća
- da nastavimo koračati u bolju budućnost

Izgradnja otpornosti naročito je važna za mlade u skrbi, kao i za mlade u procesu izlaska iz skrbi, zato što oni:

- često proživljavaju osobito bolna i teška iskustva i situacije s kojima se moraju naučiti nositi
- napuštaju mjesta u kojima su odrasli ranije od većine vršnjaka
- nerijetko imaju slabiju obiteljsku podršku od ostalih mladih
- trpe diskriminaciju i stigmatizaciju zbog toga što se nalaze u sustavu skrbi

Načini da se slaba otpornost pojača

Otpornost se do određene mjere može podučavati i naučiti.

Otpornost je kompleksna interakcija između djetetova vanjskog i unutarnjeg svijeta. Podrška djeci i mladima s iskustvom skrbi osigurava najbolje moguće ishode ako se podjednako usredotočimo na jačanje vanjske i unutarnje otpornosti. Što pod time podrazumijevamo?

Vanjski čimbenici

Vanjski čimbenici slabe otpornosti potencijalno su brojni i raznoliki. Mogu uključivati:

- siromaštvo, zanemarivanje i zlostavljanje
- iznenadno izdvajanje iz obitelji
- višestruke promjene smještaja
- neredovito školovanje zbog čestih selidba
- promjene osoblja/pružatelja skrbi
- posljedice neriješene traume iz djetinjstva

Premda ih je teško poništiti, često je moguće do određene mjere ublažiti njihove dugoročne posljedice. Izgradnja odnosa povjerenja koji mladoj osobi pomaže da progovori o razlozima zbog kojih je došla u skrb i o njezinom iskustvu skrbi te da svoja iskustva bolje razumije u mnogim će slučajevima uvelike doprinijeti jačanju njihove otpornosti.

Bilo bi dobro da djelatnici koji nisu prošli specifičnu obuku iz prikladnog postupanja u situacijama kad se kod djece i mladih manifestiraju uznemirenost, ljutnja i osjećaj odbačenosti zatraže pomoć specijaliziranih kolega.

Unutarnji uzroci

Unutarnje uzroke slabe otpornosti obično je lakše modificirati. Djeca i mladi koji su imali teško djetinjstvo često gaje negativne stavove o sebi, svojim sposobnostima i budućnosti, čime podrivaju svoju potencijalnu otpornost.

Za rješavanje takvih problema, oni među vama koji rade s djecom i mladima u skrbi trebaju tijekom njihova smještaja i procesa izlaska iz skrbi posvetiti posebnu pozornost analizi i konstruktivnom propitivanju takvih negativnih stavova. **Nastojte poticati i jačati osjećaje mlade osobe o vlastitoj vrijednosti tako da ona postupno može razviti veću vjeru u svoju sposobnost da kontrolira vlastiti život.** Također je važno pomoći djeci i mladima da izgrade čvrste veze s drugima kako bi u teškim trenucima mogli crpiti snagu iz tih veza.

Ostale aktivnosti koje mladima pomažu da se suoče sa svojom slabom otpornošću i ojačaju je treba poduzimati kao dio njihovog svakodnevnog života. Na primjer, bilo bi korisno mladima omogućiti da dobiju i prihvate više odgovornosti za različite aspekte svog života, uključujući:

- odijevanje
- razonodu
- vrijeme odlaska na spavanje
- trošenje novca
- veću spremnost na rizike
- rješavanje vlastitih problema u stupnju koji se postupno sve više povećava

Osobe u procesu izlaska iz skrbi također će imati koristi od toga da im se nešto prije izlaska iz skrbi ublaže neke restrikcije koje su obično prisutne u njihovom obliku smještaja – naročito ako su u institucionalnoj skrbi. Tamo gdje je to nužno i primjereno, veća fleksibilnost oko aspekata kao što su kontakti s drugima i uporaba društvenih mreža odražavat će i rastuću zrelost mladih u procesu izlaska iz skrbi i pripremati ih za predstojeću realnost veće slobode.

Točka djelovanja

Razmislite o sljedećem:

- kako možete podržati *individualne* razvojne potrebe mladih u sustavu skrbi – u sklopu podržavajućeg i *odgojnog* konteksta kakav drugi mladi obično imaju u vlastitim obiteljima – i osigurati da u najvećoj mogućoj mjeri dobiju jednaku mogućnost za razvijanje:
  - autonomije
  - odlučivanja
  - načina da poduzimaju promišljene rizike
  - prikladne razine odgovornosti
  - zdravih načina za nošenje s teškim situacijama
- kako ćete stvoriti situacije učenja u kojima mladi mogu razviti znanja, vještine i samopouzdanje primjereno njihovoj dobi?
- koja to pitanja postavlja pred stručne timove i kakvu će podršku trebati da mogu provoditi ovakvu praksu?

E. ISPUNJAVANJE KOMPLEKSNIH POTREBA MLADIH OSOBA

Važno je da vodite računa o individualnim obilježjima mladih s kojima radite i da prepoznate proturječne poruke koje im se mogu slati i koje oni mogu slati drugima. Na primjer, nije neobično da mladi razviju takozvani mentalitet preživljavanja[11] i da izraze želju za što ranijim napuštanjem skrbi kako bi otresli stigmu socijalnog rada i sustava skrbi[12].

Stein[13] identificira tri kategorije, ili tri "identiteta" koja mladi mogu formirati pri prijelazu iz skrbi u samostalan život:

1. mladi koji uspješno **idu dalje**
2. mladi **koji preživljavaju**
3. mladi **koji se muče da stanu na noge**

Donje slike ilustriraju različite aspekte ta tri identiteta (prilagođeno prema Steinu, 2012.).

MLADI KOJI IDU DALJE

- stabilnost i kontinuitet
- dulje su bili u smještaju
- privrženost
- proradili su obiteljske odnose
- uspjeh u školi
- planirana i postupna tranzicija
- dostupna kontinuirana podrška
- otpornost
- mreže odnosa i podrške
- razvijanje identiteta koji se ne naslanja samo na iskustvo skrbi

MLADI KOJI PREŽIVLJAVAJU

- doživjeli su veću nestabilnost i potrese
- ranije su izašli iz skrbi
- nedostatne/nepostojeće kvalifikacije
- neuspjeh u udomiteljskoj skrbi ili nagli izlaz iz dječjeg doma
- problemi u osobnim i profesionalnim odnosima
- nestabilnost po izlasku iz skrbi, uklj. beskućništvo, nezaposlenost
- mentalitet preživljavanja – 'žilavi' su
- proturječna slika o samima sebi

MLADI KOJI SE MUČE

- najranjiviji su
- najštetnija obiteljska iskustva prije ulaska u sustav skrbi
- neriješene traume iz djetinjstva
- višestruka seljenja iz smještaja u smještaj
- ranije izlaze iz skrbi nakon neuspjeha u smještaju
- teški obiteljski odnosi
- usamljeni, izolirani – slabije mentalno zdravlje
- kompleksne potrebe – beskućništvo i nezaposlenost

Stein, 2012

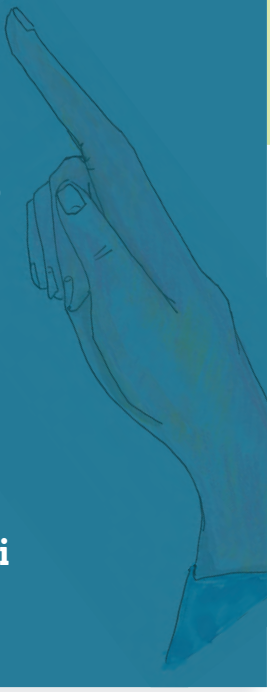
Skupina koja **ide dalje** vjerojatno je doživjela manje preokreta i nestabilnosti tijekom boravka u smještaju, dobila je bar neki osjećaj psihološkog pomirenja s obitelji koji im je omogućio da se pomaknu s mrtve točke i vjerojatno je u cjelini imala više uspjeha u školi.

Mladi koji preživljavaju obično izlaze iz skrbi naglo, u ranijoj dobi od prve skupine. Slabiji uspjeh u školi, često mijenjanje adrese i neredoviti, slabo plaćeni poslovi neki su od izazova s kojima se mlade osobe iz ove skupine često susreću[14]. Dio mladih iz ove skupine teško prihvaća pomoć kod planiranja i organiziranja izlaska iz skrbi. Mogu je odbiti u potpunosti ili biti nedosljedni u svojim željama i potrebama ili pružati otpor na neki drugi način.

Skupina **mladih koji se muče da stanu na noge** možda je u najtežem položaju i najviše pogođena nestabilnošću i lošijim ishodima nakon izlaska iz skrbi. To je često posljedica neriješenih trauma iz djetinjstva ili destruktivnih obiteljskih odnosa. Mladi iz ove skupine češće postaju beskućnici i imaju narušeno mentalno zdravlje.

Nadalje, emocionalni razvoj određenog broja mladih koji su doživjeli traumu u ranom djetinjstvu može zapeti u stadiju koji se ne podudara s njihovom kronološkom dobi[15]. Tako osamnaestogodišnjak može manifestirati ponašanje koje biste inače očekivali od djeteta u dobi od 12 do 14 godina. Mladi se često boje budućnosti ili osjećaju ljutnju jer izlazak doživljavaju kao još jedno odbacivanje, što može izaći na površinu u načinu na koji se ponašaju i komuniciraju s drugim ljudima.

Valja ipak naglasiti da ovi identiteti ili kategorije nisu "fiksni", pa mladi mogu fluktuirati između njih ovisno o promjenama u unutarnjim (osobnim) ili vanjskim (socijalnim) čimbenicima. Napomenimo i to da mnogi mladi u procesu izlaska iz skrbi uspijevaju prevladati ranu traumu i teška iskustva iz djetinjstva te ostvariti pozitivne ishode. Mladima u procesu izlaska iz skrbi treba omogućiti da svoj put nastave s visokim aspiracijama i zato je presudno važno da im pomognemo izgraditi otpornost i vjeru u sebe. Ipak, dodatne barijere i prepreke s kojima se susreću obično zahtijevaju i dodatnu, kontinuiranu praktičnu i emocionalnu podršku.

Kao stručnjaci zaduženi za rad s djecom u skrbi i/ili mladima u procesu izlaska iz skrbi, možda ste već upućeni u rad s mladima koji manifestiraju ovakva ponašanja, pa imate iskustva u nalaženju rješenja za uspješan rad s tom kategorijom mladih. Stručnjaci se moraju znati nositi sa zahtjevnim ponašanjima i ne **smiju si dozvoliti da zbog njih odustanu.**

Točka djelovanja

Na kraju planiranja izlaska s mladom osobom možete reći nešto kao:

- "Danas nam baš ne ide pa ćemo sad stati i dogovoriti neki drugi termin za nastavak razgovora."

ILI

- "Vratit ću se sutra/sljedeći tjedan da vidim mogu li smisliti neki drugi način da ti pomognem. Ti isto možeš razmisliti o tome što bi ti moglo pomoći."

Jasno je da ne postoji samo jedan pristup koji odgovara svakoj mladoj osobi i svakom stručnjaku, ali imajte na umu glavno načelo: pokažite mladoj osobi da je razumijete i da prihvaćate njezine osjećaje i frustracije.

Točka djelovanja

Razmislite o Steinovim kategorijama i o tome kako se one odnose na mladu osobu s kojom radite.

F. PRIMJENJIVANJE FLEKSIBILNOG PRISTUPA

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

Za većinu mladih osoba putovanje prema odrasloj dobi i samostalnosti uključuje povremene stranputice, greške u koracima i prepreke koje treba prevladati. Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti dodatno opterećenje u vidu stigme boravka u socijalnoj skrbi, slabih mreža podrške i nedostatka materijalnih resursa i socijalnog kapitala.

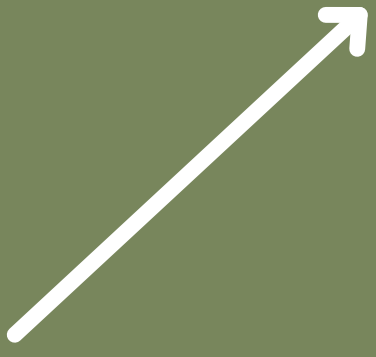
Zato je važno sljedeće:

- ne očekivati da putovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prati unaprijed određeni birokratski plan: **životi i planovi rijetko se drže uredne, linearne putanje**
- imati na umu da je put prema “uspjehu” - što god to značilo svakoj pojedinoj osobi – rijetko pravocrtan ili lišen prepreka i stranputica
- shvatiti da podrška i usluge koje se nude svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi moraju biti **prilagođene njihovim trenutnim okolnostima i potrebama**

Donji slikovni prikaz podsjeća nas da je i naš put prema “odrasloj dobi” i “uspjehu” rijetko kad pravocrtan – obično se usput susrećemo s preprekama i neuspjesima. Podsjetnik je to da linearni birokratski procesi i postupci moraju voditi računa o ljudskoj dimenziji.

Putovanja prema međuzavisnosti i odraslosti rijetko imaju pravocrtnu putanju...

USPJEH ... ?

Ovako ga zamišljamo

Podrška ispunjava potrebe mladih ako je fleksibilna i prilagodljiva...

USPJEH ... !

Stvarna slika

POGLAVLJE 8

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Ovo poglavlje opisuje kako se služiti metodom planiranja životnog puta za planiranje procesa izlaska iz skrbi za mlade osobe. Osim toga, poglavlje donosi neke ideje i koncepte koje možete razmatrati i promišljati dok izrađujete plan izlaska s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Metoda planiranja životnog puta primijenjena na izlazak iz skrbi predstavlja pokretanje i provedbu procesa koji obuhvaća sva pitanja i aktivnosti potrebne za odgovaranje na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe pri planiranju i podržavanju različitih faza njezinog izlaska iz skrbi – pripreme za izlazak, tranzicije ili polusamostalnog življenja te osamostaljenja nakon izlaska iz skrbi.

Primjena metode planiranja životnog puta na proces izlaska iz skrbi pomoći će vam da:

- osigurate da mlada osoba tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi ima iskustvo **jednog kontinuiranog putovanja** – planovi skrbi prerastaju u planove izlaska
- izgradite pravi partnerski odnos sa svakom mladom osobom, tako da su **njezin glas, želje i stavovi** imaju središnju ulogu u planiranju njihove budućnosti
- **surađujete s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi**, da imate u vidu sva ključna pitanja koja su važna za nju dok zajedno pripremate plan izlaska za prijelaz iz skrbi u samostalan život

Prije no što nastavimo, prisjetimo se prvo na što ovaj *Praktični vodič* stavlja naglasak:

- **proces izlaska iz skrbi treba biti prilagođen specifičnim okolnostima, obilježjima, potrebama i željama** svake mlade osobe, da se ona može osjećati pripremljeno za izlazak i da može mirno ući u taj proces
- u sustavima koji dopuštaju određena fleksibilnost oko tempiranja prestanka smještaja, **mladim osobama treba pomoći da odaberu najprikladniji trenutak za izlazak iz skrbi**

- treba predvidjeti dulje trajanje individualiziranog i potencijalno vremenski fleksibilnog planiranja, provedbe procesa izlaska iz skrbi i podrške nakon izlaska iz skrbi, **uz potpuno i istinsko sudjelovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi**

1. UVOD U PLANOVE IZLASKA

"Priprema za izlazak iz skrbi treba biti dio usvojenih 'Nacionalnih smjernica za institucionalnu skrb' koje vrijede za sve geografske upravne jedinice u zemlji, uključujući klauzulu da priprema za izlazak treba započeti prvog dana dolaska djeteta u alternativnu skrb."

"Izrada planova izlaska iz skrbi za sve osobe u procesu izlaska iz skrbi mora biti propisana zakonom."

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

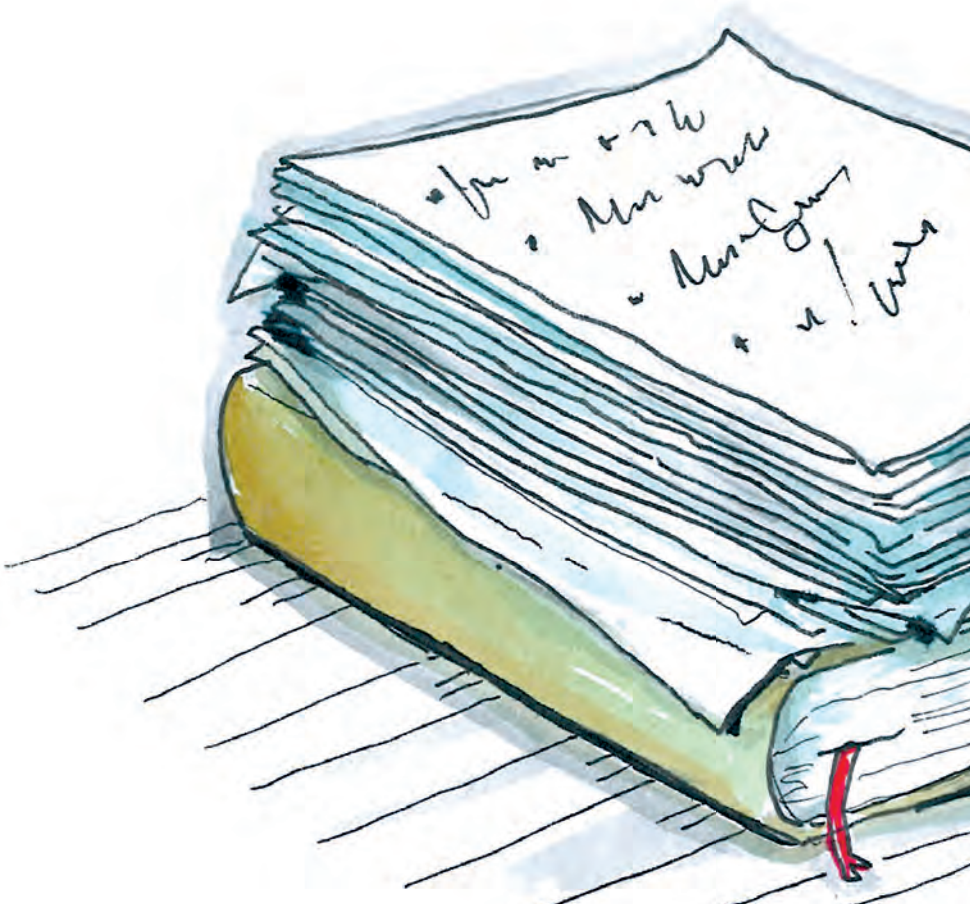
Plan izlaska

- **je plan za određivanje, planiranje i praćenje** provedbe svih potrebnih aktivnosti i pružanja resursa za podršku prijelaza mlade osobe iz skrbi u život izvan sustava skrbi. Iznimno je važno da plan izlaska uzme u obzir sve individualne okolnosti mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao i sve njezine jake strane, potrebe, ciljeve i ambicije. Plan izlaska mora biti individualiziran i prilagođen svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi.
- **definira specifične aktivnosti koje treba poduzimati** radi ispunjavanja procijenjenih potreba mladih osoba u procesu izlaska iz skrbi koje odgovaraju na njihove okolnosti, potrebe, ciljeve i ambicije, radi precizne raspodjele odgovornosti i radi definiranja "idealnog" vremenskog rasporeda. Plan treba trajati onoliko koliko je potrebno nakon fizičkog odlaska mlade osobe iz skrbi i treba sadržavati privremene ciljeve koji se mogu prilagođavati novonastalim poteškoćama ili promijenjenim okolnostima, što vrijedi i za plan izlaska u cjelini.
- **treba izraditi u kolaboraciji s osobom u procesu izlaska iz skrbi.** Plan treba imati holističko viđenje potreba, želja i okolnosti mlade osobe, zbog čega zahtijeva sudjelovanje i podršku čitavog niza službi i pojedinaca – uključujući pružatelje skrbi – kad je to potrebno.

Plan izlaska mora se izraditi kao dokument u pismenom koji slijedi ove kriterije:

- osigurati da **nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i potrebnih vještina** za postizanje uspjeha, uključiti aktivnosti koje treba poduzeti da ih se pripremi za izlazak iz skrbi, za eventualno razdoblje polusamostalnosti, kao i za razdoblje nakon izlaska iz skrbi
- određivanje najprikladnije podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse kojima se odgovara na **utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi
- odlučiti **kad i kako treba pružati usluge**, uključujući datum od kojeg počinje pružanje podrške/usluge
- **imenovati osobe odgovorne** za pružanje/facilitiranje podrške i usluga
- precizirati način na koji će se provoditi **redovno praćenje i revizija** ciljeva i aktivnosti utvrđenih planom izlaska, kako će se provoditi potrebne promjene i tko će ih provoditi

Detaljnije informacije o predloženim temama koje treba uključiti u plan izlaska donosimo u 11. poglavlju ovog *Praktičnog vodiča*.

2. PROCES PLANIRANJA IZLASKA

Planiranje izlaska ima smisla ako se definira kao:

- **proces planiranja i pripreme** za tranziciju u samostalnost i odraslu dob koji se temelji na privrženim odnosima i svakodnevnim prilikama za razvoj vještina i sposobnosti, kao i za izgradnju samopouzdanja
- **proces koji prati stvarne potrebe** i koji se temelji na kvalitetama i sposobnostima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- **dinamični proces podložan promjenama**, a ne puka birokratska vježba ispunjavanja formulara

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Kad treba započeti s procesom planiranja izlaska?

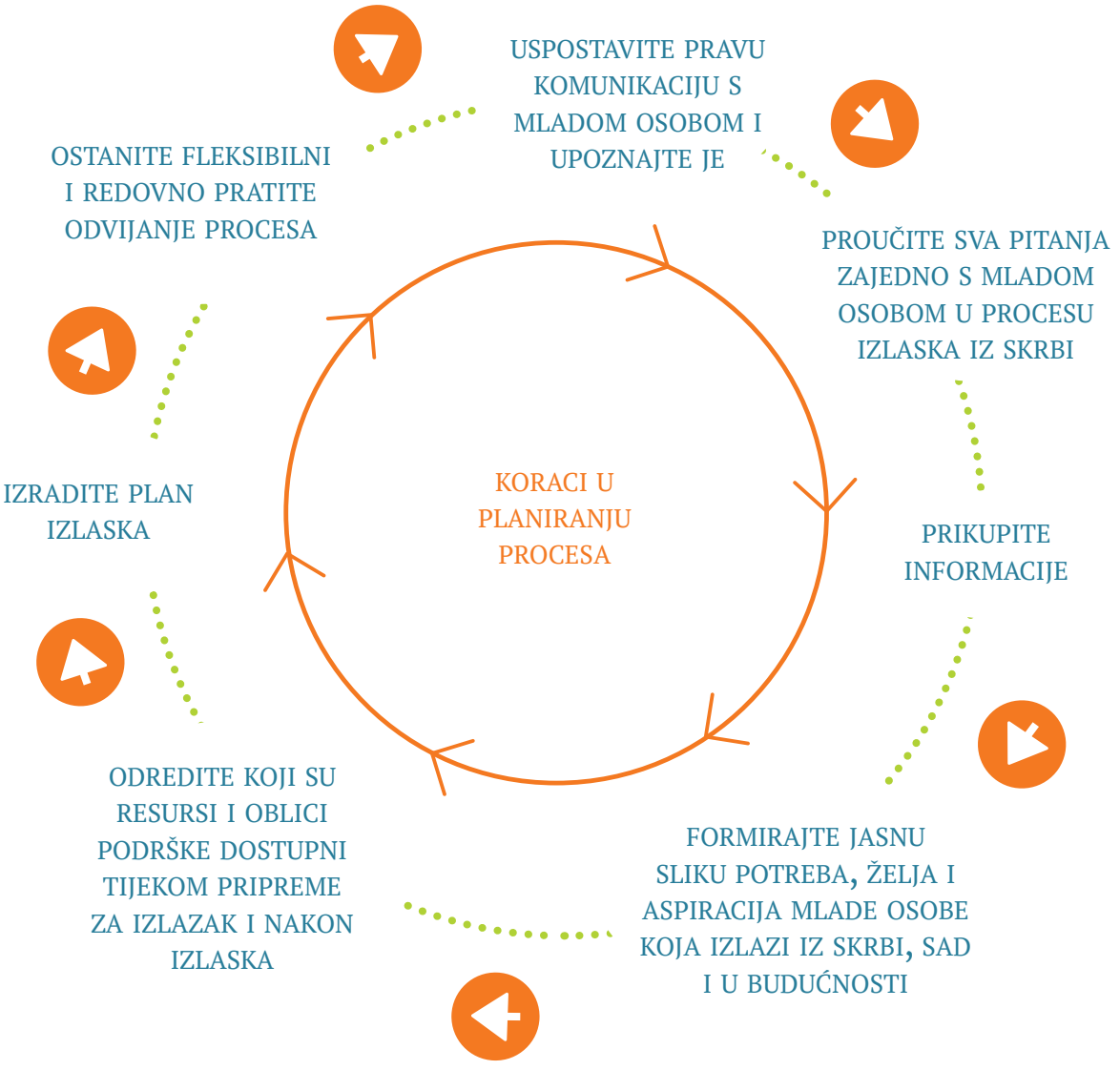
Priprema plana izlaska i proces osamostaljenja **treba početi već tijekom trajanja smještaja u skrbi** – znatno prije planiranog datuma odlaska. Proces se treba nastaviti odvijati onoliko nesmetano koliko je to moguće sve do trenutka odlaska i nakon njega, uz pružanje prikladne podrške i nakon izlaska iz skrbi, koliko je potrebno.

Važno je da rad na izradi plana izlaska teče **tempom koji odgovara svakoj pojedinoj mladoj osobi**, imajući u vidu njihovu dob i stupanj kognitivnog razvoja. Pri izradi plana mladima u procesu izlaska iz skrbi obavezno treba reći koje odluke mogu donositi oni, a koje odluke donose drugi akteri. Mladi moraju imati jasnu sliku o tome što je za njih realistično.

Od kojih se elemenata sastoji proces planiranja izlaska?

U nastavku donosimo grafički prikaz koraka u procesu planiranja:

3. MEĐURESORNA SURADNJA: VAŽNOST SURADNJE S OSTALIM STRUČNJACIMA I USTANOVAMA KOD IZRADE I PROVEDBE PLANOVA IZLASKA

Zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade. Planovi izlaska trebaju **jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba i želja mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.**

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, fakulteti, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. **Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.**

Presudno je važno da do **upućivanja na timove/stručnjake s kojima treba surađivati nakon izlaska iz skrbi dođe znatno prije samog izlaska**, što ostavlja dovoljno vremena za pripremu i izgradnju pozitivnih odnosa. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijativu da se utvrdi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle preuzeti sličnu ulogu.

POGLAVLJE 9

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

U ovom poglavlju, pozivamo one među vama koji imaju glavnu odgovornost za pripremu procesa planiranja izlaska zajedno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi da razmotre niz "zadataka". Ti "zadaci" osmišljeni su da obogate i nadopune pristup koji mladoj osobi pomaže da izradi svoj plan izlaska, a trebali bi nadahnuti i usmjeravati način na koji ćete ih podržavati sve do završetka procesa. "Zadaci" vam trebaju pomoći da njegujete i demonstrirate iskren, brižan odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Molimo, međutim, da imate na umu da se u ovom poglavlju ne navode svi mogući "zadaci", pa zato na njih ne treba gledati samo kao na popis zaduženja koja treba odraditi.

1. USPOSTAVLJANJE ODNOSA I UPOZNAVANJE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Važno je dobro upoznati mladu osobu s kojom radite i njezin put kroz sustav skrbi promatrati iz perspektive razvojne psihologije. Iskustva i teškoće iz ranog djetinjstva mogu značajno utjecati na emocionalni i fiziološki razvoj mladih. Drugim riječima, **kad počnete raditi na planovima za izlazak iz skrbi, važno je da razumijete sva individualna iskustva te mlade osobe koja bi mogla utjecati na njezin proces izlaska iz skrbi** te da u radu s njom vodite računa o tome.

Osobito je važno razviti s mladom osobom komunikaciju koja joj jasno pokazuje **brigu za nju i njezinu budućnost.**

ZADATAK

Uspostavite s mladom osobom komunikaciju koja jasno pokazuje brigu za nju i njezinu budućnost

Često provođenje vremena s mladom osobom pomoći će da se izgradi odnos povjerenja:

- uključite redovne, planirane kontakte tijekom kojih održavate ravnotežu između konkretnih aktivnosti podrške i planiranja s jedne i neformalnih socijalnih aktivnosti s druge strane
- dogovorite s mladom osobom koliko bi se često trebali sastajati, gdje i kad
- kod dogovaranja termina budite fleksibilni i imajte razumijevanja jer se potrebe i okolnosti mlade osobe mogu promijeniti

Važno je da kroz interakcije s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi steknete dublje razumijevanje njezinih iskustava iz djetinjstva. To se odnosi i na pozitivna iskustva. Ali imajte na umu da je mlada osoba u djetinjstvu možda doživjela i negativna iskustva, kao što su zanemarivanje, odbacivanje i zlostavljanje. Morate biti svjesni da se posljedice takvih iskustva kod mlade osobe mogu manifestirati na različite načine, na primjer:

- u vidu razvojnih zaostataka i zaostataka u obrazovanju
- u vidu nesposobnosti da gradi bliske veze s drugim ljudima
- u vidu kontinuirane nestabilnosti i nesigurnosti

Upamtite, sve ove posljedice mogu značiti da mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi nije uvijek u stanju iskoristiti kontinuirano savjetovanje, vođenje i podršku koju joj pružate vi i vaše kolege na najbolji način.

ZADATAK

Radite s mladom osobom na razumijevanju njezinog iskustva u sustavu skrbi

- Upoznajte mladu osobu da dobijete uvid u to kako ona procesira svoje iskustvo i obiteljsku povijest.
- Saznajte kako mlada osoba doživljava svoje iskustvo skrbi.
- Otkrijte osjeća li se ona sposobnom za izgradnju veza i odnosa s drugim ljudima.
- Kakvu je skrb mlada osoba primala dosad i kako je to pomoglo ili usporilo njezin razvoj?
- Razgovarajte s osobama koje su bile odgovorne za njezinu skrb, to jest, s odgajateljima, udomiteljima itd.
- Znate li kako mlada osoba objašnjava zašto prima skrb izvan roditeljskog doma?
- Saznajte što mladoj osobi nedostaje – ima li u njezinoj priči nekih praznina?
- Razmislite kako biste joj mogli pomoći da dođe do informacija koje bi popunile praznine u njezinom razumijevanju vlastite prošlosti.
- Identificirajte sve posljedice loših iskustava, odvojenosti od obitelji i ostalih važnih odnosa – utvrdite i s mladom osobom istražite "što joj se dogodilo" i "kakve su potencijalne posljedice po njezin emocionalni i psihološki razvoj". Kako je to utjecalo na njezine sposobnosti?
- Razmotrite korištenje alata kao što je rad na životnoj priči radi dobivanja dubljeg uvida u njezinu životnu priču[16].

Donja tabela ilustrira čimbenike koje treba uzeti u obzir kod pružanja podrške mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi. Upamtite, ovi čimbenici su međusobno povezani i mogu imati kumulativni učinak na mlade osobe.

JEDAN ŽIVOT: JEDAN PUT KROZ SUSTAV SKRBI

Naravno, sva ova pitanja mogu značajno povećati kompleksnost situacije i izazove s kojima se svi mladi susreću pri izlasku iz skrbi. Još jednom naglašavamo da je upravo zato važno prepoznati iskustva djece i mladih prije, za vrijeme i nakon skrbi kao jedno kontinuirano putovanje.

Dio napora treba uložiti u pružanje informacija koje **pomažu osobama iz skrbi da bolje razumiju vlastitu prošlost** kroz preispitivanje postupaka drugih ljudi u trenutku kad su ulazili u sustav skrbi: njihove obitelji, osoblja dječjeg doma, udomitelja itd.

Za ostvarenje tog cilja možda ćete morati pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da **dobije na uvid evidenciju i izvještaje** koji će joj pomoći da stekne bolju sliku o tadašnjoj situaciji. Gotovo je sasvim sigurno da će joj pritom trebati emocionalna podrška. Isti proces može mladoj osobi pomoći da **preispita vlastite reakcije i ponašanje** i da počne dublje promišljati što bi joj moglo pomoći da se počne bolje nositi sa svojim osjećajima, uključujući moguće osjećaje gubitka i odbačenosti sad i u budućnosti.

Za vas kao za stručnjaka koji pruža podršku mladoj osobi u procesu skrbi važno je da razmotrite dugoročni utjecaj svih tih ranijih iskustava na njezin život i razvoj, da ih uvijek možete imati u vidu dok mladoj osobi pomažete da planira i priprema se za svoju samostalnost.

Navedene bojazni možete rješavati na više načina: od?

- uvođenjem veće stabilnosti i predvidljivosti u život mlade osobe
- osiguravanjem pozitivnog obrazovnog iskustva
- podržavanjem njezinih aspiracija i ambicija za budućnost
- dajući joj osjećaj povezanosti i pripadnosti
- jamčeći joj osjećaj sigurnosti
- osiguravanjem dosljednih i dugotrajnih pozitivnih odnosa tijekom cjelokupnog boravka u sustavu skrbi

2. PRIKUPLJANJE INFORMACIJA

Koje su informacije potrebne za odvijanje procesa izlaska iz skrbi utvrđuje se pomoću detaljne **procjene potreba**, a ona ujedno služi kao temelj za plan izlaska.

Načelno gledano, za prikupljanje informacija na temelju kojih se provodi procjena potrebna za izradu plana izlaska zajedno s osobom u procesu izlaska odgovoran je prvenstveno osobni savjetnik zadužen za tu mladu osobu. No on u taj proces **mora uključiti i sve odgovarajuće ustanove i pojedince** – uključujući, gdje je to prikladno, članove obitelji, druge pružatelje skrbi i mentore – čije bi sudjelovanje moglo biti potrebno ili poželjno prije i/ili nakon odlaska iz smještaja.

Prije provedbe procjene potrebne za pripremu izlaska s mladom osobom, treba pregledati sve postojeće planove skrbi i materijale za planiranje skrbi za tu mladu osobu kako bi se utvrdilo jesu li potpuni. Time se izbjegava nepotreban posao za osobu u procesu izlaska iz skrbi i za pružatelje podrške u procesu izlaska iz skrbi. **Trenutno važeći planovi skrbi** trebaju sadržavati informacije o tome kako se uočene potrebe mlade osobe ispunjavaju sad.

U idealnom slučaju, ustanova u svojoj evidenciji već ima sve ključne činjenične podatke o mladoj osobi za razdoblje koje je mlada osoba provela u smještaju, kao i pregled svih procjena i planova skrbi dovršenih prije procesa planiranja izlaska. Ako su svi ti dokumenti potpuni, trebali bi sadržavati relevantne informacije, uključujući:

Karton s osnovnim podacima: činjenice o djetetu ili mladoj osobi koje uključuju

- obiteljsku povijest
- kronologiju svih smještaja u sustavu skrbi
- pravni status
- podatke o zdravstvenom stanju
- podatke o školovanju

Vodite računa o tome da ne donosite preuranjene zaključke o mladoj osobi na temelju pisanih podataka.

ZADATAK

Prikupljanje informacija

- Obavezno pribavite sve relevantne izvještaje i spise.
- Razmotrite aspekte kao što su školska dokumentacija i stav mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prema obrazovanju, njihove uspjehe, što vole i ne vole.
- Razmotrite eventualne zdravstvene probleme – tjelesne i mentalne.
- Smjestite mladu osobu u širi obiteljski okvir da odredite koliko je on važan za njih (ili koliko su važne neke njegove komponente). Preispitajte prednosti i nedostatke tog potencijalnog sustava podrške i kako on može postati korisniji u razdoblju prije i nakon izlaska iz skrbi.

3. STVARANJE JASNE SLIKE POTREBA, CILJEVA I TEŽNJI OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: SAD I U BUDUĆNOSTI

Imajte na umu koliko je važno da "izlazak iz skrbi" ne bude samo birokratski događaj koji planiranje skrbi svodi na ispunjavanje formulara. I naravno, nije dovoljno baviti se samo praktičnim aspektima podrške i usluga za mlade – mnogo je bitnije prepoznati da se **mladima u procesu izlaska iz skrbi mora omogućiti da imaju nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti** u jednakoj mjeri kao i svi ostali mladi.

Vi ste kao djelatnici koji pružaju podršku i skrb u **jedinstvenoj poziciji da njegujete te nade i aspiracije**. I premda **izgradnja brižnog odnosa od povjerenja** s osobama u procesu izlaska iz skrbi zahtijeva vrijeme, **ulaganje tog vremena** u mladu osobu doista je može potaknuti da se konstruktivnije angažira u izradi plana izlaska koji će odražavati njezine nade i planove za budućnost.

ZADATAK

Njegujte nade i aspiracije

Čemu trebate težiti:

- Fokusirajte se na ono čemu se mlada osoba najviše veseli u budućnosti.
- Odredite koje bi sve brige mlada osoba mogla imati oko nastojanja da ostvari svoje ciljeve.
- Potaknite mlade da probleme rješavaju i rizike poduzimaju na konstruktivan način.
- Dajte pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite da osoba u procesu izlaska iz skrbi i sama izgradi.
- Budite otvoreni i realistični oko toga kako bi mlada osoba mogla ostvariti svoje aspiracije

Jedan od načina da konstruktivno surađujete s osobama u procesu izlaska iz skrbi i pomognete im u nastojanjima da ostvare svoje nade i planove za budućnost jest da se poslužite metodom **planiranja za specifičnu osobu**[17] (engl. PCP – person-centered planning).

Ova metoda omogućuje mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi da doista zauzme središnje mjesto u vlastitom planu izlaska. Ona prepoznaje procjenu i planiranje izlaska iz skrbi kao **"dinamičan" proces** i zahtijeva istinsko partnerstvo između pojedinaca i ustanova koje pružaju podršku procesu i mladima koji izlaze iz skrbi.

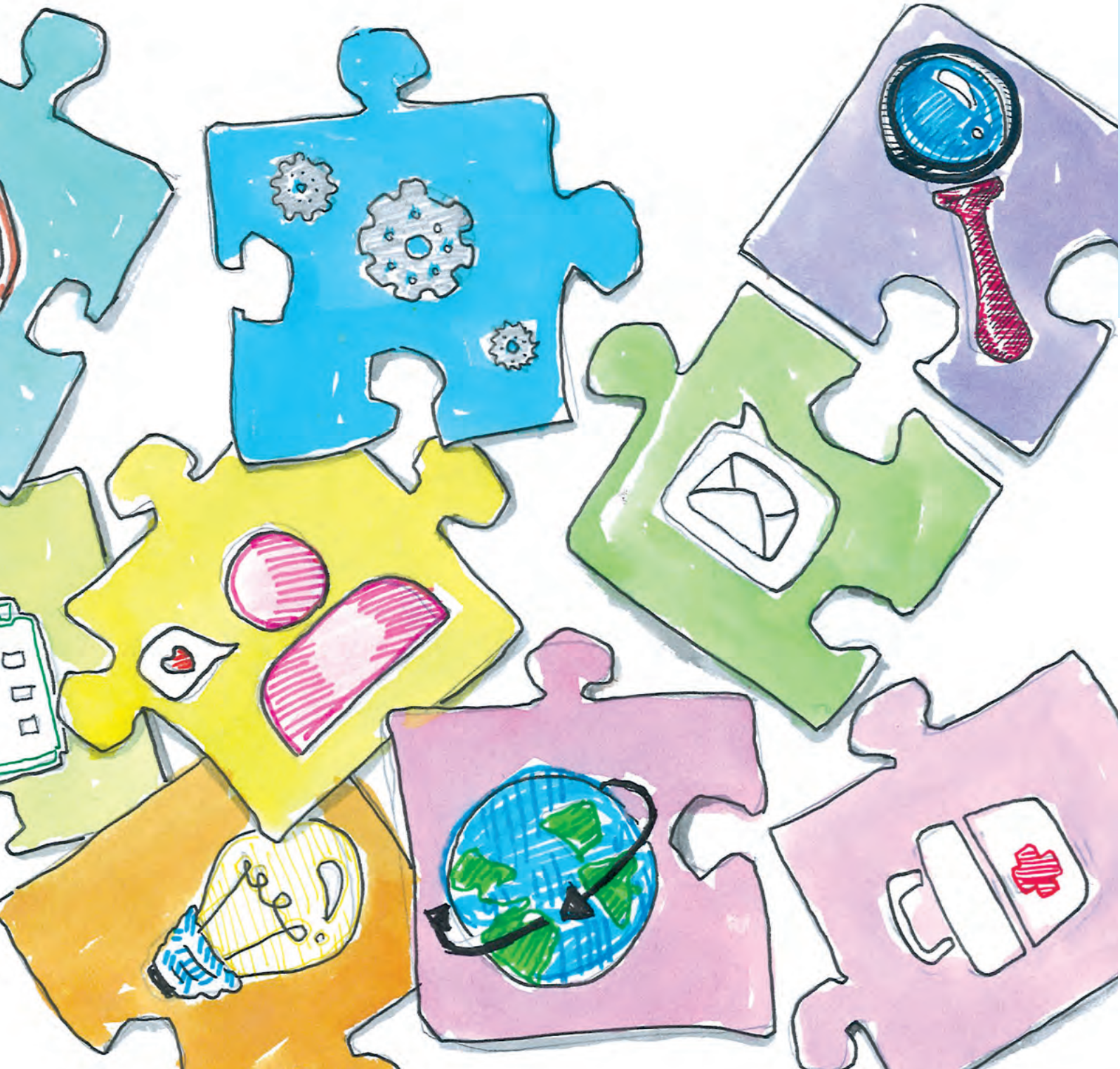
Izrada mape ili puta za budućnost je zadatak koji zahtijeva vještinu, ali za mlade osobe je to doista zanimljiviji i konstruktivniji pristup. Donje slike prikazuju primjere različitih planova/mapa mladih osoba.

Fotografija preuzeta sa: https://inclusive-solutions.com/training/person-centred-planning/

Mladi u procesu izlaska iz skrbi **imaju pravo dobiti sve informacije** relevantne za njihove sadašnje i buduće opcije kako bi mogli **informirano odlučivati o svom životu** i izlasku iz skrbi.

Te informacije moraju biti realistične u smislu mogućnosti i izgleda koji im se nude, kao i podrške koja im se može staviti na raspolaganje. Osim toga, informacije im se moraju pružiti u obliku koji im je razumljiv i pristupačan.

ZADATAK

Informirajte mlade s kojima radite o stvarima koje bi za njih mogle biti važne

- Počnite uvoditi metodu planiranja životnog puta, jer ona potiče mladu osobu da razmišlja o svojoj budućnosti.
- Utvrdite što joj je važno, a zatim joj počnite davati i druge informacije koje bi mogle biti korisne u promišljanju budućnosti.
- Upoznajte mladu osobu s drugim ljudima u drugim ustanovama koji bi joj mogli pomoći oko njezinih planova, npr. s osobama koje drže instrukcije za studente, s potencijalnim poslodavcima.
- Pomozite mladima da prikupljaju informacije i podržavajte njihov pristup relevantnim informacijama o njihovim pravima i dostupnim uslugama i oblicima podrške. Pomozite im da sve to bolje razumiju. Pokrenite u svojoj ustanovi ili organizaciji diskusiju o tome kako možete razviti proces planiranja koji više motivira i dinamičniji je, koji se temelji na suradnji i pomaže mladima da svoj plan izlaska dožive kao nešto što im pripada, što je njihovo.

4. ODREĐIVANJE IZVORA PODRŠKE ZA ISPUNJAVANJE INDIVIDUALNIH POTREBA, ŽELJA I ASPIRACIJA MLADE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

U 8. poglavlju bavili smo se važnošću međuresorne suradnje. Nemojte zaboraviti da su **zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade.** Planovi izlaska trebaju jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, obrazovne ustanove, suci i odvjetnici, zdravstveni radnici, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.

U 6. poglavlju bavili smo se važnošću izlaska iz skrbi kao kontinuiranog procesa. Iznimno je važno da se mlada osoba uputi timovima/djelatnicima koji će im biti potrebni nakon izlaska iz skrbi znatno prije izlaska iz skrbi, da imaju dovoljno vremena za pripremu i da stignu uspostaviti pozitivne odnose. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za podršku nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijative da se odredi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle odigrati slične uloge.

ZADATAK

Proširite svoje znanje i stručne mreže

- Dobro se upoznajte s ponudom usluga, prava i socijalnih davanja za osobe u procesu izlaska iz skrbi.
- Izgradite pozitivan radni odnos s stručnjacima u drugim sektorima i otkrijte što koja ustanova može (i što je dužna) ponuditi osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Koristite se vještinama timskog rada da izvučete maksimum iz drugih djelatnika/ustanova.
- Organizirajte zajedničke sastanke za planiranje s ključnim ustanovama radi diskusije o individualnim planovima izlaska i osmišljavanja općih radnih protokola i praksi.
- Pomozite ostalim relevantnim ustanovama da shvate potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi i objasnite im koju ulogu vi igrate.
- Upoznajte se s lokalnim zakonima i politikama.

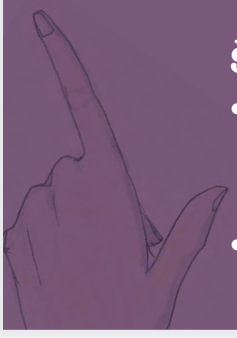
5. VRŠNJAČKO MENTORSTVO

Vršnjačko mentorstvo je još jedan oblik podrške za osobe u procesu izlaska iz skrbi tijekom priprema za izlazak i nakon izlaska. U ovom dijelu *Praktičnog vodiča* pod pojmom vršnjačkog mentorstva podrazumijevamo **povezivanje osobe u procesu izlaska iz skrbi s drugom mladom osobom** sličnih iskustava.

Vršnjački mentor može odigrati važnu ulogu u osnaživanju osobe u procesu izlaska iz skrbi pružanjem podrške tijekom procesa tranzicije iz skrbi u samostalan život. Jedna od prednosti vršnjačkog mentorstva je u tome što osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu štošta naučiti iz iskustava koje je njihov mentor imao izlazeći iz skrbi – i dobrih i loših. Mentori mogu koristiti svoje iskustvo da pomognu osobi u procesu izlaska iz skrbi da donosi pozitivne odluke i mogu pružiti savjete i podršku na način koji ispunjava praktične, socijalne i emocionalne potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi.

Vršnjački mentori mogu pružiti:

- **svoje vrijeme i pažnju**
- **pouzdan i pozitivan primjer**
- **zajedničko iskustvo**
- **suosjećanje**
- **pomoć u postavljanju ciljeva**
- **poticaj pri planiranju**
- **solidnije rješavanje problema**
- **podršku za integraciju u lokalnu zajednicu**
- **ulaz u nove socijalne mreže**

Što vršnjački mentori ne rade:

- **ne donose odluke za osobe kojima su mentori – ali mogu predlagati opcije i pomagati im da razmisle o posljedicama postupaka**
- **ne nadomještaju stručne djelatnike ili usluge**

KOMPATIBILNOST I PODRŠKA OSOBNIH SAVJETNIKA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi razlikuju se po svojim očekivanjima i potrebama, a vršnjački mentori jednako se tako razlikuju po znanju i iskustvu koje imaju. Za njihov je odnos važno da mentori koji su preuzeli ovu bitnu ulogu budu pouzdani, ne samo u tome koliko vremena i pažnje poklanjaju mladoj osobi, nego i u tome da naprave sve što su obećali da će napraviti.

Osobni savjetnici trebaju **procijeniti kompatibilnost** između osobe u procesu izlaska iz skrbi i potencijalnog mentora kako bi se osiguralo da će se dobro slagati u smislu temperamenta, interesa i iskustava. Posebnu pozornost treba posvetiti kapacitetu vršnjačkih mentora za kontinuirani angažman, pouzdanost i sigurno ponašanje.

Vrlo je važno da se prodiskutira što osoba u procesu izlaska iz skrbi traži od mentora i što je potencijalni mentor sposoban i spreman dati, **tako da su uloge jasne, a granice dogovorene.**

Osobni savjetnik ima ulogu:

- **pokazati osobi u procesu izlaska iz skrbi što mentor može učiniti**
- **pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da definira što očekuje od mentora**
- **pronaći potencijalnog mentora**
- **provjeriti mentorove preporuke i prikladnost**
- **pripremiti vršnjačkog mentora za ulogu**
- **facilitirati dogovor o ulozi i odgovornostima vršnjačkog mentora**
- **kontinuirano pružati podršku vršnjačkom mentoru**
- **pratiti kako se vršnjačko mentorstvo odvija**

Moguće je da odnosi vršnjačkog mentorstva **izrastu spontano iz socijalne mreže ili obitelji osobe u procesu izlaska iz skrbi**, i za njih je manje vjerojatno da će imati isforsiranu ili artificijelnu primjesu. Vršnjačke mentore možete pronaći u školi osobe u procesu izlaska iz skrbi, u njezinom susjedstvu, na sportskim aktivnostima, u organizacijama za mlade ili za slobodne aktivnosti. S druge strane, vršnjačke mentore možete regrutirati za programe vršnjačkog mentorstva putem oglašavanja u lokalnoj zajednici.

Procjena razloga vršnjačkog mentora za preuzimanje te uloge bit će važan zadatak za ustanove socijalne skrbi. Važno je motivaciju i legitimitet potencijalnih vršnjačkih mentora provjeriti na odgovoran način, ali selekcijski postupak ipak ne bi smio biti tako rigidan i temeljit da obeshrabri potencijalno vrijedne mentore.

IZAZOVI

U odnosu vršnjačkog mentorstva mogu se pojaviti određeni izazovi, a u takvim trenucima upravo informirani doprinos stručnjaka može odigrati odlučujuću ulogu. Ti izazovi uključuju:

- izlaženje na kraj s očekivanjima i zahtjevima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- očuvanje granica između osobe u procesu izlaska iz skrbi i mentora
- trenutke kad se teško nositi s ponašanjem osobe u procesu izlaska iz skrbi
- razočaranje i frustraciju osobe u procesu izlaska iz skrbi ako mentor ne napravi ono što je dogovoreno

Istraživanja pokazuju da vršnjački mentori često doživljavaju proces mentorstva kao nešto što je samo sebi nagrada. Na primjer, možda vole pomagati ljudima i vidjeti da druge osobe u procesu izlaska iz skrbi prolaze uspješnu tranziciju. Vršnjačko mentorstvo mentorima također daje priliku da preispitaju vlastito iskustvo izlaska iz skrbi.

PRIMJERI MENTORSTVA U ITALIJI

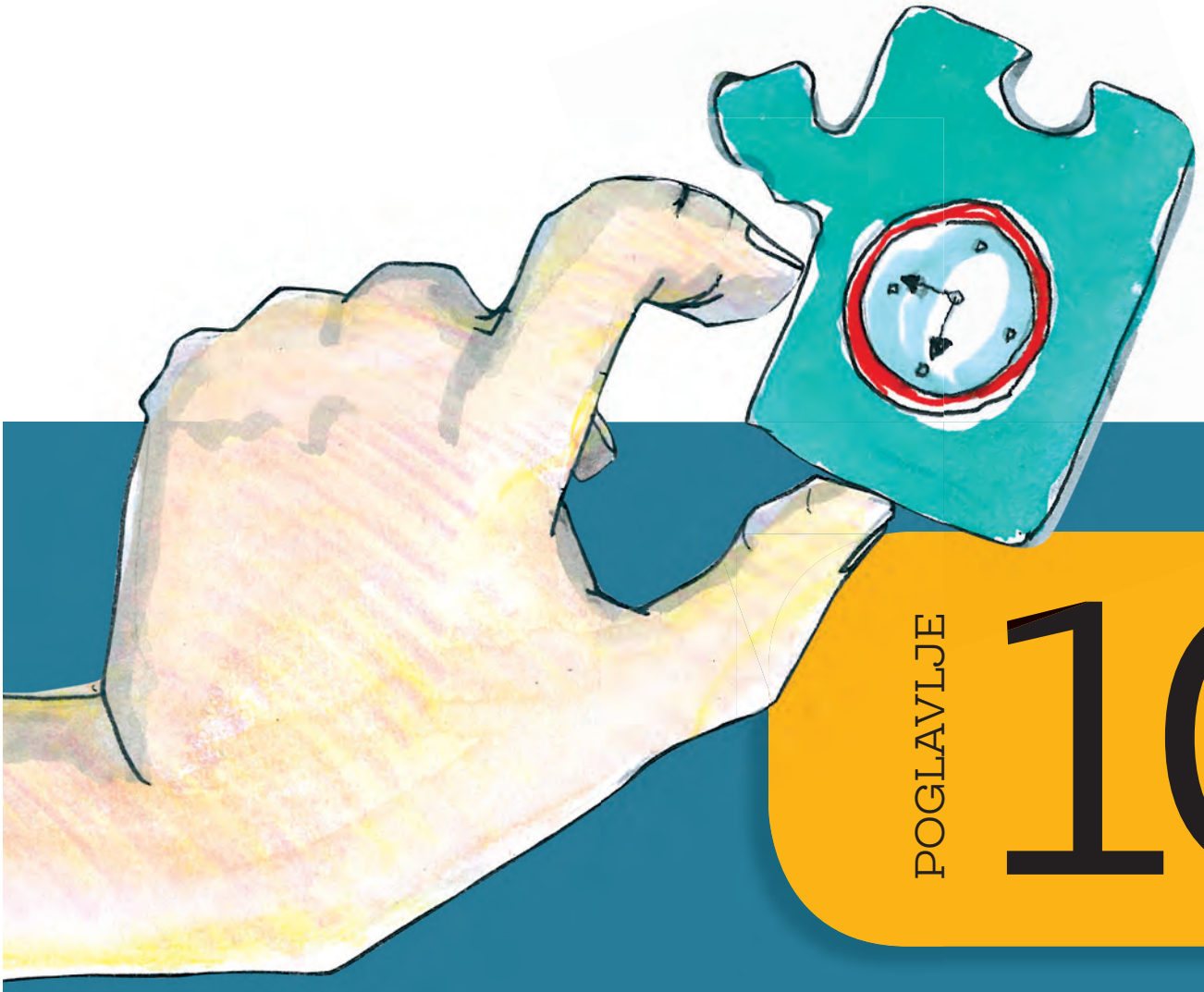
U nastavku donosimo informacije o mentorstvu koje su nam dali članovi Skupine mladih eksperata (eng. Young Expert Group – YEG) pod patronatom SOS Dječjeg sela u Italiji. Članovi ove skupine ujedno su i dio Nacionalne mreže osoba u procesu izlaska iz skrbi, a koju vodi organizacija Agevolando.[18] Oni pišu:

1. Ono što nam je pomoglo u smislu vršnjačke podrške bila je uloga koju su odigrali "pioniri" izlaska iz skrbi, koji su shvatili da nam treba pomoć i podrška tijekom ove tranzicije i koji su naše emocionalne i praktične potrebe razumjeli kao nitko drugi. To nam je omogućilo slijedimo njihove pozitivne primjere i učimo iz njihovih iskustava. Jedna članica YEG-a spominje da je bila pozvana na konferenciju da održi govor o svom putu kroz sustav skrbi. Ispričala je svoju priču o tome kako je našla svoju vokaciju, bila uspješna u školi i diplomirala na fakultetu dok je istovremeno radila na izgradnji mreža podrške za druge osobe u procesu izlaska iz skrbi. Na kraju konferencije, jedna djevojka iz publike prišla joj je i rekla: *"Hvala ti, sad iz tvog primjera znam da i ja mogu uspjeti."* Imajući to u vidu, YEG preporučuje pružateljima institucionalne skrbi (i skrbi drugih vrsta) i stručnjacima da počnu stvarati više prilika za susrete između mladih u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi. To bi mladima koji imaju iskustvo izlaska iz skrbi omogućilo da ponude vršnjačku podršku i razumijevanje onima koji upravo izlaze iz skrbi, i koji bi tu podršku i osnaživanje mogli integrirati s podrškom koju primaju od svojih pružatelja skrbi.
2. Druga članica YEG-a kaže da joj je pomoglo što je sačuvala dobar odnos s jednom od svojih odgajateljica, što je nakon izlaska iz skrbi postupno preraslo u nešto slično vršnjačkom odnosu, jer one međusobno podržavaju jedna drugu.
3. Vršnjačka podrška je ključna ako želimo osobama u procesu izlaska iz skrbi dati priliku da upoznaju druge ljude sa sličnim iskustvima i obiteljskom poviješću, kako bi se mogli sučeljavati u mišljenjima, razmjenjivati ih i preuzimati strategije. Osobe u procesu izlaska iz skrbi kažu da se na taj način osjećaju kao da nisu sami i da zajedno mogu pronaći mnogo više rješenja. Na primjer, brojni mladi koji su se prvi put sreli dok su zajedno sudjelovali u projektu *"Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi"*[19], koji se provodio u pet gradova u Italiji, izrazili su potrebu da se nastave okupljati i nakon završetka projekta. Iako nisu imali financijskih sredstava da se sastaju izvan svog smještaja, zbog čega su trebali čekati novi projekt s pratećom potporom, odgovor na njihovu izraženu potrebu za vršnjačkom podrškom i razmjenom iskustava bio je vrlo pozitivan. To je mnoge od njih navelo da se prijave za sudjelovanje u projektu *Mreža osoba u procesu izlaska iz skrbi,* koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci kasnije

Točka djelovanja

Pruža li vaša organizacija/služba poticaj i podršku bivšim mladima koji su izašli iz skrbi da ponude svoju pomoć drugim mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ako je odgovor potvrdan, biste li u taj proces željeli unijeti neke promjene? Ako je odgovor niječan, što biste mogli poduzeti da potaknete razvoj ove ideje?

POGLAVLJE 10

IZRADA PLANA IZLASKA:

VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

“Ne ovisi to o meni, ovisi o njima. Sve ovisi o upravi i odgajateljima.”

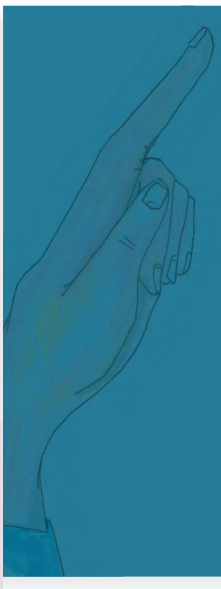
IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Potpuno i konstruktivno sudjelovanje u odlukama koje se tiču njihovog života važno je svima – uključujući mlade u procesu izlaska iz skrbi! Mladi u procesu izlaska iz skrbi žele šansu da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i da osmisle način na koji će unijeti promjene u svoj život. Oni se žele upoznati sa svojim pravima, povlasticama i svim opcijama koje im se nude kako bi mogli donositi informirane odluke. Mladi u procesu izlaska iz skrbi često imaju osjećaj da ne mogu potpuno sudjelovati i da odluke njihovih ključnih djelatnika imaju veću težinu.

Aktivna participacija mlade osobe jedno je od središnjih načela dobre prakse (vidi 2. načelo u 4. poglavlju ove brošure). To u suštini znači osnažiti mladu osobu da donosi odluke i preuzme kontrolu nad svojim životom. Jedini način da mlada osoba to postigne jest da dobije središnje mjesto u procesu procjene i planiranja te da bude u potpunosti uključena u sve aspekte planiranja vlastite budućnosti, naravno uz prikladnu podršku.

Mladi žele biti uključeni u odluke o njihovoj individualnoj skrbi i o uslugama koje primaju. Premda se mnogi mladi osjećaju uključeno, to ne znači da svi vjeruju da imaju stvarnu slobodu izbora kod izlaska iz skrbi, niti da se osjećaju istinski uključenima u procjenu i planiranje svog izlaska. Trebate razmotriti koliko kvalitetno vi i vaša ustanova/ustanova podržavate konstruktivno sudjelovanje mladih u njihovim planovima skrbi i planiranju za budućnost. Također trebate razmisliti kako mladi mogu utjecati na poboljšanje, razvoj i pružanje usluga.

Participacija mladih trebala bi zauzimati prvo mjesto u pravnom reguliranju izlaska iz skrbi. Ti procesi moraju biti konstruktivni i jasni. Moramo se pridržavati planova mladih osoba i podržavati ih kad rade pogreške, moramo zagovarati njihove interese, moramo zahtijevati bolje resurse, moramo se sučeljavati s našim kolegama kako bismo bili sigurni da mladi dobivaju usluge koje zaslužuju, moramo dovoditi stereotipe u pitanje, moramo vjerovati u mlade. (McGhee i ostali, 2014., str.6).

Osnaženost i pojačani osjećaj vlastite vrijednosti koji bi se trebao pojaviti kao rezultat istinske participacije može značajno pridonijeti još jednom ključnom čimbeniku za uspješnu pripremu mladih za izlazak iz skrbi i osamostaljenje: razvoj njihove otpornosti (vidi 7. poglavlje).

Točka djelovanja

Molimo da u Prilogu 4 potražite detaljnije informacije o odabranim modelima sudjelovanja.

POKAZATELJI DOBRE PRAKSE ZA PARTICIPACIJU

U nastavku navodimo neke pokazatelje koji vam mogu pomoći da procijenite koliko je vaša mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi osposobljena da sudjeluje u procesu planiranja izlaska:

- mladi su uključeni u odlučivanje o svojoj svakodnevnoj skrbi
- prije sastanaka odvaja se vrijeme za pripremu s mladom osobom i mladoj osobi se daje prilika da uvježba što želi reći
- mladi igraju aktivnu ulogu u procjeni svojih potreba i u vlastitom planiranju
- mladima se nudi pomagač, neovisni zagovaratelj ili mentor da potpomogne njihovu participaciju i angažman i ojača njihovo samopouzdanje

ZADATAK

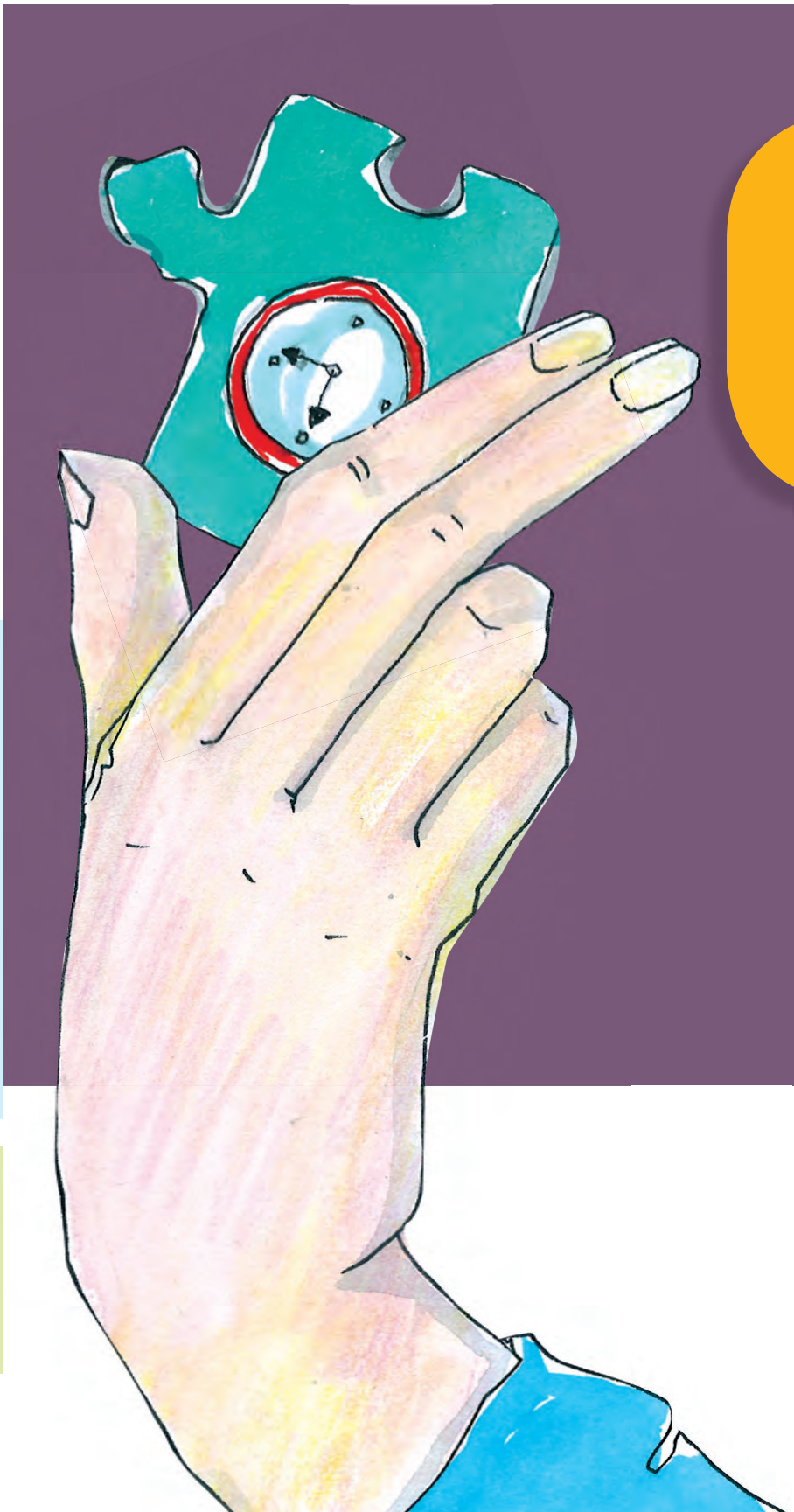
Raspodijelite odgovornost za odlučivanje u skladu s dobi i stupnjem sposobnosti

- Imajte na umu da se mladi s iskustvom skrbi ne ponašaju uvijek na način koji odgovara njihovoj dobi. Štetna iskustva mogu utjecati na njihov razvoj i na način na koji socijalno i bihevioralno funkcioniraju.
- Mladi će donositi loše odluke i raditi pogreške – nastojte pomoći mladima da to shvate kao priliku za učenje i potaknite ih sva takva iskustva preispitaju, da uče i rastu iz njih.

Točka djelovanja

Bilo bi dobro da razmijenite ideje s drugim kolegama kako biste zajedno preispitali i definirali pristup vaše ustanove konstruktivnoj participaciji.

POGLAVLJE 11

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

Ovo poglavlje definira glavne teme koje treba uvrstiti u plan izlaska.

1. PODSJETNIK NA VAŽNOST PLANIRANJA IZLASKA

Prije nego što prijeđemo na glavne teme u planiranju izlaska, **podsjetimo se na neke od glavnih aspekata procesa planiranja izlaska** koje smo već spomenuli u ovom Praktičnom vodiču.

Upamtite da naglasak treba staviti na:

- upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- upoznavanje s njihovim stavovima i određivanje njihovih individualnih okolnosti, potreba, ciljeva i težnji
- planiranje djelovanja
- kontrolu ostvarenog napretka

Pri procesu planiranja izlaska treba uzeti u obzir:

- da je priprema i provedba plana izlaska **proces** koji uključuje osobu u procesu izlaska iz skrbi, odgovornog osobnog savjetnika i, po potrebi i gdje je to moguće, niz drugih stručnjaka, članova obitelji i drugih pružatelja skrbi
- da osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju imati **nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti,** jednako kao drugi mladi. Pružatelji skrbi i osoblje koje pruža podršku trebaju se usredotočiti na njegovanje pozitivnih ciljeva i promicanje realističnih načina na koje ih mlada osoba može postići.

Plan izlaska treba se temeljiti na procjeni koja je utvrdila okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije osobe u procesu izlaska iz skrbi kroz proces koji slijedi ove kriterije:

- kroz procjenu i proces planiranja treba se kretati na način i **tempom koji odgovara toj mladoj osobi**
- **okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi treba gledati iz holističke perspektive – svi su aspekti važni i međusobno povezani

- treba provesti procjenu koja obuhvaća glavne teme i područja potrebe **po mjeri individualnih potreba svake pojedine osobe u procesu izlaska iz skrbi** (dodatne informacije o temama iznosimo nešto kasnije u ovom poglavlju)
- treba izraditi **pismeni izvještaj** o procjeni koji se pokazuje osobi u procesu izlaska iz skrbi

Plan izlaska treba osigurati da nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i **praktičnih i socijalnih vještina** potrebnih za uspjeh. Plan izlaska stoga utvrđuje, planira i prati pružanje **svih potrebnih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse** tijekom pripreme mladih za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicijskog razdoblja polusamostalnosti i nakon izlaska iz skrbi.

Točka djelovanja

- Gledajte u budućnost – razmišljajte o osobnim ciljevima i koracima koji vode tamo gdje osoba u procesu izlaska iz skrbi želi biti.
- Pomozite mladoj osobi da donosi informirane odluke o svojoj budućnosti kroz osiguran pristup kvalitetnim informacijama.
- Odlučite zajedno s osobom u procesu izlaska iz skrbi na koja se područja trebate usredotočiti.
- Razmislite o različitim ljudima koji bi mogli pomoći u različitim dijelovima plana izlaska, npr. provjereni učitelj u kojeg osoba ima povjerenja ili savjetnik za zapošljavanje mogu pomoći kod "Učenja i rada", savjetnik za stambena pitanja može pomoći kod "Gdje ću živjeti", udomitelj može pomoći kod "Nada za budućnost".
- Pomozite mladoj osobi da se pripremi za odrasli život i razvoj životnih vještina tempom koji odgovara njezinoj dobi, osobinama i stupnju razvoja.

Malo je vjerojatno da će sve teći po "planu", pa zato ne treba zazirati od konzultacija s osobom u procesu izlaska iz skrbi kako bi se planovi i vremenski raspored dorađivali kad god se ukaže potreba.

Premda je stjecanje praktičnih vještina iznimno važno, **kontinuirana emocionalna i socijalna podrška mladih često se pokazuje najpresudnijim elementom tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi**. Pružatelji skrbi i osoblje svih ustanova trebali bi nastojati osigurati da se mlada osobe otisne u samostalnost s mrežom podržavajućih odnosa koji su temelj uspješnog odraslog života, baš kao što bi to činili za svoju vlastitu djecu.

Točka djelovanja

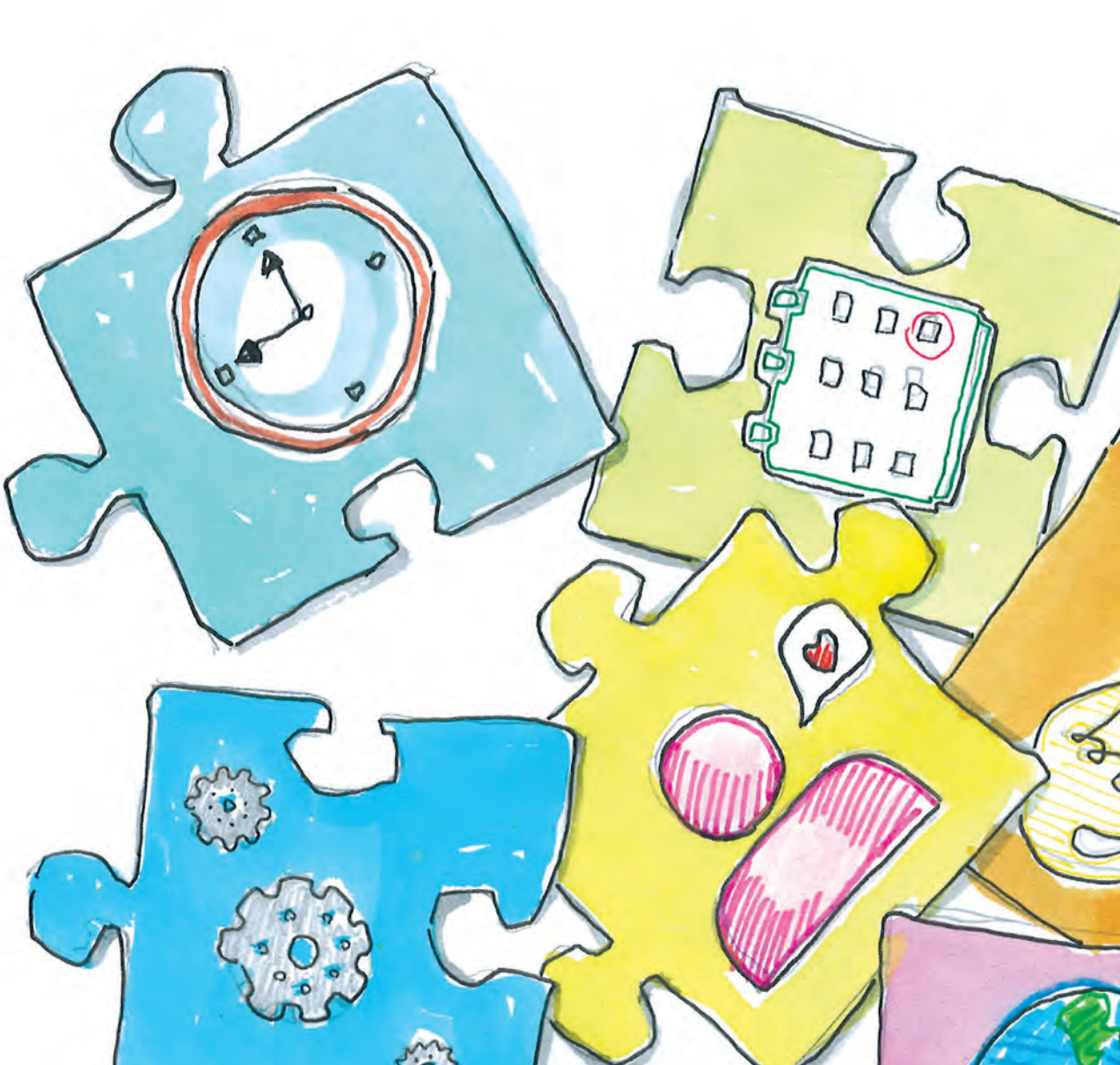
- Razmišljajte o ulozi koju igraju pružatelji skrbi ili članovi obitelji.
- Razmotrite želi li osoba u procesu izlaska iz skrbi da drugi ljudi budu uključeni u podršku i pomoć koju primaju i na koji način – tko igra veliku ulogu u njihovom životu?
- Razmislite tko ima pozitivan, podržavajući odnos o osobom u procesu izlaska iz skrbi i tko je već uključen u njihov život.
- Razmotrite gdje bi moglo biti nedostataka.
- Vodite računa o svim dodatnim potrebama za socijalnom i emocionalnom podrškom koje bi osoba u procesu izlaska iz skrbi mogla imati.

Upamtite, rad s osobom u procesu izlaska iz skrbi i izgradnja odnosa povjerenja može potrajati, ali ulaganje tog vremena u mladu osobu može pomoći da se oni konstruktivnije uključe u svoj plan za budućnost. **Osobni savjetnici, ostali stručnjaci koji pružaju podršku i pružatelji skrbi trebaju nastojati:**

- Primjenjivati fleksibilan i brižan pristup – budite pošteni, autentični, pouzdani i dostojni povjerenja.
- Prvo se povežite s mladom osobom na osobnoj razini – pozna li vas mlada osoba dovoljno dobro da započne proces?
- Budite pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite razviti kod mlade osobe.
- Neka se planiranje i aktivnosti vrte oko mlade osobe i neka to bude participativan i konstruktivan proces za nju.
- Pobrinite se da se osoba u procesu izlaska iz skrbi osjeća vrednovano – usredotočite se na ono čemu se najviše raduje u svojoj budućnosti i jasno joj pokažite da je njezina budućnost važna.
- Otkrijte koje bi sve bojazni mlada osoba mogla imati u vezi ostvarenja svojih ciljeva.
- Potaknite mladu osobu da izgradi osjećaj da je proces procjene i planiranja nešto što joj pripada.
- Čujte što vam mlada osoba govori – jeste li doista slušali mišljenja mlade osobe?
- Razmotrite mogućnost specifične podrške vezane za invaliditet, zdravstvene potrebe, jezične poteškoće itd.
- Imajte razumijevanja ako je osobi u procesu izlaska iz skrbi potrebna veća podrška za izražavanje mišljenja.

Imajući u vidu gornje smjernice, **podsjetimo se također da bi sadržaj pisanog plana izlaska trebao preispitati i uključiti:**

- utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i težnje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- definiciju najprikladnijih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse koje treba pružati kako bi se odgovorilo na njihove okolnosti, potrebe, ciljevi i težnje
- kad i kako treba pružati usluge, uključujući datum kad podrška/usluga počinje
- imena osoba odgovornih za pružanje/omogućavanje podrške i usluga
- način redovnog praćenja i revizije ciljeva i aktivnosti definiranih planom izlaska, kako će se vršiti potrebne izmjene, tko će ih vršiti

2. GLAVNE TEME U PLANU IZLASKA

“Bio je to šok, jer smo bili naviknuti da se skoro sve radi za nas, pripremali su nam hranu, prali odjeću, čistili pod… a danas su to stvari koje moram raditi sam u svojoj kući i za to su nas trebali puno više pripremati.”

“Neka djeca uvijek će imati roditelje kojima mogu otići po savjet. Mi to ovdje nemamo. Moramo postati samostalni vlastitim snagama.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi vjeruju da je važno da budu pripremljeni i spremni za samostalan život. Oni žele:

- biti u stanju naučiti sve potrebne praktične vještine kao što su kuhanje, čišćenje, pranje rublja itd. prije izlaska iz skrbi
- znati kako se služiti novcem, plaćati račune, otvoriti račun u banci, ostvariti pravo na socijalna davanja itd.
- dobiti savjete o sigurnom, kvalitetnom, cijenom pristupačnom smještaju, kao i pristup istome
- dobiti smještaj na prikladnoj lokaciji koja odgovara drugim aspektima njihovog života, kao što su blizina posla, škole i/ili prijatelja i obitelji
- imati informacije o mogućnostima školovanja i tražiti podršku za pristup tim mogućnostima
- znati kako čuvati svoje zdravlje i kako dobiti zdravstvenu zaštitu kad im je potrebna
- savjete za pripremu za posao i nalaženje zaposlenja kako bi se financijski osigurali i postali produktivni članovi zajednice

Već smo napomenuli da izrada planova izlaska uključuje blisku suradnju s osobama u procesu izlaska iz skrbi kako bi se u razmatranje uzeo niz tema koje će im biti važne. Razmatranje i uključivanje sljedećih **tema** pomoći će u stvaranju okvira koji osigurava da su **relevantna područja života osobe u procesu izlaska iz skrbi obuhvaćena kao dio opće procjene i procesa planiranja** izlaska iz skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Te teme su:

A. Zdravlje i dobrobit
B. Osobni razvoj
C. Obitelj i prijatelji
D. Učenje i rad
E. Gdje želim živjeti
F. Praktične vještine
G. Novac
H. Prava i pravna pitanja

Upamtite, planiranje izlaska također uključuje **određivanje drugih ustanova i pojedinaca** koji trebaju odigrati ulogu u ovom procesu i **suradnju s njima**. To su pružatelji stambenih usluga, školske ustanove, zdravstvene ustanove, poslodavci i suci. Vi ste, između ostaloga, zaduženi da omogućite povezivanje mladih osoba s tim akterima i da nastupate kao njihov zagovaratelj, koji mladima pomaže da sa svima njima uspostave odnose.

Ostatak ovog poglavlja *Praktičnog vodiča* bavi se glavnim temama koje treba razmotriti pri planiranju izlaska.

A. ZDRAVLJE I DOBROBIT

Zdravlje i dobrobit ne odnose se samo na tjelesne potrebe mladih osoba, nego i na još važniju komponentu, a to je emocionalno zdravlje i dobrobit. Socijalna isključenost, usamljenost i neriješene traume iz djetinjstva sve su čimbenici koji mogu utjecati na emocionalnu dobrobit i mentalno zdravlje mladih u procesu izlaska iz skrbi.

Mladi moraju imati mogućnost da nastave dobivati zdravstvene savjete i usluge u ovom razdoblju koje za njih može biti vrlo stresno. Djelatnici za pružanje podrške moraju surađivati s djecom i zdravstvenim radnicima da osiguraju nesmetani pristup zdravstvenoj zaštiti i nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

Jedna od uloga osobnog savjetnika jest da stekne potpuni uvid u zdravstvene potrebe mlade osobe, što uključuje kako njihovo tjelesno, tako i mentalno zdravlje. Važno je voditi brigu o njihovoj emocionalnoj dobrobiti i dobrom mentalnom zdravlju. To uključuje poticanje i pomaganje mladoj osobi da stekne pozitivnu vršnjačku podršku i prijateljske mreže.

Koraci koje treba poduzeti u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Svi planovi izlaska moraju voditi računa o procijenjenim zdravstvenim potrebama osobe u procesu izlaska iz skrbi i o tome kako će se te potrebe ispunjavati. Prodiskutirajte s mladom osobom sve bojazni i pitanja oko njezinog zdravlja koja bi mogla imati sad ili u budućnosti.
- Pobrinite se da mlada osoba ima primarnog liječnika i zubara te da može računati na slobodan pristup tim uslugama kad su joj potrebne.
- U slučaju potvrđenih zdravstvenih potreba, tko je dužan osigurati da se te potrebe ispunjavaju?
- Ima li mlada osoba pristup savjetodavnim, mentorskim i drugim uslugama u lokalnoj zajednici namijenjenima poboljšanju emocionalnog zdravlja?
- Ima li mlada osoba nesmetan pristup specijalističkim uslugama, uključujući usluge za mentalno zdravlje odraslih osoba, ako su im iste potrebne?
- Je li dostupna specijalistička podrška, evaluacija i savjetovanje za samoozljeđivanje i rizik od samoubojstva? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li usluge za pomoć kod zloporabe opojnih sredstava koje su primjerene individualnim okolnostima i stupnju funkcioniranja osoba u procesu izlaska iz skrbi? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li dostupne klinike za seksualno zdravlje, uključujući hitan prijem? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Pružite informacije o zdravom načinu života, uključujući prehranu i vježbanje i potičite mladu osobu da usvoji zdrave navike.

B. OSOBNI RAZVOJ

Osobni razvoj je termin koji opisuje interese, mišljenja, ponašanja, stavove, način života i vrijednosti mlade osobe. Evolucija životnih odabira mlade osobe jedan je od načina na koji se gradi osjećaj osobnog identiteta.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pomozite mladoj osobi da razvije interpersonalne vještine, samopoštovanje, kako da postavlja granice u ponašanju i donosi odluke: poslužite se ohrabrivanjem, podučavanjem, kreirajte nove prilike za nju i budite joj pozitivan primjer.
- Pomozite mladoj osobi da prepozna i razvija vještine, talente ili hobije i omogućite joj pristup kulturnim, umjetničkim i drugim rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njezinim interesima i kvalitetama.
- Upoznajte mladu osobu s novim mogućnostima i iskustvima koja razvijaju socijalne vještine i samopouzdanje, uključujući grupne aktivnosti kao što su planinarenje/kampiranje.
- Razgovarajte o svom interesu za knjige, filmove, sportove i glazbu da potaknete interes mlade osobe i produbite svoj odnos s njom.
- Pobrinite se da mlada osoba ima dovoljno financijskih sredstava i prilika da se sastaje s prijateljima i vršnjacima i da gradi pozitivne socijalne mreže.
- Poduzmite mjere da smanjite socijalnu isključenost i izolaciju, koje mogu utjecati na mentalno i tjelesno zdravlje i emocionalno stanje, tako što ćete mladoj osobi pomoći da nađe rješenja za korištenje prostora za slobodne aktivnosti, javnog prijevoza itd. besplatno ili po nižim cijenama, gdje god je to moguće.

C. OBITELJ I PRIJATELJI

Za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi, **pozitivni obiteljski odnosi ili pozitivne vršnjačke mreže mogu igrati vrlo važnu ulogu**. Mladi se nakon izlaska iz skrbi često vraćaju u obiteljski dom, iz raznih razloga, iako ponekad samo nakratko. U takvim se situacijama, međutim, mogu susresti s neriješenim problemima koji mogu ugroziti njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Mladi često idealiziraju svoju biološku obitelj i imaju ambivalentne i proturječne poglede i očekivanja od nje. Prirodna želja za povezanošću i pripadanjem te stalna previranja oko identiteta mogu nagnati mlade da se vrate kući usprkos okolnostima koje su dovele do njihovog smještaja u sustav skrbi. No neriješene traume, zapušteni ili narušeni odnosi ili nedostatak jasnog uvida u razloge za smještaj u sustavu skrbi mogu dovesti do nerealnih očekivanja ako se takvim situacijama ne upravlja na primjeren način. To pak može dovesti do novih konflikata, uništenih odnosa i odbacivanja.

Važno je osigurati da mladi imaju svu potrebnu pomoć dok pokušavaju pronaći smisao u svojim odnosima s roditeljima i članovima obitelji i nositi se s njima na primjeren način.

Slijedom svega toga, mlade treba što više podržati u nastojanjima da riješe sve postojeće probleme sa svojom obitelji, i prije i poslije izlaska iz skrbi. U isto vrijeme je iznimno važno da obitelj bude pripremljena za povratak mlade osobe – osobito ako je mlada osoba relativno dugo izbivala iz obitelji, ako je kontakt bio sporadičan i/ili ako su odnosi zategnuti.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pružite emocionalnu podršku, uključujući rješavanje prošlih problema i konflikata, pomoć s odnosima, socijalnim mrežama i prijateljstvima.
- Podržite kontakt mladih s biološkim roditeljem/roditeljima kad je to sigurno, u njhovom najboljem interesu i ako oni to žele - nastupite kao posrednik i pomozite mladima da bolje razumiju obiteljske odnose i da nađu neki smisao u njima.
- Stvorite prilike za vršnjačku podršku - to može biti mreža vršnjaka pomagača koje su i sami ranije izašli iz skrbi, na primjer.
- Pomozite mladima da izgrade pozitivan identitet tako što ćete im pomoći da bolje razumiju obiteljske odnose, pritom im pomažući da grade pozitivna prijateljstva, odnose i socijalne mreže. Pomozite im da razumiju svoje porijeklo i kulturu.
- Stvarajte podržavajuće situacije za mlade u kojima imaju priliku upoznati širok raspon različitih socijalnih okruženja, kako bi razvili interpersonalne vještine i samopouzdanje. Na primjer, potaknite i podržite mlade da sudjeluju u sportskim, umjetničkim ili slobodnim aktivnostima s drugim mladim osobama.

D. UČENJE I RAD

Pomaganje osobi u procesu izlaska iz skrbi da kreira viziju svoje budućnosti i izradi realističan plan za ostvarenje te vizije važan je motivacijski čimbenik za mlade. **Prikladno zaposlenje ili pohađanje fakulteta također može potaknuti razvoj identiteta, otpornosti i osjećaja vlastite vrijednosti.** Proučavajte zajedno s njima mogućnosti koje im se nude za zaposlenje i školovanje i usmjeravajte ih da donose informirane odluke o tim pitanjima, jer je to jedan od ključnih elemenata za njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nađu posao ako to žele i pomozite im da odaberu one mogućnosti zaposlenja koje su najprikladnije za njih.
- Uspostavite veze s lokalnim višim školama ili sveučilištima i pomozite kod razvijanja shema za pomoć osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Osmislite dodatne oblike podrške koji mogu pomoći mladoj osobi da nađe posao, kao što je pomoć s pisanjem prijava za posao i vještinama potrebnima na razgovoru za posao.
- Pobrinite se da mladi mogu doći do dodatne podrške, na primjer ako nisu uspjeli steći kvalifikacije tijekom redovnog školovanja ili ako imaju teškoća s pisanjem ili računanjem.
- Izgradite podržavajuće mreže i veze s lokalnim poslodavcima koji bi mogli ponuditi naukovanje, pripravnički staž, zaposlenje i druge poslovne prilike osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nastave školovanje ili stručno osposobljavanje i pomozite im da odrede niz najprikladnijih i najrealnijih opcija za školovanje ili stručno osposobljavanje.
- Pomozite mladoj osobi da dobije priliku za školovanje kroz pružanje pomoći pri pisanju prijava ili molbi za stipendije.

E. GDJE ŽELIM ŽIVJETI

Sigurno, stabilno, održivo stambeno rješenje je ključni čimbenik koji mladima pomaže da nakon izlaska iz skrbi nastave normalno živjeti. Nije dovoljno samo imati krov nad glavom: osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju se osjećati sigurno i ugodno tamo gdje žive, baš kao i svi ostali ljudi. Siguran, stabilan smještaj je presudni čimbenik koji mladoj osobi pomaže da zadrži posao ili nastavi školovanje.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da potrebe mlade osobe za smještajem budu usklađene s najboljim raspoloživim resursima i da mladi sudjeluju u izboru smještaja - gdje, s kim, hoće li imati vlastitu sobu itd.
- Osigurajte da je smještaj siguran i prikladno opremljen.
- Omogućava li lokacija mladoj osobi da pohađa školu ili ide na posao?
- Može li si mlada osoba priuštiti stanarinu i režije? Pobrinite se da znaju kako očitavati brojila, kako plaćati stanarinu i račune itd.
- Naučite mladu osobu vještinama kao što su vođenje vlastitog budžeta i izbjegavanje riskantnih dugova.
- Ispregovarajte s voditeljima domova/udomiteljima da se osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu vratiti po podršku kad žele/kad im je potrebna, to jest, da imaju mogućnost da navrate na ručak ili prespavaju kod njih, da sudjeluju u društvenim okupljanjima ili proslavama; to im može pomoći da sačuvaju osjećaj pripadanja i identiteta i da prebrode osjećaje izolacije i usamljenosti. Međuljudski odnosi dio su dobre prakse u izlasku iz skrbi, a očuvanje odnosa s bivšim pružateljima skrbi može imati odlučujuću ulogu u životu mladih osoba.

F. PRAKTIČNE VJEŠTINE

Djeca i mladi koji već dugo borave u sustavu skrbi – osobito u institucionalnoj skrbi, iako se ovo ne odnosi samo na njih – često su zakinuta za iskustvo postupnog učenja praktičnih zadataka koje će morati obavljati kad izađu iz skrbi i osamostale se. Među njima su kupovina, kuhanje, čišćenje itd. **Nijedna mlada osoba ne bi smjela izaći iz skrbi bez vještina i podrške koje su neophodne za uspjeh.** Pružatelji skrbi i djelatnici svih ustanova trebaju nastojati osigurati da svaka osoba koja izađe iz njihove skrbi ima potrebne praktične vještine, kao da je riječ o njihovoj vlastitoj djeci. Priprema za izlazak iz skrbi bi zato trebala uključivati uvođenje djece i mladih u sve takve vještine. Pobrinite se da osobe u procesu izlaska iz skrbi imaju mogućnosti ne samo za razvoj takvih životnih vještina u podržavajućem okruženju, nego i za testiranje tih vještina uz potrebnu podršku.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Ponudite kontinuiranu podršku za razvoj gore spomenutih vještina, kao i za razvoj drugih životnih i kućanskih vještina nakon izlaska iz skrbi.
- Osposobite mladu osobu za obavljanje svih potrebnih svakodnevnih životnih i kućanskih vještina prije njihovog izlaska iz smještaja u alternativnoj skrbi. Ponudite im kontinuiranu podršku za te i ostale životne i kućanske vještine i nakon što izađu iz skrbi. Primjeri vještina:
  - kupovina
  - zdrava prehrana i kuhanje
  - pospremanje
  - najčešći popravci u kući
  - pranje rublja i ostale prateće aktivnosti

G. NOVAC

Siromaštvo, nepovoljan ekonomski položaj i financijske poteškoće značajni su čimbenici za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi. One obično nemaju sigurnosnu mrežu ni stalnu podršku obitelji kakvu uživaju mnogi njihovi vršnjaci.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mladi imaju pristup i da primaju sve relevantne izvore prihoda i financijske pomoći, uključujući socijalnu pomoć i naknade.
- Otkrijte koje su naknade ili vrste socijalne pomoći dostupne i pomozite mladoj osobi da se uspješno prijavi za njih.
- Ako se mlada osobe upiše u višu školu ili na fakultet, pomozite im da se prijave i da dobiju sve raspoložive stipendije ili školarine prije početka studija.
- Pomozite mladoj osobi da razvije vještinu planiranja budžeta i dobre financijske navike. Prije izlaska iz skrbi, pomozite im da razumiju životne troškove, troškove prehrane, odjeće, režija, stanarine, lokalnog prijevoza itd.
- Pobrinite se da mladi imaju dovoljna sredstva za svoje interese i hobije i za praćenje tekućih modnih trendova. To im pomaže da izgrade zdrav identitet i smanjuje stigmatizaciju i socijalnu isključenost.
- Pomozite mladima u procesu izlaska iz skrbi da otvore račun u banci i da se prijave u sve ostale potrebne financijske sustave

H. PRAVA I PRAVNA PITANJA

Pobrinite se da mlada osoba bude u potpunosti svjesna svojih zakonskih prava i svih ostalih pravnih pitanja koja ih se mogu ticati, i općenito i konkretno, zbog njihovog iskustva skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mlada osoba ima kopiju izvoda iz knjige rođenih i ostale važne dokumente.
- Pomozite mladoj osobi da podnese zahtjev za izradu putovnice i/ili osobne iskaznice.
- Osigurajte da je mlada osoba prijavljena kod nadležnih tijela kako bi mogla primati zdravstvenu zaštitu, socijalnu pomoć itd.
- Ako je mlada osoba u nekom pravosudnom postupku, osigurajte joj pravno zastupanje.

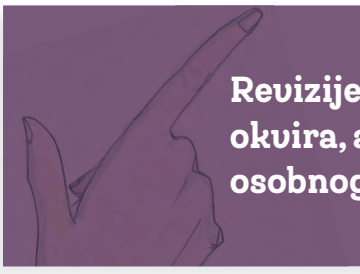
Točka djelovanja

Treba osigurati da osoba koja izlazi iz skrbi ima primjerak svog plana izlaska jer će im to dati jasniju sliku i umiriti njihove bojazni oko toga kako će se ispunjavati njihove buduće potrebe i tko će im pružati podršku u različitim područjima njihovog života.

I. REDOVNE REVIZIJE PLANOVA IZLASKA

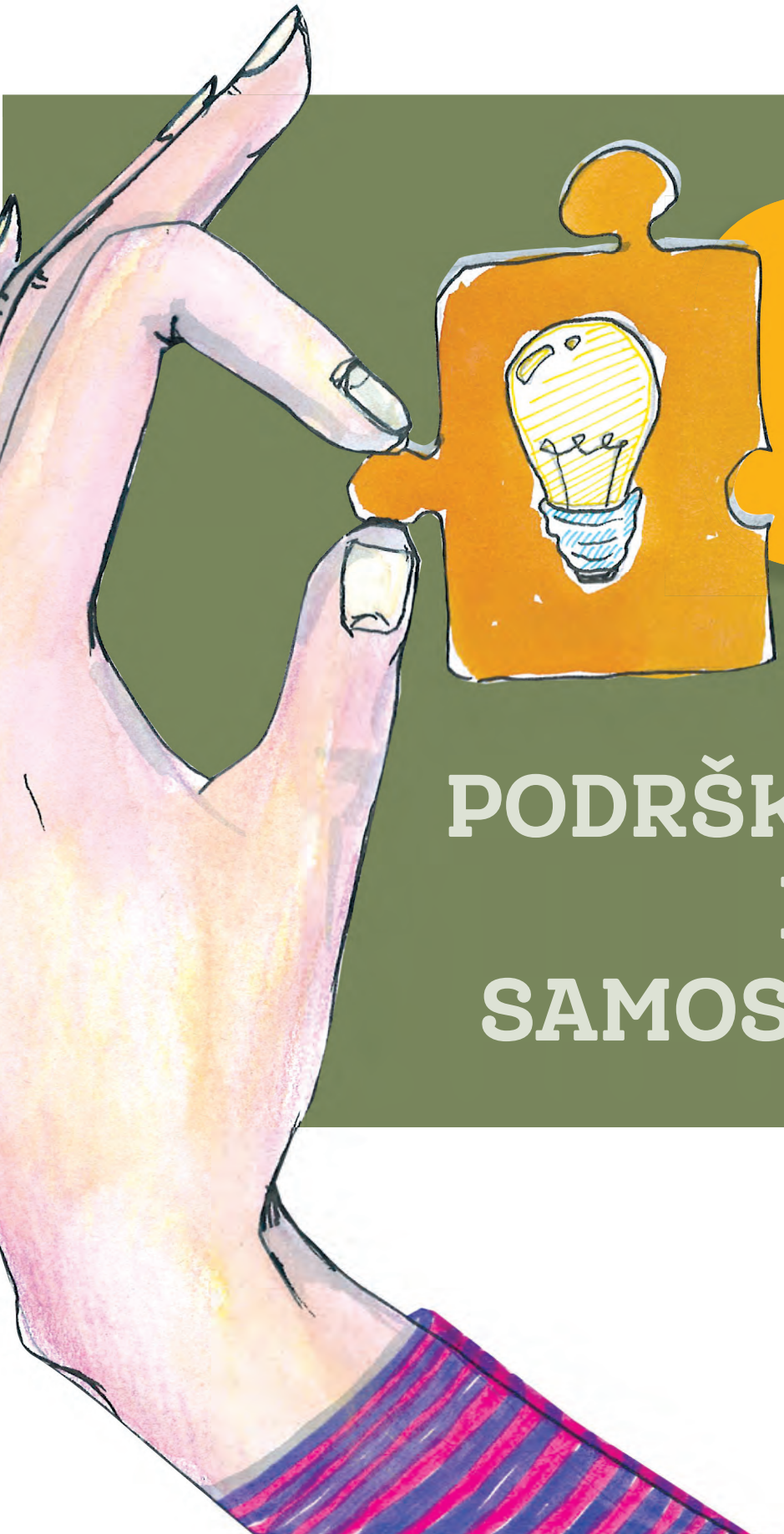
Izvorni plan izlaska koji je nastao u suradnji s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi nije nepromjenjiv ili zadan za sva vremena. **Situacija mlade osobe može – a vjerojatno i hoće – proći kroz čitav niz promjena** (npr. u zdravstvenom statusu, osobnom razvoju, školovanju/zaposlenju…). Mogući su mnogi razlozi za neispunjavanje izvornih ciljeva, a ambicije i prioriteti se s vremenom mijenjaju.

Zato bi osobni savjetnik trebao provoditi **redovne revizije plana izlaska,** uz temeljitu konzultaciju s mladom osobom, kako bi osigurao da je plan i dalje potpuno usklađen s realitetom i kako bi unio sve potrebne izmjene. To naravno podrazumijeva i suradnju sa svim relevantnim ustanovama i uključenim pojedincima kao što su pružatelji skrbi, zbog mogućih promjena u odgovornostima i ulogama koje bi oni trebali preuzeti uslijed promjena.

Revizije također mogu biti korisne i izvan "redovnog" okvira, ako se ukaže potreba i na prijedlog mlade osobe, osobnog savjetnika ili neke druge uključene osobe.

POGLAVLJE 12

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

“Prvo i osnovno, osamostaljivanje bi trebalo biti proces u kojem može vidjeti kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se automatski spotakne i padne.”

U ovom Praktičnom vodiču naglašavamo potrebu da se osobama u procesu izlaska iz skrbi nastavi pružati podrška i nakon faze izlaska iz skrbi te da im se osiguraju kontinuirana podrška i različite opcije sve do osamostaljenja. Dostupnost kontinuirane podrške nakon izlaska iz skrbi jednako je važna kao i dobra priprema i planiranje izlaska.

Plan izlaska, koji su izradile osobe najviše angažirane u pružanju podrške osobi u procesu izlaska iz skrbi, trebao bi pratiti mlade dok izlaze iz skrbi i postaju samostalni. Ovo poglavlje je podsjetnik na neke konkretne teme koje treba proučiti u kontekstu razdoblja nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

1. OSAMOSTALJIVANJE

Važno je dobro razmisliti o ideji "samostalnosti" i razumjeti je. Za sve nas, svakodnevna realnost "samostalnog življenja" podrazumijeva određenu "*među*zavisnost" u sklopu šireg okvira kvalitetnih:

- međuljudskih odnosa
- socijalne podrške
- socijalnih mreža

Većina nas smatra da smo samostalni/nezavisni – i zato, na primjer, odgovorni za donošenje odluka o vlastitom životu – premda se u različitim trenucima redovno oslanjamo na partnere, roditelje, djecu, kolege i prijatelje za savjete i podršku. Budući da mladi koji su bili u skrbi mogu biti zakinuti za ovako široku mrežu podrške, uloga pružanja podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi i pripremanje mladih za "samostalan život" znači da trebamo posvetiti posebnu pozornost izgradnji pozitivnih odnosa te stručnih i socijalnih mreža oko osobe u procesu izlaska iz skrbi.

2. KONTINUIRANI ODNOSI

"Osamnaest godina je prerano da budemo prepušteni sami sebi… ne ostavljajte nas same! Osamnaest godina je prerano za mladu osobu da ode iz skrbi, trebali bi nam biti dopušteno da ostanemo dok ne završimo školu i ne nađemo posao i nekakvu stabilnost. Treba nam pomoć naših odgajatelja kod traženja stana i posla, a važni su nam i da naučimo kako raspolagati novcem, ne možemo se sami snaći. Nakon izlaska iz skrbi preporučujemo da odgajatelji koji već poznaju tu mladu osobu ostanu u vezi s njom – i da je podučavaju – zbog praktične podrške (kako plaćati račune, kako otvoriti račun u banci) i zbog emocionalne podrške: da mogu dobiti savjete, jednostavno s nekim porazgovarati…Također molimo da nas naši socijalni radnici nastave pratiti dok ne postanemo potpuno samostalni, a to znači i nakon našeg 18. rođendana, dok ne završimo školu ili naukovanje. Preteško je biti sam."[20]

Osjećaj napuštenosti je nešto što osobe u procesu izlaska iz skrbi često spominju i zato treba poduzeti mjere da se to izbjegne. Mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi žele zadržati povezanost i konstruktivni odnos s nekime tko ih može usmjeravati, podržavati i pomagati im nakon što odu iz skrbi. Upravo u takvim slučajevima **kontinuirani odnos s osobnim savjetnikom može biti presudan**. Imajte u vidu da za slučajeve hitnosti i kad osobni savjetnik nije dostupan treba imati u planu drugu osobu koja može uskočiti na njegovo mjesto.

Brižan način na koji se pružaju kontinuirana podrška i savjeti je ključan, ali mladoj osobi će koristiti samo ako **postoji pozitivan i konstruktivan odnos** s osobnim savjetnikom.

Ipak, iskustvo pokazuje da neki mladi pred odlazak iz skrbi od početka jasno stavljaju do znanja da ne žele nastaviti kontakt s ustanovom koja im je pružala skrb. Naravno, nitko im ne može uskratiti to pravo, no njihova bi se odluka ipak mogla promijeniti kad samostalnost postane stvarnost ili kad se pojave problemi i tek osamostaljena osoba zatreba neku vrstu pomoći. Zato je presudno da se osobni savjetnici pobrinu da osobe u procesu izlaska iz skrbi znaju **da u svakom trenutku smiju zatražiti pomoć**, čak i ako su prošle godine od njihovog odlaska, i da su im vrata uvijek otvorena.

Neki podaci ukazuju na to da se podrška osobnih savjetnika i ostalih specijalista u razdoblju nakon izlaska iz skrbi često ospe nakon nekoliko mjeseci. Ne možemo dovoljno naglasiti da će osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao uostalom i većina mladih koji odlaze iz obiteljskog okrilja, po svoj prilici trebati različite vrste podrške na mnogo dulji rok, te da imaju pravo na dostupnost takve podrške. Ne bi bilo zgorega predvidjeti, primjera radi, trajanje podrške do 25. godine, premda će to varirati od osobe do osobe, ovisno o njihovim potrebama.

Kontakt s osobom koja je već izašla iz skrbi i koja može **nastupati kao mentor** mogla bi biti korisna u ublažavanju izolacije i usamljenosti, a potencijalno i kao točka pristupa nekoj mreži podrške (vidi 9. poglavlje za više informacija o vršnjačkom mentorstvu).

3. KONTINUIRANI PRISTUP USLUGAMA I PODRŠCI NAKON IZLASKA IZ SKRBI

Jednostavan pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi je ključan, jer pomaže osobama u procesu izlaska iz skrbi da napreduju. Opet ponavljamo da **naglasak treba staviti na individualnost mladih osoba** i njihove potrebe i brige. Sazrijevanje nema glatku i linearnu putanju, pa će razvojna područja – psihoemocionalna i praktična – trebati razmatrati više puta tijekom duljeg razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Još jednom naglašavamo da bi **suradnja s drugim važnim ustanovama i organizacijama** radi osiguravanja podrške u područjima kao što su materijalne potrebe i kontinuirani razvoj praktičnih vještina umnogome doprinijela procesu. Na primjer, za mlade u procesu izlaska iz skrbi često se javlja bojazan od beskućništva i financijske oskudice. Problemi te vrste imaju negativne posljedice ne samo u praktičnom smislu, nego i u smislu psihoemocionalnog stanja. Pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi mora osigurati da mladi u procesu izlaska iz skrbi imaju dostatne prihode da ispune svoje osnovne potrebe, uključujući smještaj, hranu, prijevoz i odjeću. Važno je uvažiti slobodnu volju i autonomiju mladih osoba u rješavanju ovih problema i postupke temeljiti na tome.

Točka djelovanja

Je li pružanje materijalne pomoći dostatno za osobe u procesu izlaska iz skrbi? Ako nije, koje su promjene potrebne i kako se možete založiti za uvođenje tih promjena?

I na kraju, važno je imati na umu da će uspjeh nakon izlaska iz skrbi za mlade u procesu izlaska iz skrbi dobrim dijelom biti određen time koliko su kvalitetno provedeni svi aspekti pripremnog rada, uključujući rad na praktičnim vještinama. Apsolutno treba **provoditi redovne revizije faze pripreme da se provjeri je li adekvatna**, osobito s obzirom na to da se potrebe i okolnosti mlade osobe stalno mijenjaju.

POGLAVLJE 13

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

Preliminarno ispitivanje koje je bitno odredilo sadržaj ovog Praktičnog vodiča (vidi 3. poglavlje) utvrdilo je da treba uvesti promjene u proces izlaska iz skrbi u različitim zemljama. Potrebne promjene uključuju poboljšanja:

1. **zakonskih propisa i politika**
2. **procesa prikupljanja podataka**
3. **pružanja usluga i osiguravanja resursa**
4. **povećanja radne snage**
5. **praćenja i evaluacije**
6. **promicanja pozitivnih stavova**

Glavni dionici, koji uključuju djecu i mlade u alternativnoj skrbi, one koji su izašli iz skrbi, stručnjake na području skrbi i stručnjake iz srodnih profesija, roditelje, obitelji i pružatelje alternativne skrbi, svi mogu biti uvjerljivi zagovaratelji promjena. Radeći zajedno ili individualno, trebali bi biti spremni zagovarati promjene kod nadležnih vlasti ili tijela koja mogu uvesti poboljšanja, bilo posredno ili neposredno.

Točka djelovanja

Po vašem mišljenju, do koje su mjere osobni savjetnici ili pružatelji skrbi svjesni svoje odgovornosti prema mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ima li nekih područja na kojima se djelatnici ne osjećaju ugodno ili dovoljno informirano? Ako ih ima, koja su to područja i kako se s njima treba nositi?

U nastavku ovog poglavlja donosimo kratak osvrt na neka ključna područja koja zahtijevaju promjene u sustavima skrbi i usluga za djecu, a koja su istaknuta u preliminarnom ispitivanju, te nekoliko riječi o tome kako zagovarati pozitivne pomake.

1. ZAGOVARAČKI RAD NA JAČANJU I PROMJENI ZAKONA I POLITIKA

Sve zemlje koje su sudjelovale u preliminarnom ispitivanju žele garanciju procesa izlaska iz skrbi zasnovanog na pravima, dostupnog svim osobama u procesu izlaska iz skrbi, s jednakim pristupom svim potrebnim oblicima podrške, uslugama i drugim beneficijama, na način koji u potpunosti odgovara na individualne potrebe, želje i okolnosti. Napomenuto je da će to zahtijevati pozitivne izmjene i dopune u zakonskim propisima i politikama koje se odnose na izlazak iz skrbi, uključujući povećane namjenske resurse. Među mogućim izmjenama trebalo bi se naći povišenje starosne granice za prestanak smještaja i produženje razdoblja u kojemu je osobama u procesu izlaska iz skrbi dostupna individualna podrška. Isto tako bi trebalo pravno regulirati i poboljšanje obavezne dostupnosti svih potrebnih usluga i socijalnih davanja, kao i ulaganja u osposobljavanje i edukaciju međuresornih djelatnika.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Prikladan pravni i regulatorni okvir važan je jer osigurava potrebne ovlasti, fokus i smjernice za sve osobe koje su odgovorne za zaštitu djeci i skrb o djeci – što uključuje i izlazak iz skrbi. Svi oni koji pružaju podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi trebali bi zajedno s mladima zagovarati promjene u svim zakonima, propisima i politikama gdje trenutni mehanizmi ne funkcioniraju i gdje je moguće uvesti poboljšanja.

2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Informacije dobivene iz preliminarnog ispitivanja ukazuju na to da državne, regionalne i lokalne vlasti redovno propuštaju skupljati i analizirati kvantitativne i kvalitativne podatke o djeci i mladima u skrbi, o mladima u procesu izlaska iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi. To bi trebale činiti prvenstveno zato da omoguće regulatornim i drugim ustanovama da precizno planiraju resurse i omoguće najkvalitetniji mogući proces izlaska iz skrbi, ali i zato da dosljedno prate i evaluiraju namjeru, svrhu i provedbene ciljeve procesa.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Za razvoj zakona i politika, centralnim i lokalnim vlastima i nevladinim organizacijama trebaju **točne informacije**. U tu svrhu važno je imati lokalne i nacionalne sustave za rigorozno i sustavno prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Primjera radi, takvi su podaci neophodni kad se radi na poboljšavanju ishoda za djecu u skrbi i mlade u procesu izlaska iz skrbi putem mjerenja situacije i napretka individualne djece i mladih, kao i funkcioniranja sustava zaštite djece i alternativne skrbi u cjelini. Pouzdani podaci važni su i za točniju raspodjelu financijskih, ljudskih i drugih resursa. Mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku mogu kao primarni dionici odigrati važnu ulogu u prepoznavanju, prikupljanju i analizi podataka.

3. OBAVEZA OSIGURAVANJA USLUGA I RESURSA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi i stručnjaci napominju da proces izlaska iz skrbi treba biti dosljedan bez obzira na geografsku lokaciju u zemlji. To uključuje dosljednost kvalitete planiranja i kontinuirane podrške, i olakšavanje svih faza pripreme, tranzicije i razdoblja nakon izlaska iz skrbi. To također znači jednaku dostupnost usluga i resursa, uključujući školovanje, stanovanje, zapošljavanje i sve ostale beneficije.

Dostupnost niza univerzalnih i ciljanih usluga podrške neophodna je za osobe u procesu izlaska iz skrbi. Davanje točnih informacija o nedostacima i izazovima procesa kreatorima politike u centralnoj vladi i lokalnim upravama te lobiranje za promjene može značajno doprinijeti osiguravanju pravednijeg pristupa kvalitetnim uslugama te dostupnosti svih ostalih neophodnih financijskih i ostalih resursa za osobe u procesu izlaska iz skrbi.

4. OSPOSOBLJAVANJE STRUČNOG OSOBLJA

Rezultati preliminarnog ispitivanja pokazuju urgentnu potrebu za ulaganjem u jačanje i očuvanje vještina, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi na razini koja im omogućava da pružaju potpunu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi. Vjeruje se da vještine i kapaciteti stručnih djelatnika ne trebaju uključivati samo poznavanje praktičnih dužnosti, nego i naglašene komunikacijske vještine i sposobnost da grade i održavaju brižne odnose povjerenja s mladima u procesu izlaska iz skrbi.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Iskustvo izlaska iz skrbi individualnih mladih uvelike ovisi o sposobnostima osoba koje su zadužene da im pružaju podršku kroz cijeli proces. Tu ne govorimo samo o ključnim djelatnicima, već i o ostalim stručnjacima koji sudjeluju u međuresornom pristupu izlasku iz skrbi. **Zato je važno da su oni koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti osposobljeni da preuzmu takvu odgovornost i da ulaganje u formalne i neformalne programe obuke bude prioritet.**

I ovdje, kao i u preliminarnom ispitivanju koje je bitno utjecalo na ovaj Praktični vodič, osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu i trebaju igrati aktivnu ulogu u definiranju vještina, znanja i sposobnosti koje bi ključni djelatnici i ostali stručnjaci trebali imati. Isto tako, osobe iz struke mogu onima koji su odgovorni za osmišljavanje edukacija prenijeti informacije o tome koji su im kapaciteti i znanja potrebni.

5. SUSTAVNO PRAĆENJE I EVALUACIJA

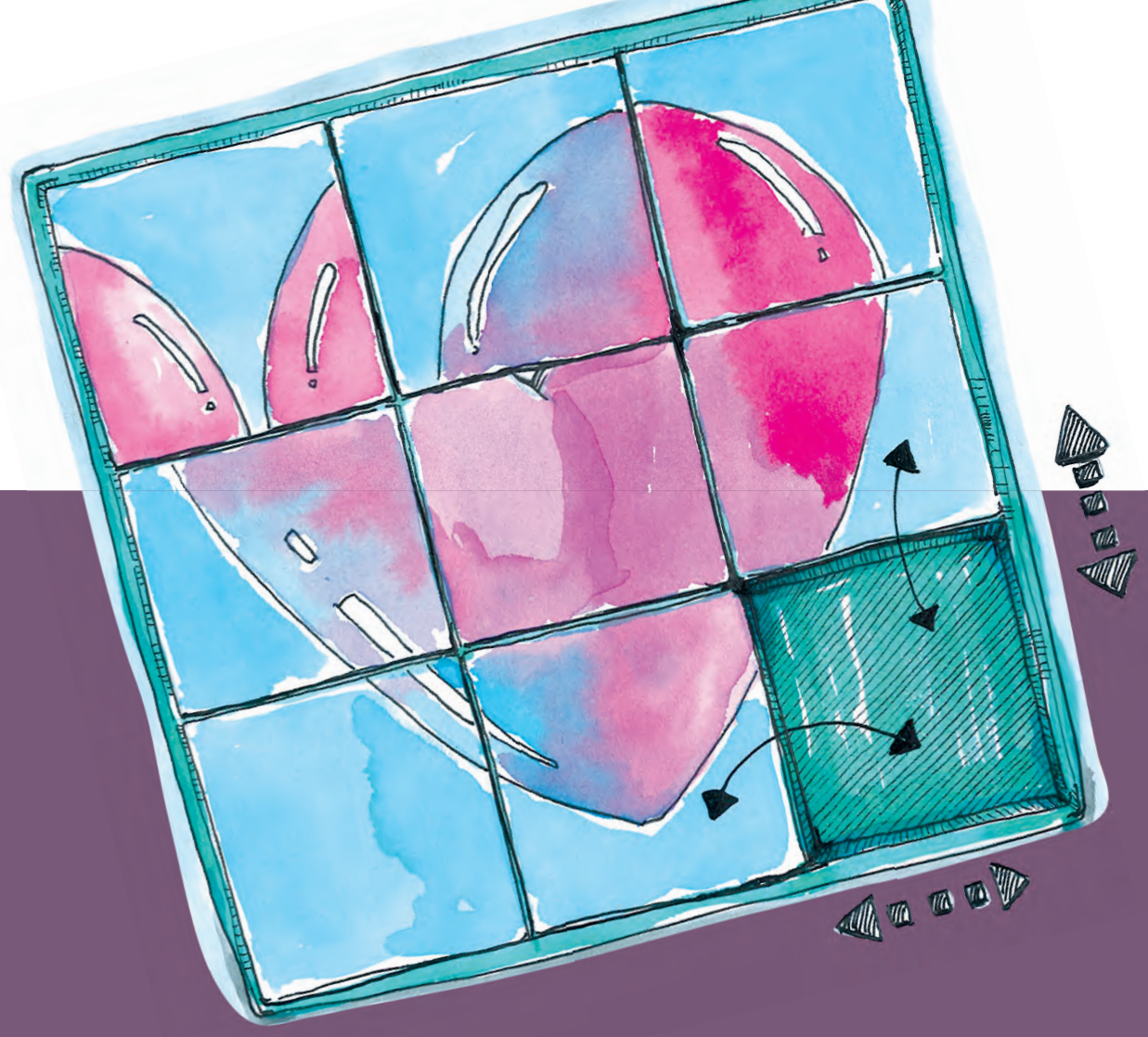
Učinkoviti sustavi praćenja i evaluacije **neophodni su za stjecanje uvida u ostvarene rezultate, u način na koji se oni ostvaruju i u područja na kojima ima još nedostataka i izazova.** To bi, primjera radi, trebalo uključivati redovne revizije radi praćenja planova skrbi i planova izlaska individualne djece i mladih, kao i radi praćenja sustavnih procesa i procesa pružanja usluga u sklopu sustava zaštite djece i alternativne skrbi u kojemu radite. Opet naglašavamo da mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku kao primarni dionici mogu odigrati značajnu ulogu u zagovaranju sustavne primjene praćenja i evaluacije.

6. PROMICANJE POZITIVNIH STAVOVA

Stigmatizacija i diskriminacija djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi može uvelike odrediti kvalitetu njihovog života. S takvim se negativnim stavovima treba konfrontirati, bez obzira na to dolaze li od stručnjaka ili šire od javnosti. **To od svih nas zahtijeva da igramo aktivnu ulogu u promicanju pozitivnih stavova i preispitivanju negativnih stavova.**

7. ZAGOVARANJE POZITIVNIH PROMJENA

I na kraju, trebamo se podsjetiti da je preuzimanje uloge **zagovaranja pozitivnih promjena** u sustavima i uslugama važan i potreban doprinos koji svi možemo dati kako bismo osigurali da djeca u skrbi i mladi u procesu izlaska iz skrbi dobiju najbolju moguću podršku dok su u skrbi, dok se pripremaju za izlazak iz skrbi i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

PRILOZI

PRILOG 1: SAŽETAK SMJERNICA UN-A ZA ALTERNATIVNU SKRB O DJECI

Glavni temelj za razumijevanje prava djece u sustavu skrbi ili djece kojoj prijeti izdvajanje iz obitelji je Konvencija o pravima djeteta. Nakon što je bilo uočeno da Konvencija ne donosi detaljan prikaz mjera koje bi trebalo poduzimati, nastale su **Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci**[21]. Smjernice su usvojene konsenzusom na zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2009. godine. One nude najmjerodavniji niz uputa za provedbu dječjih prava prema Konvenciji o pravima djeteta.

Premda nisu pravno obvezujuće, Smjernice UN-a donose konkretne upute za poboljšavanje politike i prakse i naglašavaju da države članice imaju glavnu odgovornost za regulatorni okvir registracije, licenciranja i praćenja sustava skrbi.

Važan aspekt Smjernica UN-a jest način na koji zagovaraju edukaciju i podršku stručnjaka na području skrbi kako bi se osigurala znanja i vještine potrebne za pružanje najkvalitetnije moguće skrbi. Na primjer, stručnjaci za skrb trebali bi biti u stanju poticati aktivno sudjelovanje, trebali bi razumjeti potrebu da se poštuje mišljenje djece u odlukama koje utječu na njihov život i trebali bi ih informirati o njihovim pravima i podržavati njihov cjeloviti razvoj.

Smjernice i njihove implikacije za politiku i praksu mogu se sažeti kroz prikaz osnovnih načela i pristupa:

NAČELO 'NUŽNOSTI'

Smjernice jasno navode da je "obitelj temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za razvoj, dobrobit i zaštitu djece" te da "napore treba usredotočiti u prvom redu na to da se djetetu omogući ostanak ili povratak na skrb svojih roditelja, ili, kad je to primjereno, drugih bliskih članova obitelji." Dakle, načelo "nužnosti" znači:

- Treba postojati proces odabira (dio procesa "upućivanja") kojim se procjenjuje postoji li stvarna potreba za smještajem u formalnu skrb. Upravo ovo je faza u kojoj treba tragati za rješenjima koja su u najboljem interesu djeteta i, kad god je to moguće, izbjegavati nepotreban smještaj i dijete ostaviti u njegovoj vlastitoj obitelji.
- Nijedno dijete čija je obitelj mogla primiti potrebnu podršku ne bi smjelo biti smješteno u alternativnu skrb.
- Djeci treba pružiti skrb.
- Izdvajanje iz obitelji treba biti krajnja mjera.
- Treba ponuditi mjere jačanje obitelji da se izbjegne izdvajanje djeteta i da se potakne povratak djeteta iz sustava skrbi u obitelj.

NAČELO 'PRIKLADNOSTI'

- Skrb treba pružiti tek nakon što se potvrdi "nužnost" smještaja u sustav skrbi i ona uvijek treba biti odgovor na specifične potrebe, želje i okolnosti svakog pojedinog djeteta.
- Svi oblici alternativne skrbi moraju ispunjavati standarde kvalitete i poštovati i promicati sva prava djece te pružati odgovarajuću individualiziranu skrb i pažnju.
- U svakoj zemlji mora postojati širok raspon prikladnih oblika skrbi.

NAJBOLJI INTERESI DJETETA

- Svi procesi odlučivanja koji se odnose na "nužnost" i "prikladnost" moraju uključivati učinkovitu suradnju i određivati što je u najboljem interesu svakog pojedinog djeteta u skladu s njegovim individualnim slučajem.

ŠIROKI RASPON OPCIJA

- Ne odgovara svima ista mjera! Na raspolaganju mora biti primjereno raznolik niz opcija za obiteljsku podršku i alternativnu skrb kako bi se osigurale mjere prilagođene individualnom slučaju.

NEDISKRIMINACIJA

- Smjernice se bave mnogim problemima diskriminacije zbog kojih djeca bivaju smještena u sustav skrbi i koji mogu utjecati na njih dok su u skrbi.
- Siromaštvo nikad ne smije biti primarni čimbenik u određivanju nužnosti smještaja u sustav skrbi.
- Smjernice ističu da ne smije doći do izdvajanja djeteta iz obitelj zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola ili invaliditeta.
- Smjernice promiču nediskriminaciju u svim fazama interakcije između obitelji i djeteta sa sustavom socijalne skrbi i skrbi o djeci. Kad je potrebna podrška, sva djeca i njihove obitelji moraju imati jednak pristup uslugama bez obzira na njihov status ili okolnosti.

Napomena: Integralni tekst Smjernica na engleskom jeziku kao i prateći priručnik Moving Forward: Implementing the *"Guidelines for the Alternative Care of Children"* možete naći ovdje:
http://www.alternativecareguidelines.org/

PRILOG 2

Ujedinjeni narodi proglasili su 20. studenoga Međunarodnim danom djece i danom Konvencije UN-a o pravima djeteta. Toga se dana u cijelome svijetu promoviraju ideje i ciljevi Povelje Ujedinjenih naroda koje se odnose na dobrobit djece.

Ured pravobraniteljice za djecu pridružuje se obilježavanju Međunarodnog dana djeteta sa željom da svaki naš dan bude i Dan djeteta.

Konvencija UN-a o pravima djeteta

Na jeziku bliskom djeci

Članak 1.
Svatko mlađi od 18 godina ima ova prava.

Članak 2.
Svako dijete ima ova prava, bez obzira na to tko je, gdje živi, čime mu se roditelji bave, kojim jezikom priča, koje je vjere, je li dječak ili djevojčica, iz koje kulture potječe, ima li neku teškoću u razvoju, je li bogato ili siromašno. Niti prema jednom djetetu ne smije se postupati nepravedno iz bilo kojeg razloga.

Članak 3.
Svi odrasli trebaju postupati onako kako je najbolje za tebe. Kada odrasli donose odluke, trebaju misliti na to kako će njihove odluke utjecati na djecu.

Članak 4.
Vlada ima odgovornost osigurati zaštitu tvojih prava. Mora pomoći tvojoj obitelji da zaštiti tvoja prava i stvori okolinu u kojoj možeš rasti i razviti svoje potencijale.

Članak 5.
Tvoja obitelj ima odgovornost pomoći ti da naučiš ostarivati svoja prava te osigurati njihovu zaštitu.

Članak 6.
Imaš pravo na život.

Članak 7.
Imaš pravo na ime, a to treba biti službeno priznato od vlade. Imaš pravo na nacionalnost (pripadanje državi).

Članak 8.
Imaš pravo na identitet - službeni zapis tko jesi. Nitko ti to ne smije oduzeti.

Članak 9.
Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima/roditeljem, osim ako je to loše za tebe. Imaš pravo živjeti s obitelji koja se brine za tebe.

Članak 10.
Ako ne živiš u istoj zemlji kao tvoji roditelji, imate pravo biti zajedno na istome mjestu.

Članak 11.
Imaš pravo na zaštitu od otmice.

Članak 12.
Imaš pravo izraziti svoje mišljenje, a odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno ga razmotriti.

Članak 13.
Imaš pravo saznavati različite stvari i dijeliti svoje mišljenje s drugima, kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvrjeđljiv za druge ljude.

Članak 14.
Imaš pravo izabrati vlastitu vjeroispovijest i vjeroovanja. Roditelji ti trebaju pomoći odlučiti o onome što je ispravno, a što krivo, i što je najbolje za tebe.

Članak 15.
Imaš pravo sam birati svoje prijatelje, pridružiti se grupi ili okupiti grupu, dok god to ne šteti drugima.

Članak 16.
Imaš pravo na privatnost.

Članak 17.
Imaš pravo s radija, iz novina, knjiga, računala i drugih izvora saznati informacije koje su važne za tvoju dobrobit. Odrasli se trebaju pobrinuti da informacije koje dobivaš nisu štetne i pomoći ti u pronalaženju i razumijevanju informacija koje trebaš.

Članak 18.
Imaš pravo biti odgajan od strane svojih roditelja (ako je moguće).

Članak 19.
Imaš pravo biti zaštićen od nanošenja boli i lošeg postupanja, tjelesnog ili duhovnog.

Članak 20.
Imaš pravo na posebnu skrb i pomoć ako ne možeš živjeti sa svojim roditeljima.

Članak 21.
Imaš pravo na skrb i zaštitu ako si usvojen ili udomljen.

Članak 22.
Imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć ako si prognanik (ako si bio prisiljen napustiti svoj dom i živjeti u drugoj zemlji), kao i sva prava iz ove Konvencije.

Članak 23.
Ako imaš neku teškoću u razvoju, imaš pravo na posebno obrazovanje i njegu, kao i sva prava iz ove Konvencije, kako bi mogao živjeti punim životom.

Članak 24.
Imaš pravo na najbolju moguću zdravstvenu skrb, ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu, i informacije koje će ti pomoći da budeš zdrav i zdravo rasteš.

Članak 25.
Ako živiš pod udomiteljskom skrbi ili u nekoj drugoj situaciji daleko od doma, imaš pravo na to da netko redovito pregledava uvjete u kojima živiš kako bi se vidjelo jesu li oni za tebe najprikladniji.

Članak 26.
Imaš pravo na pomoć od vlade ako si siromašan ili u nevolji.

Članak 27.
Imaš pravo na hranu, odjeću, sigurno mjesto za život i zadovoljenje svojih osnovnih potreba. Ne smije ti biti onemogućeno raditi većinu onoga što druga djeca mogu.

Članak 28.
Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Trebaš biti ohrabrivan na pohađanje škole do najvišeg stupnja koji možeš postići.

Članak 29.
Tvoje obrazovanje treba ti pomoći u korištenju i razvijanju vlastitih darovitosti i sposobnosti. Ono ti također treba pomoći da naučiš živjeti u miru, štititi okoliš i poštivati druge ljude.

Članak 30.
Imaš pravo prakticirati svoju vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest - ili neke druge koje izabereš. Manjine i starosjedilačke skupine trebaju posebnu zaštitu ovoga prava.

Članak 31.
Imaš pravo na igru i odmor.

Članak 32.
Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti te je loš za tvoje zdravljei obrazovanje. Ako radiš, imaš pravo biti na sigurnom i biti pristojno plaćen.

Članak 33.
Imaš pravo na zaštitu od štetnih lijekova i droga te trgovine drogom.

Članak 34.
Imaš pravo biti zaštićen od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35.
Nitko nema pravo oteti te ili prodati.

Članak 36.
Imaš pravo na zaštitu od bilo koje vrste izrabljivanja (iskorištavanja).

Članak 37.
Nikome nije dozvoljeno kažnjavati te na okrutan ili štetan način.

Članak 38.
Imaš pravo na zaštitu od rata i život u miru. Djeca mlađa od 15 godina ne smiju biti natjerana da idu u vojsku ili sudjeluju u ratu.

Članak 39.
Imaš pravo na pomoć ako si bio ozlijeđen, zanemaren ili je netko loše postupao s tobom.

Članak 40.
Imaš pravo na pravnu pomoć i pravedno postupanje u pravosudnom sustavu koji poštuje tvoja prava.

Članak 41.
Ako zakoni tvoje zemlje bolje štite tvoja prava nego članci u ovoj Konvenciji, ti se zakoni trebaju primijeniti.

Članak 42.
Imaš pravo znati svoja prava! Odrasli trebaju znati za ova prava i pomoći i tebi da saznaš za njih.

Članci 43. do 54.
Ovi članci objašnjavaju kako će vlade i međunarodne organizacije poput UNICEF-a raditi kako bi osigurale zaštitu djece kroz njihova prava.

Izvor: The Child Rights Information Network "Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child".
Prijevod: Ivana Rončević

Ured pravobranitelja za djecu, A. Hebranga 4/1, 10000 Zagreb
telefon 4929 669, 4921 278; faks 4921 277; e-mail: info@dijete.hr; web:www.dijete.hr

Preuzeto s www.dijete.hr

PRILOG 3: ČLANCI OPĆE DEKLARACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

(koju su Ujedinjeni narodi usvojili i proglasili 10. prosinca 1948.)

Članak 1 Pravo na jednakost
Članak 2 Sloboda od diskriminacije
Članak 3 Pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost
Članak 4 Sloboda od ropstva
Članak 5 Sloboda od mučenja i ponižavajućih postupaka
Članak 6 Pravo svakoga da ga se pred zakonom prizna kao osobu
Članak 7 Pravo na jednakost pred zakonom
Članak 8 Pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim sudom
Članak 9 Sloboda od samovoljnog uhićenja i izgona
Članak 10 Pravo na pravično i javno saslušanje
Članak 11 Pravo svakoga da ga se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivnja
Članak 12 Sloboda od miješanja u privatni život, obitelj, dom i dopisivanje
Članak 13 Pravo na slobodu kretanja i boravka unutar svake države
Članak 14 Pravo na utočište u drugim zemljama pred progonom
Članak 15 Pravo na državljanstvo i slobodu promjene državljanstva
Članak 16 Pravo na brak i obitelj
Članak 17 Pravo na vlasništvo
Članak 18 Sloboda uvjerenja i vjeroispovijesti
Članak 19 Sloboda mišljenja i primanja i širenja informacija
Članak 20 Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja
Članak 21 Pravo na sudjelovanje u upravljanju svojom zemljom i na slobodne izbore
Članak 22 Pravo na socijalnu sigurnost
Članak 23 Pravo na željeni rad i pridruživanje sindikatima
Članak 24 Pravo na odmor i slobodno vrijeme
Članak 25 Pravo na odgovarajući životni standard
Članak 26 Pravo na obrazovanje
Članak 27 Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice

Članak 28 Pravo na društveni poredak utvrđen ovom Deklaracijom

Članak 29 Obaveze prema zajednici nužne za slobodan i cjelovit razvoj

Članak 30 Sloboda od miješanja države ili osoba u gore navedena prava

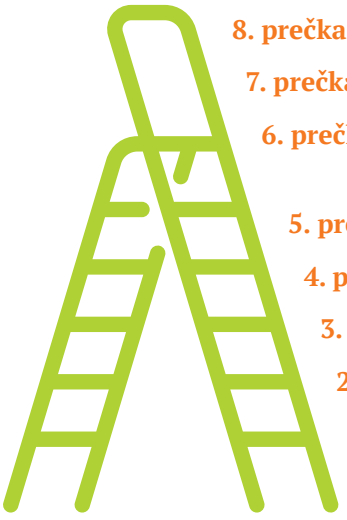
Preneseno s dopuštenjem: Copyright © 1998, Human Rights Educators' Network Amnesty International, USA Human Rights Resource Centre, ISBN 0-929293-39-8, First Edition, 1998; Second Printing, 1999.

PRILOG 4: MODELI PARTICIPACIJE

Danas postoji nekoliko modela za opisivanje čimbenika koji određuju stupanj i autentičnost participacije, a sljedeća tri vjerojatno su i najpoznatija među njima. Vrijedi ih pobliže razmotriti jer svaki donosi drugačiju perspektivu koja nam može pomoći da procijenimo koliko učinkovito omogućavamo djeci i mladima da daju svoj prilog donošenju odluka o njihovom životu.

I. HARTOVE LJESTVE PARTICIPACIJE

Roger Hart razvio je ideju ljestava 1992 godine. Godine 1997. napisao je knjigu pod nazivom *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care* (Teorija i praksa uključivanja mladih građana u razvoj zajednice i brigu o okolišu) . Ljestve participacije jedan su od alata koje je Hart uvrstio u tu knjigu. Model ljestava, po kojima se djeca "penju" do sve višeg stupnja participacije, vrlo je dojmljiva i lako razumljiva slika.

8. prečka: mladi i odrasli zajednički odlučuju

7. prečka: mladi vode i iniciraju aktivnosti

6. prečka: odrasli iniciraju zajedničke odluke s mladima

5. prečka: mlade se konzultira i informira

4. prečka: mladi imaju zadanu ulogu, informirani su

3. prečka: mladi se koriste simbolično*

2. prečka: mladi su ukras*

1. prečka: mladima se manipulira*

Napomena: Hart pojašnjava da su zadnje tri prečke *neparticipacija*

Preuzeto iz Hart, R. (1992.): *Dječja participacija od deklarativnosti do građanstva.* Firenca: UNICEF Innocenti Research Centre

LJESTVE PRIKAZUJU OSAM STUPNJEVA PARTICIPACIJE:

8. **Mladi iniciraju, donose odluke zajedno s odraslima:** ovo se događa kad projekte ili programe pokreću djeca i mladi, a odluke se dijele između mladih i odraslih.

7. **Mladi iniciraju i usmjeravaju:** ovo je korak kad djeca i mladi iniciraju i usmjeravaju projekt ili program, a odrasli su uključeni samo kao pružatelji podrške.

6. **Odrasli iniciraju, odlučuju zajedno s mladima:** projekte ili programe iniciraju odrasli, ali odluke se donose s mladima.

5. **Konzultacije i informiranje:** ovo se događa kad mladi daju svoje savjete oko programa ili projekata koje osmišljavaju i vode odrasli. Mlade se informira kako će se njihov doprinos koristiti i o ishodima odluka koje donose odrasli.

4. **Zadana uloga, uz informiranje:** djeca i mladi dobivaju specifičnu ulogu i informira ih se kako su i zašto uključeni.

3. **Simbolična uloga*:** ovo se događa kad se mladima naizgled daje pravo glasa, ali u stvarnosti nemaju nikakav izbor oko toga što rade ili kako sudjeluju.

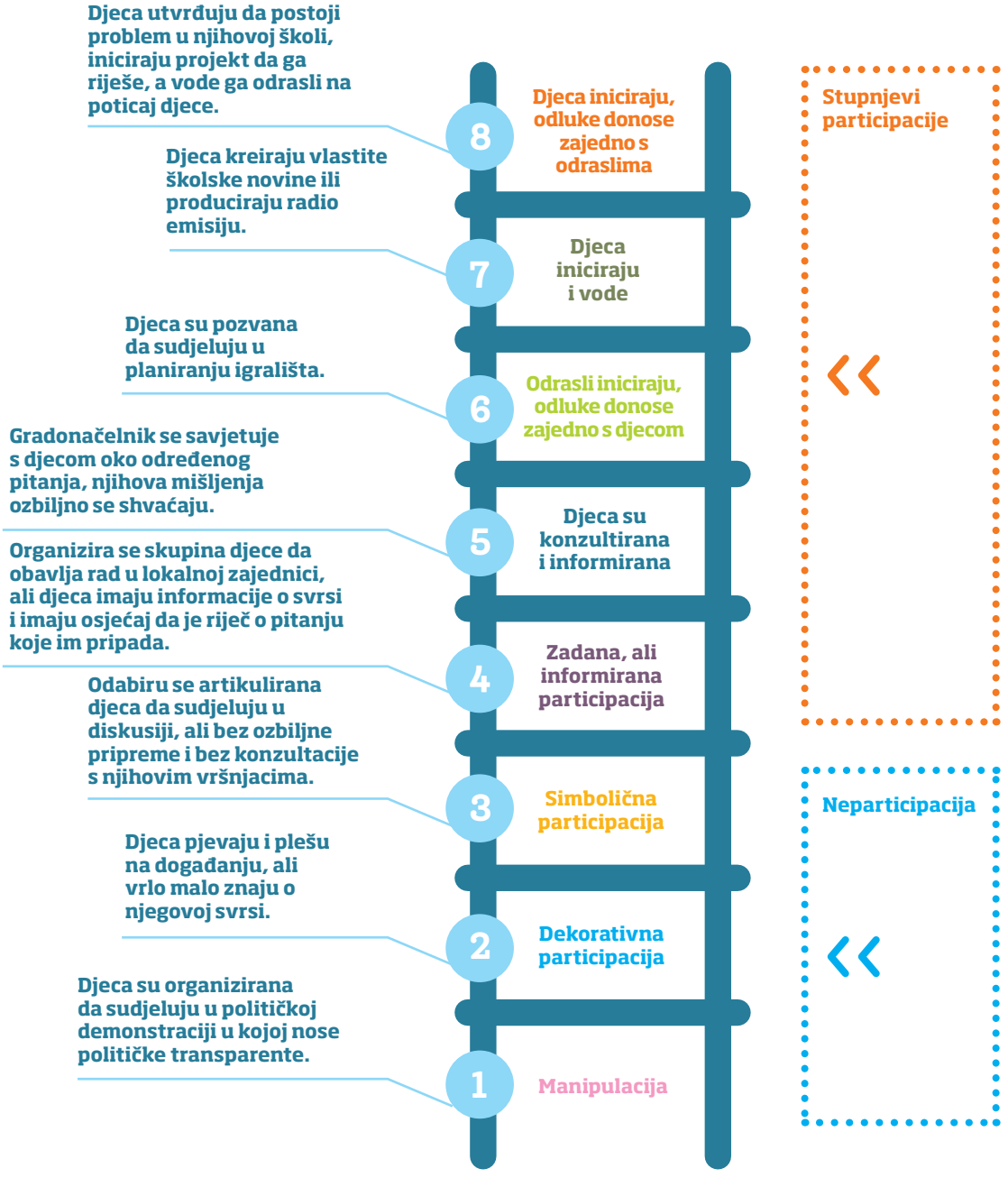
2. **Ukrasna uloga*:** ovo se događa kad se mlade na posredan način iskorištava.

1. **Manipulacija:** ovo se događa kad odrasli koriste mlade da podržavaju njihove akcije i prave se da su ih nadahnuli sami mladi.

***Napomena:** Hart objašnjava da su zadnje tri prečke neparticipacija.

DONJA ILUSTRACIJA PRIMJER JE MOGUĆEG TUMAČENJA HARTOVOG MODELA

Primjeri

Ilustracija preuzeta sa:
http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_5/10.html

II. SHIEROVI PUTEVI DO PARTICIPACIJE

Godine 2001., Harry Shier je preuzeo Hartove ideje i pojednostavio ih do ideje puta. Predvidio je pet razina participacije s nizom od 15 pitanja koja formiraju alat kojim se provjerava koliko kvalitetno potičete participaciju. Donja tabela donosi pitanja iz Shierova modela:

Razina	Vrsta participacije	Pitanja	Prilike	Obaveze
5	Djeca dijele moć i odgovornost za odlučivanje	Jeste li spremni nešto moći koju imate kao odrasla osoba podijeliti s djecom?	Postoji li postupak koji omogućuje odraslima i djeci da dijele odgovornost za odluke?	Propisuje li se službenom politikom da da odrasli i djeca moraju dijeliti odgovornost za odluke?
4	Djeca su uključena u procese odlučivanja	Jeste li spremni dopustiti djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Postoji li postupak koji omogućava djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju biti uključena u procese odlučivanja?
3	Mišljenje djece se uzima u obzir	Jeste li spremni uzeti u obzir mišljenje djece?	Omogućavaju li vam vaši procesi odlučivanja da uzmete u obzir mišljenje djece?	Propisuje li se službenom politikom da se u procesi odlučivanju mora dati težina mišljenjima djece?
2	Djeci se pomaže da izraze svoje mišljenje	Jeste li spremni pomoći djeci da izraze svoje mišljenje?	Imate li niz ideja i aktivnosti koje pomažu djeci da izraze svoje mišljenje?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju dobiti pomoć za izražavanje svog mišljenja?
1	**Djecu se sluša**	Jeste li spremni slušati djecu?	Radite li na način koji vam omogućuje da slušate djecu?	Propisuje li se službenom politikom da se djecu mora slušati?

Ovo je koristan alat za refleksiju, i za stručnjake koji rade u praksi s individualnom djecom ili obiteljima i kao opći alat za usmjeravanje širih konzultacija zajednice s djecom. Ako želite čuti kako Harry Shier detaljnije objašnjava primjenu ovog alata, pogledajte video snimku čiju poveznicu navodimo u nastavku. Snimka traje 22 minute, ali najrelevantniji dio odvija se između 17. i 21. minute.

https://www.youtube.com/watch?v=K00Ww2MLjf8

III. MODEL NA PRAVIMA ZASNOVANE DJEČJE PARTICIPACIJE PREMA LAURI LUNDY

Laura Lundy razvila je model participacije koji je danas u širokoj primjeni u Europskoj uniji. Lundy je istaknula da GLAS nije dovoljan za potpunu participaciju djece. Zapravo su potrebna četiri čimbenika koja potiču participaciju.

- **PROSTOR:** Djeci se mora dati prilika da izraze mišljenje
- **GLAS:** Djeci se mora olakšati izražavanje njihovog mišljenja
- **PUBLIKA:** To mišljenje mora se slušati
- **UTJECAJ:** Na mišljenje se mora prikladno reagirati

Sljedeći grafički prikaz preuzet je sa stranica Europske unije gdje možete pronaći više informacija o kontrolnoj listi modela glasa prema Lauri Lundy: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/lundy_model_child_participation.pdf

To je alat koji prikazuje neka od pitanja koja možete koristiti za provedbu ovog modela.

DODATNA LITERATURA

- Arnau–Sabates, L., & Gilligan, R. (2015). What helps young care leavers to enter the world of work? Possible lessons learned from an exploratory study in Ireland and Catalonia. Children and Youth Services Review, 53, 185-191.
- Barnardo's (2014). Someone to care: Experiences of leaving care. Ilford: Barnardo's
- Care Inquiry (2013). Making not breaking: Building relationships for our most vulnerable children. London: House of Commons
  Dostupno na: http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Care%20Inquiry%20-%20Full%20Report%20April%202013.pdf
- Broad, B (2007) Care Leavers in Transition, DfES Youth Strategy Review, Leicester: De Montford University
  Dostupno na: http://www.academia.edu/997813/Care_leavers_in_transition
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006) Predicting after-care outcomes: The importance of 'felt' security. Child and Family Social Work, 11(3), 232-241.
- Duncalf, Z., Hill, L. and McGhee, K. (2013) Still Caring? Supporting Care leavers in Scotland, CELCIS Briefing RS-2013-02.
  Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Still-caring-briefing-mar-13.pdf
- Gilligan, R. (2008). Promoting Resilience in young people in long term care: The relevance of roles and relationships in the domains of recreation and work. Journal of Social Work Practice, 22(1), 37-50.
- Holthoff, S & Eichsteller, G. (2009). Social Pedagogy: The practice. Every Child Journal, 1(1), 58-63.
- Howe, D. (1995). Attachment Theory for Social Work Practice. London: Macmillan.
- Jackson & Cameron (2012) Jackson, Sonia and Cameron, Claire (2012) *Leaving care : looking ahead and aiming higher.* Children and Youth Services Review, 34 (6), 1107–1114.
- Dowling et al (2006) Person-centred planning in social care. Joseph Rowntree Foundation
  Dostupno na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf
- McGhee, K., Lerpiniere, J., Welch, V., Graham, P. and Harkin B. (2014) Throughcare and Aftercare Services in Scotland's Local Authorities A National Study, CELCIS Research Report RR2014:4

Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Throughcare-and-aftercare-in-scotlands-local-authorities.pdf

- McMurray, I. Connolly, H., Preston-Shoot, M., and Wigley, V. (2011) Shards of the old looking glass: restoring the significance of identity in promoting positive outcomes for looked after children. Child and Family Social Work, 16, 210-218.
- Masten, A.S. (2009). Ordinary magic: Lessons from research on resilience in human development. Education Canada, 49 (3), 28-32.
- Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. Child Abuse Review, 15, 110-126.
- Mendes, Johnson & Moslehuddin (2014) Young people transitioning from out-of-home care and relationships with family of origin Dostupno na: http://www.waitingchildfund.com/wp-content/uploads/2014/10/Impact-of-Positive-Relationships-with-Relatives.pdf
- Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S. and Cantwell, N. (2014) Moving Forwards: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. International Social Work, 60 (1) 1-16. Dostupno na: http://isw.sagepub.com/content/early/2014/10/13/0020872814547439.full.pdf+html
- Reid, C. (2007) The transition from state care to adulthood: International examples of best practices, New Directions for Youth Development, No.113, Spring 2007.
- Reivich, K. and Shatte, A. (2002) The Resilience Factor. New York: Three Rivers.
- Ross, E, Welch, V, Withington, R, & McGhee, K. (2017). In and beyond the care setting: relationships between young people and care workers. Glasgow: CELCIS.
- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. Child and Youth Services Review, 22(9), 685-703.
- Scottish Care Leavers Covenant (2015) Supporting Corporate Parents to improve the lives of care leavers Dostupno na: https://static1.squarespace.com/static/55c07acee4b096e07eeda6e8/t/562790f6e4b0cf8fdb35d5b4/1445433590610/Scottish_Care_Leavers_Covenant.pdf

- Scottish Executive (2004) Pathways Handbook
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/Doc/25954/0023747.pdf
- Scottish Executive (2004) Pathways Materials
  Dostupno na: http://staf.scot/wp-content/uploads/2012/10/Pathways-Materials.pdf
- Scottish Government, (2013). Staying Put Scotland Guidance
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
- Stein, M (1997) What Works in Leaving Care? Summary, Barnardo's Publications
- Wade, J. (2008). The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.

ZAVRŠNE NAPOMENE

1. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Smjernice za alternativnu skrb o djeci: usvojila Opća skuština 24. veljače 2010., A/RES/64/142. Hrvatski prijevod dostupan je na: https://sos-dsh.hr/include/pdf/smjerniceskrb.pdf
2. Vijeće Europe: Odbor ministara, Preporuka Rec(2005)5 Odbora ministara državama članicama o pravima djece koja žive u institucijama, 16. ožujka 2005., Rec(2005)5. Dokument je dostupan na: http://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html
3. Vijeće Europe (2011.) Preporuka Vijeća Europe CM/Rec(2011)12 Odbora ministara državama članicama o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima (Odbor ministara usvojio 16. studenoga 2011. na 1126. sastanku zamjenika ministara). Dokument dostupan na: https://rm.coe.int/168046ccea
4. Biehal, N. et al.(1995) Moving on: Young People and Leaving Care Schemes. Her Majesty's Stationery Office, London; Dixon, (2008) Young people leaving care: health, well-being and outcomes. Child and Family Social Work, 13 (2), 207-217; Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice, 14 (1), 35-44. Dostupno na: http://weappsideas.com/redlatam/wp-content/uploads/2016/10/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf ; Stein, M & Munro, E.R. (eds) (2008) Transitions from Care to Adulthood: International research and practice. London: Jessica Kingsley
5. SOS Children's Villages International (2010) Ageing out of Care: From care to adulthood in European and Central Asian societies. p.6.
6. Vijeće Europe (2014.) Osiguranje dječjih prava. Hrvatski prijevod dostupan na: http://www.coe.int/en/web/children/publications
7. Vijeće Europe (2009.) Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava! Hrvatski prijevod dostupan: http://www.coe.int/en/web/children/publications
8. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf
9. Staying Put Scotland Guidance (SG, 2013). Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
10. Wade, J. (2008) The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.
11. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care, London: Jessica Kingsley

12. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study
Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf

13. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

14. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

15. Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care, Child Abuse Review Vol.15: 110-126

16. Ako ste zainteresirani, više informacija o radu na životnoj priči možete pronaći u tekstu "The Positive Contribution of Life Story Work to Individuals and Carers" (2010.) dostupnom na: http://79.170.44.96/lifestorynetwork.org.uk/wp-content/uploads/downloads/2012/11/the-positive-contribuition-of-life-story-work-to-individuals-and-carers.pdf

17. Ako ste zainteresirani, dodatne infromacije o planiranju za specifičnu osobu možete pronaći na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf or http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/maps/

18. Dodatne informacije o mreži Care Leavers Network možete naći na: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/ .

19. Dodatne infromacije o projektu "Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi" možete naći na https://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/quality-care/alternative-care/promoting-standards-of-care/training-of-care-professionals

20. Informacije prikupljene tijekom trajanja projekta u Italiji pod patronatom državnog pravobranitelja za djecu i adolescente koji je provodio SOS Children's Villages International u suradnji sa Sveučilištem u Padovi. Više informacija možete naći na stranicama Mreže za mlade u procesu izlaska iz skrbi: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/

21. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142 . Engleska verzija dostupna na: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf

PREPARE FOR LEAVING CARE

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

Praktični vodič

2017.

IMPRESUM

©SOS Children's Villages International i ©CELCIS, Sveučilište u Strathclydeu, 2017.

Objavljeno u Austriji, nakladnik SOS Children's Villages International.

Prvo izdanje u prosincu 2017. godine.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se, ni u cijelosti ni djelomično, reproducirati, pohranjivati u sustavima za pretraživanje ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima bez prethodnog pismenog dopuštenja organizacija SOS Children's Villages International i CELCIS, osim ako to zakon izričito dopušta, ili ako je to u skladu s uvjetima ugovorenima s odgovarajućom organizacijom za zaštitu reprografskih prava. Sve upite o reprodukciji izvan navedenog okvira molimo uputiti na dolje navedenu adresu organizacije SOS Children's Villages International.

SOS Children's Villages International
Hermann-Gmeiner-Str.51
A-6020 Innsbruck
Austria
Email: train4childrights@sos-kd.org

Citirane izjave
Citirane izjave osoba u procesu izlaska iz skrbi u ovom Praktičnom vodiču prikupljene su u pet partnerskih zemalja uključenih u projekt, osim ako nije drugačije navedeno.

Grafičko oblikovanje
Bestias Dizajn

Fotografija na naslovnici
Romana Glavurdić

Autori
Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner

Uredništvo
Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov

Publikacije je nastala uz potporu Europske unije. Za sadržaj publikacije odgovaraju isključivo organizacije SOS Children's Villages International i CELCIS i ona ni na koji način ne izražava stajališta Europske unije.

ZAHVALE

SOS Children's Villages International i Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS) zahvaljuju svim osobama koje su sudjelovale u ovom projektu, kao i u pripremi i izradi ove publikacije.

Glavni autori: Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner.

Uredništvo: Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov.

Priprema za tisak: Mary Brezovich, Jezična služba organizacije SOS Dječje selo i Bestias Dizajn.

PARTNERI NA PROJEKTU

CELCIS: Irene Stevens i Ian Milligan.

Hrvatska: Hrvatska - SOS Dječje selo Hrvatska; Hrvatska komora socijalnih radnika; Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku; Ured pravobranitelja za djecu; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada; Sunčana Kusturin, Toni Maglica, master treneri; stručna grupa mladih.

Italija: SOS Dječje selo Italija (SOS Villaggi dei Bambini Onlus); Ministarstvo rada i socijalne politike; Associazione Agevolando; UNICEF; Coordinamento Nazionale Comunità per Minori (CNCM); Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza (CNCA); Istituto degli Innocenti; Autorità Garante per l'Infanzia e l'Adolescenza; Garante dell'Infanzia e dell'Adolescenza del Comune di Palermo; Garante infanzia e adolescenza Comune di Milano; Ombudsman Regione Marche; Garante infanzia e adolescenza Regione Lombardia; Garante infanzia e adolescenza Regione Emilia-Romagna; Ufficio del Garante dei diritti del minore della Regione Puglia; Ufficio del Garante Regionale Diritti della Persona del Veneto; Young Expert Group (Gruppo Giovani); Marzia Saglietti and Lisa Cerantola, Master Trainers; Valerio Belotti, Project National Youth Expert; Municipality of Verona; Consiglio Nazionale Ordine Assistenti Sociali (CNOAS); Città Metropolitana di Milano; Bicocca University; Commissione Parlamentare per l'Infanzia e l'Adolescenza;

Latvija: SOS Dječje selo Latvija (SOS Latvijas SOS-Bernu Ciematu Asociacij); Ministarstvo socijalne skrbi; Državni inspektorat za zaštitu dječjih prava; Ured pravobranitelja za djecu; Latvia Mentor; Guna Garokalna-Bihela, Valters Melderis, master treneri; Arturs Poksans, stručnjak za participaciju mladih i trener; stručna grupa mladih;

Litva: SOS Dječje selo Litva (SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija); Sveučilište Kazimieras Simonavičius; Općinska uprava Grada Vilniusa; Pravobranitelj za djecu; VšĮ "Actio Catholica Patria"; Dalia Gaidamavičiūtė-Apulskė, Rimvydas Augutavicius, Rita Škriadaitė-Vrubliauskė, glavni treneri; stručna grupa mladih.

Španjolska: SOS Dječje selo Španjolska (Aldeas Infantiles SOS); Službe za obitelj i djecu; Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i rodne ravnopravnosti; Nacionalno sveučilište za obrazovanje na daljinu (UNED); Glavna uprava za mlade pri vladi Kanarskih otoka; Glavna uprava za djetinjstvo i mladost pri katalonskoj vladi: Odjel za mlade pod zaštitom i za podršku mladih izvan sustava; Institut socijalne i zdravstvene skrbi na Kanarskim otocima; nevladina udruga Ataretaco (Kanarski otoci); Federacija objekata sa stanovima za potpomognuto stanovanje; Andrea Madera, Irene Martín, Raquel López i Alba Martínez, glavni treneri; stručna grupa mladih

SOS Children's Villages International posebno se zahvaljuje Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe na financijskoj potpori i kontinuiranoj pomoći u ostvarenju ovog projekta, kao i organizaciji Eurochild Network na osvještavanju odlučujuće uloge stručnjaka iz sektora skrbi u osiguravanju kvalitetne skrbi.

PREDGOVOR

Organizacije CELCIS i SOS Children's Villages International su, zajedno s mnogim drugima, posvećene nastojanjima da djeci i mladima bez roditeljske skrbi ili u opasnosti od gubitka roditeljske skrbi osiguraju ostvarenje njihovih prava i primitak podrške, skrbi i pažnje koju zaslužuju.

Raduje nas što smo blisko surađivali na izradi ovog *Praktičnog vodiča kroz pripremu za izlazak iz skrbi*, nadahnutog Konvencijom UN-a o pravima djeteta i utemeljenog na Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci. Važno je napomenuti da ovaj projekt pokreću četiri načela koja se provlače kroz sadržaj *Praktičnog vodiča* – izgradnja trajnih, brigom i poštovanjem prožetih odnosa s osobom u procesu izlaska skrbi, visoki stupanj participacije, promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih i potreba za međuresornim pristupom.

Svi imamo kolektivnu i važnu odgovornost da mladima u tranziciji iz sustava skrbi pružimo kvalitetnu skrb i osiguramo ostvarivanje njihovih prava. Za većinu mladih danas, osamostaljenje i preseljenje u vlastiti smještaj, nalaženje zaposlenja ili stručne obuke koja ih inspirira, daljnje školovanje, čuvanje zdravlja i postizanje pozitivnog osjećaja zadovoljstva važni su koraci na putu u odrasli život. To je razdoblje obično obilježeno nadom i iščekivanjem.

Znamo da postoje mlade osobe koje po izlasku iz alternativne skrbi vode ispunjen i iznimno uspješan život. No isto tako smo slušali djecu i mlade s iskustvom skrbi u pet zemalja koje sudjeluju u ovom projektu koji sufinancira Europska komisija – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj, a oni nisu govorili samo o tome koliko nestrpljivo iščekuju sljedeću fazu svog života, nego i o izazovima s kojima se susreću, uključujući osjećaje osamljenosti, tjeskobe, a katkad i straha. Iznimno je važno da stručnjaci čuju te poruke i odgovore na njih: mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju bojazni za svoju sigurnost/zaštitu, neadekvatnu podršku svih pružatelja usluga i, ono najvažnije, nedostatan i ponekad hladan način na koji im se podrška pruža. Mnogi nemaju osjećaj da ih se sluša, niti da osobe zadužene da im pružaju podršku u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti ispunjavaju njihove potrebe i želje.

Ne poričemo da se širom svijeta svakodnevno ulaže napor u poboljšavanje podrške za mlade u procesu izlaska iz skrbi. Unatoč tome, bolno smo svjesni ozbiljne potrebe da neprestano jačamo naše napore da učinkovitim zajedničkim radom omogućimo mladima u procesu izlaska iz skrbi najbolju moguću pripremu i podršku tijekom cijelog procesa tranzicije iz skrbi i u razdoblju koje slijedi. *Praktični vodič kroz pripremu za izlazak iz skrbi* namijenjen je informiranju i osposobljavanju svih osoba koje imaju zadatak podržavati mlade u procesu izlaska iz skrbi i započinju put prema odraslom, samostalnom životu, te njegovanju pristupa tom važnom zadatku koji na prvo mjesto stavlja mlade. *Praktični vodič* relevantan je i za donositelje odluka i

kreatore politika, kao i za zagovaratelje promjena. Nadamo se da će *Praktični vodič* značajno doprinijeti razvoju poticajnog konteksta za postizanje istinskih i trajnih promjena koje su očito potrebne i na koje osobe u procesu izlaska iz skrbi apsolutno imaju pravo.

Omogućavanje djeci i mladima da i sami utječu na pozitivne promjene u načinu na koji im sustav pruža skrb jedan je od ključnih aspekata ovog projekta, a njihova kontinuirana participacija u ovom zajedničkom procesu učenja odigrat će presudnu ulogu u osiguravanju promjene kojoj svi težimo. Upravo zato ne možemo dovoljno zahvaliti mladima u procesu izlaska iz skrbi koji su sudjelovali u preliminarnom ispitivanju u 5 zemalja sudionica, ukupno njih 68; oni su podijelili s nama svoja najdublja, najintenzivnija iskustva i dali nam neprocjenjive informacije na kojima smo im duboko zahvalni. Također zahvaljujemo svima u 35 regionalnih i lokalnih organizacija sudionica koji su dali doprinos ovoj publikaciji.

CELCIS i SOS Children's Villages International će i ubuduće zagovarati i omogućavati stručnjacima koji rade s djecom i mladima u alternativnoj skrbi da primaju potreban trening i podršku koja će ih osposobiti da mladima u procesu izlaska iz skrbi pruže najbolju moguću skrb i tako im osiguraju pozitivnu tranziciju u samostalan život. Nema sumnje da državne, regionalne i lokalne vlasti moraju poticati svoje sustave i tijela da proaktivno jačaju i njeguju vještine, znanje i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi do razine koja im omogućuje da pruže cjelovitu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.

I na kraju, zahvaljujemo Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe što ulaže sve sustavnije napore u ostvarenje prava djece i mladih i što pridaje posebnu važnost svima onima koji u ovom trenutku započinju svoj put prema uspješnoj i konstruktivnoj budućnosti.

Jennifer Davidson
Executive Director, CELCIS

Norbert Meder
CEO, SOS Children's Villages International

PREDGOVOR MEĐUNARODNE SKUPINE MLADIH STRUČNJAKA

“Moj život i moji odabiri pripadaju meni. Imam slobodu da radim ono što volim i da odlučujem kako ću to raditi. Imam vještine potrebne za samostalan život i rješavanje emocionalnih problema. Kad se osjećam slabo i ranjivo, znam da u tome nema ništa loše. Ne bojim se potražiti pomoć i mogu se osloniti na odnose povjerenja i iskrenosti s mojim pružateljima skrbi, socijalnim radnicima i drugim osobama. Ne sramim se što dolazim iz sustava alternativne skrbi. Mogu se mirno nositi s izazovima svakodnevnog života i u stanju sam sanjati. Iza mene je uspješno završeno školovanje i imam posao koji me ostvaruje. Moj život je u mojim rukama.”

Ovu viziju kreirali smo tijekom sastanka Međunarodne skupine mladih stručnjaka u Granadi u studenome 2017. godine. Hoćemo li je svi ostvariti? To još ne znamo. Na sastanku u Granadi zajednički smo odlučili što nam je potrebno da se što više približimo toj viziji. U tome će ulogu imati mnogi čimbenici, neki s naše strane, a drugi sa strane ljudi i ustanova koje su skrbile o nama i pratile nas na našem putu prema odrasloj dobi i samostalnosti. Pozivamo vas da razmotrite te aspekte i da razmislite o tome kako pružatelji alternativne skrbi i ljudi koji rade u sustavu mogu doprinijeti ostvarenju te vizije.

Podržite nas na našem putu i učinite nas još snažnijima!

Svi mi imamo svoje kvalitete, ali za njihov daljnji razvoj i osnaživanje trebamo emocionalnu podršku, akademsku i profesionalnu orijentaciju i pomoć na područjima kao što su zdravlje i socijalni sustav. Treba nam netko tko će stajati uz nas kod svih prekretnica u našem životu: kod preseljenja u zajednicu za mlade, odabira profesije, nalaženja stana. Također nam treba netko kome se možemo obratiti i kad se susretnemo s drugim izazovima, poput početka studija na fakultetu, vježbanja kuharskih vještina, organiziranja slobodnog vremena i nošenja s emocijama kao što su usamljenost i očaj – a sve nam je to potrebno i nakon što navršimo 18 godina.

Podrška može doći od pružatelja skrbi, učitelja, socijalnih radnika, obitelji i prijatelja. Ali postoje i drugi važni izvori osnaživanja, kao što su kolege, psiholozi, psihoterapeuti, drugi studenti, kućni ljubimci, hobiji, stipendije za pomoć kod novčanih problema, vrijeme koje imamo za sebe.

Ostanimo u kontaktu!

Uspješan proces izlaska iz skrbi temelji se na kvalitetnim odnosima s pružateljima skrbi i socijalnim radnicima. Želimo da nam stručnjaci prilaze individualno i da nas slušaju. Kvalitetni odnosi pomažu nam da steknemo povjerenje koje moramo imati kako bismo mogli razgovarati i o teškim temama. Iznimno nam je važno da znamo da postoji netko kome je stalo do nas, netko tko nas ne osuđuje i tko će biti tu da nam pomogne čak i ako zakoračimo u krivom smjeru.

Uvažite naše mišljenje!

Najvažnije je da se u procesu izlaska iz skrbi uvažavaju i mišljenja mladih. Ponekad drugi misle da znaju što je dobro za nas, ali mi želimo sami objasniti što za nas dobro funkcionira.

Nadamo se da će naš doprinos pripomoći poboljšanju alternativne skrbi. Želimo da sljedeća generacija djece i mladih u sustavu alternativne skrbi ima optimalne uvjete za odrastanje, razvoj i sretan život.

Međunarodna skupina mladih stručnjaka

GENEZA PROJEKTA

Izlazak iz sustava formalne alternativne skrbi važna je faza kako za mlade, tako i za pružatelje skrbi odgovorne za njihovu skrb i razvoj. Izlazak bi trebao reflektirati učinkovitost ulaganja u državne i nedržavne usluge, kao i sposobnost stručnjaka da osnaže i osposobe mlade u procesu izlaska iz skrbi da se uspješno osamostale i postanu aktivni članovi svoje zajednice. Raspoloživi podaci o mladima u procesu izlaska iz skrbi su neujednačeni, a u brojnim zemljama i relativno oskudni, ali slika koju dobivamo iz postojećih informacija je dosljedno depresivna. Iako određen broj mladih koji su izašli iz skrbi kasnije vodi uspješan i ispunjen život, mnogi još godinama jedva spajaju kraj s krajem. Tek rijetki mladi ostaju u sustavu skrbi nakon 18. godine života, a većina odlazi u dobi od 16 ili 17 godina. Ukratko, njihova tranzicija u odraslu dob je skraćena i ubrzana, što pojačava njihovu ranjivost te marginalizaciju u smislu školovanja, zapošljavanja i ostalih sfera života u široj društvenoj zajednici.

Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci čine važan okvir za razvoj kvalitetnih usluga skrbi o djeci. Smjernice sadrže jasne preporuke državama članicama za razvoj niza politika i usluga za djecu i mlade koji moraju napustiti smještaj u sustavu skrbi nakon što dosegnu zakonom propisanu dobnu granicu – kad postanu prestari za smještaj u sustavu skrbi. Smjernice također traže da se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruži podrška koja im omogućuje "osamostaljivanje i potpunu integraciju u zajednicu, osobito kroz stjecanje socijalnih i životnih vještina koje se njeguju sudjelovanjem u životu lokalne zajednice."[1].

Stvaranje sustava skrbi o djeci koji uključuje podršku za mlade u procesu izlaska iz skrbi na način koji promiče, poštuje i ostvaruje njihova prava zahtijeva trajno ulaganje u pravnu regulativu, strateško planiranje, strukture i osobe odgovorne za provedbu, uključujući stručne djelatnike i pružatelje skrbi. Podrška prava djece i mladih koji žive u sustavu skrbi je prioritet za UN, EU i Vijeće Europe. To se odražava i u apelu upućenome zemljama da na međuresornoj razini razvijaju kompetentne djelatnike koji su osposobljeni da u svom radu primjenjuju pristup zasnovan na pravima. Odjel za prava djece pri **Vijeću Europe** već je demonstrirao svoje postojano opredjeljenje za promicanje ove problematike, prvo kroz svoju **Preporuku o pravima djece koja žive u institucijama**[2] iz 2005. godine, a potom i kroz **Preporuku o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima**[3] iz 2011. godine. Konkretnije, edukacija stručnih djelatnika koji rade s djecom u sustavu alternativne skrbi istaknuta je kao jedan od ključnih prioriteta i u trenutno važećoj **Strategiji za prava djeteta (2016.-2021.)**.

Priprema za izlazak iz skrbi – Sustav zaštite djece prilagođen stručnjacima i mladima je dvogodišnji projekt koji sufinancira Glavna uprava Europske komisije za pravosuđe, a vode ga SOS Dječje selo i CELCIS. Glavni cilj ovog projekta jest njegovati pristup zasnovan na pravima djece među stručnjacima radi poboljšavanja ishoda za djecu i mlade, osobito kod pripreme za izlazak iz alternativne skrbi. Projekt se provodi u 5 zemalja EU i

obuhvaća 35 nacionalnih partnera, uključujući ministarstva, tijela javne uprave, pravobranitelje, organizacije za djecu i mlade, kao i preko 50 mladih osoba.

Ovaj *Praktični vodič* nastao je radi ostvarivanja međunarodnih ciljeva kroz unaprjeđenje znanja i vještina stručnjaka, pružatelja skrbi i ostalih dionika zaduženih za pružanje podrške djeci i mladima u procesu izlaska iz skrbi.

SADRŽAJ

1. UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ* 14

1. Zašto nam je potreban ovaj *Praktični vodič*? 14
2. Što je svrha ovog *Praktičnog vodiča*? 16
3. Kome je *Praktični vodič* namijenjen?? 17
4. Kojim se temama bavi ovaj *Praktični vodič*? 18
5. Kako koristiti *Praktični vodič* 19

2. DEFINICIJE 22

3. GLASOVI MLADIH:
ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ 26

4. TEMELJNA NAČELA 32

1. načelo: Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem 33
2. načelo: Postizanje visokog stupnja participacije 34
3. načelo: Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih 36
4. načelo: Potreba za međuresornim pristupom 37

5. PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN? 40

6. IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES 44

1. Kontinuum skrbi 44
2. Zajednička odgovornost tijekom procesa 46

7. RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI 50

Prepoznavanje izazova pred mladima u procesu izlaska iz skrbi 50

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi 53
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena 54
C. Davanje prednosti praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa 55
D. Jačanje otpornosti na izazove 56
E. Ispunjavanje kompleksnih potreba mladih osoba 59
F. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa 62

8. PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA 66

1. Uvod u planove izlaska 67
2. Proces planiranja izlaska 69
3. Međuresorna suradnja: važnost suradnje s ostalim stručnjacima i ustanovama kod izrade i provedbe planova izlaska 71

9. IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE 74

1. Uspostavljanje odnosa i upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi 75
2. Prikupljanje informacija 79
3. Stvaranje jasne slike potreba, ciljeva i težnji osobe u procesu izlaska iz skrbi: sad i u budućnosti 80
4. Određivanje izvora podrške za ispunjavanje individualnih potreba, želja i aspiracija mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi 83
5. Vršnjačko mentorstvo 85

10. IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI 92

Pokazatelji dobre prakse za participaciju 94

11. SADRŽAJ PLANA IZLASKA 96

1. Podsjetnik na važnost planiranja izlaska 96
2. Glavne teme u planu izlaska 100
   - A. Zdravlje i dobrobit 101
   - B. Osobni razvoj 103
   - C. Obitelj i prijatelji 104
   - D. Učenje i rad 106
   - E. Gdje želim živjeti 107
   - F. Praktične vještine 108
   - G. Novac 109
   - H. Prava i pravna pitanja 110
   - I. Redovne revizije planova izlaska 111

12. PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST 114

1. Osamostaljivanje 115
2. Kontinuirani odnosi 115
3. Kontinuirani pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi 117

13. ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA 120

1. Zagovarački rad na jačanju i promjeni zakona i politika 121
2. Prikupljanje podataka 121
3. Obaveza osiguravanja usluga i resursa 122
4. Osposobljavanje stručnog osoblja 123
5. Sustavno praćenje i evaluacija 123
6. Promicanje pozitivnih stavova 124
7. Zagovaranje pozitivnih promjena 124

PRILOZI

Prilog 1: Sažetak Smjernica UN-a za alternativnu skrb o djeci 126
Prilog 2 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta pisana jezikom prilagođenom djeci 131
Prilog 3: Članci Opće deklaracije o ljudskim pravima 130
Prilog 4: Modeli participacije 132
- I. Hartove ljestve participacije 132
- II. Shierovi putevi do participacije 135
- III. Model na pravima zasnovane dječje participacije prema Lauri Lundy 136

POGLAVLJE 1

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

1. ZAŠTO NAM JE POTREBAN OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Kad mladi smješteni u sustav alternativne skrbi dosegnu određenu dob, država više nema zakonsku obavezu da im osigurava smještaj, pa oni moraju napustiti taj oblik skrbi. Ta zakonska dobna granica varira od zemlje do zemlje. U praksi, izlazak iz skrbi je velika životna prekretnica koja podrazumijeva proces tranzicije uzdržavanog djeteta koje živi u izvanobiteljskom obliku skrbi i prima stručnu podršku u samostalan život.

Sve mlade osobe trebaju kontinuiranu pomoć za glatki prelazak u odrasli život. Svi dobri roditelji nastavljaju pružati ljubav i podršku svojoj djeci i nakon što napune 18 godina, što je najbolji vjetar u leđa koji mogu dobiti na početku samostalnog života. Ni za mlade u sustavu skrbi ne smijemo tražiti ništa manje od toga. (Mendes, 2009.)

Brojni dokazi, međutim, ukazuju na to da je problematika izlaska iz skrbi zanemarena i da joj se ne pridaje potrebna važnost, što dovodi do slabih socijalnih i razvojnih ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi.[4]

Nedavno istraživanje koje je organizacija SOS Children's Village International provela u 12 zemalja srednje Europe otkriva da je priprema za izlazak iz skrbi često ugrožena zbog "štetnih nedostataka"[5]. Ovo istraživanje ukazuje na probleme kao što su neadekvatno planiranje i podrška prije izlaska iz skrbi, nesrazmjerne poteškoće u nalaženju stambenog smještaja, mogućnosti školovanja i zaposlenja, nedostatna financijska pomoć te slaba socijalna i emocionalna podrška u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

Svaka osoba u procesu izlaska iz skrbi je jedinstvena; svaka ima drugačiji životni put i drugačije opcije, mogućnosti i izbore. Neke od njih možda će voditi vrlo uspješan život. No pogledamo li ih kao skupinu, mladi u procesu izlaska iz skrbi ubrajaju se među društvene skupine s najlošijim ishodima. Međunarodna istraživanja potvrđuju da su mladi u procesu izlaska iz skrbi jedna od najranjivijih društvenih skupina i da su u usporedbi sa svojim vršnjacima izrazito obespravljeni.

Mlade u procesu izlaska iz skrbi češće pogađaju pojave kao što su:

- viša stopa nezaposlenosti
- slabije stručne kvalifikacije i manja mogućnost nastavka školovanja ili stručnog osposobljavanja
- financijska i materijalna neimaština
- beskućništvo
- znatno viša stopa preuranjene smrti
- slabije mentalno i tjelesno zdravlje
- viša stopa trudnoće u tinejdžerskoj dobi
- veća vjerojatnost umiješanosti u kriminalne aktivnosti ili izloženosti kriminalnim aktivnostima

Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti stigmatizaciju i diskriminaciju te prolaziti kroz neuobičajeno učestala ili teška razdoblja nestabilnosti, straha i samoće. Mnogi se ovi problemi nastavljaju javljati bez obzira na to koliko je vremena proteklo od njihovog izlaska iz skrbi, a za neke mlade ovako teška situacija može potrajati cijeli život.

Preliminarno ispitivanje provedeno u pet zemalja sudionica ovog projekta – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj – također je istaknulo izazove i značajne nedostatke u procesu izlaska iz skrbi. Rezultati ovog ispitivanja bili su osobito važni za sadržaj *Praktičnog vodiča* i njima se detaljnije bavimo u nastavku teksta.

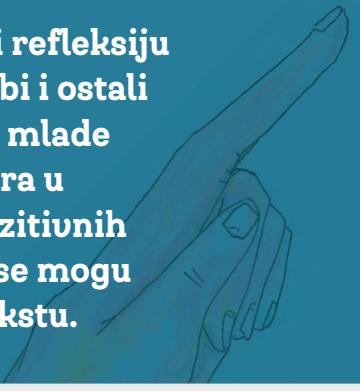
Očito je da bi sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi trebale zajednički raditi na tome da mladima u procesu izlaska iz skrbi osiguraju najkvalitetniju moguću podršku, koja na najbolji način odgovara na njihove individualne potrebe, želje i okolnosti. ***Praktični vodič* stoga uključuje ona područja podrške i savjete koji trebaju biti dostupni tijekom cjelokupnog procesa izlaska iz skrbi: kod priprema za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicije ili polusamostalnog življenja i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi, dok se mlada osoba navikava na samostalan život.**

2. ŠTO JE SVRHA OVOG *PRAKTIČNOG VODIČA*?

Ovaj *Praktični vodič* promiče poboljšanja u praksi koja bi trebala imati pozitivne rezultate za mlade tijekom i nakon procesa izlaska iz skrbi. Temelji se prvenstveno na realitetu nacionalnih i lokalnih situacija u kojima se izlazak iz skrbi odvija u ovom trenutku.

Ovaj pristup stoga polazi od pretpostavke da bar u prvo vrijeme neće doći do značajnih promjena u zakonodavstvu, politici, regulativi i raspoloživim ljudskim i materijalnim resursima. Nema nikakve sumnje da će trebati dosta vremena da se osiguraju pozitivni pomaci na bilo kojem od tih područja, iako se ne može poreći da je potreba za promjenama nužna i urgentna.

Zato je prvi cilj *Praktičnog vodiča* potaknuti refleksiju o tome što različiti stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali dionici mogu učiniti da poboljšaju ishode za mlade osobe u sklopu pravnog i regulatornog okvira u njihovoj zemlji. To uključuje razmatranje pozitivnih inicijativa, individualnih i zajedničkih, koje se mogu poduzimati ili pokrenuti u sadašnjem kontekstu.

U isto vrijeme, *Praktični vodič* donosi materijal koji može pridonijeti inicijativama za pokretanje poželjnih promjena u tom kontekstualnom okviru. Zato Vodič stavlja veliki naglasak na potrebu da se različiti uključeni akteri međusobno konzultiraju i surađuju – to, naravno, obuhvaća i mlade u sustavu skrbi ili s iskustvom skrbi. Učinkovit zagovarački rad koji bi trebao izrasti iz takvih napora bit će ključan činitelj u osiguravanju dubljih promjena potrebnih za značajno poboljšanje ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi na sustavnoj razini.

3. KOME JE *PRAKTIČNI VODIČ* NAMIJENJEN??

Ovaj *Praktični vodič* namijenjen je prvenstveno informiranju i osposobljavanju osoba koje su dužne podržavati i voditi mlade u procesu prelaska iz sustava skrbi u život odrasle, samostalne osobe. To se odnosi u prvom redu na osobe koji svakodnevno rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi, osobito na pružatelje skrbi i definirane osobne savjetnike. No isto se odnosi i na sve osobe u zdravstvenom i školskom sektoru, u službama za zapošljavanje i u pravosuđu. Praktično vodič također je relevantan za donositelje odluka i kreatore politika u svim navedenim resorima, kao i za zagovaratelje reformi.

Slično krilatici da "dijete podiže čitavo selo", jedno tijelo ne može samo ispuniti sve potrebe koje mlade osobe mogu imati niti im može samo pružati svu potrebnu podršku. Zato je važno primijeniti široku, holističku perspektivu na potrebe mladih osoba i na usluge koje te potrebe mogu ispuniti. Također je važno da ključna tijela zajedno planiraju i rade u duhu veće suradnje nego dosad, kako bi se osigurala dostupnost relevantne pomoći i usluga. Razumije se samo po sebi da bi pružatelji skrbi, socijalni radnici i ostali stručnjaci trebali imati sličan doživljaj kompleksnih potreba, bojazni i naravno, individualnih kvaliteta mladih u procesu izlaska iz skrbi, kao i uloga koje svaka od ovih profesija igra u pružanju podrške ovoj kategoriji mladih.

Dodajmo još i da bi ovaj *Praktični vodič* trebao poslužiti kreatorima politika, donositeljima odluka i zakonodavcima kao koristan izvor informacija i savjeta o potrebama djece i mladih u svim fazama procesa izlaska iz skrbi.

4. KOJIM SE TEMAMA BAVI OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Praktični vodič **prvo razmatra iskustva izlaska iz skrbi u pet zemalja sudionica na projektu, koja su u znatnoj mjeri odredila glavni sadržaj ovog dokumenta. U nastavku opisujemo temeljna načela koja moraju biti prisutna u svim aspektima pripreme za izlazak iz skrbi, tranzicije i podrške nakon izlaska. Nakon toga slijedi opis najboljih načina za osposobljavanje, podršku i vođenje mladih kroz te važne korake u njihovom životu: to je proces planiranja izlaska. Vodič zaključujemo poglavljem o zagovaračkim aktivnostima koje bi mogle pomoći da se postignu promjene koje jamče pozitivne ishode mladima u procesu izlaska iz skrbi.**

PRAKTIČNI VODIČ **PODIJELJEN JE NA TRINAEST POGLAVLJA:**

1. poglavlje: Uvod u *Praktični vodič*

2. poglavlje: Definicije

3. poglavlje: Glasovi mladih: iskustvo izlaska iz skrbi u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

4. poglavlje: Temeljna načela

5. poglavlje: Pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi: tko treba biti uključen

6. poglavlje: Izlazak iz skrbi kao kontinuirani proces

7. poglavlje: Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi

8. poglavlje: Planovi izlaska i proces planiranja

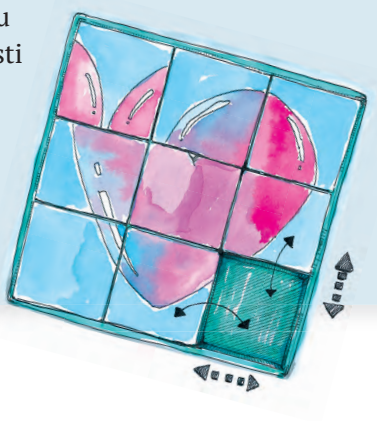
9. poglavlje: Izrada plana izlaska: zadaci za osobne savjetnike

10. poglavlje: Izrada plana izlaska: važnost potpunog i konstruktivnog sudjelovanja mladih u procesu izlaska iz skrbi u oblikovanju vlastite budućnosti

11. poglavlje: Sadržaj plana izlaska

12. poglavlje: Podrška nakon izlaska i samostalnost

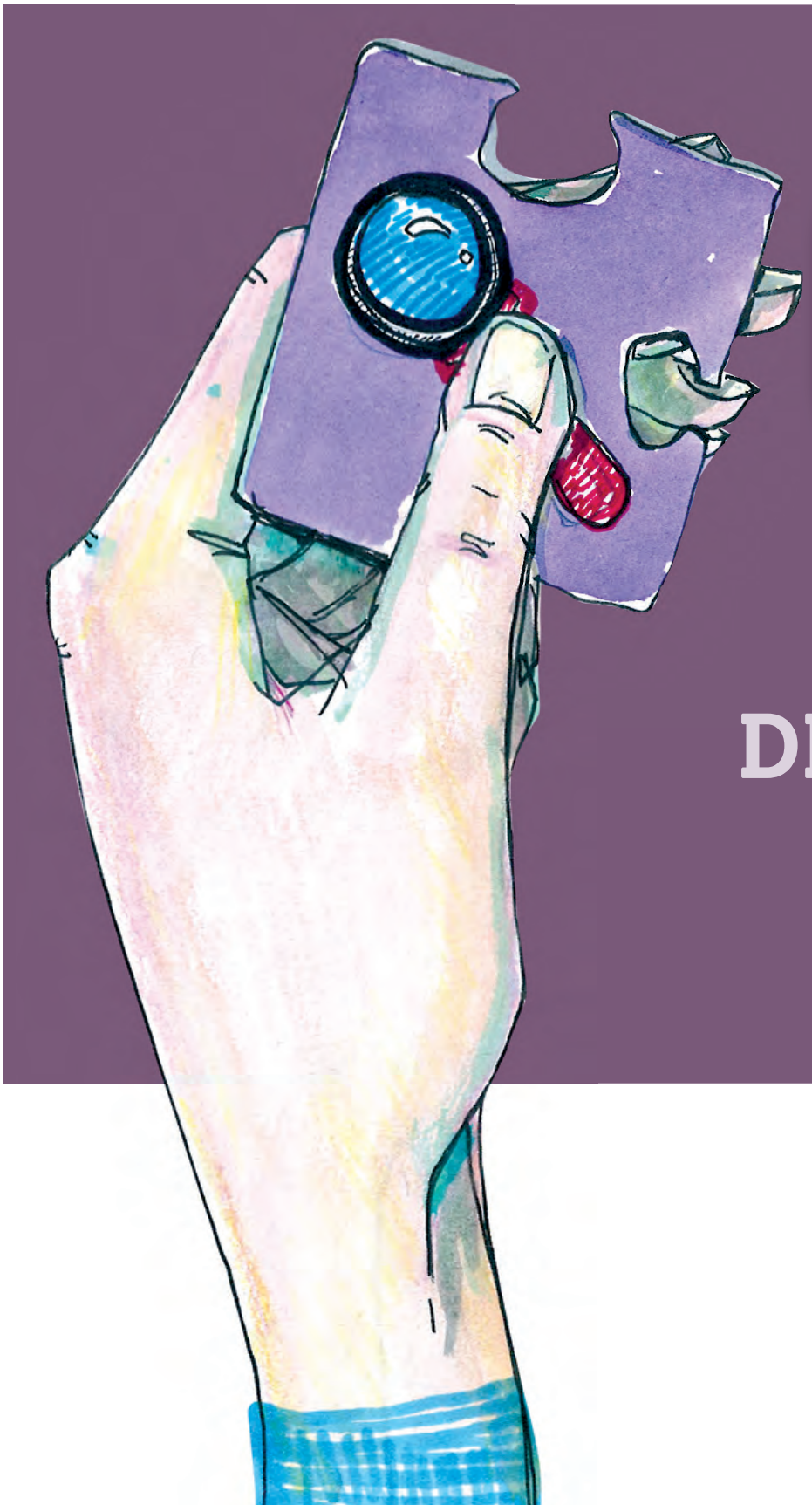
13. poglavlje: Zagovaranje promjena: daljnji rad na postizanju pozitivnih pomaka

5. KAKO KORISTITI *PRAKTIČNI VODIČ*

Praktični vodič osmišljen je tako da ispunjava dvije jasne funkcije:

1. **Referentni dokument za kontinuiranu podršku** osoblja koje radi s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Zamišljen je kao pristupačno pisan tekst s jasno definiranim poglavljima koja se bave brojnim aspektima izlaska iz skrbi i u kojima ćete brzo i lako naći konkretne pojmove kad trebate osvježiti svoje poznavanje glavne materije. Također služi kao dobar poticaj za diskusiju kad surađujete s pružateljima skrbi i osobljem iz drugih ustanova, jer im pomaže da razumiju neka područja o kojima treba voditi računa ako žele da se mladi uspješno osamostale
2. **Dio šireg programa edukacija i razvoja** za pripremu osoba koje rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi ili skrbe o njima. Osobe koje se služe ovim vodičem da mladima pomognu pri tranziciji iz sustava skrbi sigurno su završile i pripadajuću edukaciju. Ta edukacija se nadopunjava s Praktičnim vodičem i stavlja sadržaj vodiča u kontekst relevantan za konkretnu zemlju u kojoj se edukacija odvija. ***Praktični vodič* mora biti popraćen edukacijom koji je osmišljena upravo za ovaj projekt.** Edukaciju vode glavni treneri koji dobro poznaju *Praktični vodič* i njegove ciljeve. Edukacija koja prati ovaj *Praktični vodič* često se referira na njegov sadržaj i pruža prilike za razvijanje dodatnih alata koji su relevantni i prikladni za lokalnu situaciju.

POGLAVLJE 2

DEFINICIJE

DEFINICIJE

Terminologija vezana za alternativnu skrb može se drastično razlikovati od zemlje do zemlje. U nastavku donosimo pojmovnik termina koji se koriste u ovom *Praktičnom vodiču*, uz razumijevanje da ti termini i značenja ne moraju biti univerzalno prihvaćeni.

Dijete: the period following a young person's departure from a formal care setting and during which they should be in receipt of, or eligible for, ongoing guidance and support.

Formalna (alternativna) skrb: sva skrb koja se pruža u obiteljskom okruženju koju je odredilo nadležno tijelo upravne ili sudske vlasti, i sva skrb koja se pruža u institucionalnom okruženju, uključujući privatne ustanove, neovisno o tome je li to rezultat upravnih ili sudskih mjera (Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci, 2009.).

Izlazak iz skrbi: proces koji se pokreće kad dijete ili mlada osoba koja živi u sustavu formalne alternativne skrbi dosegne dobnu granicu nakon koje više nema zakonsko pravo ostati u toj vrsti smještaja. Izlazak iz skrbi uključuje pripremu za izlazak, proces prelaska u samostalan život (tranzicija i polusamostalno življenje) i razdoblje nakon izlaska.

Osobni savjetnik: osoba – u idealnom slučaju profesionalni socijalni radnik – koja ima glavnu i neposrednu odgovornost da mladoj osobi osigura uspješnu tranziciju iz sustava skrbi u stabilan samostalni život. Ovo može varirati od zemlje do zemlje.

Mlada osoba: UN definira mlade (mlade osobe) kao osobe u dobi između 15 i 24 godina (Opća skupština UN-a, 2001., 56. zasjedanje).

Mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi: osoba koja odlazi iz sustava formalne skrbi nakon što dosegne starosnu granicu u kojoj je to zakonom propisano.

Podrška nakon izlaska (after-care): razdoblje koje slijedi nakon izlaska mlade osobe iz sustava formalne skrbi i tijekom kojega mlada osoba treba imati pravo dobivati kontinuirano savjetovanje i podršku.

Pružatelji skrbi: osobe koje su odgovorne neposredno i svakodnevno skrbiti o mladoj osobi tijekom trajanja smještaja, kao što su udomitelji ili odgajatelji u domu.

Samostalni život: kad mlada osoba više ne živi u smještaju unutar sustava formalne alternativne skrbi.

Tranzicija: razdoblje ili proces promjene dok mlada osoba izlazi iz sustava formalne alternativne skrbi i postaje samostalna odrasla osoba. (Jedan primjer: u SOS Dječjim selima, termin "tranzicija" često se koristi za preseljenje iz SOS Dječjeg sela u Zajednicu mladih i iz Zajednice mladih u program polusamostalnog življenja prije potpunog osamostaljenja.)

POGLAVLJE 3

GLASOVI MLADIH:

ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

GLASOVI MLADIH: ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

Sadržaj ovog Praktičnog vodiča dobrim se dijelom naslanja na opsežno preliminarno ispitivanje provedeno u svih pet zemalja sudionica na ovom projektu: u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj.

Ispitivanje je obuhvatilo 68 razgovora koje su s mladima u procesu izlaska iz skrbi vodili njihovi vršnjaci. Nakon konzultacije s članovima nacionalnih stručnih grupa mladih u svakoj zemlji, dogovorena su tri glavna pitanja koja su se koristila u svim razgovorima:

- **Što je dobro funkcioniralo u procesu izlaska iz skrbi?**
- **Koje bi stvari trebale ostati nepromijenjene u procesu izlaska iz skrbi, a koje bi trebalo promijeniti?**
- **Koje bi vještine, znanja i iskustva trebali posjedovati ljudi koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi?**

U sklopu preliminarnog ispitivanja provedeno je i mapiranje nacionalnog sustava izlaska iz skrbi te upitnik. Na tome su radili članovi nacionalnog koordinacijskog odbora koji se u sastojao od ključnih stručnih dionika u svakoj zemlji. Cilj upitnika bio je steći uvid u glavne izazove s kojima se susreću mladi u procesu izlaska iz skrbi i dobiti preporuke za promjenu.

Rezultati ispitivanja otkrivaju da mladi u procesu izlaska iz skrbi pri napuštanju smještaja prolaze kroz širok raspon emocija: sreća i iščekivanje slobode i samostalnosti miješaju se s osjećajima usamljenosti, tjeskobe, a ponekad i straha. Mladi u procesu izlaska iz skrbi zabrinuti su zbog svoje sigurnosti, neadekvatne razine podrške, nezadovoljavajućeg načina na koji se podrška nudi, nedostatka dostupnih usluga i nedostatnog sudjelovanja u odlučivanju. Oni smatraju da osobe koje su im dužne pružati podršku tijekom procesa izlaska iz skrbi ne ispunjavaju njihove potrebe i želje u dovoljnoj mjeri.

Rezultati jasno ukazuju na potrebu da se poboljšaju svi aspekti procesa izlaska iz skrbi i podrške koju djeca i mladi primaju dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, dok se osamostaljuju i dok nastavljaju slijediti taj put u razdoblju nakon izlaska.

Tabela u nastavku teksta sadrži sažetak glavnih rezultata preliminarnog ispitivanja.

Tabela rezultata preliminarnih ispitivanja u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

TEMA	REZULTATI
Dobivena skrb	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da su povjerenje, poštovanje i osjećaj da dobivaju istinsku skrb najvažniji aspekti odnosa između njih i osoba koje im pružaju podršku – pri čemu je naročito važna povezanost s osobnim savjetnicima. Naglasili su koliko je važno da se svaki oblik podrške pruži na brižan način. Isto tako žele mogućnost emocionalnog povezivanja s ljudima kojima su povjereni na brigu i koji donose odluke koje će utjecati na njihov život.
Participacija	Mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o tome koliko im je važno da u potpunosti i istinski sudjeluju u donošenju odluka koje se tiču njihovog života. Oni žele mogućnost da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i isplaniraju način na koji žele ostvariti promjene u svom životu. Mladi u procesu izlaska iz skrbi ne žele da im se drže govori – oni žele sugovornika koji ih doista sluša i koji s njima vodi istinski dijalog.
Individualnost	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da žele da se uvaži da su svi različiti i da imaju različite potrebe, okolnosti i želje. Žele podršku prilagođenu njihovoj specifičnoj situaciji i težnjama.

Starosna granica za izlazak iz skrbi	Rezultati ispitivanja naglašavaju da izlazak iz skrbi ne bi trebao ovisiti o dobi, nego bi trebao voditi računa i o drugim čimbenicima, kao što su stupanj zrelosti, sposobnosti, okolnosti i želje. To znači da dob u kojoj su u različitim zemljama zakonski dužni izaći iz skrbi nije uvijek u skladu s individualnim potrebama, okolnostima i željama mladih u procesu izlaska iz skrbi.
Priprema i podrška za tranziciju i razdoblje nakon izlaska iz skrbi	Neki mladi u procesu izlaska iz skrbi preporučuju da proces pripreme treba početi prvog dana kad dijete uđe u sustav skrbi, dok drugi predlažu da počne najkasnije godinu-dvije prije dosezanja starosne granice nakon koje im se prekida smještaj. Osim toga, smatraju da bi razdoblje podrške nakon izlaska iz skrbi trebalo ovisiti o individualnim potrebama. To nameće zaključak da bi razdoblje takve podrške trebalo biti znatno dugotrajnije nego što je sad.
Razdoblje tranzicije	U nizu zemalja sudionica, mladi u procesu izlaska iz skrbi dobili su mogućnost da žive u "tranzicijskom" smještaju (na primjer, u "kući za mlade"). Većina mladih s takvim iskustvom kaže da im je ono omogućilo da se osamostale postupno i da se bolje pripreme. Neki su smatrali da restrikcije poput obaveznog vremena do kojeg se moraju vratiti kući nije bilo u skladu s njihovim statusom mladih odraslih osoba koje se nastoje osamostaliti.
Dosljednost procesa izlaska iz skrbi	Rezultati pokazuju da proces izlaska iz skrbi nije dosljedan, nego varira unutar iste zemlje, kao i od zemlje do zemlje. To znači da mladi u procesu izlaska iz skrbi nisu dobivali istu skrb i podršku, niti su imali isti pristup pravima i olakšicama.
Samostalni život	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da im je vrlo važno dobiti priliku da razvijaju praktične vještine koje će im trebati za samostalni život. Na primjer, žele naučiti kuhati i pospremati, raspolagati novcem i brinuti se za vlastito zdravlje. Žele savjete o dobivanju naknada i olakšica, pomoć za preseljenje u prikladan smještaj, kao i informacije o mogućnostima školovanja i nalaženju zaposlenja.

Održavanje odnosa	Ističe se važnost održavanja odnosa između djece i njihovih obitelji dok su u sustavi skrbi. Neke mlade osobe i stručnjaci naglašavaju potrebu za sudjelovanjem obitelji u procesu izlaska iz skrbi. Isto tako, mladi u procesu izlaska iz skrbi žele ostati u kontaktu sa svojim pružateljima skrbi, to jest, s udomiteljima i odgajateljima iz doma, i sačuvati prijatelje koje su stekli tijekom boravka u smještaju.
Međuresorni pristup	Mladi u procesu izlaska iz skrbi trebaju pristup širokom rasponu različitih vrsta podrške i temeljnih usluga koje im se mogu pružiti kroz međuresornu mrežu stručnjaka. Vidljiva je potreba da se poboljša međuresorna suradnja između zdravstvenog i školskog sektora, stambenog sektora, službi za zapošljavanje, pravosuđa i ostalih važnih profesija.
Poticajno okruženje	Stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali trebaju poticajno okruženje u kojem mogu obavljati svoje dužnosti. U tom smislu, prepoznaje se potreba za poboljšanjem zakonodavnog okvira, politika, propisa, standarda kvalitete i smjernica. Jednako tako je potrebno uvesti kvalitetnije procese prikupljanja i analize podataka, što će dovesti do točnijeg i učinkovitijeg planiranja.
Stručno osposobljavanje	Istraživanje je ustanovilo da postoji potreba za mnogo većim ulaganjem u vještine, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi koji imaju odgovornost pružati podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.
Promicanje pozitivnih promjena	Izražena je bojazan zbog stigmatizacije i diskriminacije djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi, te potreba da se zagovaračke aktivnosti više pozabave tim problemom.

Uvid u navedene rezultate odigrao je presudnu ulogu u oblikovanju sadržaja i izradi ovog *Praktičnog vodiča*, namijenjenog poboljšavanju iskustva mladih u procesu izlaska iz skrbi u svim zemljama sudionicama na projektu.

Tijekom preliminarnog ispitivanja, mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o svojim idejama i iskustvima: njihova razmišljanja ćete u ovom *Praktičnom vodiču* pronaći pod naslovom "Iz preliminarnog ispitivanja". Dodatne povratne informacije iz preliminarnog ispitivanja kroz cijeli se dokument javljaju u oblačićima raznih boja.

POGLAVLJE 4

TEMELJNA NAČELA

TEMELJNA NAČELA

Filozofija i pristup koji se provlači kroz ovaj *Praktični vodič* počivaju na četiri temeljna načela. Ta načela su strukturirana u sklopu sveobuhvatnog pristupa usmjerenog na dijete i mladu osobu koji prepoznaje mlade u procesu izlaska iz skrbi kao međusobno različite i autonomne nositelje prava.

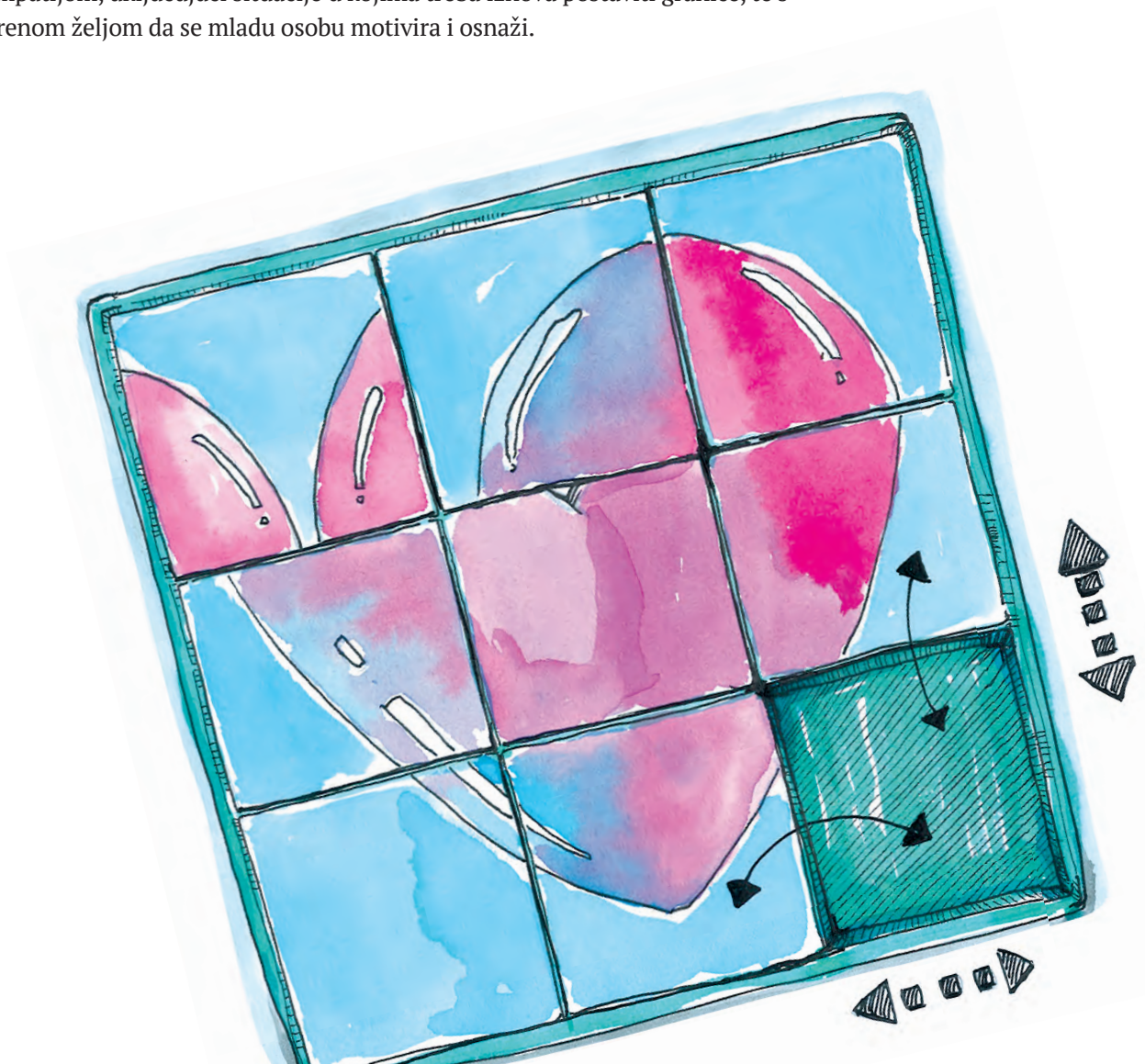
Pristup izlasku iz skrbi usmjeren na dijete i mladu osobu stavlja mlade u procesu izlaska iz skrbi u središte svih procesa pružanja skrbi i osigurava da nositelji dužnosti na svim razinama ispunjavaju svoju obavezu da poštuju, štite i ostvaruju ta prava. Ovaj pristup prepoznaje važnost toga da stručnjaci istinski uspostave komunikaciju s djecom i mladima s kojima i za koje rade i uključuju ih u sve prakse i procese odlučivanja koji neposredno utječu na njihov životni put, od ulaska u skrb do osamostaljenja. I na kraju, ovaj pristup jača sposobnost djece i mladih da traže i ostvaruju svoja prava i da se zalažu za priznavanje tih prava. (Vidi također brošure Osiguranje dječjih prava[6], Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Upoznaj svoja prava![7] i priloge 1, 2 i 3.)

Ovo poglavlje na jednom mjestu okuplja ova četiri međusobno isprepletena načela, opisuje kojom su logikom nastala i kakve implikacije imaju za praksu. Ova načela čine "niti" koje se provlače kroz dokument i na njih se eksplicitno ili implicitno pozivamo na različitim mjestima u Praktičnom vodiču kad je to naročito relevantno za konkretna pitanja koja razmatramo. No isto tako o njima treba stalno voditi računa u odnosu na sve teme i sve faze procesa izlaska iz skrbi.

1. NAČELO:
Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem

Ovaj *Praktični vodič* sustavno zauzima stav da način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pružaju smjernice i podrška nije ništa manje važan od sadržaja koji im se pruža. Mladi s iskustvom skrbi stavljaju veliki naglasak na potrebu da osjete da im se pruža briga, da ih se vrednuje i poštuje (vidi "Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi" u 7. poglavlju).

Takav pristup, zasnovan na izgradnji odnosa, prepoznaje da osmišljavanje i provedba pripreme za izlazak iz skrbi ne može biti birokratska radnja, nego proces koje zahtijeva međusobno povjerenje i poštovanje između stručnjaka i relevantne mlade osobe. Isto tako, podršku nakon izlaska iz skrbi treba pružati s empatijom, uključujući situacije u kojima treba iznova postaviti granice, te s iskrenom željom da se mladu osobu motivira i osnaži.

2. NAČELO:
Postizanje visokog stupnja participacije

Konvencija o pravima djeteta (engl. CRC), koja se odnosi na sve osobe mlađe od 18 godina, propisuje obavezu da se od djece traži mišljenje o svemu što ih se tiče, te da se to mišljenje uvaži (članak 12.) Konvencija također definira pravo djeteta da dobije "odgovarajuće usmjeravanje i vođenje" u korištenju prava priznatih Konvencijom, uzimajući u obzir "razvojne sposobnosti" djeteta (članak 5.).

Iz ovoga slijedi da mišljenja mladih koji se pripremaju za izlazak iz skrbi i njihova aktivna uloga u procesu očito moraju biti presudni element u oblikovanju individualnog plana za tranziciju i podrške nakon izlaska iz skrbi. *Praktični vodič* kroz čitav dokument naglašava važnost participacije, u skladu s rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Participaciju" u 10. poglavlju).

Sudjelovanje djece u odlučivanju ima brojne implikacije.

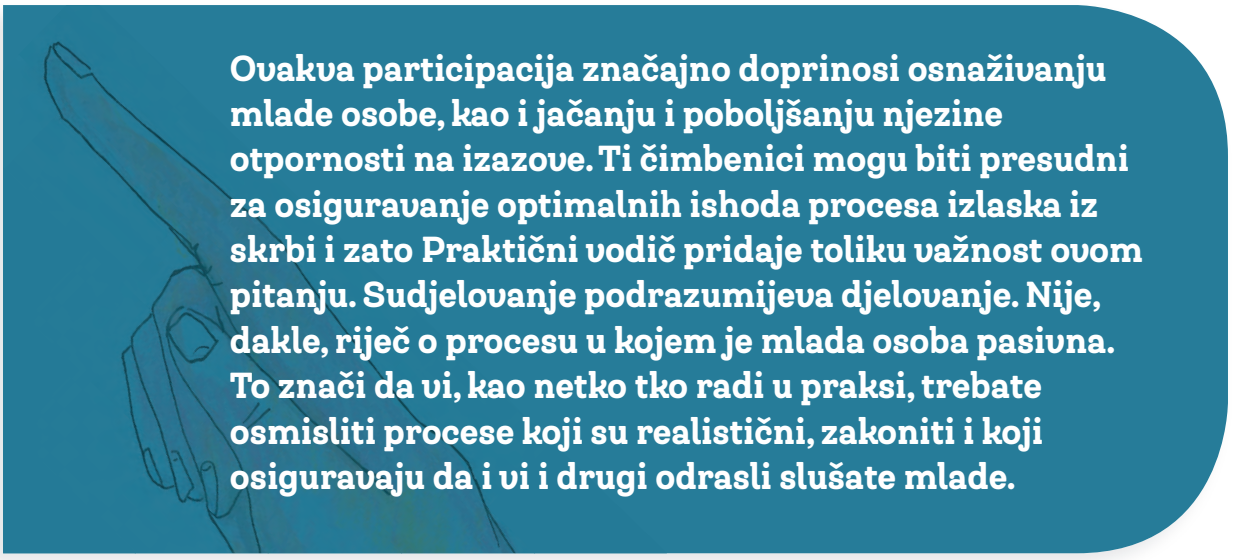
Prva implikacija je da se djeci – individualno i kao skupini – moraju ponuditi sve relevantne informacije o njihovim trenutnim i budućim opcijama ili da ih ona moraju biti u stanju zatražiti i dobiti, jer je to jedini način da djeca formiraju informirano mišljenje – drugim riječima, jedino tako njihova participacija doista imao smisla. (I uostalom, pristup takvim informacijama također je pravo definirano Konvencijom).

Drugo, te informacije moraju biti realistične u smislu njihovih izgleda, mogućnosti i podrške koja im se uistinu može staviti na raspolaganje i djeci se moraju prenijeti na lako razumljiv način.

Treće, mišljenje djeteta/mlade osobe mora se zatražiti na način i u kontekstu koji mu/joj omogućuje da to mišljenje slobodno izrazi. Dijete/mlada osoba ne smije se pri izražavanju svog mišljenja osjećati kao da je pod pritiskom ili sputano/a.

Četvrto, dijete/mlada osoba od početka mora znati da možda neće biti moguće u potpunosti postupati u skladu s njegovim/njezinim zahtjevima i željama. Dijete/mlada osoba također mora imati potpunu informaciju o razlozima za donošenje kasnijih odluka, bez obzira na to jesu li ili nisu u skladu s izraženim željama djeteta/mlade osobe. To bez obzira na ishod postavlja temelj za izradu plana koji mlada osoba razumije i čijem nastanku doprinosi.

Drugim riječima, pravilno postupanje u skladu s načelom "participacije" ne može se jednostavno svesti na "konzultaciju". Ono mora osigurati znatno dublje sudjelovanje mlade osobe – a to zahtijeva od relevantnih stručnjaka da se ozbiljno založe za takav pristup i osiguraju ga.

Ovakva participacija značajno doprinosi osnaživanju mlade osobe, kao i jačanju i poboljšanju njezine otpornosti na izazove. Ti čimbenici mogu biti presudni za osiguravanje optimalnih ishoda procesa izlaska iz skrbi i zato Praktični vodič pridaje toliku važnost ovom pitanju. Sudjelovanje podrazumijeva djelovanje. Nije, dakle, riječ o procesu u kojem je mlada osoba pasivna. To znači da vi, kao netko tko radi u praksi, trebate osmisliti procese koji su realistični, zakoniti i koji osiguravaju da i vi i drugi odrasli slušate mlade.

Na kraju nije ništa manje važno istaknuti da su mladi koji su na ovaj način sudjelovali u procesu odlučivanja u osobito dobrom položaju da svojom perspektivom doprinesu poboljšavanju usluga i podrške općenito, a isto vrijedi i za mjere koje mogu još više potaknuti istinsku participaciju drugih mladih osoba koje će u budućnosti izlaziti iz skrbi.

3. NAČELO:
Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih

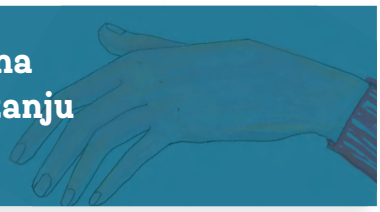
Podrazumijeva se i da čitav niz ljudskih prava koja uživaju djeca i mladi također mora utjecati na postupanje s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Ovaj *Praktični vodič* u svim aspektima temelji svoj pristup na postojanju i ostvarenju tih prava, čime se nadovezuje na rezultate preliminarnog ispitivanja (vidi "Zagovaranje promjena" u 13. poglavlju).

Pravo na participaciju (vidi ranije spomenuto 2. načelo) blisko je povezano s klauzulom da odluke treba donositi "u najboljem interesu djeteta" (CRC, članak 3.1.). To je veza koja djeluje u dva smjera. S jedne strane, mišljenja i želje djece moraju imati važnu ulogu u određivanju mjera koje su u djetetovu najboljem interesu. S druge strane, to znači da će odluke koje se donose katkad biti u djelomičnoj ili potpunoj koliziji s djetetovim mišljenjima i željama, i to baš zato što drugi čimbenici ukazuju na to da postupanje u skladu s djetetovim mišljenjima i željama ne bi bilo u njegovu najboljem interesu. Nije lako postići tako delikatnu ravnotežu, što opet podcrtava koliko je važno s djetetom podijeliti i prodiskutirati sve relevantne informacije i potencijalne opcije u kontekstu transparentnosti i podrške, kao što je definirano u ranije spomenutom 2. načelu.

Naravno, raspon prava koje treba uzeti u obzir – ne samo dječjih prava, nego i onih koja se odnose na sva ljudska bića – veoma je širok. Među pravima koja su najrelevantnija za mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi općenito su prava pristupa temeljnim uslugama – kao što su zdravstvena zaštita i obrazovanje (CRC, članci 24. i 28.), socijalna zaštita (CRC, članak 26.) i primjeren životni standard, osobito u pogledu prehrane, odjeće i stanovanja (CRC, članak 27.). Jednako veliku pozornost zahtijeva pravo na zaštitu od svih oblika izrabljivanja (CRC, članci 32. - 36.), s obzirom na potencijalnu ranjivost mladih u procesu izlaska iz skrbi. Mladi s invaliditetom imaju pravo na primitak posebne pomoći koja "jača njihovo oslanjanje na vlastite snage" i "olakšavaju njihovo djelatno sudjelovanje u zajednici" (CRC, članak 23.).

U mnogim državnim i lokalnim kontekstima važno je posvetiti osobitu pozornost poštovanju kulture mlade osobe, kao i posebnih prava vezanih za kulturni identitet (CRC, članak 30.) i zaštitu mladih od diskriminacije (CRC, članak 2.).

Može se reći da *Praktični vodič* ima holistički, na pravima zasnovan pristup organiziranju i pružanju podrške za izlazak iz skrbi.

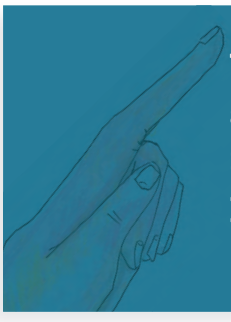

4. NAČELO:
Potreba za međuresornim pristupom

S obzirom na širinu problematike i holistički, na pravima zasnovan pristup potreban za njezino rješavanje (kako je definirano u 3. načelu), potreban je visoki stupanj međuresornog angažmana i koordinacije. Ne smije se ni u kojim okolnostima dopustiti da samo osobni savjetnik ima odgovornost za poduzimanje postupaka u svim tim sferama, bilo u politici ili u praksi. Ovo se naglašava i u rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Međuresorni pristup" u 8. poglavlju).

Sustav i raspodjela resursa variraju od zemlje do zemlje, kao i stupanj oslanjanja na nevladine aktere, no jasno je da mora postojati neka vrsta mehanizma koja osigurava i olakšava nužni doprinos svih odgovarajućih ustanova i tijela iz različitih sektora koji bi trebali biti uključeni u proces.

Jedna od važnih uloga osobnog savjetnika u ovome bit će da inicira suradnju i da potencijalno koordinira prateće aktivnosti za relevantnu mladu osobu. Nije, međutim, osobito preporučljivo ili učinkovito da osobni savjetnik za svaku mladu osobu u svojoj skrbi počinje od nule. Iz toga slijedi da odgovorne osobe u ustanovama i tijelima trebaju biti u potpunosti upoznate s ulogom koja se od njih s pravom može očekivati u ovom kontekstu, te da državno tijelo nadležno za izvanobiteljsku skrb treba predvidjeti i uspostaviti mehanizam za koordinaciju takvih aktivnosti.

Važnost predviđanja intervencija i oblika pomoći koji se mogu dobiti od raznih specijaliziranih tijela – koja na primjereno postupanje obvezuju i propisi o ljudskim pravima – vidljiva je u mnogim dijelovima ovog *Praktičnog vodiča*.

POGLAVLJE 5

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI:

TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

Osobni savjetnik: bilo bi idealno da je to profesionalni socijalni radnik zadužen za osiguravanje uspješne tranzicije mlade osobe iz skrbi u stabilan, samostalni život. Možda u ovom trenutku takva osoba ne postoji u sustavu zaštite i skrbi o djeci u baš svakoj zemlji. U takvim slučajevima, treba predvidjeti formalno ili neformalno dodjeljivanje takve odgovornosti nekoj drugoj osobi.

U idealnom slučaju, osobni savjetnik će izgraditi odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi dok je ona još u sustavu i pratit će je kroz cijeli proces izlaska iz skrbi sve do osamostaljenja, a po potrebi i nakon toga. Ako nije moguće postići takav kontinuitet, u najmanju ruku treba predvidjeti dulje razdoblje u kojem se odvija proces "primopredaje" između osobnog savjetnika koji pruža podršku mladoj osobi tijekom pripreme za izlazak iz skrbi i osobe koja će pružati podršku nakon izlaska iz skrbi.

Kvaliteta odnosa koji osobni savjetnik izgradi s mladom osobom jednako je važna kao i sama podrška. Osobni savjetnik s jedne strane gradi prijateljstvo i radi neposredno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi, a s druge inicira i koordinira intervencije i usluge koje pružaju drugi (i pojedinci i ustanove) i koje treba planirati i pružati vodeći računa o individualnim potrebama i situaciji svake osobe u procesu izlaska iz skrbi. Osobni savjetnik je zato središnja figura u smislu podrške koja se pruža, ali ne može se očekivati da će on sam osiguravati sve aspekte te podrške. Ovom temom ćemo se detaljnije pozabaviti kasnije u *Praktičnom vodiču*.

Pružatelji skrbi: primjera radi, udomiteljska obitelj ili odgajatelji u domu, dakle osobe koje neposredno odgovaraju za mladu osobu tijekom trajanja smještaja, ne samo da trebaju odigrati odlučujuću ulogu u pripremanju mladih za izlazak iz skrbi, nego im u onoj mjeri u kojoj je to moguće trebaju ostati na raspolaganju i nakon izlaska iz skrbi.

Time pomažu da se sačuva važna poveznica između života u sustavu skrbi i samostalnog života – što znači da osobe u procesu izlaska iz skrbi ne trebaju jednostavno podvući crtu ispod njihovog iskustva skrbi nego mogu očuvati vezu s pružateljima skrbi u koje imaju povjerenja. To može biti iznimno važno za unutarnji mir mlade osobe koja se otisnula na putovanje prema osamostaljenju.

Specijalističke usluge: Vjerojatno će vam trebati i kontinuirana i jednokratna specijalistička podrška i pomoć državnih tijela i nedržavnih ustanova i udruga. Relevantni sektori obuhvaćaju sve socijalne službe, kao i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, pravosuđe i kulturne organizacije. O koordiniranoj međuresornoj ulozi različitih profesija više ćemo govoriti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Mladi s iskustvom skrbi: Vršnjačko mentorstvo može uvelike doprinijeti uspješnom procesu izlaska iz skrbi. Odabrani volonteri mentori s relativno uspješnim iskustvom izlaska iz skrbi možda će lakše graditi odnose povjerenja s osobom u procesu izlaska iz skrbi, a njihovo iskustvo im omogućava da na pitanja i izražene bojazni odgovaraju na način koji dopunjuje stručnu podršku. Osobni savjetnici za osobe koje su izašle iz skrbi trebali bi se međusobno konzultirati oko toga koje bi osobe s iskustvom skrbi mogli pozvati da odigraju takvu ulogu. Primjenom vršnjačkog mentorstva detaljnije ćemo se baviti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Obitelj: Kad god je to moguće, u proces izlaska iz skrbi treba uključiti članove obitelji, osim ako mlada osoba odbija takav pristup. Lako je moguće da će i sami članovi obitelji trebati savjetovanje i podršku za igranje konstruktivne uloge, naročito ako je kontakt između njih i mlade osobe bio sporadičan i/ili ako su odnosi bili zategnuti tijekom boravka mlade osobe u skrbi.

Važno je poticati i omogućavati sudjelovanje članova obitelji, ali ne smijete ništa forsirati: možda će trebati dosta vremena da se izgradi temelj za njihovo pozitivno sudjelovanje.

Ostale važne osobe: Treba pitati mladu osobu ima li prijatelje ili druge osobe od povjerenja koje bi željela na neki način uključiti u proces svog izlaska iz skrbi.

POGLAVLJE 6

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

Svi čitatelji ovog vodiča zaduženi za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi igraju ulogu u procesu koji bi trebao osigurati najbolje moguće iskustvo izlaska iz skrbi. Ovo poglavlje objašnjava zašto taj proces "izlaska iz skrbi" predstavlja mnogo više od trenutka fizičkog izlaska mlade osobe iz smještaja, te kako bi taj proces trebalo osmišljavati i provoditi.

1. KONTINUUM SKRBI

"Izlazak iz skrbi" sastoji se od niza **međusobno povezanih faza**.

- Prva faza je priprema za izlazak iz skrbi dok je mlada osoba **još u smještaju**.
- Druga faza pada na **zadnji dan stalne skrbi** u tom smještaju, a time istovremeno prvi dan "iskoraka u novi život". Ova faza može se planirati kao razdoblje tranzicije koje uključuje, primjera radi, polusamostalno življenje, a ne odmah potpunu samostalnost.
- Treća faza je pružanje podrške na onim razinama i u onim oblicima koji su u skladu s individualnim potrebama mlade osobe tijekom razdoblja **"nakon izlaska iz skrbi"**, a u idealnom slučaju onoliko dugo koliko je mladoj osobi potrebno za prilagodbu.

I doista, bit napora da se poboljšaju podrška i ishodi za mlade osobe koje započinju novi život nakon skrbi sastoji se u tome da osobe koje rade s njima uvaže i prepoznaju da je "izlazak iz skrbi" proces, a ne jednokratni događaj.

“Prvo, na osamostaljivanje treba gledati kao na proces u kojem se vidi kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se samo automatski spotakne i padne.”

Također treba imati na umu sljedeće:

- U sustavima gdje je moguća određena **fleksibilnost oko trenutka izlaska iz skrbi**, mladima treba pomoći da odaberu vrijeme koje bi bilo najprikladnije za njihov izlazak iz skrbi.
- **Mladi trebaju dugo razdoblje pripreme**, pa se s pravom zagovara da se o tom procesu počne razgovarati što ranije, čim mlada osoba uđe u sustav skrbi. No istovremeno treba uvažiti da to nije uvijek izvedivo i/ili poželjno i da bi u pojedinim slučajevima bilo bolje da se otvaranje te teme odgodi.
- **Pažljivo i pravovremeno planiranje izlaska iz skrbi je važno** zato da se resursi mogu zatražiti u pravom trenutku, a mjere poduzimati u odgovor na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe. Isto vrijedi za određivanje odgovornosti i uspostavljanje suradnje s ostalim važnim ustanovama.

2. ZAJEDNIČKA ODGOVORNOST TIJEKOM PROCESA

Odlazak mlade osobe iz smještaja u alternativnoj skrbi ne smije biti trenutak kad se sve odgovornosti jednostavno prebacuju s jedne grupe stručnjaka na drugu. Proces izlaska iz skrbi zahtijeva da čitav niz osoba provodi koordinirane aktivnosti koje tvore kontinuum podrške prije, tijekom i nakon napuštanja skrbi.

Jedan od načina da se omogući nesmetano odvijanje procesa izlaska iz skrbi – i da tranzicija mlade osobe iz skrbi u samostalan život prođe što je moguće glatkije – jest da se **s drugim akterima radi na stvaranju poveznice između smještaja u sustavu skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi**.

Kao što se vidi iz grafikona koji slijedi, mora postojati koordinacija i uzajamno ovisna uloga između onih koji pružaju skrb i podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi dok su mladi još u smještaju – i/ili dok žive u tranzicijskom smještaju ako postoji takva opcija – i onih koji će tu dužnost preuzeti nakon njihovog izlaska iz skrbi.

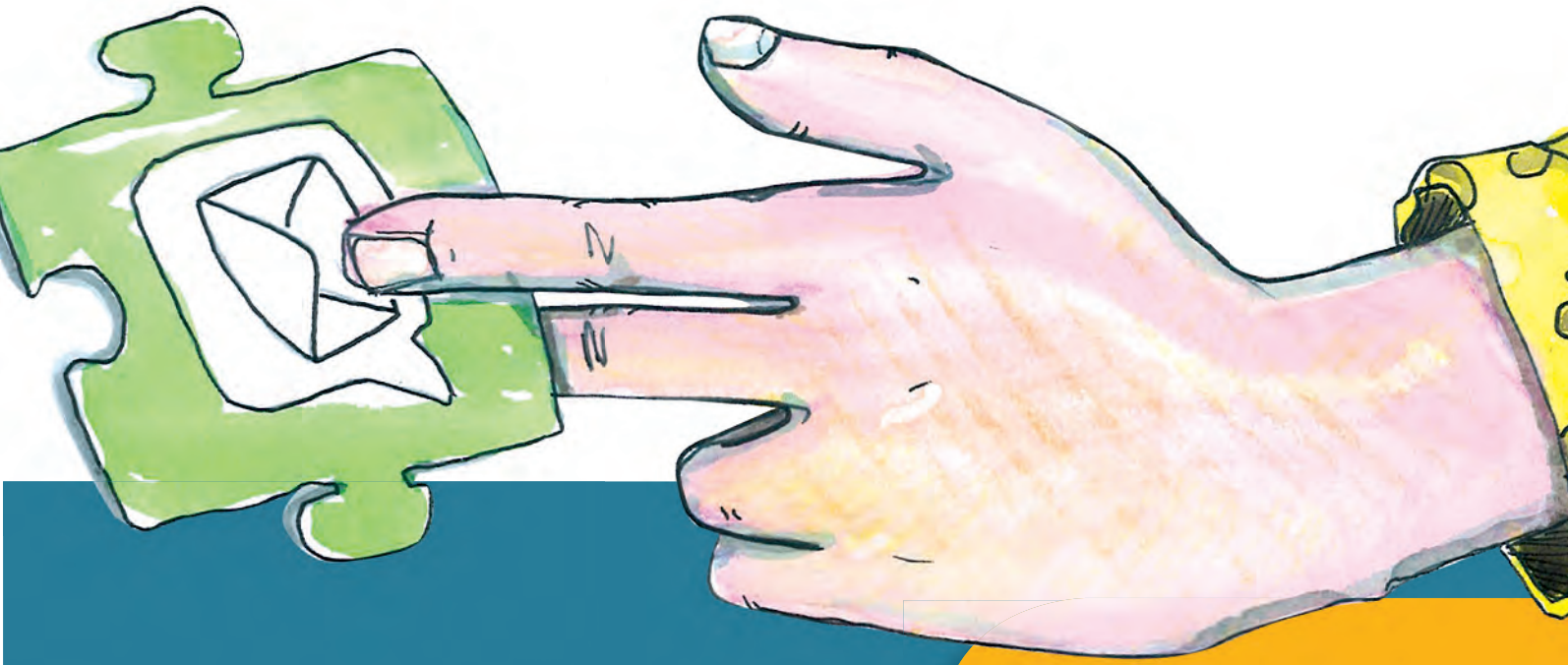
Za ostvarenje ovog cilja možda će biti potrebna revizija trenutnih uloga i odgovornosti različitih stručnjaka i ostalih osoba u vašoj zemlji koje su uključene u proces prije i nakon odlaska mlade osobe iz smještaja, kao i **odlična koordinacija** između njih.

Ponovo naglašavamo da je omogućavanje mladima da prođu kroz **postupnu tranziciju**, primajući podršku na dulji rok, suština dobre prakse. Na primjer, važno je imati na umu sljedeće o mladoj osobi koja odlazi iz rezidencijalne skrbi:

“Oni odlaze iz relativno kontroliranog i strukturiranog okoliša. Moraju se naučiti nositi s novim odgovornostima i većom slobodom. Možda nisu sami birali kad će izaći iz institucionalnog smještaja. Zato to može biti vrijeme previranja, prilagodbe i gubitka.” McGhee i ostali (2014.).[8]

POGLAVLJE 7

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Ovo poglavlja razmatra neke kompleksne potrebe i glavne izazove s kojima će se mladi u procesu izlaska iz skrbi možda morati suočavati i o kojima biste zato morali voditi računa dok pripremate i pratite njihov prelazak iz skrbi u samostalan život. Dobar dio poglavlja bavi se poteškoćama koje pogađaju mnoge mlade pri izlasku iz skrbi. Znamo, međutim, da su neki mladi u procesu izlaska iz skrbi uspjeli razviti vrlo konstruktivne vještine i sposobnosti zahvaljujući pozitivnim poticajima koje su dobivali prije ili tijekom njihovog boravka u skrbi i oni su se u stanju radovati izlasku iz skrbi i odrasloj dobi sa samopouzdanjem, pozitivno i kompetentno. Zato je iznimno važno da osobni savjetnici vode računa o specifičnim individualnim potrebama mladih u procesu izlaska iz skrbi i da svoju podršku prilagode tim potrebama.

PREPOZNAVANJE IZAZOVA PRED MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Dok pružate podršku mladima koji prolaze kroz proces izlaska iz skrbi, važno je imati u vidu kompleksnu prirodu odrastanja i osamostaljivanja. Mladi koji su boravili u sustavu skrbi imaju velike izglede da se zbog svojih iskustava u djetinjstvu susretnu s nekim dodatnim komplikacijama. To može značajno utjecati na način na koji mlada osoba sudjeluje u procesu izlaska iz skrbi, a može utjecati i na njihovu sposobnost da se nose sa samostalnim življenjem. Ovo poglavlje obrađuje teme na koje treba posebno obratiti pažnju:

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena
C. Važnost prakse zasnovane na izgradnji odnosa
D. Jačanje otpornosti na izazove
F. Ispunjavanje kompleksnih potreba
G. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa

Točka djelovanja

Uzmite u obzir da:

- Razvojna faza adolescencije može biti zbunjujuće i proturječno razdoblje za sve mlade osobe
- Mlade osobe trebaju prilike za "isprobavanje" novih iskustava i promišljanje vlastitog odrastanja
- Nastojte pronaći pravu ravnotežu između toga da otklonite bojazni mlade osobe, povučete granice i postavite izazove
- Shvatite i pomognite svojim kolegama i ostalim partnerima da shvate da "instant odrastanje" ne postoji i da se svaka mlada osoba razvija vlastitim tempom

"I... iskreno, ti odgajatelji su najviše utjecali na mene, jer iako sam otišla, još razgovaram s njima i oni me i dalje podržavaju, ohrabruju i oni su bili... Zbog njih se osjećam kao da sam, unatoč svim problemima i svemu što mi se dogodilo, nekome konačno bitna i to me motivira da idem dalje, da radim sve što moram raditi i govoriti..."

"Oni moraju shvatiti da smo mi ljudi. Moraju nas bolje razumjeti. Moraju razgovarati s nama."

“Bit je u tome da stručnjaci za skrb moraju u svoj rad uložiti srce, moraju odraditi više od svojih osam radnih sati kad je to potrebno. Na primjer, ako neko dijete ima problem, trebaju ostati da ga saslušaju, čak i ako im je smjena završila. Znam da je njima to posao, ali oni rade s našim životima.”

“‘Čuti’ i ‘slušati’ nikako nisu jedno te isto; kad razgovaraš, želiš nekoga tko te sluša jer mu je stalo do tebe, a ne zato što mora sve napisati u formular koji će zatim svi pročitati.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi

- znaju da nemaju istu emocionalnu i praktičnu mrežu podrške kao djeca koja su ostala u svojim obiteljima i premda prepoznaju profesionalne granice
- voljeli bi sa svojim osobnim savjetnicima imati odnos sličan podržavajućem roditeljskom odnosu
- aktivno traže mogućnost emocionalnog povezivanja s osobama kojima su povjereni na skrb i koji donose odluke o njihovim životima
- žele kontinuitet, naročito s osobama s kojima su izgradili blizak odnos prije i tijekom procesa izlaska iz skrbi
- ne žele da im se govori s visine – žele nekoga tko će slušati što imaju reći i tko s njima ulazi u istinski dijalog
- pridaju važnost tajnosti podataka – žele znati da mogu imati povjerenja u osobu kojoj otkrivaju svoje osjećaje i ideje

A. RAZUMIJEVANJE EMOCIONALNE DINAMIKE IZLASKA IZ SKRBI

Kao što smo ranije napomenuli, ovaj Praktični vodič sustavno zauzima stav da je način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruža podrška i usmjeravanje jednako važan kao i kvaliteta pružene podrške i usmjeravanja.

To od vas zahtijeva da razmotrite kako ćete primijeniti praksu zasnovanu na izgradnji odnosa koja omogućuje:

- da se mlada osoba kontinuirano osjeća vrednovano i zbrinuto
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi između osobnog savjetnika, ostalih stručnjaka i mlade osobe
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi među stručnjacima koji zajedno rade na podršci osobe u procesu izlaska iz skrbi

Točka djelovanja

Da biste bolje razumjeli i osjetili emocionalnu dinamiku napuštanja doma na putu prema osamostaljenju i odrastanju, odvojite nešto vremena da razmislite o svojim stavovima i odgovorima o sljedećemu:

- U kojoj ste dobi “otišli od kuće”?
- Kako je to prošlo i kako ste se osjećali?
- Što je pomoglo?
- Što vas je opterećivalo?
- Jeste li imali izbora?
- Mislite li da ste bili spremni?
- Po čemu se to putovanje razlikuje za mlade u procesu izlaska iz skrbi u usporedbi sa općom populacijom?

Ovo ćete možda htjeti napraviti u suradnji s kolegama iz vlastite ili druge ustanove.

B. OČUVANJE STABILNOSTI U RAZDOBLJU PROMJENA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju važnost zadržavanja kontakta s pružateljima skrbi – npr., s udomiteljima i odgajateljima – nakon prestanka smještaja. Jednako je važno očuvanje odnosa s članovima obitelji, imajući pritom u vidu želje mlade osobe i pod uvjetom da su ti odnosi u njihovu najboljem interesu. Isto tako, mladi žele sačuvati prijateljstva koja su izgradili prije i tijekom boravka u skrbi te ujedno žele imati priliku za stjecanje novih prijatelja nakon izlaska iz skrbi. Prijatelji i drugi vršnjaci mogu predstavljati važan mehanizam podrške za neke mlade osobe nakon izlaska iz skrbi.

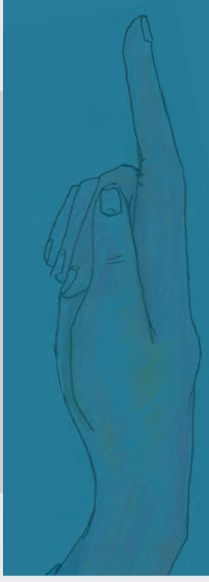
Djeca i mladi u skrbi prije svega traže – i kao i sva druga djeca, imaju pravo na – stabilnost, podršku i sigurnost. Izlazak iz skrbi za sobom povlači neke velike promjene, pa postoji veliki rizik da mladi neće osjećati da tijekom tog procesa sve to i dobivaju. Zato je pri planiranju izlaska važno raditi na stvaranju uvjeta i spoznaja koje će mladoj osobi pomoći da doživi **"stabilnost" kroz kontinuitet.**

Ni ovom prilikom ne možemo dovoljno naglasiti važnost razvijanja i podržavanja:

- socijalnih mreža
- stalnog angažmana koji omogućuje mladima da održavaju, i tamo gdje je to moguće, jačaju već postojeće veze i odnose s obiteljima, prijateljima i drugim važnim osobama (uključujući veze s mjestima u kojima su živjeli)
- održavanja pozitivnih odnosa s pružateljima skrbi/djelatnicima/vršnjacima iz njihovog smještaja

Ovi odnosi, koji često nastaju u razdobljima velikog stresa i tjeskobe – pri dolasku djece i mladih u smještaj ili dok se pripremaju za izlazak iz smještaja – često ne samo da pružaju mladoj osobi oslonac dok ulaze u novo i izazovima ispunjeno razdoblje u životu[9], nego čine i dragocjenu podlogu za daljnji razvoj nakon što se situacija stabilizira.

Obiteljski odnosi također se često podcjenjuju ili se ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir ili nisu uklopljeni u planove izlaska, što mlade osobe izlaže riziku proživljavanja ranije traume i odbacivanja, pa bi oni za sve vas koji radite s mladima u procesu izlaska iz skrbi i podržavate njihov razvoj i provedbu planova izlaska trebali biti jedan od ključnih elemenata u radu[10].

Dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, mladi često preispituju svoje odnose s obitelji i katkad se nađu u nedoumici jer ne znaju je li to pravi trenutak da počnu razmišljati o ponovnom uspostavljanju veza s njima. Za neke mlade to može biti realna i pozitivna opcija, dok kod drugih može iznova probuditi bolne osjećaje iz njihovog ranog djetinjstva zbog pretrpljene traume i odbacivanja. Važno je da osobe odgovorne za njihovu skrb budu svjesne svih tih mogućnosti i da ovo područje označe kao ključno u procesu potpomaganja njihovog razvoja i provedbe planova izlaska.

C. DAVANJE PREDNOSTI PRAKSI ZASNOVANOJ NA IZGRADNJI ODNOSA

Kao osobni savjetnik ili netko drugi odgovoran za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi, svakako trebate dati prednost praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa utemeljenog na:

- razumijevanju
- empatiji
- poštovanju
- ustrajnosti

Taj cilj možete postići na sljedeće načine:

- odnosite se prema mladima s poštovanjem, ozbiljno shvaćajte njihova mišljenja i bojazni, radite na ostvarenju njihovih nada i snova tempom koji njima odgovara
- imajte razumijevanja i prihvatite frustraciju i bol uzrokovanu njihovim ranijim traumatičnim i teškim iskustvima
- pomozite mladima da sačuvaju pozitivne odnose i veze s ranijim pružateljima skrbi i stručnjacima tijekom boravka u skrbi i nakon njega
- ohrabrujte pružatelje skrbi i mlade da ostanu u kontaktu, na primjer kroz redovne dolaske na ručak, sudjelovanje u socijalnim prigodama i proslavama, posredujte da im pomognete u tome kad je potrebno
- zalažite se za vrijeme i/ili resurse za osoblje koji mogu olakšati takve kontakte
- smanjite fluktuacije radne snage i zalažite se za to da se djelatnici koji rade s djetetom ili mladom osobom ne mijenjaju

- pružajte usluge utemeljene na individualnim potrebama, a ne na propisanoj dobi
- making sure services are based on individual need rather than age defined
- advocating for staff time and / or resources to undertake this essential work

D. JAČANJE OTPORNOSTI NA IZAZOVE

Otpornost je sposobnost pojedinca da se uspješno suoči i nosi s teškim ili opasnim situacijama.

Stupanj do kojeg djeca i mladi razvijaju otpornost varira od slučaja do slučaja. Jasno je da životno iskustvo utječe na izgradnju otpornosti, ali sposobnosti povezane s otpornošću mogu se osnažiti u svakoj dobi. Ovo poglavlje razmatra zašto razvoj otpornosti mora biti ključni cilj za sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi i kako se otpornost može njegovati.

Zašto je otpornost važna

Svima nam treba otpornost da bismo se mogli suočavati s preprekama i izazovima koji nam se ispriječe na životnom putu. Otpornost nam pomaže:

- da prevladamo životne nedaće
- da se oporavimo od nedaća
- da nastavimo koračati u bolju budućnost

Izgradnja otpornosti naročito je važna za mlade u skrbi, kao i za mlade u procesu izlaska iz skrbi, zato što oni:

- često proživljavaju osobito bolna i teška iskustva i situacije s kojima se moraju naučiti nositi
- napuštaju mjesta u kojima su odrasli ranije od većine vršnjaka
- nerijetko imaju slabiju obiteljsku podršku od ostalih mladih
- trpe diskriminaciju i stigmatizaciju zbog toga što se nalaze u sustavu skrbi

Načini da se slaba otpornost pojača

Otpornost se do određene mjere može podučavati i naučiti.

Otpornost je kompleksna interakcija između djetetova vanjskog i unutarnjeg svijeta. Podrška djeci i mladima s iskustvom skrbi osigurava najbolje moguće ishode ako se podjednako usredotočimo na jačanje vanjske i unutarnje otpornosti. Što pod time podrazumijevamo?

Vanjski čimbenici

Vanjski čimbenici slabe otpornosti potencijalno su brojni i raznoliki. Mogu uključivati:

- siromaštvo, zanemarivanje i zlostavljanje
- iznenadno izdvajanje iz obitelji
- višestruke promjene smještaja
- neredovito školovanje zbog čestih selidba
- promjene osoblja/pružatelja skrbi
- posljedice neriješene traume iz djetinjstva

Premda ih je teško poništiti, često je moguće do određene mjere ublažiti njihove dugoročne posljedice. Izgradnja odnosa povjerenja koji mladoj osobi pomaže da progovori o razlozima zbog kojih je došla u skrb i o njezinom iskustvu skrbi te da svoja iskustva bolje razumije u mnogim će slučajevima uvelike doprinijeti jačanju njihove otpornosti.

Bilo bi dobro da djelatnici koji nisu prošli specifičnu obuku iz prikladnog postupanja u situacijama kad se kod djece i mladih manifestiraju uznemirenost, ljutnja i osjećaj odbačenosti zatraže pomoć specijaliziranih kolega.

Unutarnji uzroci

Unutarnje uzroke slabe otpornosti obično je lakše modificirati. Djeca i mladi koji su imali teško djetinjstvo često gaje negativne stavove o sebi, svojim sposobnostima i budućnosti, čime podrivaju svoju potencijalnu otpornost.

Za rješavanje takvih problema, oni među vama koji rade s djecom i mladima u skrbi trebaju tijekom njihova smještaja i procesa izlaska iz skrbi posvetiti posebnu pozornost analizi i konstruktivnom propitivanju takvih negativnih stavova. **Nastojte poticati i jačati osjećaje mlade osobe o vlastitoj vrijednosti tako da ona postupno može razviti veću vjeru u svoju sposobnost da kontrolira vlastiti život.** Također je važno pomoći djeci i mladima da izgrade čvrste veze s drugima kako bi u teškim trenucima mogli crpiti snagu iz tih veza.

Ostale aktivnosti koje mladima pomažu da se suoče sa svojom slabom otpornošću i ojačaju je treba poduzimati kao dio njihovog svakodnevnog života. Na primjer, bilo bi korisno mladima omogućiti da dobiju i prihvate više odgovornosti za različite aspekte svog života, uključujući:

- odijevanje
- razonodu
- vrijeme odlaska na spavanje
- trošenje novca
- veću spremnost na rizike
- rješavanje vlastitih problema u stupnju koji se postupno sve više povećava

Osobe u procesu izlaska iz skrbi također će imati koristi od toga da im se nešto prije izlaska iz skrbi ublaže neke restrikcije koje su obično prisutne u njihovom obliku smještaja – naročito ako su u institucionalnoj skrbi. Tamo gdje je to nužno i primjereno, veća fleksibilnost oko aspekata kao što su kontakti s drugima i uporaba društvenih mreža odražavat će i rastuću zrelost mladih u procesu izlaska iz skrbi i pripremati ih za predstojeću realnost veće slobode.

Točka djelovanja

Razmislite o sljedećem:

- kako možete podržati *individualne* razvojne potrebe mladih u sustavu skrbi – u sklopu podržavajućeg i *odgojnog* konteksta kakav drugi mladi obično imaju u vlastitim obiteljima – i osigurati da u najvećoj mogućoj mjeri dobiju jednaku mogućnost za razvijanje:
  - autonomije
  - odlučivanja
  - načina da poduzimaju promišljene rizike
  - prikladne razine odgovornosti
  - zdravih načina za nošenje s teškim situacijama
- kako ćete stvoriti situacije učenja u kojima mladi mogu razviti znanja, vještine i samopouzdanje primjereno njihovoj dobi?
- koja to pitanja postavlja pred stručne timove i kakvu će podršku trebati da mogu provoditi ovakvu praksu?

E. ISPUNJAVANJE KOMPLEKSNIH POTREBA MLADIH OSOBA

Važno je da vodite računa o individualnim obilježjima mladih s kojima radite i da prepoznate proturječne poruke koje im se mogu slati i koje oni mogu slati drugima. Na primjer, nije neobično da mladi razviju takozvani mentalitet preživljavanja[11] i da izraze želju za što ranijim napuštanjem skrbi kako bi otresli stigmu socijalnog rada i sustava skrbi[12].

Stein[13] identificira tri kategorije, ili tri "identiteta" koja mladi mogu formirati pri prijelazu iz skrbi u samostalan život:

1. mladi koji uspješno **idu dalje**
2. mladi **koji preživljavaju**
3. mladi **koji se muče da stanu na noge**

Donje slike ilustriraju različite aspekte ta tri identiteta (prilagođeno prema Steinu, 2012.).

MLADI KOJI IDU DALJE

- stabilnost i kontinuitet
- dulje su bili u smještaju
- privrženost
- proradili su obiteljske odnose
- uspjeh u školi
- planirana i postupna tranzicija
- dostupna kontinuirana podrška
- otpornost
- mreže odnosa i podrške
- razvijanje identiteta koji se ne naslanja samo na iskustvo skrbi

MLADI KOJI PREŽIVLJAVAJU

- doživjeli su veću nestabilnost i potrese
- ranije su izašli iz skrbi
- nedostatne/nepostojeće kvalifikacije
- neuspjeh u udomiteljskoj skrbi ili nagli izlaz iz dječjeg doma
- problemi u osobnim i profesionalnim odnosima
- nestabilnost po izlasku iz skrbi, uklj. beskućništvo, nezaposlenost
- mentalitet preživljavanja – 'žilavi' su
- proturječna slika o samima sebi

MLADI KOJI SE MUČE

- najranjiviji su
- najštetnija obiteljska iskustva prije ulaska u sustav skrbi
- neriješene traume iz djetinjstva
- višestruka seljenja iz smještaja u smještaj
- ranije izlaze iz skrbi nakon neuspjeha u smještaju
- teški obiteljski odnosi
- usamljeni, izolirani – slabije mentalno zdravlje
- kompleksne potrebe – beskućništvo i nezaposlenost

Stein, 2012

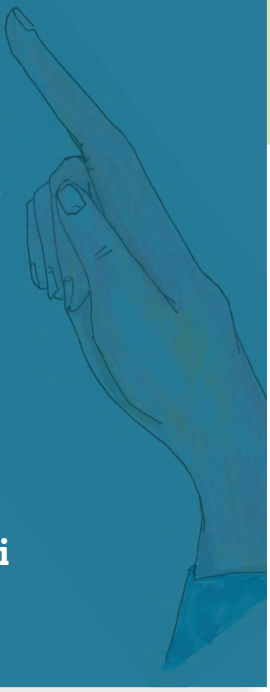
Skupina koja **ide dalje** vjerojatno je doživjela manje preokreta i nestabilnosti tijekom boravka u smještaju, dobila je bar neki osjećaj psihološkog pomirenja s obitelji koji im je omogućio da se pomaknu s mrtve točke i vjerojatno je u cjelini imala više uspjeha u školi.

Mladi koji preživljavaju obično izlaze iz skrbi naglo, u ranijoj dobi od prve skupine. Slabiji uspjeh u školi, često mijenjanje adrese i neredoviti, slabo plaćeni poslovi neki su od izazova s kojima se mlade osobe iz ove skupine često susreću[14]. Dio mladih iz ove skupine teško prihvaća pomoć kod planiranja i organiziranja izlaska iz skrbi. Mogu je odbiti u potpunosti ili biti nedosljedni u svojim željama i potrebama ili pružati otpor na neki drugi način.

Skupina **mladih koji se muče da stanu na noge** možda je u najtežem položaju i najviše pogođena nestabilnošću i lošijim ishodima nakon izlaska iz skrbi. To je često posljedica neriješenih trauma iz djetinjstva ili destruktivnih obiteljskih odnosa. Mladi iz ove skupine češće postaju beskućnici i imaju narušeno mentalno zdravlje.

Nadalje, emocionalni razvoj određenog broja mladih koji su doživjeli traumu u ranom djetinjstvu može zapeti u stadiju koji se ne podudara s njihovom kronološkom dobi[15]. Tako osamnaestogodišnjak može manifestirati ponašanje koje biste inače očekivali od djeteta u dobi od 12 do 14 godina. Mladi se često boje budućnosti ili osjećaju ljutnju jer izlazak doživljavaju kao još jedno odbacivanje, što može izaći na površinu u načinu na koji se ponašaju i komuniciraju s drugim ljudima.

Valja ipak naglasiti da ovi identiteti ili kategorije nisu "fiksni", pa mladi mogu fluktuirati između njih ovisno o promjenama u unutarnjim (osobnim) ili vanjskim (socijalnim) čimbenicima. Napomenimo i to da mnogi mladi u procesu izlaska iz skrbi uspijevaju prevladati ranu traumu i teška iskustva iz djetinjstva te ostvariti pozitivne ishode. Mladima u procesu izlaska iz skrbi treba omogućiti da svoj put nastave s visokim aspiracijama i zato je presudno važno da im pomognemo izgraditi otpornost i vjeru u sebe. Ipak, dodatne barijere i prepreke s kojima se susreću obično zahtijevaju i dodatnu, kontinuiranu praktičnu i emocionalnu podršku.

Kao stručnjaci zaduženi za rad s djecom u skrbi i/ili mladima u procesu izlaska iz skrbi, možda ste već upućeni u rad s mladima koji manifestiraju ovakva ponašanja, pa imate iskustva u nalaženju rješenja za uspješan rad s tom kategorijom mladih. Stručnjaci se moraju znati nositi sa zahtjevnim ponašanjima i ne **smiju si dozvoliti da zbog njih odustanu.**

Točka djelovanja

Na kraju planiranja izlaska s mladom osobom možete reći nešto kao:

- "Danas nam baš ne ide pa ćemo sad stati i dogovoriti neki drugi termin za nastavak razgovora."

ILI

- "Vratit ću se sutra/sljedeći tjedan da vidim mogu li smisliti neki drugi način da ti pomognem. Ti isto možeš razmisliti o tome što bi ti moglo pomoći."

Jasno je da ne postoji samo jedan pristup koji odgovara svakoj mladoj osobi i svakom stručnjaku, ali imajte na umu glavno načelo: pokažite mladoj osobi da je razumijete i da prihvaćate njezine osjećaje i frustracije.

Točka djelovanja

Razmislite o Steinovim kategorijama i o tome kako se one odnose na mladu osobu s kojom radite.

F. PRIMJENJIVANJE FLEKSIBILNOG PRISTUPA

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

Za većinu mladih osoba putovanje prema odrasloj dobi i samostalnosti uključuje povremene stranputice, greške u koracima i prepreke koje treba prevladati. Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti dodatno opterećenje u vidu stigme boravka u socijalnoj skrbi, slabih mreža podrške i nedostatka materijalnih resursa i socijalnog kapitala.

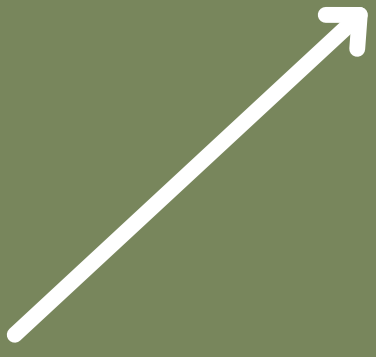
Zato je važno sljedeće:

- ne očekivati da putovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prati unaprijed određeni birokratski plan: **životi i planovi rijetko se drže uredne, linearne putanje**
- imati na umu da je put prema “uspjehu” - što god to značilo svakoj pojedinoj osobi – rijetko pravocrtan ili lišen prepreka i stranputica
- shvatiti da podrška i usluge koje se nude svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi moraju biti **prilagođene njihovim trenutnim okolnostima i potrebama**

Donji slikovni prikaz podsjeća nas da je i naš put prema “odrasloj dobi” i “uspjehu” rijetko kad pravocrtan – obično se usput susrećemo s preprekama i neuspjesima. Podsjetnik je to da linearni birokratski procesi i postupci moraju voditi računa o ljudskoj dimenziji.

Putovanja prema međuzavisnosti i odraslosti rijetko imaju pravocrtnu putanju...

USPJEH ... ?

Ovako ga zamišljamo

Podrška ispunjava potrebe mladih ako je fleksibilna i prilagodljiva...

USPJEH ... !

Stvarna slika

POGLAVLJE 8

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Ovo poglavlje opisuje kako se služiti metodom planiranja životnog puta za planiranje procesa izlaska iz skrbi za mlade osobe. Osim toga, poglavlje donosi neke ideje i koncepte koje možete razmatrati i promišljati dok izrađujete plan izlaska s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Metoda planiranja životnog puta primijenjena na izlazak iz skrbi predstavlja pokretanje i provedbu procesa koji obuhvaća sva pitanja i aktivnosti potrebne za odgovaranje na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe pri planiranju i podržavanju različitih faza njezinog izlaska iz skrbi – pripreme za izlazak, tranzicije ili polusamostalnog življenja te osamostaljenja nakon izlaska iz skrbi.

Primjena metode planiranja životnog puta na proces izlaska iz skrbi pomoći će vam da:

- osigurate da mlada osoba tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi ima iskustvo **jednog kontinuiranog putovanja** – planovi skrbi prerastaju u planove izlaska
- izgradite pravi partnerski odnos sa svakom mladom osobom, tako da su **njezin glas, želje i stavovi** imaju središnju ulogu u planiranju njihove budućnosti
- **surađujete s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi**, da imate u vidu sva ključna pitanja koja su važna za nju dok zajedno pripremate plan izlaska za prijelaz iz skrbi u samostalan život

Prije no što nastavimo, prisjetimo se prvo na što ovaj *Praktični vodič* stavlja naglasak:

- **proces izlaska iz skrbi treba biti prilagođen specifičnim okolnostima, obilježjima, potrebama i željama** svake mlade osobe, da se ona može osjećati pripremljeno za izlazak i da može mirno ući u taj proces
- u sustavima koji dopuštaju određena fleksibilnost oko tempiranja prestanka smještaja, **mladim osobama treba pomoći da odaberu najprikladniji trenutak za izlazak iz skrbi**

- treba predvidjeti dulje trajanje individualiziranog i potencijalno vremenski fleksibilnog planiranja, provedbe procesa izlaska iz skrbi i podrške nakon izlaska iz skrbi, **uz potpuno i istinsko sudjelovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi**

1. UVOD U PLANOVE IZLASKA

"Priprema za izlazak iz skrbi treba biti dio usvojenih 'Nacionalnih smjernica za institucionalnu skrb' koje vrijede za sve geografske upravne jedinice u zemlji, uključujući klauzulu da priprema za izlazak treba započeti prvog dana dolaska djeteta u alternativnu skrb."

"Izrada planova izlaska iz skrbi za sve osobe u procesu izlaska iz skrbi mora biti propisana zakonom."

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

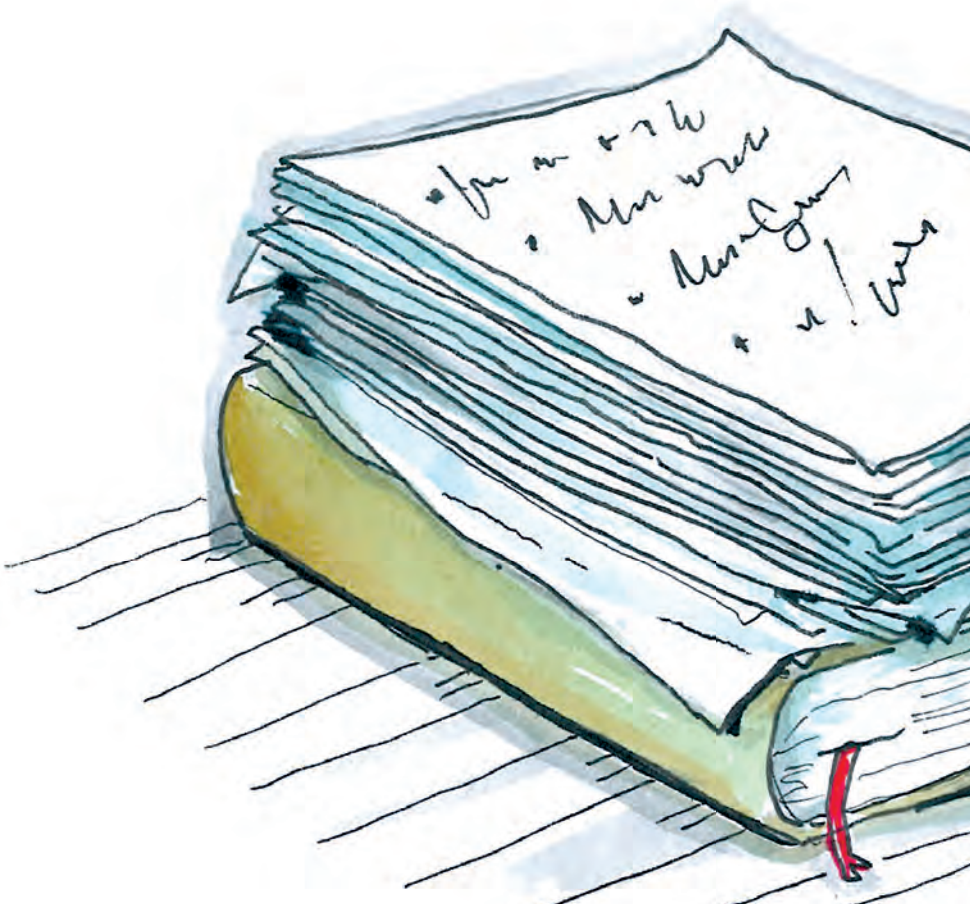
Plan izlaska

- **je plan za određivanje, planiranje i praćenje** provedbe svih potrebnih aktivnosti i pružanja resursa za podršku prijelaza mlade osobe iz skrbi u život izvan sustava skrbi. Iznimno je važno da plan izlaska uzme u obzir sve individualne okolnosti mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao i sve njezine jake strane, potrebe, ciljeve i ambicije. Plan izlaska mora biti individualiziran i prilagođen svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi.
- **definira specifične aktivnosti koje treba poduzimati** radi ispunjavanja procijenjenih potreba mladih osoba u procesu izlaska iz skrbi koje odgovaraju na njihove okolnosti, potrebe, ciljeve i ambicije, radi precizne raspodjele odgovornosti i radi definiranja "idealnog" vremenskog rasporeda. Plan treba trajati onoliko koliko je potrebno nakon fizičkog odlaska mlade osobe iz skrbi i treba sadržavati privremene ciljeve koji se mogu prilagođavati novonastalim poteškoćama ili promijenjenim okolnostima, što vrijedi i za plan izlaska u cjelini.
- **treba izraditi u kolaboraciji s osobom u procesu izlaska iz skrbi.** Plan treba imati holističko viđenje potreba, želja i okolnosti mlade osobe, zbog čega zahtijeva sudjelovanje i podršku čitavog niza službi i pojedinaca – uključujući pružatelje skrbi – kad je to potrebno.

Plan izlaska mora se izraditi kao dokument u pismenom koji slijedi ove kriterije:

- osigurati da **nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i potrebnih vještina** za postizanje uspjeha, uključiti aktivnosti koje treba poduzeti da ih se pripremi za izlazak iz skrbi, za eventualno razdoblje polusamostalnosti, kao i za razdoblje nakon izlaska iz skrbi
- određivanje najprikladnije podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse kojima se odgovara na **utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi
- odlučiti **kad i kako treba pružati usluge**, uključujući datum od kojeg počinje pružanje podrške/usluge
- **imenovati osobe odgovorne** za pružanje/facilitiranje podrške i usluga
- precizirati način na koji će se provoditi **redovno praćenje i revizija** ciljeva i aktivnosti utvrđenih planom izlaska, kako će se provoditi potrebne promjene i tko će ih provoditi

Detaljnije informacije o predloženim temama koje treba uključiti u plan izlaska donosimo u 11. poglavlju ovog *Praktičnog vodiča*.

2. PROCES PLANIRANJA IZLASKA

Planiranje izlaska ima smisla ako se definira kao:

- **proces planiranja i pripreme** za tranziciju u samostalnost i odraslu dob koji se temelji na privrženim odnosima i svakodnevnim prilikama za razvoj vještina i sposobnosti, kao i za izgradnju samopouzdanja
- **proces koji prati stvarne potrebe** i koji se temelji na kvalitetama i sposobnostima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- **dinamični proces podložan promjenama**, a ne puka birokratska vježba ispunjavanja formulara

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Kad treba započeti s procesom planiranja izlaska?

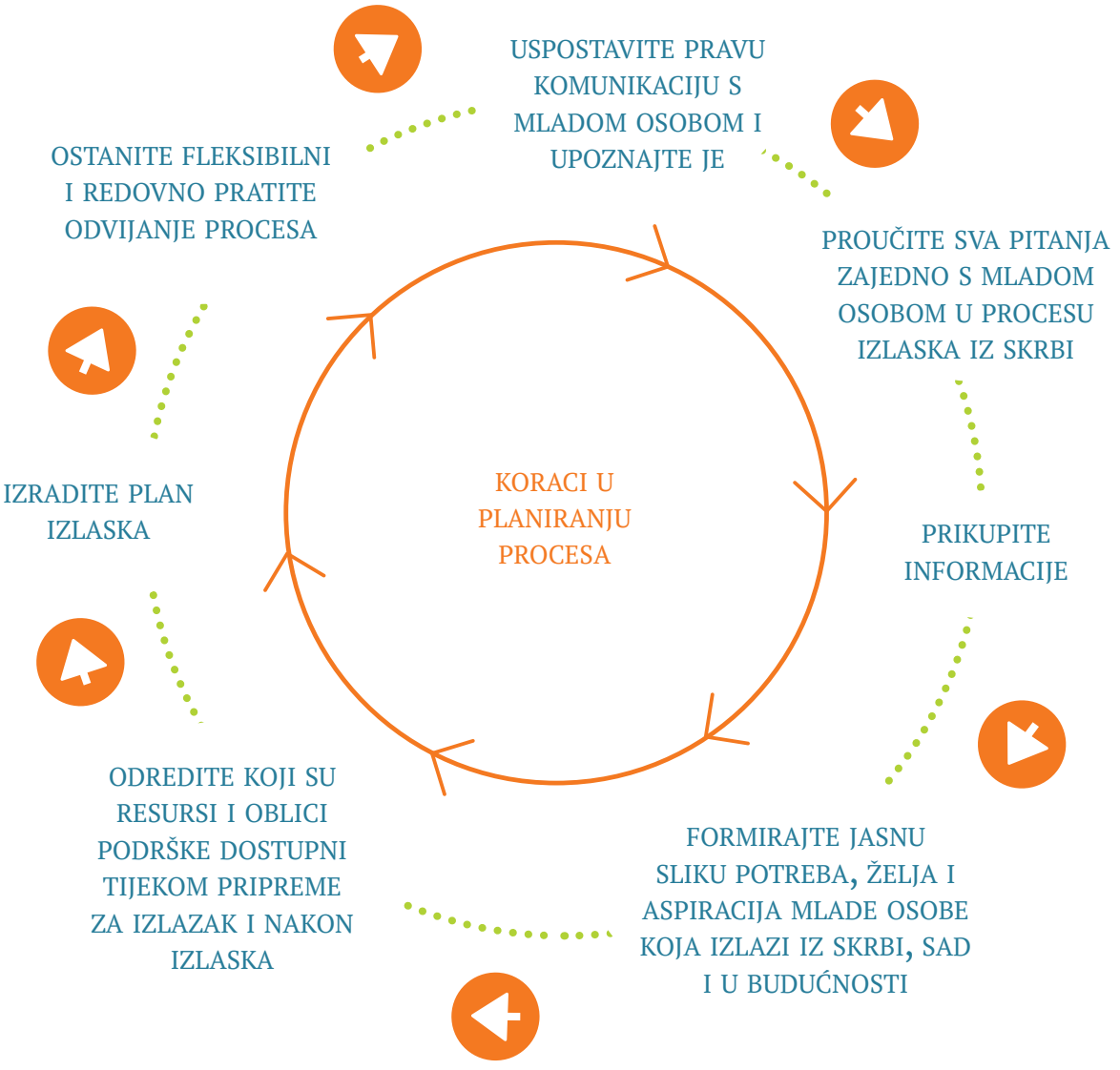
Priprema plana izlaska i proces osamostaljenja **treba početi već tijekom trajanja smještaja u skrbi** – znatno prije planiranog datuma odlaska. Proces se treba nastaviti odvijati onoliko nesmetano koliko je to moguće sve do trenutka odlaska i nakon njega, uz pružanje prikladne podrške i nakon izlaska iz skrbi, koliko je potrebno.

Važno je da rad na izradi plana izlaska teče **tempom koji odgovara svakoj pojedinoj mladoj osobi**, imajući u vidu njihovu dob i stupanj kognitivnog razvoja. Pri izradi plana mladima u procesu izlaska iz skrbi obavezno treba reći koje odluke mogu donositi oni, a koje odluke donose drugi akteri. Mladi moraju imati jasnu sliku o tome što je za njih realistično.

Od kojih se elemenata sastoji proces planiranja izlaska?

U nastavku donosimo grafički prikaz koraka u procesu planiranja:

3. MEĐURESORNA SURADNJA: VAŽNOST SURADNJE S OSTALIM STRUČNJACIMA I USTANOVAMA KOD IZRADE I PROVEDBE PLANOVA IZLASKA

Zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade. Planovi izlaska trebaju **jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba i želja mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.**

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, fakulteti, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. **Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.**

Presudno je važno da do **upućivanja na timove/stručnjake s kojima treba surađivati nakon izlaska iz skrbi dođe znatno prije samog izlaska**, što ostavlja dovoljno vremena za pripremu i izgradnju pozitivnih odnosa. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijativu da se utvrdi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle preuzeti sličnu ulogu.

POGLAVLJE 9

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

U ovom poglavlju, pozivamo one među vama koji imaju glavnu odgovornost za pripremu procesa planiranja izlaska zajedno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi da razmotre niz "zadataka". Ti "zadaci" osmišljeni su da obogate i nadopune pristup koji mladoj osobi pomaže da izradi svoj plan izlaska, a trebali bi nadahnuti i usmjeravati način na koji ćete ih podržavati sve do završetka procesa. "Zadaci" vam trebaju pomoći da njegujete i demonstrirate iskren, brižan odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Molimo, međutim, da imate na umu da se u ovom poglavlju ne navode svi mogući "zadaci", pa zato na njih ne treba gledati samo kao na popis zaduženja koja treba odraditi.

1. USPOSTAVLJANJE ODNOSA I UPOZNAVANJE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Važno je dobro upoznati mladu osobu s kojom radite i njezin put kroz sustav skrbi promatrati iz perspektive razvojne psihologije. Iskustva i teškoće iz ranog djetinjstva mogu značajno utjecati na emocionalni i fiziološki razvoj mladih. Drugim riječima, **kad počnete raditi na planovima za izlazak iz skrbi, važno je da razumijete sva individualna iskustva te mlade osobe koja bi mogla utjecati na njezin proces izlaska iz skrbi** te da u radu s njom vodite računa o tome.

Osobito je važno razviti s mladom osobom komunikaciju koja joj jasno pokazuje **brigu za nju i njezinu budućnost.**

ZADATAK

Uspostavite s mladom osobom komunikaciju koja jasno pokazuje brigu za nju i njezinu budućnost

Često provođenje vremena s mladom osobom pomoći će da se izgradi odnos povjerenja:

- uključite redovne, planirane kontakte tijekom kojih održavate ravnotežu između konkretnih aktivnosti podrške i planiranja s jedne i neformalnih socijalnih aktivnosti s druge strane
- dogovorite s mladom osobom koliko bi se često trebali sastajati, gdje i kad
- kod dogovaranja termina budite fleksibilni i imajte razumijevanja jer se potrebe i okolnosti mlade osobe mogu promijeniti

Važno je da kroz interakcije s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi steknete dublje razumijevanje njezinih iskustava iz djetinjstva. To se odnosi i na pozitivna iskustva. Ali imajte na umu da je mlada osoba u djetinjstvu možda doživjela i negativna iskustva, kao što su zanemarivanje, odbacivanje i zlostavljanje. Morate biti svjesni da se posljedice takvih iskustva kod mlade osobe mogu manifestirati na različite načine, na primjer:

- u vidu razvojnih zaostataka i zaostataka u obrazovanju
- u vidu nesposobnosti da gradi bliske veze s drugim ljudima
- u vidu kontinuirane nestabilnosti i nesigurnosti

Upamtite, sve ove posljedice mogu značiti da mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi nije uvijek u stanju iskoristiti kontinuirano savjetovanje, vođenje i podršku koju joj pružate vi i vaše kolege na najbolji način.

ZADATAK

Radite s mladom osobom na razumijevanju njezinog iskustva u sustavu skrbi

- Upoznajte mladu osobu da dobijete uvid u to kako ona procesira svoje iskustvo i obiteljsku povijest.
- Saznajte kako mlada osoba doživljava svoje iskustvo skrbi.
- Otkrijte osjeća li se ona sposobnom za izgradnju veza i odnosa s drugim ljudima.
- Kakvu je skrb mlada osoba primala dosad i kako je to pomoglo ili usporilo njezin razvoj?
- Razgovarajte s osobama koje su bile odgovorne za njezinu skrb, to jest, s odgajateljima, udomiteljima itd.
- Znate li kako mlada osoba objašnjava zašto prima skrb izvan roditeljskog doma?
- Saznajte što mladoj osobi nedostaje – ima li u njezinoj priči nekih praznina?
- Razmislite kako biste joj mogli pomoći da dođe do informacija koje bi popunile praznine u njezinom razumijevanju vlastite prošlosti.
- Identificirajte sve posljedice loših iskustava, odvojenosti od obitelji i ostalih važnih odnosa – utvrdite i s mladom osobom istražite "što joj se dogodilo" i "kakve su potencijalne posljedice po njezin emocionalni i psihološki razvoj". Kako je to utjecalo na njezine sposobnosti?
- Razmotrite korištenje alata kao što je rad na životnoj priči radi dobivanja dubljeg uvida u njezinu životnu priču[16].

Donja tabela ilustrira čimbenike koje treba uzeti u obzir kod pružanja podrške mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi. Upamtite, ovi čimbenici su međusobno povezani i mogu imati kumulativni učinak na mlade osobe.

JEDAN ŽIVOT: JEDAN PUT KROZ SUSTAV SKRBI

Naravno, sva ova pitanja mogu značajno povećati kompleksnost situacije i izazove s kojima se svi mladi susreću pri izlasku iz skrbi. Još jednom naglašavamo da je upravo zato važno prepoznati iskustva djece i mladih prije, za vrijeme i nakon skrbi kao jedno kontinuirano putovanje.

Dio napora treba uložiti u pružanje informacija koje **pomažu osobama iz skrbi da bolje razumiju vlastitu prošlost** kroz preispitivanje postupaka drugih ljudi u trenutku kad su ulazili u sustav skrbi: njihove obitelji, osoblja dječjeg doma, udomitelja itd.

Za ostvarenje tog cilja možda ćete morati pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da **dobije na uvid evidenciju i izvještaje** koji će joj pomoći da stekne bolju sliku o tadašnjoj situaciji. Gotovo je sasvim sigurno da će joj pritom trebati emocionalna podrška. Isti proces može mladoj osobi pomoći da **preispita vlastite reakcije i ponašanje** i da počne dublje promišljati što bi joj moglo pomoći da se počne bolje nositi sa svojim osjećajima, uključujući moguće osjećaje gubitka i odbačenosti sad i u budućnosti.

Za vas kao za stručnjaka koji pruža podršku mladoj osobi u procesu skrbi važno je da razmotrite dugoročni utjecaj svih tih ranijih iskustava na njezin život i razvoj, da ih uvijek možete imati u vidu dok mladoj osobi pomažete da planira i priprema se za svoju samostalnost.

Navedene bojazni možete rješavati na više načina: od?

- uvođenjem veće stabilnosti i predvidljivosti u život mlade osobe
- osiguravanjem pozitivnog obrazovnog iskustva
- podržavanjem njezinih aspiracija i ambicija za budućnost
- dajući joj osjećaj povezanosti i pripadnosti
- jamčeći joj osjećaj sigurnosti
- osiguravanjem dosljednih i dugotrajnih pozitivnih odnosa tijekom cjelokupnog boravka u sustavu skrbi

2. PRIKUPLJANJE INFORMACIJA

Koje su informacije potrebne za odvijanje procesa izlaska iz skrbi utvrđuje se pomoću detaljne **procjene potreba**, a ona ujedno služi kao temelj za plan izlaska.

Načelno gledano, za prikupljanje informacija na temelju kojih se provodi procjena potrebna za izradu plana izlaska zajedno s osobom u procesu izlaska odgovoran je prvenstveno osobni savjetnik zadužen za tu mladu osobu. No on u taj proces **mora uključiti i sve odgovarajuće ustanove i pojedince** – uključujući, gdje je to prikladno, članove obitelji, druge pružatelje skrbi i mentore – čije bi sudjelovanje moglo biti potrebno ili poželjno prije i/ili nakon odlaska iz smještaja.

Prije provedbe procjene potrebne za pripremu izlaska s mladom osobom, treba pregledati sve postojeće planove skrbi i materijale za planiranje skrbi za tu mladu osobu kako bi se utvrdilo jesu li potpuni. Time se izbjegava nepotreban posao za osobu u procesu izlaska iz skrbi i za pružatelje podrške u procesu izlaska iz skrbi. **Trenutno važeći planovi skrbi** trebaju sadržavati informacije o tome kako se uočene potrebe mlade osobe ispunjavaju sad.

U idealnom slučaju, ustanova u svojoj evidenciji već ima sve ključne činjenične podatke o mladoj osobi za razdoblje koje je mlada osoba provela u smještaju, kao i pregled svih procjena i planova skrbi dovršenih prije procesa planiranja izlaska. Ako su svi ti dokumenti potpuni, trebali bi sadržavati relevantne informacije, uključujući:

Karton s osnovnim podacima: činjenice o djetetu ili mladoj osobi koje uključuju

- obiteljsku povijest
- kronologiju svih smještaja u sustavu skrbi
- pravni status
- podatke o zdravstvenom stanju
- podatke o školovanju

Vodite računa o tome da ne donosite preuranjene zaključke o mladoj osobi na temelju pisanih podataka.

ZADATAK

Prikupljanje informacija

- Obavezno pribavite sve relevantne izvještaje i spise.
- Razmotrite aspekte kao što su školska dokumentacija i stav mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prema obrazovanju, njihove uspjehe, što vole i ne vole.
- Razmotrite eventualne zdravstvene probleme – tjelesne i mentalne.
- Smjestite mladu osobu u širi obiteljski okvir da odredite koliko je on važan za njih (ili koliko su važne neke njegove komponente). Preispitajte prednosti i nedostatke tog potencijalnog sustava podrške i kako on može postati korisniji u razdoblju prije i nakon izlaska iz skrbi.

3. STVARANJE JASNE SLIKE POTREBA, CILJEVA I TEŽNJI OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: SAD I U BUDUĆNOSTI

Imajte na umu koliko je važno da "izlazak iz skrbi" ne bude samo birokratski događaj koji planiranje skrbi svodi na ispunjavanje formulara. I naravno, nije dovoljno baviti se samo praktičnim aspektima podrške i usluga za mlade – mnogo je bitnije prepoznati da se **mladima u procesu izlaska iz skrbi mora omogućiti da imaju nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti** u jednakoj mjeri kao i svi ostali mladi.

Vi ste kao djelatnici koji pružaju podršku i skrb u **jedinstvenoj poziciji da njegujete te nade i aspiracije**. I premda **izgradnja brižnog odnosa od povjerenja** s osobama u procesu izlaska iz skrbi zahtijeva vrijeme, **ulaganje tog vremena** u mladu osobu doista je može potaknuti da se konstruktivnije angažira u izradi plana izlaska koji će odražavati njezine nade i planove za budućnost.

ZADATAK

Njegujte nade i aspiracije

Čemu trebate težiti:

- Fokusirajte se na ono čemu se mlada osoba najviše veseli u budućnosti.
- Odredite koje bi sve brige mlada osoba mogla imati oko nastojanja da ostvari svoje ciljeve.
- Potaknite mlade da probleme rješavaju i rizike poduzimaju na konstruktivan način.
- Dajte pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite da osoba u procesu izlaska iz skrbi i sama izgradi.
- Budite otvoreni i realistični oko toga kako bi mlada osoba mogla ostvariti svoje aspiracije

Jedan od načina da konstruktivno surađujete s osobama u procesu izlaska iz skrbi i pomognete im u nastojanjima da ostvare svoje nade i planove za budućnost jest da se poslužite metodom **planiranja za specifičnu osobu**[17] (engl. PCP – person-centered planning).

Ova metoda omogućuje mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi da doista zauzme središnje mjesto u vlastitom planu izlaska. Ona prepoznaje procjenu i planiranje izlaska iz skrbi kao **"dinamičan" proces** i zahtijeva istinsko partnerstvo između pojedinaca i ustanova koje pružaju podršku procesu i mladima koji izlaze iz skrbi.

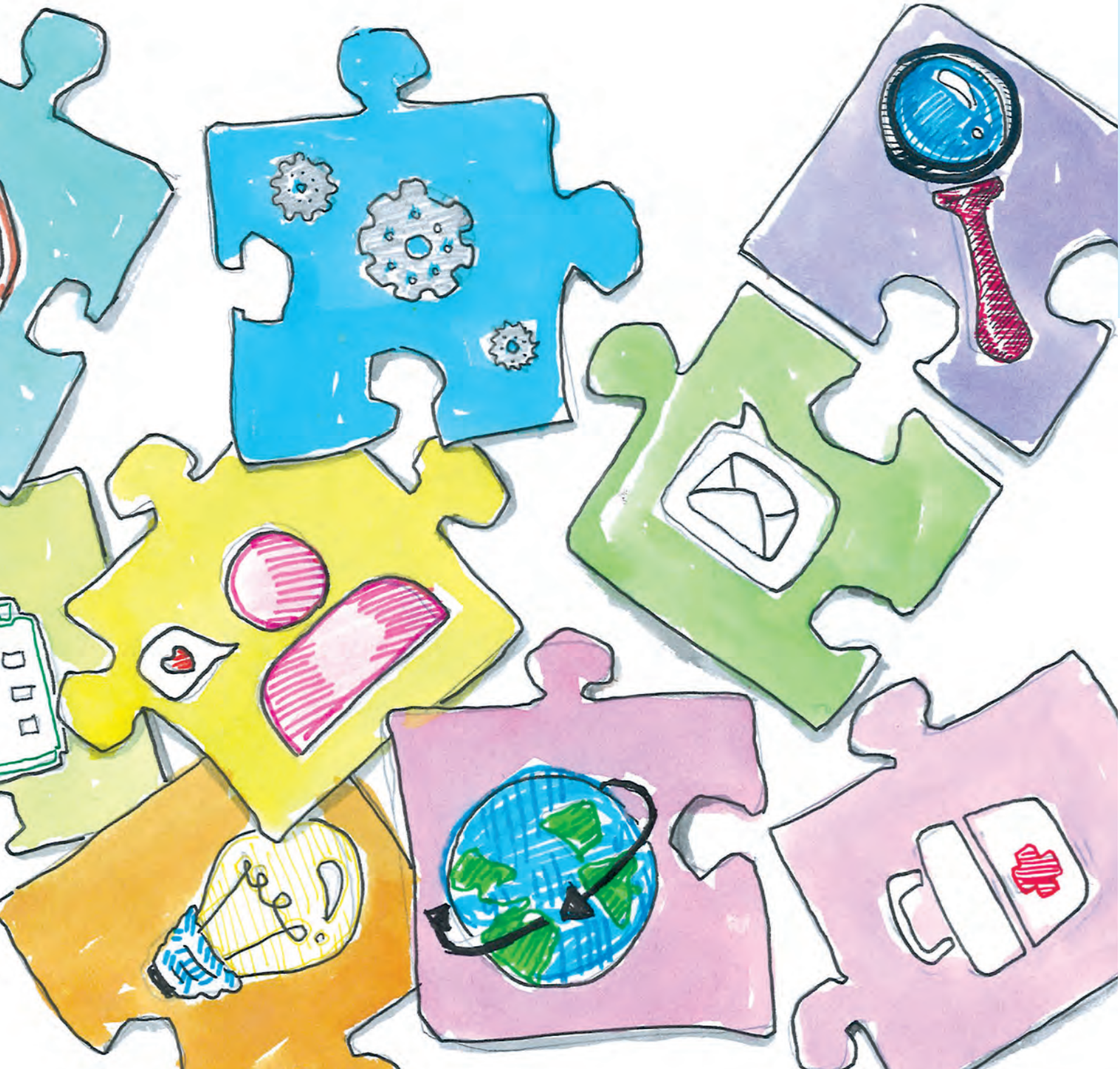
Izrada mape ili puta za budućnost je zadatak koji zahtijeva vještinu, ali za mlade osobe je to doista zanimljiviji i konstruktivniji pristup. Donje slike prikazuju primjere različitih planova/mapa mladih osoba.

Fotografija preuzeta sa: https://inclusive-solutions.com/training/person-centred-planning/

Mladi u procesu izlaska iz skrbi **imaju pravo dobiti sve informacije** relevantne za njihove sadašnje i buduće opcije kako bi mogli **informirano odlučivati o svom životu** i izlasku iz skrbi.

Te informacije moraju biti realistične u smislu mogućnosti i izgleda koji im se nude, kao i podrške koja im se može staviti na raspolaganje. Osim toga, informacije im se moraju pružiti u obliku koji im je razumljiv i pristupačan.

ZADATAK

Informirajte mlade s kojima radite o stvarima koje bi za njih mogle biti važne

- Počnite uvoditi metodu planiranja životnog puta, jer ona potiče mladu osobu da razmišlja o svojoj budućnosti.
- Utvrdite što joj je važno, a zatim joj počnite davati i druge informacije koje bi mogle biti korisne u promišljanju budućnosti.
- Upoznajte mladu osobu s drugim ljudima u drugim ustanovama koji bi joj mogli pomoći oko njezinih planova, npr. s osobama koje drže instrukcije za studente, s potencijalnim poslodavcima.
- Pomozite mladima da prikupljaju informacije i podržavajte njihov pristup relevantnim informacijama o njihovim pravima i dostupnim uslugama i oblicima podrške. Pomozite im da sve to bolje razumiju. Pokrenite u svojoj ustanovi ili organizaciji diskusiju o tome kako možete razviti proces planiranja koji više motivira i dinamičniji je, koji se temelji na suradnji i pomaže mladima da svoj plan izlaska dožive kao nešto što im pripada, što je njihovo.

4. ODREĐIVANJE IZVORA PODRŠKE ZA ISPUNJAVANJE INDIVIDUALNIH POTREBA, ŽELJA I ASPIRACIJA MLADE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

U 8. poglavlju bavili smo se važnošću međuresorne suradnje. Nemojte zaboraviti da su **zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade.** Planovi izlaska trebaju jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, obrazovne ustanove, suci i odvjetnici, zdravstveni radnici, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.

U 6. poglavlju bavili smo se važnošću izlaska iz skrbi kao kontinuiranog procesa. Iznimno je važno da se mlada osoba uputi timovima/djelatnicima koji će im biti potrebni nakon izlaska iz skrbi znatno prije izlaska iz skrbi, da imaju dovoljno vremena za pripremu i da stignu uspostaviti pozitivne odnose. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za podršku nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijative da se odredi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle odigrati slične uloge.

ZADATAK

Proširite svoje znanje i stručne mreže

- Dobro se upoznajte s ponudom usluga, prava i socijalnih davanja za osobe u procesu izlaska iz skrbi.
- Izgradite pozitivan radni odnos s stručnjacima u drugim sektorima i otkrijte što koja ustanova može (i što je dužna) ponuditi osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Koristite se vještinama timskog rada da izvučete maksimum iz drugih djelatnika/ustanova.
- Organizirajte zajedničke sastanke za planiranje s ključnim ustanovama radi diskusije o individualnim planovima izlaska i osmišljavanja općih radnih protokola i praksi.
- Pomozite ostalim relevantnim ustanovama da shvate potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi i objasnite im koju ulogu vi igrate.
- Upoznajte se s lokalnim zakonima i politikama.

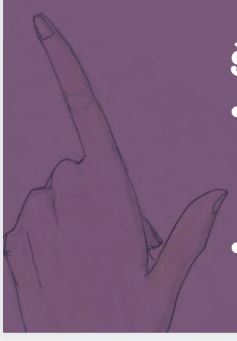
5. VRŠNJAČKO MENTORSTVO

Vršnjačko mentorstvo je još jedan oblik podrške za osobe u procesu izlaska iz skrbi tijekom priprema za izlazak i nakon izlaska. U ovom dijelu *Praktičnog vodiča* pod pojmom vršnjačkog mentorstva podrazumijevamo **povezivanje osobe u procesu izlaska iz skrbi s drugom mladom osobom** sličnih iskustava.

Vršnjački mentor može odigrati važnu ulogu u osnaživanju osobe u procesu izlaska iz skrbi pružanjem podrške tijekom procesa tranzicije iz skrbi u samostalan život. Jedna od prednosti vršnjačkog mentorstva je u tome što osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu štošta naučiti iz iskustava koje je njihov mentor imao izlazeći iz skrbi – i dobrih i loših. Mentori mogu koristiti svoje iskustvo da pomognu osobi u procesu izlaska iz skrbi da donosi pozitivne odluke i mogu pružiti savjete i podršku na način koji ispunjava praktične, socijalne i emocionalne potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi.

Vršnjački mentori mogu pružiti:

- **svoje vrijeme i pažnju**
- **pouzdan i pozitivan primjer**
- **zajedničko iskustvo**
- **suosjećanje**
- **pomoć u postavljanju ciljeva**
- **poticaj pri planiranju**
- **solidnije rješavanje problema**
- **podršku za integraciju u lokalnu zajednicu**
- **ulaz u nove socijalne mreže**

Što vršnjački mentori ne rade:

- **ne donose odluke za osobe kojima su mentori – ali mogu predlagati opcije i pomagati im da razmisle o posljedicama postupaka**
- **ne nadomještaju stručne djelatnike ili usluge**

KOMPATIBILNOST I PODRŠKA OSOBNIH SAVJETNIKA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi razlikuju se po svojim očekivanjima i potrebama, a vršnjački mentori jednako se tako razlikuju po znanju i iskustvu koje imaju. Za njihov je odnos važno da mentori koji su preuzeli ovu bitnu ulogu budu pouzdani, ne samo u tome koliko vremena i pažnje poklanjaju mladoj osobi, nego i u tome da naprave sve što su obećali da će napraviti.

Osobni savjetnici trebaju **procijeniti kompatibilnost** između osobe u procesu izlaska iz skrbi i potencijalnog mentora kako bi se osiguralo da će se dobro slagati u smislu temperamenta, interesa i iskustava. Posebnu pozornost treba posvetiti kapacitetu vršnjačkih mentora za kontinuirani angažman, pouzdanost i sigurno ponašanje.

Vrlo je važno da se prodiskutira što osoba u procesu izlaska iz skrbi traži od mentora i što je potencijalni mentor sposoban i spreman dati, **tako da su uloge jasne, a granice dogovorene.**

Osobni savjetnik ima ulogu:

- **pokazati osobi u procesu izlaska iz skrbi što mentor može učiniti**
- **pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da definira što očekuje od mentora**
- **pronaći potencijalnog mentora**
- **provjeriti mentorove preporuke i prikladnost**
- **pripremiti vršnjačkog mentora za ulogu**
- **facilitirati dogovor o ulozi i odgovornostima vršnjačkog mentora**
- **kontinuirano pružati podršku vršnjačkom mentoru**
- **pratiti kako se vršnjačko mentorstvo odvija**

Moguće je da odnosi vršnjačkog mentorstva **izrastu spontano iz socijalne mreže ili obitelji osobe u procesu izlaska iz skrbi**, i za njih je manje vjerojatno da će imati isforsiranu ili artificijelnu primjesu. Vršnjačke mentore možete pronaći u školi osobe u procesu izlaska iz skrbi, u njezinom susjedstvu, na sportskim aktivnostima, u organizacijama za mlade ili za slobodne aktivnosti. S druge strane, vršnjačke mentore možete regrutirati za programe vršnjačkog mentorstva putem oglašavanja u lokalnoj zajednici.

Procjena razloga vršnjačkog mentora za preuzimanje te uloge bit će važan zadatak za ustanove socijalne skrbi. Važno je motivaciju i legitimitet potencijalnih vršnjačkih mentora provjeriti na odgovoran način, ali selekcijski postupak ipak ne bi smio biti tako rigidan i temeljit da obeshrabri potencijalno vrijedne mentore.

IZAZOVI

U odnosu vršnjačkog mentorstva mogu se pojaviti određeni izazovi, a u takvim trenucima upravo informirani doprinos stručnjaka može odigrati odlučujuću ulogu. Ti izazovi uključuju:

- izlaženje na kraj s očekivanjima i zahtjevima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- očuvanje granica između osobe u procesu izlaska iz skrbi i mentora
- trenutke kad se teško nositi s ponašanjem osobe u procesu izlaska iz skrbi
- razočaranje i frustraciju osobe u procesu izlaska iz skrbi ako mentor ne napravi ono što je dogovoreno

Istraživanja pokazuju da vršnjački mentori često doživljavaju proces mentorstva kao nešto što je samo sebi nagrada. Na primjer, možda vole pomagati ljudima i vidjeti da druge osobe u procesu izlaska iz skrbi prolaze uspješnu tranziciju. Vršnjačko mentorstvo mentorima također daje priliku da preispitaju vlastito iskustvo izlaska iz skrbi.

PRIMJERI MENTORSTVA U ITALIJI

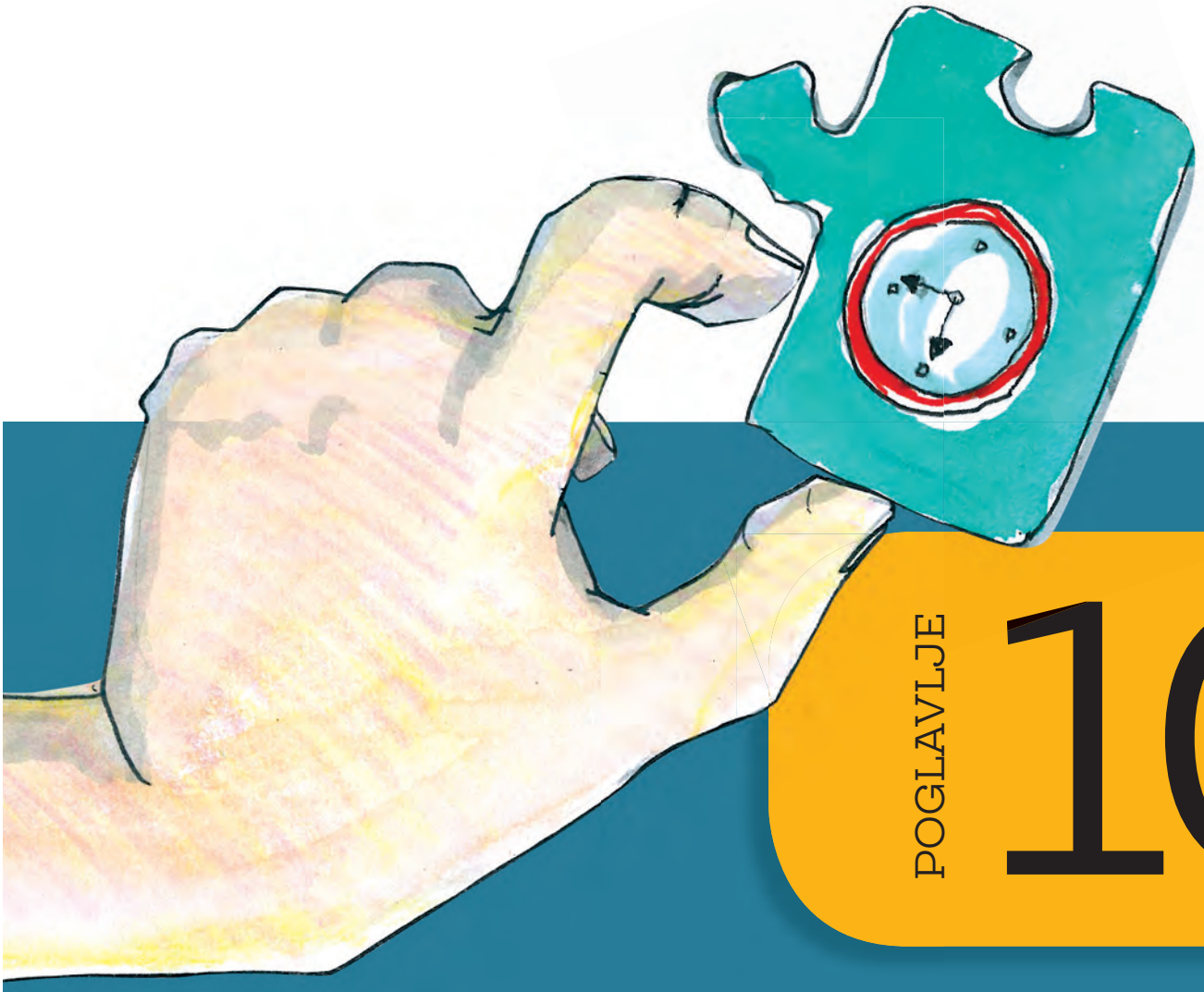
U nastavku donosimo informacije o mentorstvu koje su nam dali članovi Skupine mladih eksperata (eng. Young Expert Group – YEG) pod patronatom SOS Dječjeg sela u Italiji. Članovi ove skupine ujedno su i dio Nacionalne mreže osoba u procesu izlaska iz skrbi, a koju vodi organizacija Agevolando.[18] Oni pišu:

1. Ono što nam je pomoglo u smislu vršnjačke podrške bila je uloga koju su odigrali "pioniri" izlaska iz skrbi, koji su shvatili da nam treba pomoć i podrška tijekom ove tranzicije i koji su naše emocionalne i praktične potrebe razumjeli kao nitko drugi. To nam je omogućilo slijedimo njihove pozitivne primjere i učimo iz njihovih iskustava. Jedna članica YEG-a spominje da je bila pozvana na konferenciju da održi govor o svom putu kroz sustav skrbi. Ispričala je svoju priču o tome kako je našla svoju vokaciju, bila uspješna u školi i diplomirala na fakultetu dok je istovremeno radila na izgradnji mreža podrške za druge osobe u procesu izlaska iz skrbi. Na kraju konferencije, jedna djevojka iz publike prišla joj je i rekla: *"Hvala ti, sad iz tvog primjera znam da i ja mogu uspjeti."* Imajući to u vidu, YEG preporučuje pružateljima institucionalne skrbi (i skrbi drugih vrsta) i stručnjacima da počnu stvarati više prilika za susrete između mladih u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi. To bi mladima koji imaju iskustvo izlaska iz skrbi omogućilo da ponude vršnjačku podršku i razumijevanje onima koji upravo izlaze iz skrbi, i koji bi tu podršku i osnaživanje mogli integrirati s podrškom koju primaju od svojih pružatelja skrbi.
2. Druga članica YEG-a kaže da joj je pomoglo što je sačuvala dobar odnos s jednom od svojih odgajateljica, što je nakon izlaska iz skrbi postupno preraslo u nešto slično vršnjačkom odnosu, jer one međusobno podržavaju jedna drugu.
3. Vršnjačka podrška je ključna ako želimo osobama u procesu izlaska iz skrbi dati priliku da upoznaju druge ljude sa sličnim iskustvima i obiteljskom poviješću, kako bi se mogli sučeljavati u mišljenjima, razmjenjivati ih i preuzimati strategije. Osobe u procesu izlaska iz skrbi kažu da se na taj način osjećaju kao da nisu sami i da zajedno mogu pronaći mnogo više rješenja. Na primjer, brojni mladi koji su se prvi put sreli dok su zajedno sudjelovali u projektu *"Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi"*[19], koji se provodio u pet gradova u Italiji, izrazili su potrebu da se nastave okupljati i nakon završetka projekta. Iako nisu imali financijskih sredstava da se sastaju izvan svog smještaja, zbog čega su trebali čekati novi projekt s pratećom potporom, odgovor na njihovu izraženu potrebu za vršnjačkom podrškom i razmjenom iskustava bio je vrlo pozitivan. To je mnoge od njih navelo da se prijave za sudjelovanje u projektu *Mreža osoba u procesu izlaska iz skrbi,* koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci kasnije

Točka djelovanja

Pruža li vaša organizacija/služba poticaj i podršku bivšim mladima koji su izašli iz skrbi da ponude svoju pomoć drugim mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ako je odgovor potvrdan, biste li u taj proces željeli unijeti neke promjene? Ako je odgovor niječan, što biste mogli poduzeti da potaknete razvoj ove ideje?

POGLAVLJE 10

IZRADA PLANA IZLASKA:

VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

“Ne ovisi to o meni, ovisi o njima. Sve ovisi o upravi i odgajateljima.”

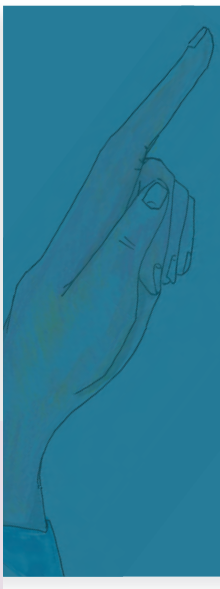
IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Potpuno i konstruktivno sudjelovanje u odlukama koje se tiču njihovog života važno je svima – uključujući mlade u procesu izlaska iz skrbi! Mladi u procesu izlaska iz skrbi žele šansu da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i da osmisle način na koji će unijeti promjene u svoj život. Oni se žele upoznati sa svojim pravima, povlasticama i svim opcijama koje im se nude kako bi mogli donositi informirane odluke. Mladi u procesu izlaska iz skrbi često imaju osjećaj da ne mogu potpuno sudjelovati i da odluke njihovih ključnih djelatnika imaju veću težinu.

Aktivna participacija mlade osobe jedno je od središnjih načela dobre prakse (vidi 2. načelo u 4. poglavlju ove brošure). To u suštini znači osnažiti mladu osobu da donosi odluke i preuzme kontrolu nad svojim životom. Jedini način da mlada osoba to postigne jest da dobije središnje mjesto u procesu procjene i planiranja te da bude u potpunosti uključena u sve aspekte planiranja vlastite budućnosti, naravno uz prikladnu podršku.

Mladi žele biti uključeni u odluke o njihovoj individualnoj skrbi i o uslugama koje primaju. Premda se mnogi mladi osjećaju uključeno, to ne znači da svi vjeruju da imaju stvarnu slobodu izbora kod izlaska iz skrbi, niti da se osjećaju istinski uključenima u procjenu i planiranje svog izlaska. Trebate razmotriti koliko kvalitetno vi i vaša ustanova/ustanova podržavate konstruktivno sudjelovanje mladih u njihovim planovima skrbi i planiranju za budućnost. Također trebate razmisliti kako mladi mogu utjecati na poboljšanje, razvoj i pružanje usluga.

Participacija mladih trebala bi zauzimati prvo mjesto u pravnom reguliranju izlaska iz skrbi. Ti procesi moraju biti konstruktivni i jasni. Moramo se pridržavati planova mladih osoba i podržavati ih kad rade pogreške, moramo zagovarati njihove interese, moramo zahtijevati bolje resurse, moramo se sučeljavati s našim kolegama kako bismo bili sigurni da mladi dobivaju usluge koje zaslužuju, moramo dovoditi stereotipe u pitanje, moramo vjerovati u mlade. (McGhee i ostali, 2014., str.6).

Osnaženost i pojačani osjećaj vlastite vrijednosti koji bi se trebao pojaviti kao rezultat istinske participacije može značajno pridonijeti još jednom ključnom čimbeniku za uspješnu pripremu mladih za izlazak iz skrbi i osamostaljenje: razvoj njihove otpornosti (vidi 7. poglavlje).

Točka djelovanja

Molimo da u Prilogu 4 potražite detaljnije informacije o odabranim modelima sudjelovanja.

POKAZATELJI DOBRE PRAKSE ZA PARTICIPACIJU

U nastavku navodimo neke pokazatelje koji vam mogu pomoći da procijenite koliko je vaša mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi osposobljena da sudjeluje u procesu planiranja izlaska:

- mladi su uključeni u odlučivanje o svojoj svakodnevnoj skrbi
- prije sastanaka odvaja se vrijeme za pripremu s mladom osobom i mladoj osobi se daje prilika da uvježba što želi reći
- mladi igraju aktivnu ulogu u procjeni svojih potreba i u vlastitom planiranju
- mladima se nudi pomagač, neovisni zagovaratelj ili mentor da potpomogne njihovu participaciju i angažman i ojača njihovo samopouzdanje

ZADATAK

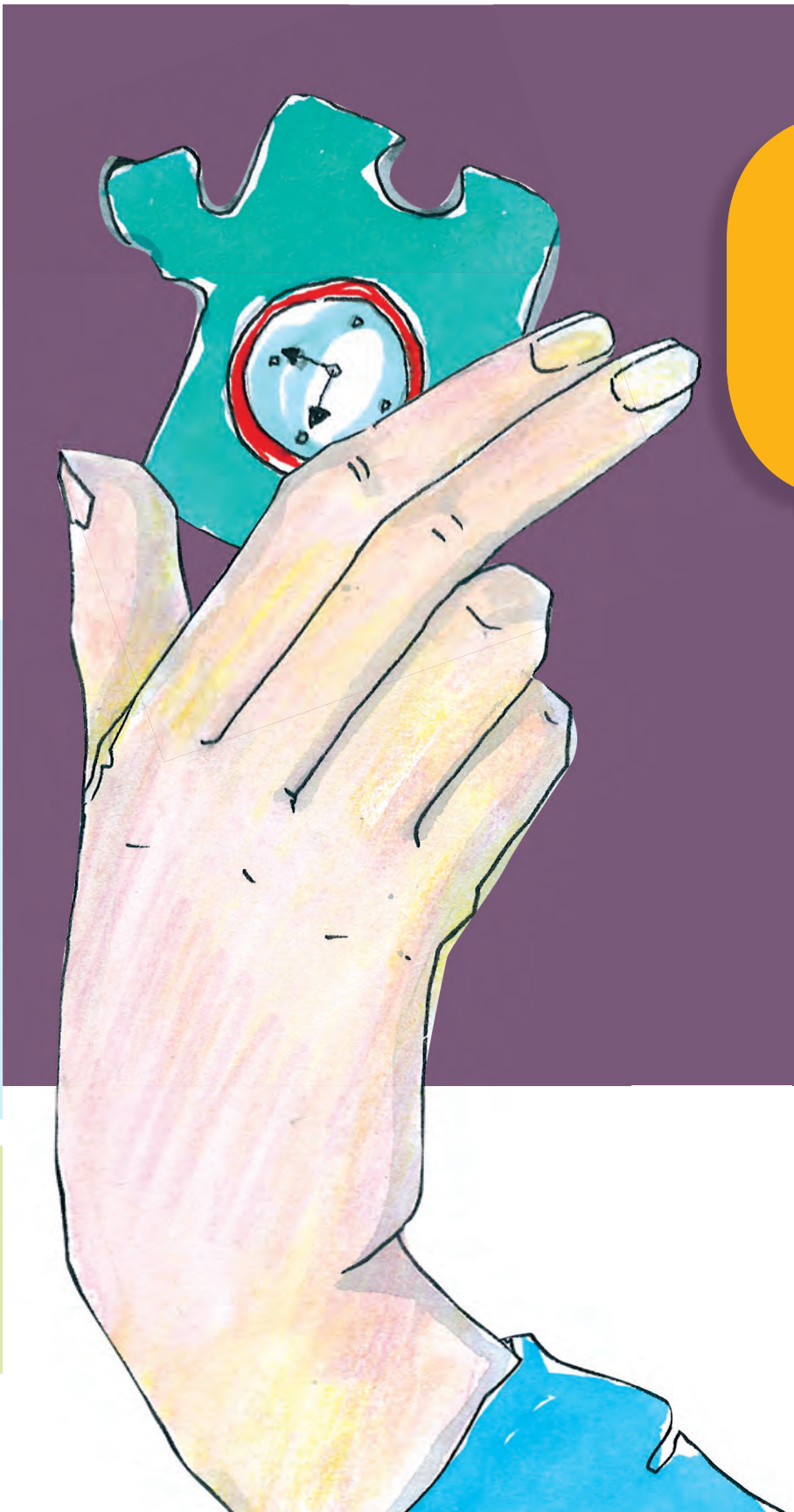
Raspodijelite odgovornost za odlučivanje u skladu s dobi i stupnjem sposobnosti

- Imajte na umu da se mladi s iskustvom skrbi ne ponašaju uvijek na način koji odgovara njihovoj dobi. Štetna iskustva mogu utjecati na njihov razvoj i na način na koji socijalno i bihevioralno funkcioniraju.
- Mladi će donositi loše odluke i raditi pogreške – nastojte pomoći mladima da to shvate kao priliku za učenje i potaknite ih sva takva iskustva preispitaju, da uče i rastu iz njih.

Točka djelovanja

Bilo bi dobro da razmijenite ideje s drugim kolegama kako biste zajedno preispitali i definirali pristup vaše ustanove konstruktivnoj participaciji.

POGLAVLJE 11

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

Ovo poglavlje definira glavne teme koje treba uvrstiti u plan izlaska.

1. PODSJETNIK NA VAŽNOST PLANIRANJA IZLASKA

Prije nego što prijeđemo na glavne teme u planiranju izlaska, **podsjetimo se na neke od glavnih aspekata procesa planiranja izlaska** koje smo već spomenuli u ovom Praktičnom vodiču.

Upamtite da naglasak treba staviti na:

- upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- upoznavanje s njihovim stavovima i određivanje njihovih individualnih okolnosti, potreba, ciljeva i težnji
- planiranje djelovanja
- kontrolu ostvarenog napretka

Pri procesu planiranja izlaska treba uzeti u obzir:

- da je priprema i provedba plana izlaska **proces** koji uključuje osobu u procesu izlaska iz skrbi, odgovornog osobnog savjetnika i, po potrebi i gdje je to moguće, niz drugih stručnjaka, članova obitelji i drugih pružatelja skrbi
- da osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju imati **nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti,** jednako kao drugi mladi. Pružatelji skrbi i osoblje koje pruža podršku trebaju se usredotočiti na njegovanje pozitivnih ciljeva i promicanje realističnih načina na koje ih mlada osoba može postići.

Plan izlaska treba se temeljiti na procjeni koja je utvrdila okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije osobe u procesu izlaska iz skrbi kroz proces koji slijedi ove kriterije:

- kroz procjenu i proces planiranja treba se kretati na način i **tempom koji odgovara toj mladoj osobi**
- **okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi treba gledati iz holističke perspektive – svi su aspekti važni i međusobno povezani

- treba provesti procjenu koja obuhvaća glavne teme i područja potrebe **po mjeri individualnih potreba svake pojedine osobe u procesu izlaska iz skrbi** (dodatne informacije o temama iznosimo nešto kasnije u ovom poglavlju)
- treba izraditi **pismeni izvještaj** o procjeni koji se pokazuje osobi u procesu izlaska iz skrbi

Plan izlaska treba osigurati da nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i **praktičnih i socijalnih vještina** potrebnih za uspjeh. Plan izlaska stoga utvrđuje, planira i prati pružanje **svih potrebnih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse** tijekom pripreme mladih za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicijskog razdoblja polusamostalnosti i nakon izlaska iz skrbi.

Točka djelovanja

- Gledajte u budućnost – razmišljajte o osobnim ciljevima i koracima koji vode tamo gdje osoba u procesu izlaska iz skrbi želi biti.
- Pomozite mladoj osobi da donosi informirane odluke o svojoj budućnosti kroz osiguran pristup kvalitetnim informacijama.
- Odlučite zajedno s osobom u procesu izlaska iz skrbi na koja se područja trebate usredotočiti.
- Razmislite o različitim ljudima koji bi mogli pomoći u različitim dijelovima plana izlaska, npr. provjereni učitelj u kojeg osoba ima povjerenja ili savjetnik za zapošljavanje mogu pomoći kod "Učenja i rada", savjetnik za stambena pitanja može pomoći kod "Gdje ću živjeti", udomitelj može pomoći kod "Nada za budućnost".
- Pomozite mladoj osobi da se pripremi za odrasli život i razvoj životnih vještina tempom koji odgovara njezinoj dobi, osobinama i stupnju razvoja.

Malo je vjerojatno da će sve teći po "planu", pa zato ne treba zazirati od konzultacija s osobom u procesu izlaska iz skrbi kako bi se planovi i vremenski raspored dorađivali kad god se ukaže potreba.

Premda je stjecanje praktičnih vještina iznimno važno, **kontinuirana emocionalna i socijalna podrška mladih često se pokazuje najpresudnijim elementom tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi**. Pružatelji skrbi i osoblje svih ustanova trebali bi nastojati osigurati da se mlada osobe otisne u samostalnost s mrežom podržavajućih odnosa koji su temelj uspješnog odraslog života, baš kao što bi to činili za svoju vlastitu djecu.

Točka djelovanja

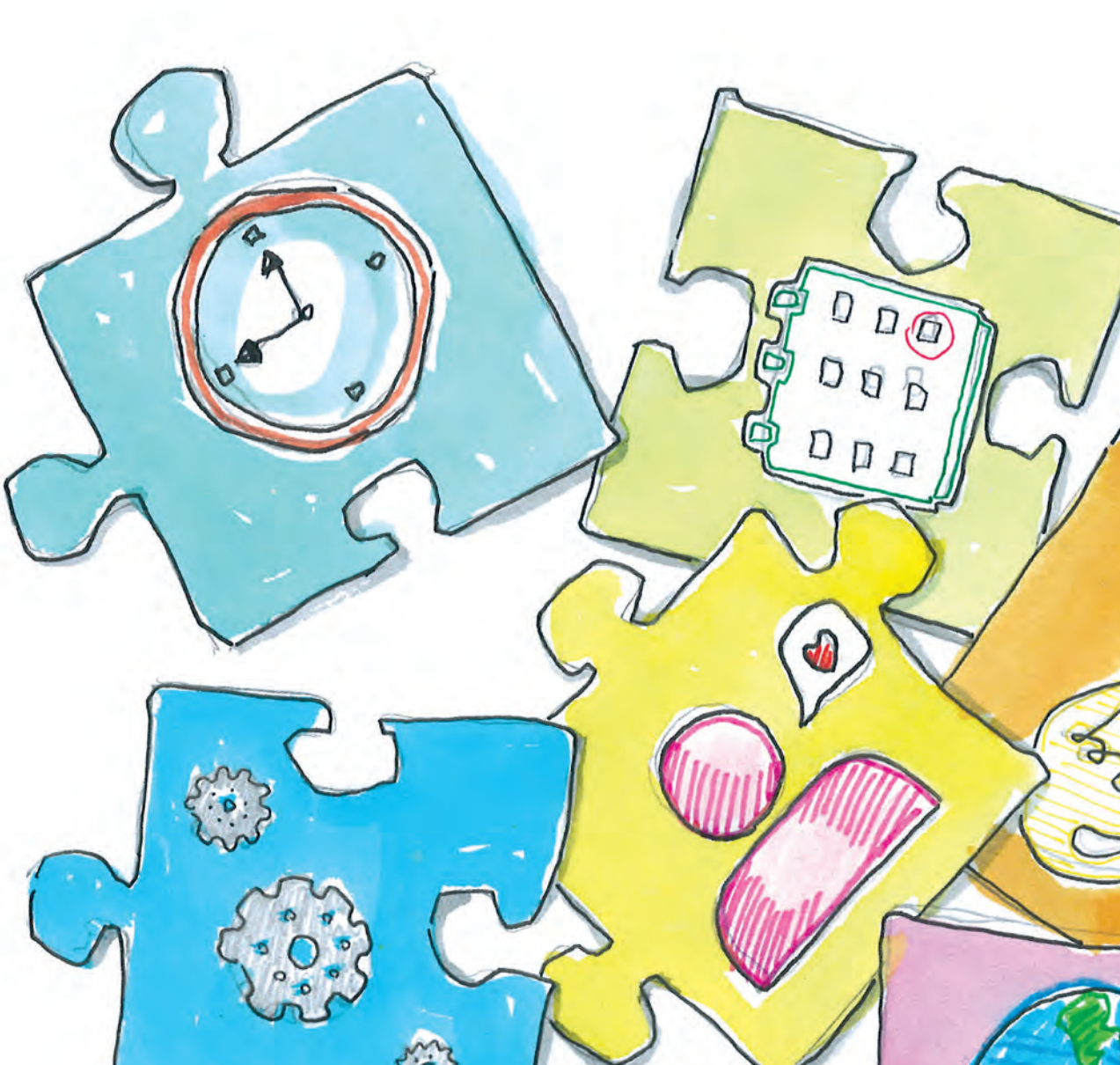
- Razmišljajte o ulozi koju igraju pružatelji skrbi ili članovi obitelji.
- Razmotrite želi li osoba u procesu izlaska iz skrbi da drugi ljudi budu uključeni u podršku i pomoć koju primaju i na koji način – tko igra veliku ulogu u njihovom životu?
- Razmislite tko ima pozitivan, podržavajući odnos o osobom u procesu izlaska iz skrbi i tko je već uključen u njihov život.
- Razmotrite gdje bi moglo biti nedostataka.
- Vodite računa o svim dodatnim potrebama za socijalnom i emocionalnom podrškom koje bi osoba u procesu izlaska iz skrbi mogla imati.

Upamtite, rad s osobom u procesu izlaska iz skrbi i izgradnja odnosa povjerenja može potrajati, ali ulaganje tog vremena u mladu osobu može pomoći da se oni konstruktivnije uključe u svoj plan za budućnost. **Osobni savjetnici, ostali stručnjaci koji pružaju podršku i pružatelji skrbi trebaju nastojati:**

- Primjenjivati fleksibilan i brižan pristup – budite pošteni, autentični, pouzdani i dostojni povjerenja.
- Prvo se povežite s mladom osobom na osobnoj razini – pozna li vas mlada osoba dovoljno dobro da započne proces?
- Budite pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite razviti kod mlade osobe.
- Neka se planiranje i aktivnosti vrte oko mlade osobe i neka to bude participativan i konstruktivan proces za nju.
- Pobrinite se da se osoba u procesu izlaska iz skrbi osjeća vrednovano – usredotočite se na ono čemu se najviše raduje u svojoj budućnosti i jasno joj pokažite da je njezina budućnost važna.
- Otkrijte koje bi sve bojazni mlada osoba mogla imati u vezi ostvarenja svojih ciljeva.
- Potaknite mladu osobu da izgradi osjećaj da je proces procjene i planiranja nešto što joj pripada.
- Čujte što vam mlada osoba govori – jeste li doista slušali mišljenja mlade osobe?
- Razmotrite mogućnost specifične podrške vezane za invaliditet, zdravstvene potrebe, jezične poteškoće itd.
- Imajte razumijevanja ako je osobi u procesu izlaska iz skrbi potrebna veća podrška za izražavanje mišljenja.

Imajući u vidu gornje smjernice, **podsjetimo se također da bi sadržaj pisanog plana izlaska trebao preispitati i uključiti:**

- utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i težnje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- definiciju najprikladnijih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse koje treba pružati kako bi se odgovorilo na njihove okolnosti, potrebe, ciljevi i težnje
- kad i kako treba pružati usluge, uključujući datum kad podrška/usluga počinje
- imena osoba odgovornih za pružanje/omogućavanje podrške i usluga
- način redovnog praćenja i revizije ciljeva i aktivnosti definiranih planom izlaska, kako će se vršiti potrebne izmjene, tko će ih vršiti

2. GLAVNE TEME U PLANU IZLASKA

“Bio je to šok, jer smo bili naviknuti da se skoro sve radi za nas, pripremali su nam hranu, prali odjeću, čistili pod… a danas su to stvari koje moram raditi sam u svojoj kući i za to su nas trebali puno više pripremati.”

“Neka djeca uvijek će imati roditelje kojima mogu otići po savjet. Mi to ovdje nemamo. Moramo postati samostalni vlastitim snagama.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi vjeruju da je važno da budu pripremljeni i spremni za samostalan život. Oni žele:

- biti u stanju naučiti sve potrebne praktične vještine kao što su kuhanje, čišćenje, pranje rublja itd. prije izlaska iz skrbi
- znati kako se služiti novcem, plaćati račune, otvoriti račun u banci, ostvariti pravo na socijalna davanja itd.
- dobiti savjete o sigurnom, kvalitetnom, cijenom pristupačnom smještaju, kao i pristup istome
- dobiti smještaj na prikladnoj lokaciji koja odgovara drugim aspektima njihovog života, kao što su blizina posla, škole i/ili prijatelja i obitelji
- imati informacije o mogućnostima školovanja i tražiti podršku za pristup tim mogućnostima
- znati kako čuvati svoje zdravlje i kako dobiti zdravstvenu zaštitu kad im je potrebna
- savjete za pripremu za posao i nalaženje zaposlenja kako bi se financijski osigurali i postali produktivni članovi zajednice

Već smo napomenuli da izrada planova izlaska uključuje blisku suradnju s osobama u procesu izlaska iz skrbi kako bi se u razmatranje uzeo niz tema koje će im biti važne. Razmatranje i uključivanje sljedećih **tema** pomoći će u stvaranju okvira koji osigurava da su **relevantna područja života osobe u procesu izlaska iz skrbi obuhvaćena kao dio opće procjene i procesa planiranja** izlaska iz skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Te teme su:

A. Zdravlje i dobrobit
B. Osobni razvoj
C. Obitelj i prijatelji
D. Učenje i rad
E. Gdje želim živjeti
F. Praktične vještine
G. Novac
H. Prava i pravna pitanja

Upamtite, planiranje izlaska također uključuje **određivanje drugih ustanova i pojedinaca** koji trebaju odigrati ulogu u ovom procesu i **suradnju s njima**. To su pružatelji stambenih usluga, školske ustanove, zdravstvene ustanove, poslodavci i suci. Vi ste, između ostaloga, zaduženi da omogućite povezivanje mladih osoba s tim akterima i da nastupate kao njihov zagovaratelj, koji mladima pomaže da sa svima njima uspostave odnose.

Ostatak ovog poglavlja *Praktičnog vodiča* bavi se glavnim temama koje treba razmotriti pri planiranju izlaska.

A. ZDRAVLJE I DOBROBIT

Zdravlje i dobrobit ne odnose se samo na tjelesne potrebe mladih osoba, nego i na još važniju komponentu, a to je emocionalno zdravlje i dobrobit. Socijalna isključenost, usamljenost i neriješene traume iz djetinjstva sve su čimbenici koji mogu utjecati na emocionalnu dobrobit i mentalno zdravlje mladih u procesu izlaska iz skrbi.

Mladi moraju imati mogućnost da nastave dobivati zdravstvene savjete i usluge u ovom razdoblju koje za njih može biti vrlo stresno. Djelatnici za pružanje podrške moraju surađivati s djecom i zdravstvenim radnicima da osiguraju nesmetani pristup zdravstvenoj zaštiti i nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

Jedna od uloga osobnog savjetnika jest da stekne potpuni uvid u zdravstvene potrebe mlade osobe, što uključuje kako njihovo tjelesno, tako i mentalno zdravlje. Važno je voditi brigu o njihovoj emocionalnoj dobrobiti i dobrom mentalnom zdravlju. To uključuje poticanje i pomaganje mladoj osobi da stekne pozitivnu vršnjačku podršku i prijateljske mreže.

Koraci koje treba poduzeti u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Svi planovi izlaska moraju voditi računa o procijenjenim zdravstvenim potrebama osobe u procesu izlaska iz skrbi i o tome kako će se te potrebe ispunjavati. Prodiskutirajte s mladom osobom sve bojazni i pitanja oko njezinog zdravlja koja bi mogla imati sad ili u budućnosti.
- Pobrinite se da mlada osoba ima primarnog liječnika i zubara te da može računati na slobodan pristup tim uslugama kad su joj potrebne.
- U slučaju potvrđenih zdravstvenih potreba, tko je dužan osigurati da se te potrebe ispunjavaju?
- Ima li mlada osoba pristup savjetodavnim, mentorskim i drugim uslugama u lokalnoj zajednici namijenjenima poboljšanju emocionalnog zdravlja?
- Ima li mlada osoba nesmetan pristup specijalističkim uslugama, uključujući usluge za mentalno zdravlje odraslih osoba, ako su im iste potrebne?
- Je li dostupna specijalistička podrška, evaluacija i savjetovanje za samoozljeđivanje i rizik od samoubojstva? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li usluge za pomoć kod zloporabe opojnih sredstava koje su primjerene individualnim okolnostima i stupnju funkcioniranja osoba u procesu izlaska iz skrbi? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li dostupne klinike za seksualno zdravlje, uključujući hitan prijem? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Pružite informacije o zdravom načinu života, uključujući prehranu i vježbanje i potičite mladu osobu da usvoji zdrave navike.

B. OSOBNI RAZVOJ

Osobni razvoj je termin koji opisuje interese, mišljenja, ponašanja, stavove, način života i vrijednosti mlade osobe. Evolucija životnih odabira mlade osobe jedan je od načina na koji se gradi osjećaj osobnog identiteta.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pomozite mladoj osobi da razvije interpersonalne vještine, samopoštovanje, kako da postavlja granice u ponašanju i donosi odluke: poslužite se ohrabrivanjem, podučavanjem, kreirajte nove prilike za nju i budite joj pozitivan primjer.
- Pomozite mladoj osobi da prepozna i razvija vještine, talente ili hobije i omogućite joj pristup kulturnim, umjetničkim i drugim rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njezinim interesima i kvalitetama.
- Upoznajte mladu osobu s novim mogućnostima i iskustvima koja razvijaju socijalne vještine i samopouzdanje, uključujući grupne aktivnosti kao što su planinarenje/kampiranje.
- Razgovarajte o svom interesu za knjige, filmove, sportove i glazbu da potaknete interes mlade osobe i produbite svoj odnos s njom.
- Pobrinite se da mlada osoba ima dovoljno financijskih sredstava i prilika da se sastaje s prijateljima i vršnjacima i da gradi pozitivne socijalne mreže.
- Poduzmite mjere da smanjite socijalnu isključenost i izolaciju, koje mogu utjecati na mentalno i tjelesno zdravlje i emocionalno stanje, tako što ćete mladoj osobi pomoći da nađe rješenja za korištenje prostora za slobodne aktivnosti, javnog prijevoza itd. besplatno ili po nižim cijenama, gdje god je to moguće.

C. OBITELJ I PRIJATELJI

Za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi, **pozitivni obiteljski odnosi ili pozitivne vršnjačke mreže mogu igrati vrlo važnu ulogu**. Mladi se nakon izlaska iz skrbi često vraćaju u obiteljski dom, iz raznih razloga, iako ponekad samo nakratko. U takvim se situacijama, međutim, mogu susresti s neriješenim problemima koji mogu ugroziti njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Mladi često idealiziraju svoju biološku obitelj i imaju ambivalentne i proturječne poglede i očekivanja od nje. Prirodna želja za povezanošću i pripadanjem te stalna previranja oko identiteta mogu nagnati mlade da se vrate kući usprkos okolnostima koje su dovele do njihovog smještaja u sustav skrbi. No neriješene traume, zapušteni ili narušeni odnosi ili nedostatak jasnog uvida u razloge za smještaj u sustavu skrbi mogu dovesti do nerealnih očekivanja ako se takvim situacijama ne upravlja na primjeren način. To pak može dovesti do novih konflikata, uništenih odnosa i odbacivanja.

Važno je osigurati da mladi imaju svu potrebnu pomoć dok pokušavaju pronaći smisao u svojim odnosima s roditeljima i članovima obitelji i nositi se s njima na primjeren način.

Slijedom svega toga, mlade treba što više podržati u nastojanjima da riješe sve postojeće probleme sa svojom obitelji, i prije i poslije izlaska iz skrbi. U isto vrijeme je iznimno važno da obitelj bude pripremljena za povratak mlade osobe – osobito ako je mlada osoba relativno dugo izbivala iz obitelji, ako je kontakt bio sporadičan i/ili ako su odnosi zategnuti.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pružite emocionalnu podršku, uključujući rješavanje prošlih problema i konflikata, pomoć s odnosima, socijalnim mrežama i prijateljstvima.
- Podržite kontakt mladih s biološkim roditeljem/roditeljima kad je to sigurno, u njhovom najboljem interesu i ako oni to žele - nastupite kao posrednik i pomozite mladima da bolje razumiju obiteljske odnose i da nađu neki smisao u njima.
- Stvorite prilike za vršnjačku podršku - to može biti mreža vršnjaka pomagača koje su i sami ranije izašli iz skrbi, na primjer.
- Pomozite mladima da izgrade pozitivan identitet tako što ćete im pomoći da bolje razumiju obiteljske odnose, pritom im pomažući da grade pozitivna prijateljstva, odnose i socijalne mreže. Pomozite im da razumiju svoje porijeklo i kulturu.
- Stvarajte podržavajuće situacije za mlade u kojima imaju priliku upoznati širok raspon različitih socijalnih okruženja, kako bi razvili interpersonalne vještine i samopouzdanje. Na primjer, potaknite i podržite mlade da sudjeluju u sportskim, umjetničkim ili slobodnim aktivnostima s drugim mladim osobama.

D. UČENJE I RAD

Pomaganje osobi u procesu izlaska iz skrbi da kreira viziju svoje budućnosti i izradi realističan plan za ostvarenje te vizije važan je motivacijski čimbenik za mlade. **Prikladno zaposlenje ili pohađanje fakulteta također može potaknuti razvoj identiteta, otpornosti i osjećaja vlastite vrijednosti.** Proučavajte zajedno s njima mogućnosti koje im se nude za zaposlenje i školovanje i usmjeravajte ih da donose informirane odluke o tim pitanjima, jer je to jedan od ključnih elemenata za njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nađu posao ako to žele i pomozite im da odaberu one mogućnosti zaposlenja koje su najprikladnije za njih.
- Uspostavite veze s lokalnim višim školama ili sveučilištima i pomozite kod razvijanja shema za pomoć osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Osmislite dodatne oblike podrške koji mogu pomoći mladoj osobi da nađe posao, kao što je pomoć s pisanjem prijava za posao i vještinama potrebnima na razgovoru za posao.
- Pobrinite se da mladi mogu doći do dodatne podrške, na primjer ako nisu uspjeli steći kvalifikacije tijekom redovnog školovanja ili ako imaju teškoća s pisanjem ili računanjem.
- Izgradite podržavajuće mreže i veze s lokalnim poslodavcima koji bi mogli ponuditi naukovanje, pripravnički staž, zaposlenje i druge poslovne prilike osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nastave školovanje ili stručno osposobljavanje i pomozite im da odrede niz najprikladnijih i najrealnijih opcija za školovanje ili stručno osposobljavanje.
- Pomozite mladoj osobi da dobije priliku za školovanje kroz pružanje pomoći pri pisanju prijava ili molbi za stipendije.

E. GDJE ŽELIM ŽIVJETI

Sigurno, stabilno, održivo stambeno rješenje je ključni čimbenik koji mladima pomaže da nakon izlaska iz skrbi nastave normalno živjeti. Nije dovoljno samo imati krov nad glavom: osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju se osjećati sigurno i ugodno tamo gdje žive, baš kao i svi ostali ljudi. Siguran, stabilan smještaj je presudni čimbenik koji mladoj osobi pomaže da zadrži posao ili nastavi školovanje.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da potrebe mlade osobe za smještajem budu usklađene s najboljim raspoloživim resursima i da mladi sudjeluju u izboru smještaja - gdje, s kim, hoće li imati vlastitu sobu itd.
- Osigurajte da je smještaj siguran i prikladno opremljen.
- Omogućava li lokacija mladoj osobi da pohađa školu ili ide na posao?
- Može li si mlada osoba priuštiti stanarinu i režije? Pobrinite se da znaju kako očitavati brojila, kako plaćati stanarinu i račune itd.
- Naučite mladu osobu vještinama kao što su vođenje vlastitog budžeta i izbjegavanje riskantnih dugova.
- Ispregovarajte s voditeljima domova/udomiteljima da se osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu vratiti po podršku kad žele/kad im je potrebna, to jest, da imaju mogućnost da navrate na ručak ili prespavaju kod njih, da sudjeluju u društvenim okupljanjima ili proslavama; to im može pomoći da sačuvaju osjećaj pripadanja i identiteta i da prebrode osjećaje izolacije i usamljenosti. Međuljudski odnosi dio su dobre prakse u izlasku iz skrbi, a očuvanje odnosa s bivšim pružateljima skrbi može imati odlučujuću ulogu u životu mladih osoba.

F. PRAKTIČNE VJEŠTINE

Djeca i mladi koji već dugo borave u sustavu skrbi – osobito u institucionalnoj skrbi, iako se ovo ne odnosi samo na njih – često su zakinuta za iskustvo postupnog učenja praktičnih zadataka koje će morati obavljati kad izađu iz skrbi i osamostale se. Među njima su kupovina, kuhanje, čišćenje itd. **Nijedna mlada osoba ne bi smjela izaći iz skrbi bez vještina i podrške koje su neophodne za uspjeh.** Pružatelji skrbi i djelatnici svih ustanova trebaju nastojati osigurati da svaka osoba koja izađe iz njihove skrbi ima potrebne praktične vještine, kao da je riječ o njihovoj vlastitoj djeci. Priprema za izlazak iz skrbi bi zato trebala uključivati uvođenje djece i mladih u sve takve vještine. Pobrinite se da osobe u procesu izlaska iz skrbi imaju mogućnosti ne samo za razvoj takvih životnih vještina u podržavajućem okruženju, nego i za testiranje tih vještina uz potrebnu podršku.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Ponudite kontinuiranu podršku za razvoj gore spomenutih vještina, kao i za razvoj drugih životnih i kućanskih vještina nakon izlaska iz skrbi.
- Osposobite mladu osobu za obavljanje svih potrebnih svakodnevnih životnih i kućanskih vještina prije njihovog izlaska iz smještaja u alternativnoj skrbi. Ponudite im kontinuiranu podršku za te i ostale životne i kućanske vještine i nakon što izađu iz skrbi. Primjeri vještina:
  - kupovina
  - zdrava prehrana i kuhanje
  - pospremanje
  - najčešći popravci u kući
  - pranje rublja i ostale prateće aktivnosti

G. NOVAC

Siromaštvo, nepovoljan ekonomski položaj i financijske poteškoće značajni su čimbenici za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi. One obično nemaju sigurnosnu mrežu ni stalnu podršku obitelji kakvu uživaju mnogi njihovi vršnjaci.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mladi imaju pristup i da primaju sve relevantne izvore prihoda i financijske pomoći, uključujući socijalnu pomoć i naknade.
- Otkrijte koje su naknade ili vrste socijalne pomoći dostupne i pomozite mladoj osobi da se uspješno prijavi za njih.
- Ako se mlada osobe upiše u višu školu ili na fakultet, pomozite im da se prijave i da dobiju sve raspoložive stipendije ili školarine prije početka studija.
- Pomozite mladoj osobi da razvije vještinu planiranja budžeta i dobre financijske navike. Prije izlaska iz skrbi, pomozite im da razumiju životne troškove, troškove prehrane, odjeće, režija, stanarine, lokalnog prijevoza itd.
- Pobrinite se da mladi imaju dovoljna sredstva za svoje interese i hobije i za praćenje tekućih modnih trendova. To im pomaže da izgrade zdrav identitet i smanjuje stigmatizaciju i socijalnu isključenost.
- Pomozite mladima u procesu izlaska iz skrbi da otvore račun u banci i da se prijave u sve ostale potrebne financijske sustave

H. PRAVA I PRAVNA PITANJA

Pobrinite se da mlada osoba bude u potpunosti svjesna svojih zakonskih prava i svih ostalih pravnih pitanja koja ih se mogu ticati, i općenito i konkretno, zbog njihovog iskustva skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mlada osoba ima kopiju izvoda iz knjige rođenih i ostale važne dokumente.
- Pomozite mladoj osobi da podnese zahtjev za izradu putovnice i/ili osobne iskaznice.
- Osigurajte da je mlada osoba prijavljena kod nadležnih tijela kako bi mogla primati zdravstvenu zaštitu, socijalnu pomoć itd.
- Ako je mlada osoba u nekom pravosudnom postupku, osigurajte joj pravno zastupanje.

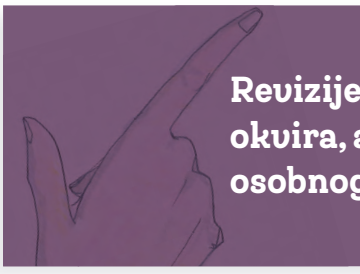
Točka djelovanja

Treba osigurati da osoba koja izlazi iz skrbi ima primjerak svog plana izlaska jer će im to dati jasniju sliku i umiriti njihove bojazni oko toga kako će se ispunjavati njihove buduće potrebe i tko će im pružati podršku u različitim područjima njihovog života.

I. REDOVNE REVIZIJE PLANOVA IZLASKA

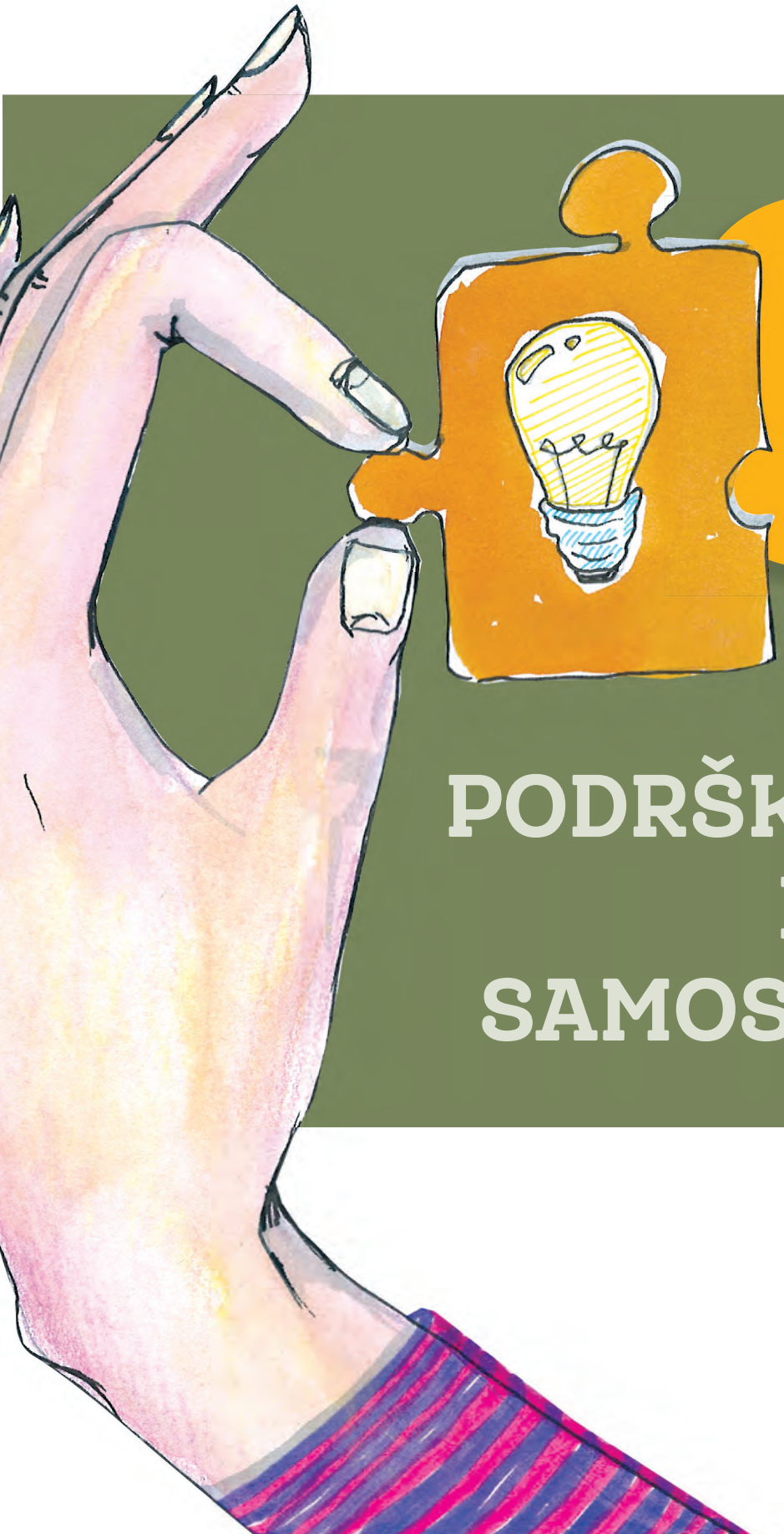
Izvorni plan izlaska koji je nastao u suradnji s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi nije nepromjenjiv ili zadan za sva vremena. **Situacija mlade osobe može – a vjerojatno i hoće – proći kroz čitav niz promjena** (npr. u zdravstvenom statusu, osobnom razvoju, školovanju/zaposlenju…). Mogući su mnogi razlozi za neispunjavanje izvornih ciljeva, a ambicije i prioriteti se s vremenom mijenjaju.

Zato bi osobni savjetnik trebao provoditi **redovne revizije plana izlaska,** uz temeljitu konzultaciju s mladom osobom, kako bi osigurao da je plan i dalje potpuno usklađen s realitetom i kako bi unio sve potrebne izmjene. To naravno podrazumijeva i suradnju sa svim relevantnim ustanovama i uključenim pojedincima kao što su pružatelji skrbi, zbog mogućih promjena u odgovornostima i ulogama koje bi oni trebali preuzeti uslijed promjena.

Revizije također mogu biti korisne i izvan "redovnog" okvira, ako se ukaže potreba i na prijedlog mlade osobe, osobnog savjetnika ili neke druge uključene osobe.

POGLAVLJE 12

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

“Prvo i osnovno, osamostaljivanje bi trebalo biti proces u kojem može vidjeti kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se automatski spotakne i padne.”

U ovom Praktičnom vodiču naglašavamo potrebu da se osobama u procesu izlaska iz skrbi nastavi pružati podrška i nakon faze izlaska iz skrbi te da im se osiguraju kontinuirana podrška i različite opcije sve do osamostaljenja. Dostupnost kontinuirane podrške nakon izlaska iz skrbi jednako je važna kao i dobra priprema i planiranje izlaska.

Plan izlaska, koji su izradile osobe najviše angažirane u pružanju podrške osobi u procesu izlaska iz skrbi, trebao bi pratiti mlade dok izlaze iz skrbi i postaju samostalni. Ovo poglavlje je podsjetnik na neke konkretne teme koje treba proučiti u kontekstu razdoblja nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

1. OSAMOSTALJIVANJE

Važno je dobro razmisliti o ideji "samostalnosti" i razumjeti je. Za sve nas, svakodnevna realnost "samostalnog življenja" podrazumijeva određenu "*među*zavisnost" u sklopu šireg okvira kvalitetnih:

- međuljudskih odnosa
- socijalne podrške
- socijalnih mreža

Većina nas smatra da smo samostalni/nezavisni – i zato, na primjer, odgovorni za donošenje odluka o vlastitom životu – premda se u različitim trenucima redovno oslanjamo na partnere, roditelje, djecu, kolege i prijatelje za savjete i podršku. Budući da mladi koji su bili u skrbi mogu biti zakinuti za ovako široku mrežu podrške, uloga pružanja podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi i pripremanje mladih za "samostalan život" znači da trebamo posvetiti posebnu pozornost izgradnji pozitivnih odnosa te stručnih i socijalnih mreža oko osobe u procesu izlaska iz skrbi.

2. KONTINUIRANI ODNOSI

"Osamnaest godina je prerano da budemo prepušteni sami sebi… ne ostavljajte nas same! Osamnaest godina je prerano za mladu osobu da ode iz skrbi, trebali bi nam biti dopušteno da ostanemo dok ne završimo školu i ne nađemo posao i nekakvu stabilnost. Treba nam pomoć naših odgajatelja kod traženja stana i posla, a važni su nam i da naučimo kako raspolagati novcem, ne možemo se sami snaći. Nakon izlaska iz skrbi preporučujemo da odgajatelji koji već poznaju tu mladu osobu ostanu u vezi s njom – i da je podučavaju – zbog praktične podrške (kako plaćati račune, kako otvoriti račun u banci) i zbog emocionalne podrške: da mogu dobiti savjete, jednostavno s nekim porazgovarati…Također molimo da nas naši socijalni radnici nastave pratiti dok ne postanemo potpuno samostalni, a to znači i nakon našeg 18. rođendana, dok ne završimo školu ili naukovanje. Preteško je biti sam."[20]

Osjećaj napuštenosti je nešto što osobe u procesu izlaska iz skrbi često spominju i zato treba poduzeti mjere da se to izbjegne. Mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi žele zadržati povezanost i konstruktivni odnos s nekime tko ih može usmjeravati, podržavati i pomagati im nakon što odu iz skrbi. Upravo u takvim slučajevima **kontinuirani odnos s osobnim savjetnikom može biti presudan**. Imajte u vidu da za slučajeve hitnosti i kad osobni savjetnik nije dostupan treba imati u planu drugu osobu koja može uskočiti na njegovo mjesto.

Brižan način na koji se pružaju kontinuirana podrška i savjeti je ključan, ali mladoj osobi će koristiti samo ako **postoji pozitivan i konstruktivan odnos** s osobnim savjetnikom.

Ipak, iskustvo pokazuje da neki mladi pred odlazak iz skrbi od početka jasno stavljaju do znanja da ne žele nastaviti kontakt s ustanovom koja im je pružala skrb. Naravno, nitko im ne može uskratiti to pravo, no njihova bi se odluka ipak mogla promijeniti kad samostalnost postane stvarnost ili kad se pojave problemi i tek osamostaljena osoba zatreba neku vrstu pomoći. Zato je presudno da se osobni savjetnici pobrinu da osobe u procesu izlaska iz skrbi znaju **da u svakom trenutku smiju zatražiti pomoć**, čak i ako su prošle godine od njihovog odlaska, i da su im vrata uvijek otvorena.

Neki podaci ukazuju na to da se podrška osobnih savjetnika i ostalih specijalista u razdoblju nakon izlaska iz skrbi često ospe nakon nekoliko mjeseci. Ne možemo dovoljno naglasiti da će osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao uostalom i većina mladih koji odlaze iz obiteljskog okrilja, po svoj prilici trebati različite vrste podrške na mnogo dulji rok, te da imaju pravo na dostupnost takve podrške. Ne bi bilo zgorega predvidjeti, primjera radi, trajanje podrške do 25. godine, premda će to varirati od osobe do osobe, ovisno o njihovim potrebama.

Kontakt s osobom koja je već izašla iz skrbi i koja može **nastupati kao mentor** mogla bi biti korisna u ublažavanju izolacije i usamljenosti, a potencijalno i kao točka pristupa nekoj mreži podrške (vidi 9. poglavlje za više informacija o vršnjačkom mentorstvu).

3. KONTINUIRANI PRISTUP USLUGAMA I PODRŠCI NAKON IZLASKA IZ SKRBI

Jednostavan pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi je ključan, jer pomaže osobama u procesu izlaska iz skrbi da napreduju. Opet ponavljamo da **naglasak treba staviti na individualnost mladih osoba** i njihove potrebe i brige. Sazrijevanje nema glatku i linearnu putanju, pa će razvojna područja – psihoemocionalna i praktična – trebati razmatrati više puta tijekom duljeg razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Još jednom naglašavamo da bi **suradnja s drugim važnim ustanovama i organizacijama** radi osiguravanja podrške u područjima kao što su materijalne potrebe i kontinuirani razvoj praktičnih vještina umnogome doprinijela procesu. Na primjer, za mlade u procesu izlaska iz skrbi često se javlja bojazan od beskućništva i financijske oskudice. Problemi te vrste imaju negativne posljedice ne samo u praktičnom smislu, nego i u smislu psihoemocionalnog stanja. Pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi mora osigurati da mladi u procesu izlaska iz skrbi imaju dostatne prihode da ispune svoje osnovne potrebe, uključujući smještaj, hranu, prijevoz i odjeću. Važno je uvažiti slobodnu volju i autonomiju mladih osoba u rješavanju ovih problema i postupke temeljiti na tome.

Točka djelovanja

Je li pružanje materijalne pomoći dostatno za osobe u procesu izlaska iz skrbi? Ako nije, koje su promjene potrebne i kako se možete založiti za uvođenje tih promjena?

I na kraju, važno je imati na umu da će uspjeh nakon izlaska iz skrbi za mlade u procesu izlaska iz skrbi dobrim dijelom biti određen time koliko su kvalitetno provedeni svi aspekti pripremnog rada, uključujući rad na praktičnim vještinama. Apsolutno treba **provoditi redovne revizije faze pripreme da se provjeri je li adekvatna**, osobito s obzirom na to da se potrebe i okolnosti mlade osobe stalno mijenjaju.

POGLAVLJE 13

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

Preliminarno ispitivanje koje je bitno odredilo sadržaj ovog Praktičnog vodiča (vidi 3. poglavlje) utvrdilo je da treba uvesti promjene u proces izlaska iz skrbi u različitim zemljama. Potrebne promjene uključuju poboljšanja:

1. **zakonskih propisa i politika**
2. **procesa prikupljanja podataka**
3. **pružanja usluga i osiguravanja resursa**
4. **povećanja radne snage**
5. **praćenja i evaluacije**
6. **promicanja pozitivnih stavova**

Glavni dionici, koji uključuju djecu i mlade u alternativnoj skrbi, one koji su izašli iz skrbi, stručnjake na području skrbi i stručnjake iz srodnih profesija, roditelje, obitelji i pružatelje alternativne skrbi, svi mogu biti uvjerljivi zagovaratelji promjena. Radeći zajedno ili individualno, trebali bi biti spremni zagovarati promjene kod nadležnih vlasti ili tijela koja mogu uvesti poboljšanja, bilo posredno ili neposredno.

Točka djelovanja

Po vašem mišljenju, do koje su mjere osobni savjetnici ili pružatelji skrbi svjesni svoje odgovornosti prema mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ima li nekih područja na kojima se djelatnici ne osjećaju ugodno ili dovoljno informirano? Ako ih ima, koja su to područja i kako se s njima treba nositi?

U nastavku ovog poglavlja donosimo kratak osvrt na neka ključna područja koja zahtijevaju promjene u sustavima skrbi i usluga za djecu, a koja su istaknuta u preliminarnom ispitivanju, te nekoliko riječi o tome kako zagovarati pozitivne pomake.

1. ZAGOVARAČKI RAD NA JAČANJU I PROMJENI ZAKONA I POLITIKA

Sve zemlje koje su sudjelovale u preliminarnom ispitivanju žele garanciju procesa izlaska iz skrbi zasnovanog na pravima, dostupnog svim osobama u procesu izlaska iz skrbi, s jednakim pristupom svim potrebnim oblicima podrške, uslugama i drugim beneficijama, na način koji u potpunosti odgovara na individualne potrebe, želje i okolnosti. Napomenuto je da će to zahtijevati pozitivne izmjene i dopune u zakonskim propisima i politikama koje se odnose na izlazak iz skrbi, uključujući povećane namjenske resurse. Među mogućim izmjenama trebalo bi se naći povišenje starosne granice za prestanak smještaja i produženje razdoblja u kojemu je osobama u procesu izlaska iz skrbi dostupna individualna podrška. Isto tako bi trebalo pravno regulirati i poboljšanje obavezne dostupnosti svih potrebnih usluga i socijalnih davanja, kao i ulaganja u osposobljavanje i edukaciju međuresornih djelatnika.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Prikladan pravni i regulatorni okvir važan je jer osigurava potrebne ovlasti, fokus i smjernice za sve osobe koje su odgovorne za zaštitu djeci i skrb o djeci – što uključuje i izlazak iz skrbi. Svi oni koji pružaju podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi trebali bi zajedno s mladima zagovarati promjene u svim zakonima, propisima i politikama gdje trenutni mehanizmi ne funkcioniraju i gdje je moguće uvesti poboljšanja.

2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Informacije dobivene iz preliminarnog ispitivanja ukazuju na to da državne, regionalne i lokalne vlasti redovno propuštaju skupljati i analizirati kvantitativne i kvalitativne podatke o djeci i mladima u skrbi, o mladima u procesu izlaska iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi. To bi trebale činiti prvenstveno zato da omoguće regulatornim i drugim ustanovama da precizno planiraju resurse i omoguće najkvalitetniji mogući proces izlaska iz skrbi, ali i zato da dosljedno prate i evaluiraju namjeru, svrhu i provedbene ciljeve procesa.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Za razvoj zakona i politika, centralnim i lokalnim vlastima i nevladinim organizacijama trebaju **točne informacije**. U tu svrhu važno je imati lokalne i nacionalne sustave za rigorozno i sustavno prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Primjera radi, takvi su podaci neophodni kad se radi na poboljšavanju ishoda za djecu u skrbi i mlade u procesu izlaska iz skrbi putem mjerenja situacije i napretka individualne djece i mladih, kao i funkcioniranja sustava zaštite djece i alternativne skrbi u cjelini. Pouzdani podaci važni su i za točniju raspodjelu financijskih, ljudskih i drugih resursa. Mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku mogu kao primarni dionici odigrati važnu ulogu u prepoznavanju, prikupljanju i analizi podataka.

3. OBAVEZA OSIGURAVANJA USLUGA I RESURSA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi i stručnjaci napominju da proces izlaska iz skrbi treba biti dosljedan bez obzira na geografsku lokaciju u zemlji. To uključuje dosljednost kvalitete planiranja i kontinuirane podrške, i olakšavanje svih faza pripreme, tranzicije i razdoblja nakon izlaska iz skrbi. To također znači jednaku dostupnost usluga i resursa, uključujući školovanje, stanovanje, zapošljavanje i sve ostale beneficije.

Dostupnost niza univerzalnih i ciljanih usluga podrške neophodna je za osobe u procesu izlaska iz skrbi. Davanje točnih informacija o nedostacima i izazovima procesa kreatorima politike u centralnoj vladi i lokalnim upravama te lobiranje za promjene može značajno doprinijeti osiguravanju pravednijeg pristupa kvalitetnim uslugama te dostupnosti svih ostalih neophodnih financijskih i ostalih resursa za osobe u procesu izlaska iz skrbi.

4. OSPOSOBLJAVANJE STRUČNOG OSOBLJA

Rezultati preliminarnog ispitivanja pokazuju urgentnu potrebu za ulaganjem u jačanje i očuvanje vještina, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi na razini koja im omogućava da pružaju potpunu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi. Vjeruje se da vještine i kapaciteti stručnih djelatnika ne trebaju uključivati samo poznavanje praktičnih dužnosti, nego i naglašene komunikacijske vještine i sposobnost da grade i održavaju brižne odnose povjerenja s mladima u procesu izlaska iz skrbi.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Iskustvo izlaska iz skrbi individualnih mladih uvelike ovisi o sposobnostima osoba koje su zadužene da im pružaju podršku kroz cijeli proces. Tu ne govorimo samo o ključnim djelatnicima, već i o ostalim stručnjacima koji sudjeluju u međuresornom pristupu izlasku iz skrbi. **Zato je važno da su oni koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti osposobljeni da preuzmu takvu odgovornost i da ulaganje u formalne i neformalne programe obuke bude prioritet.**

I ovdje, kao i u preliminarnom ispitivanju koje je bitno utjecalo na ovaj Praktični vodič, osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu i trebaju igrati aktivnu ulogu u definiranju vještina, znanja i sposobnosti koje bi ključni djelatnici i ostali stručnjaci trebali imati. Isto tako, osobe iz struke mogu onima koji su odgovorni za osmišljavanje edukacija prenijeti informacije o tome koji su im kapaciteti i znanja potrebni.

5. SUSTAVNO PRAĆENJE I EVALUACIJA

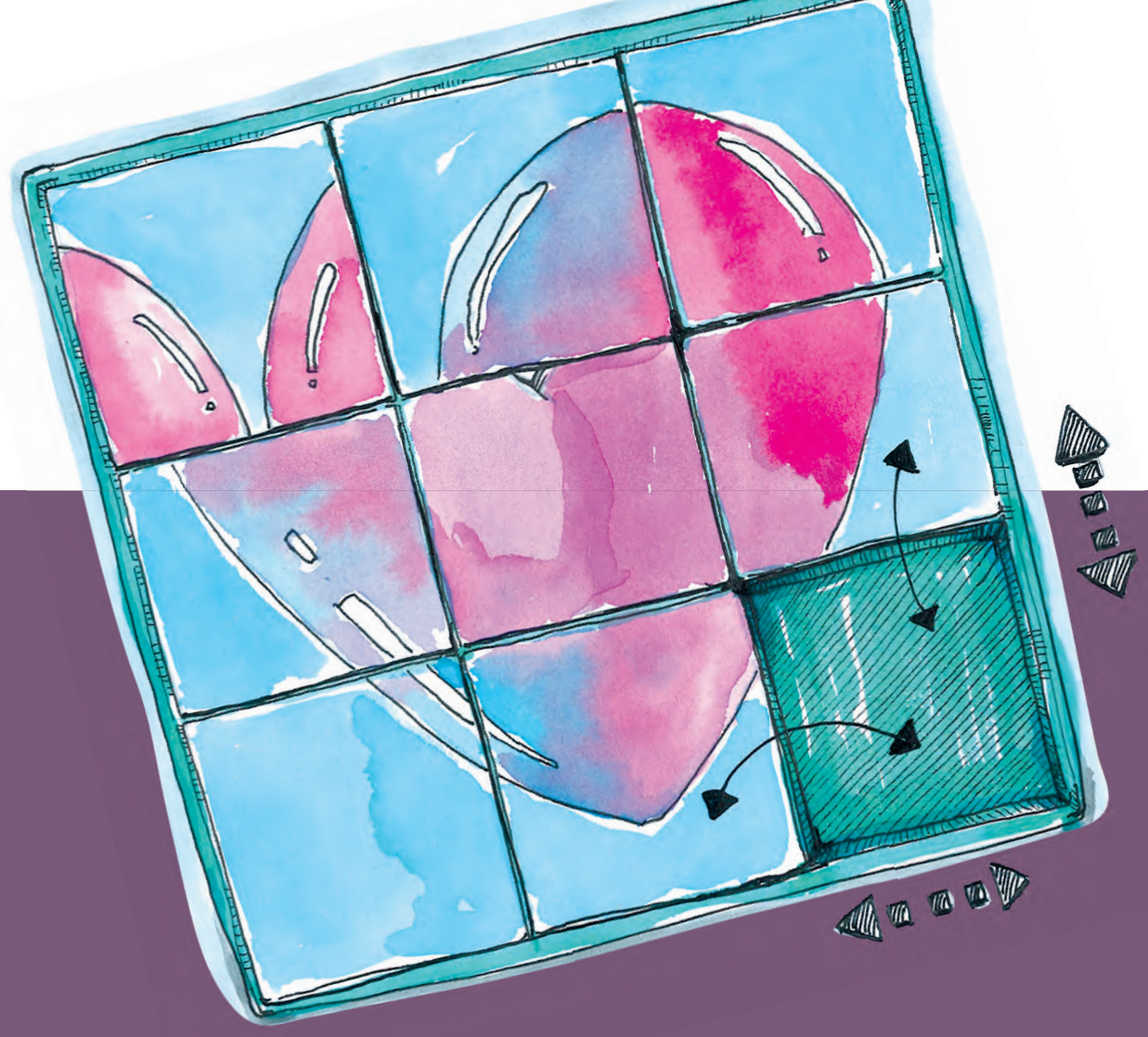
Učinkoviti sustavi praćenja i evaluacije **neophodni su za stjecanje uvida u ostvarene rezultate, u način na koji se oni ostvaruju i u područja na kojima ima još nedostataka i izazova.** To bi, primjera radi, trebalo uključivati redovne revizije radi praćenja planova skrbi i planova izlaska individualne djece i mladih, kao i radi praćenja sustavnih procesa i procesa pružanja usluga u sklopu sustava zaštite djece i alternativne skrbi u kojemu radite. Opet naglašavamo da mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku kao primarni dionici mogu odigrati značajnu ulogu u zagovaranju sustavne primjene praćenja i evaluacije.

6. PROMICANJE POZITIVNIH STAVOVA

Stigmatizacija i diskriminacija djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi može uvelike odrediti kvalitetu njihovog života. S takvim se negativnim stavovima treba konfrontirati, bez obzira na to dolaze li od stručnjaka ili šire od javnosti. **To od svih nas zahtijeva da igramo aktivnu ulogu u promicanju pozitivnih stavova i preispitivanju negativnih stavova.**

7. ZAGOVARANJE POZITIVNIH PROMJENA

I na kraju, trebamo se podsjetiti da je preuzimanje uloge **zagovaranja pozitivnih promjena** u sustavima i uslugama važan i potreban doprinos koji svi možemo dati kako bismo osigurali da djeca u skrbi i mladi u procesu izlaska iz skrbi dobiju najbolju moguću podršku dok su u skrbi, dok se pripremaju za izlazak iz skrbi i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

PRILOZI

PRILOG 1: SAŽETAK SMJERNICA UN-A ZA ALTERNATIVNU SKRB O DJECI

Glavni temelj za razumijevanje prava djece u sustavu skrbi ili djece kojoj prijeti izdvajanje iz obitelji je Konvencija o pravima djeteta. Nakon što je bilo uočeno da Konvencija ne donosi detaljan prikaz mjera koje bi trebalo poduzimati, nastale su **Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci**[21]. Smjernice su usvojene konsenzusom na zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2009. godine. One nude najmjerodavniji niz uputa za provedbu dječjih prava prema Konvenciji o pravima djeteta.

Premda nisu pravno obvezujuće, Smjernice UN-a donose konkretne upute za poboljšavanje politike i prakse i naglašavaju da države članice imaju glavnu odgovornost za regulatorni okvir registracije, licenciranja i praćenja sustava skrbi.

Važan aspekt Smjernica UN-a jest način na koji zagovaraju edukaciju i podršku stručnjaka na području skrbi kako bi se osigurala znanja i vještine potrebne za pružanje najkvalitetnije moguće skrbi. Na primjer, stručnjaci za skrb trebali bi biti u stanju poticati aktivno sudjelovanje, trebali bi razumjeti potrebu da se poštuje mišljenje djece u odlukama koje utječu na njihov život i trebali bi ih informirati o njihovim pravima i podržavati njihov cjeloviti razvoj.

Smjernice i njihove implikacije za politiku i praksu mogu se sažeti kroz prikaz osnovnih načela i pristupa:

NAČELO 'NUŽNOSTI'

Smjernice jasno navode da je "obitelj temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za razvoj, dobrobit i zaštitu djece" te da "napore treba usredotočiti u prvom redu na to da se djetetu omogući ostanak ili povratak na skrb svojih roditelja, ili, kad je to primjereno, drugih bliskih članova obitelji." Dakle, načelo "nužnosti" znači:

- Treba postojati proces odabira (dio procesa "upućivanja") kojim se procjenjuje postoji li stvarna potreba za smještajem u formalnu skrb. Upravo ovo je faza u kojoj treba tragati za rješenjima koja su u najboljem interesu djeteta i, kad god je to moguće, izbjegavati nepotreban smještaj i dijete ostaviti u njegovoj vlastitoj obitelji.
- Nijedno dijete čija je obitelj mogla primiti potrebnu podršku ne bi smjelo biti smješteno u alternativnu skrb.
- Djeci treba pružiti skrb.
- Izdvajanje iz obitelji treba biti krajnja mjera.
- Treba ponuditi mjere jačanje obitelji da se izbjegne izdvajanje djeteta i da se potakne povratak djeteta iz sustava skrbi u obitelj.

NAČELO 'PRIKLADNOSTI'

- Skrb treba pružiti tek nakon što se potvrdi "nužnost" smještaja u sustav skrbi i ona uvijek treba biti odgovor na specifične potrebe, želje i okolnosti svakog pojedinog djeteta.
- Svi oblici alternativne skrbi moraju ispunjavati standarde kvalitete i poštovati i promicati sva prava djece te pružati odgovarajuću individualiziranu skrb i pažnju.
- U svakoj zemlji mora postojati širok raspon prikladnih oblika skrbi.

NAJBOLJI INTERESI DJETETA

- Svi procesi odlučivanja koji se odnose na "nužnost" i "prikladnost" moraju uključivati učinkovitu suradnju i određivati što je u najboljem interesu svakog pojedinog djeteta u skladu s njegovim individualnim slučajem.

ŠIROKI RASPON OPCIJA

- Ne odgovara svima ista mjera! Na raspolaganju mora biti primjereno raznolik niz opcija za obiteljsku podršku i alternativnu skrb kako bi se osigurale mjere prilagođene individualnom slučaju.

NEDISKRIMINACIJA

- Smjernice se bave mnogim problemima diskriminacije zbog kojih djeca bivaju smještena u sustav skrbi i koji mogu utjecati na njih dok su u skrbi.
- Siromaštvo nikad ne smije biti primarni čimbenik u određivanju nužnosti smještaja u sustav skrbi.
- Smjernice ističu da ne smije doći do izdvajanja djeteta iz obitelj zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola ili invaliditeta.
- Smjernice promiču nediskriminaciju u svim fazama interakcije između obitelji i djeteta sa sustavom socijalne skrbi i skrbi o djeci. Kad je potrebna podrška, sva djeca i njihove obitelji moraju imati jednak pristup uslugama bez obzira na njihov status ili okolnosti.

Napomena: Integralni tekst Smjernica na engleskom jeziku kao i prateći priručnik Moving Forward: Implementing the *"Guidelines for the Alternative Care of Children"* možete naći ovdje:
http://www.alternativecareguidelines.org/

PRILOG 2

Ujedinjeni narodi proglasili su 20. studenoga Međunarodnim danom djece i danom Konvencije UN-a o pravima djeteta. Toga se dana u cijelome svijetu promoviraju ideje i ciljevi Povelje Ujedinjenih naroda koje se odnose na dobrobit djece.

Ured pravobraniteljice za djecu pridružuje se obilježavanju Međunarodnog dana djeteta sa željom da svaki naš dan bude i Dan djeteta.

Konvencija UN-a o pravima djeteta

Na jeziku bliskom djeci

Članak 1.
Svatko mlađi od 18 godina ima ova prava.

Članak 2.
Svako dijete ima ova prava, bez obzira na to tko je, gdje živi, čime mu se roditelji bave, kojim jezikom priča, koje je vjere, je li dječak ili djevojčica, iz koje kulture potječe, ima li neku teškoću u razvoju, je li bogato ili siromašno. Niti prema jednom djetetu ne smije se postupati nepravedno iz bilo kojeg razloga.

Članak 3.
Svi odrasli trebaju postupati onako kako je najbolje za tebe. Kada odrasli donose odluke, trebaju misliti na to kako će njihove odluke utjecati na djecu.

Članak 4.
Vlada ima odgovornost osigurati zaštitu tvojih prava. Mora pomoći tvojoj obitelji da zaštiti tvoja prava i stvori okolinu u kojoj možeš rasti i razviti svoje potencijale.

Članak 5.
Tvoja obitelj ima odgovornost pomoći ti da naučiš ostarivati svoja prava te osigurati njihovu zaštitu.

Članak 6.
Imaš pravo na život.

Članak 7.
Imaš pravo na ime, a to treba biti službeno priznato od vlade. Imaš pravo na nacionalnost (pripadanje državi).

Članak 8.
Imaš pravo na identitet - službeni zapis tko jesi. Nitko ti to ne smije oduzeti.

Članak 9.
Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima/roditeljem, osim ako je to loše za tebe. Imaš pravo živjeti s obitelji koja se brine za tebe.

Članak 10.
Ako ne živiš u istoj zemlji kao tvoji roditelji, imate pravo biti zajedno na istome mjestu.

Članak 11.
Imaš pravo na zaštitu od otmice.

Članak 12.
Imaš pravo izraziti svoje mišljenje, a odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno ga razmotriti.

Članak 13.
Imaš pravo saznavati različite stvari i dijeliti svoje mišljenje s drugima, kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvrjeđljiv za druge ljude.

Članak 14.
Imaš pravo izabrati vlastitu vjeroispovijest i vjeroovanja. Roditelji ti trebaju pomoći odlučiti o onome što je ispravno, a što krivo, i što je najbolje za tebe.

Članak 15.
Imaš pravo sam birati svoje prijatelje, pridružiti se grupi ili okupiti grupu, dok god to ne šteti drugima.

Članak 16.
Imaš pravo na privatnost.

Članak 17.
Imaš pravo s radija, iz novina, knjiga, računala i drugih izvora saznati informacije koje su važne za tvoju dobrobit. Odrasli se trebaju pobrinuti da informacije koje dobivaš nisu štetne i pomoći ti u pronalaženju i razumijevanju informacija koje trebaš.

Članak 18.
Imaš pravo biti odgajan od strane svojih roditelja (ako je moguće).

Članak 19.
Imaš pravo biti zaštićen od nanošenja boli i lošeg postupanja, tjelesnog ili duhovnog.

Članak 20.
Imaš pravo na posebnu skrb i pomoć ako ne možeš živjeti sa svojim roditeljima.

Članak 21.
Imaš pravo na skrb i zaštitu ako si usvojen ili udomljen.

Članak 22.
Imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć ako si prognanik (ako si bio prisiljen napustiti svoj dom i živjeti u drugoj zemlji), kao i sva prava iz ove Konvencije.

Članak 23.
Ako imaš neku teškoću u razvoju, imaš pravo na posebno obrazovanje i njegu, kao i sva prava iz ove Konvencije, kako bi mogao živjeti punim životom.

Članak 24.
Imaš pravo na najbolju moguću zdravstvenu skrb, ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu, i informacije koje će ti pomoći da budeš zdrav i zdravo rasteš.

Članak 25.
Ako živiš pod udomiteljskom skrbi ili u nekoj drugoj situaciji daleko od doma, imaš pravo na to da netko redovito pregledava uvjete u kojima živiš kako bi se vidjelo jesu li oni za tebe najprikladniji.

Članak 26.
Imaš pravo na pomoć od vlade ako si siromašan ili u nevolji.

Članak 27.
Imaš pravo na hranu, odjeću, sigurno mjesto za život i zadovoljenje svojih osnovnih potreba. Ne smije ti biti onemogućeno raditi većinu onoga što druga djeca mogu.

Članak 28.
Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Trebaš biti ohrabrivan na pohađanje škole do najvišeg stupnja koji možeš postići.

Članak 29.
Tvoje obrazovanje treba ti pomoći u korištenju i razvijanju vlastitih darovitosti i sposobnosti. Ono ti također treba pomoći da naučiš živjeti u miru, štititi okoliš i poštivati druge ljude.

Članak 30.
Imaš pravo prakticirati svoju vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest - ili neke druge koje izabereš. Manjine i starosjedilačke skupine trebaju posebnu zaštitu ovoga prava.

Članak 31.
Imaš pravo na igru i odmor.

Članak 32.
Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti te je loš za tvoje zdravljei obrazovanje. Ako radiš, imaš pravo biti na sigurnom i biti pristojno plaćen.

Članak 33.
Imaš pravo na zaštitu od štetnih lijekova i droga te trgovine drogom.

Članak 34.
Imaš pravo biti zaštićen od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35.
Nitko nema pravo oteti te ili prodati.

Članak 36.
Imaš pravo na zaštitu od bilo koje vrste izrabljivanja (iskorištavanja).

Članak 37.
Nikome nije dozvoljeno kažnjavati te na okrutan ili štetan način.

Članak 38.
Imaš pravo na zaštitu od rata i život u miru. Djeca mlađa od 15 godina ne smiju biti natjerana da idu u vojsku ili sudjeluju u ratu.

Članak 39.
Imaš pravo na pomoć ako si bio ozlijeđen, zanemaren ili je netko loše postupao s tobom.

Članak 40.
Imaš pravo na pravnu pomoć i pravedno postupanje u pravosudnom sustavu koji poštuje tvoja prava.

Članak 41.
Ako zakoni tvoje zemlje bolje štite tvoja prava nego članci u ovoj Konvenciji, ti se zakoni trebaju primijeniti.

Članak 42.
Imaš pravo znati svoja prava! Odrasli trebaju znati za ova prava i pomoći i tebi da saznaš za njih.

Članci 43. do 54.
Ovi članci objašnjavaju kako će vlade i međunarodne organizacije poput UNICEF-a raditi kako bi osigurale zaštitu djece kroz njihova prava.

Izvor: The Child Rights Information Network "Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child".
Prijevod: Ivana Rončević

Ured pravobranitelja za djecu, A. Hebranga 4/1, 10000 Zagreb
telefon 4929 669, 4921 278; faks 4921 277; e-mail: info@dijete.hr; web:www.dijete.hr

Preuzeto s www.dijete.hr

PRILOG 3: ČLANCI OPĆE DEKLARACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

(koju su Ujedinjeni narodi usvojili i proglasili 10. prosinca 1948.)

Članak 1 Pravo na jednakost
Članak 2 Sloboda od diskriminacije
Članak 3 Pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost
Članak 4 Sloboda od ropstva
Članak 5 Sloboda od mučenja i ponižavajućih postupaka
Članak 6 Pravo svakoga da ga se pred zakonom prizna kao osobu
Članak 7 Pravo na jednakost pred zakonom
Članak 8 Pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim sudom
Članak 9 Sloboda od samovoljnog uhićenja i izgona
Članak 10 Pravo na pravično i javno saslušanje
Članak 11 Pravo svakoga da ga se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivnja
Članak 12 Sloboda od miješanja u privatni život, obitelj, dom i dopisivanje
Članak 13 Pravo na slobodu kretanja i boravka unutar svake države
Članak 14 Pravo na utočište u drugim zemljama pred progonom
Članak 15 Pravo na državljanstvo i slobodu promjene državljanstva
Članak 16 Pravo na brak i obitelj
Članak 17 Pravo na vlasništvo
Članak 18 Sloboda uvjerenja i vjeroispovijesti
Članak 19 Sloboda mišljenja i primanja i širenja informacija
Članak 20 Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja
Članak 21 Pravo na sudjelovanje u upravljanju svojom zemljom i na slobodne izbore
Članak 22 Pravo na socijalnu sigurnost
Članak 23 Pravo na željeni rad i pridruživanje sindikatima
Članak 24 Pravo na odmor i slobodno vrijeme
Članak 25 Pravo na odgovarajući životni standard
Članak 26 Pravo na obrazovanje
Članak 27 Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice

Članak 28 Pravo na društveni poredak utvrđen ovom Deklaracijom

Članak 29 Obaveze prema zajednici nužne za slobodan i cjelovit razvoj

Članak 30 Sloboda od miješanja države ili osoba u gore navedena prava

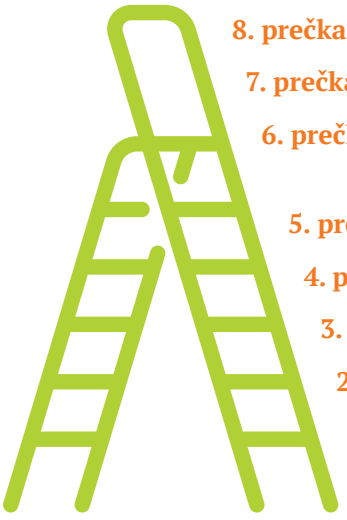
Preneseno s dopuštenjem: Copyright © 1998, Human Rights Educators' Network Amnesty International, USA Human Rights Resource Centre, ISBN 0-929293-39-8, First Edition, 1998; Second Printing, 1999.

PRILOG 4: MODELI PARTICIPACIJE

Danas postoji nekoliko modela za opisivanje čimbenika koji određuju stupanj i autentičnost participacije, a sljedeća tri vjerojatno su i najpoznatija među njima. Vrijedi ih pobliže razmotriti jer svaki donosi drugačiju perspektivu koja nam može pomoći da procijenimo koliko učinkovito omogućavamo djeci i mladima da daju svoj prilog donošenju odluka o njihovom životu.

I. HARTOVE LJESTVE PARTICIPACIJE

Roger Hart razvio je ideju ljestava 1992 godine. Godine 1997. napisao je knjigu pod nazivom *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care* (Teorija i praksa uključivanja mladih građana u razvoj zajednice i brigu o okolišu) . Ljestve participacije jedan su od alata koje je Hart uvrstio u tu knjigu. Model ljestava, po kojima se djeca "penju" do sve višeg stupnja participacije, vrlo je dojmljiva i lako razumljiva slika.

8. prečka: mladi i odrasli zajednički odlučuju

7. prečka: mladi vode i iniciraju aktivnosti

6. prečka: odrasli iniciraju zajedničke odluke s mladima

5. prečka: mlade se konzultira i informira

4. prečka: mladi imaju zadanu ulogu, informirani su

3. prečka: mladi se koriste simbolično*

2. prečka: mladi su ukras*

1. prečka: mladima se manipulira*

Napomena: Hart pojašnjava da su zadnje tri prečke *neparticipacija*

Preuzeto iz Hart, R. (1992.): *Dječja participacija od deklarativnosti do građanstva.* Firenca: UNICEF Innocenti Research Centre

LJESTVE PRIKAZUJU OSAM STUPNJEVA PARTICIPACIJE:

8. **Mladi iniciraju, donose odluke zajedno s odraslima:** ovo se događa kad projekte ili programe pokreću djeca i mladi, a odluke se dijele između mladih i odraslih.

7. **Mladi iniciraju i usmjeravaju:** ovo je korak kad djeca i mladi iniciraju i usmjeravaju projekt ili program, a odrasli su uključeni samo kao pružatelji podrške.

6. **Odrasli iniciraju, odlučuju zajedno s mladima:** projekte ili programe iniciraju odrasli, ali odluke se donose s mladima.

5. **Konzultacije i informiranje:** ovo se događa kad mladi daju svoje savjete oko programa ili projekata koje osmišljavaju i vode odrasli. Mlade se informira kako će se njihov doprinos koristiti i o ishodima odluka koje donose odrasli.

4. **Zadana uloga, uz informiranje:** djeca i mladi dobivaju specifičnu ulogu i informira ih se kako su i zašto uključeni.

3. **Simbolična uloga*:** ovo se događa kad se mladima naizgled daje pravo glasa, ali u stvarnosti nemaju nikakav izbor oko toga što rade ili kako sudjeluju.

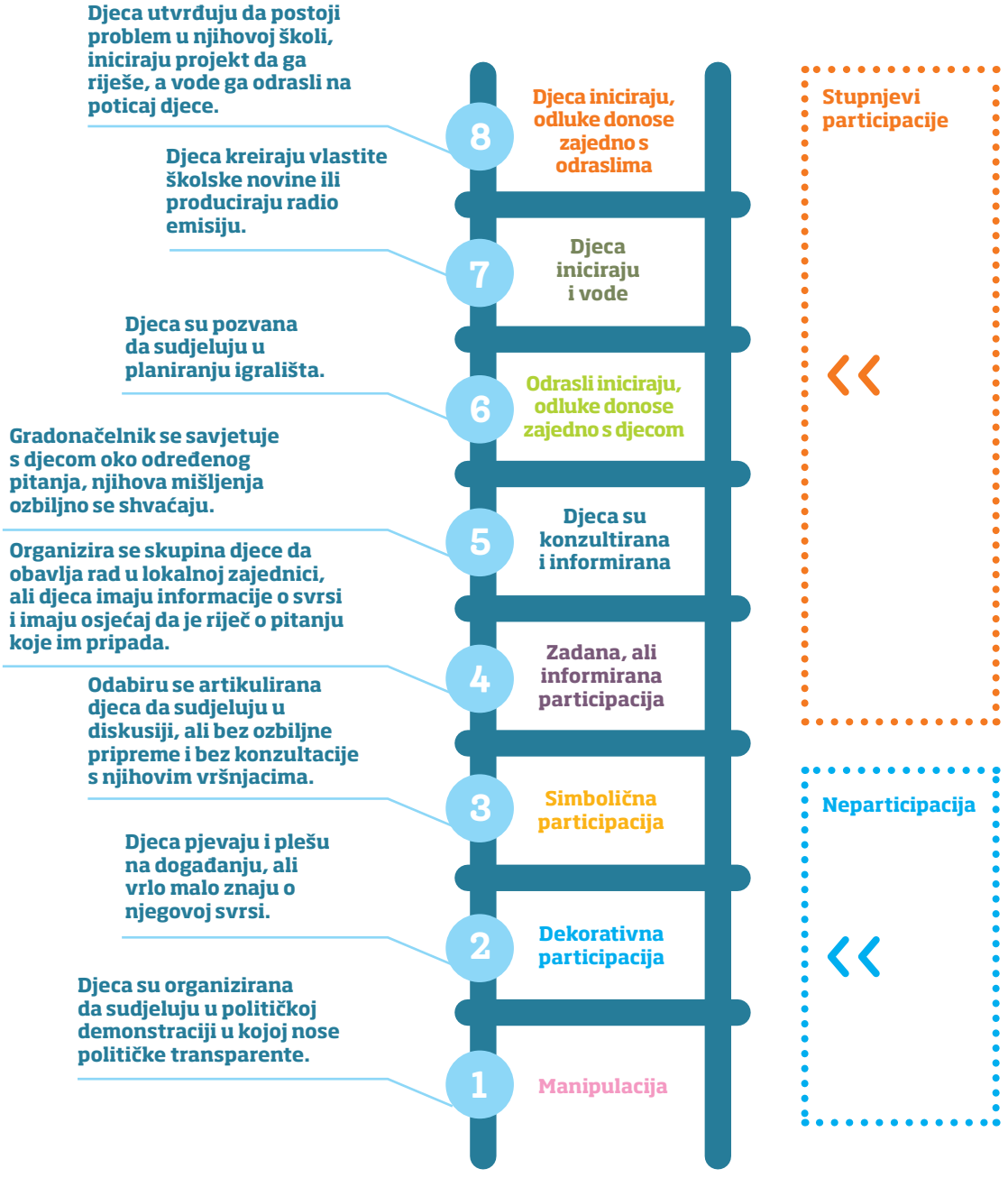
2. **Ukrasna uloga*:** ovo se događa kad se mlade na posredan način iskorištava.

1. **Manipulacija:** ovo se događa kad odrasli koriste mlade da podržavaju njihove akcije i prave se da su ih nadahnuli sami mladi.

***Napomena:** Hart objašnjava da su zadnje tri prečke neparticipacija.

DONJA ILUSTRACIJA PRIMJER JE MOGUĆEG TUMAČENJA HARTOVOG MODELA

Primjeri

Ilustracija preuzeta sa:
http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_5/10.html

II. SHIEROVI PUTEVI DO PARTICIPACIJE

Godine 2001., Harry Shier je preuzeo Hartove ideje i pojednostavio ih do ideje puta. Predvidio je pet razina participacije s nizom od 15 pitanja koja formiraju alat kojim se provjerava koliko kvalitetno potičete participaciju. Donja tabela donosi pitanja iz Shierova modela:

Razina	Vrsta participacije	Pitanja	Prilike	Obaveze
5	Djeca dijele moć i odgovornost za odlučivanje	Jeste li spremni nešto moći koju imate kao odrasla osoba podijeliti s djecom?	Postoji li postupak koji omogućuje odraslima i djeci da dijele odgovornost za odluke?	Propisuje li se službenom politikom da da odrasli i djeca moraju dijeliti odgovornost za odluke?
4	Djeca su uključena u procese odlučivanja	Jeste li spremni dopustiti djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Postoji li postupak koji omogućava djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju biti uključena u procese odlučivanja?
3	Mišljenje djece se uzima u obzir	Jeste li spremni uzeti u obzir mišljenje djece?	Omogućavaju li vam vaši procesi odlučivanja da uzmete u obzir mišljenje djece?	Propisuje li se službenom politikom da se u procesi odlučivanju mora dati težina mišljenjima djece?
2	Djeci se pomaže da izraze svoje mišljenje	Jeste li spremni pomoći djeci da izraze svoje mišljenje?	Imate li niz ideja i aktivnosti koje pomažu djeci da izraze svoje mišljenje?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju dobiti pomoć za izražavanje svog mišljenja?
1	**Djecu se sluša**	Jeste li spremni slušati djecu?	Radite li na način koji vam omogućuje da slušate djecu?	Propisuje li se službenom politikom da se djecu mora slušati?

Ovo je koristan alat za refleksiju, i za stručnjake koji rade u praksi s individualnom djecom ili obiteljima i kao opći alat za usmjeravanje širih konzultacija zajednice s djecom. Ako želite čuti kako Harry Shier detaljnije objašnjava primjenu ovog alata, pogledajte video snimku čiju poveznicu navodimo u nastavku. Snimka traje 22 minute, ali najrelevantniji dio odvija se između 17. i 21. minute.

https://www.youtube.com/watch?v=K00Ww2MLjf8

III. MODEL NA PRAVIMA ZASNOVANE DJEČJE PARTICIPACIJE PREMA LAURI LUNDY

Laura Lundy razvila je model participacije koji je danas u širokoj primjeni u Europskoj uniji. Lundy je istaknula da GLAS nije dovoljan za potpunu participaciju djece. Zapravo su potrebna četiri čimbenika koja potiču participaciju.

- **PROSTOR:** Djeci se mora dati prilika da izraze mišljenje
- **GLAS:** Djeci se mora olakšati izražavanje njihovog mišljenja
- **PUBLIKA:** To mišljenje mora se slušati
- **UTJECAJ:** Na mišljenje se mora prikladno reagirati

Sljedeći grafički prikaz preuzet je sa stranica Europske unije gdje možete pronaći više informacija o kontrolnoj listi modela glasa prema Lauri Lundy: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/lundy_model_child_participation.pdf

To je alat koji prikazuje neka od pitanja koja možete koristiti za provedbu ovog modela.

DODATNA LITERATURA

- Arnau–Sabates, L., & Gilligan, R. (2015). What helps young care leavers to enter the world of work? Possible lessons learned from an exploratory study in Ireland and Catalonia. Children and Youth Services Review, 53, 185-191.
- Barnardo's (2014). Someone to care: Experiences of leaving care. Ilford: Barnardo's
- Care Inquiry (2013). Making not breaking: Building relationships for our most vulnerable children. London: House of Commons
  Dostupno na: http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Care%20Inquiry%20-%20Full%20Report%20April%202013.pdf
- Broad, B (2007) Care Leavers in Transition, DfES Youth Strategy Review, Leicester: De Montford University
  Dostupno na: http://www.academia.edu/997813/Care_leavers_in_transition
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006) Predicting after-care outcomes: The importance of 'felt' security. Child and Family Social Work, 11(3), 232-241.
- Duncalf, Z., Hill, L. and McGhee, K. (2013) Still Caring? Supporting Care leavers in Scotland, CELCIS Briefing RS-2013-02.
  Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Still-caring-briefing-mar-13.pdf
- Gilligan, R. (2008). Promoting Resilience in young people in long term care: The relevance of roles and relationships in the domains of recreation and work. Journal of Social Work Practice, 22(1), 37-50.
- Holthoff, S & Eichsteller, G. (2009). Social Pedagogy: The practice. Every Child Journal, 1(1), 58-63.
- Howe, D. (1995). Attachment Theory for Social Work Practice. London: Macmillan.
- Jackson & Cameron (2012) Jackson, Sonia and Cameron, Claire (2012) *Leaving care : looking ahead and aiming higher.* Children and Youth Services Review, 34 (6), 1107–1114.
- Dowling et al (2006) Person-centred planning in social care. Joseph Rowntree Foundation
  Dostupno na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf
- McGhee, K., Lerpiniere, J., Welch, V., Graham, P. and Harkin B. (2014) Throughcare and Aftercare Services in Scotland's Local Authorities A National Study, CELCIS Research Report RR2014:4

Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Throughcare-and-aftercare-in-scotlands-local-authorities.pdf

- McMurray, I. Connolly, H., Preston-Shoot, M., and Wigley, V. (2011) Shards of the old looking glass: restoring the significance of identity in promoting positive outcomes for looked after children. Child and Family Social Work, 16, 210-218.
- Masten, A.S. (2009). Ordinary magic: Lessons from research on resilience in human development. Education Canada, 49 (3), 28-32.
- Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. Child Abuse Review, 15, 110-126.
- Mendes, Johnson & Moslehuddin (2014) Young people transitioning from out-of-home care and relationships with family of origin Dostupno na: http://www.waitingchildfund.com/wp-content/uploads/2014/10/Impact-of-Positive-Relationships-with-Relatives.pdf
- Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S. and Cantwell, N. (2014) Moving Forwards: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. International Social Work, 60 (1) 1-16. Dostupno na: http://isw.sagepub.com/content/early/2014/10/13/0020872814547439.full.pdf+html
- Reid, C. (2007) The transition from state care to adulthood: International examples of best practices, New Directions for Youth Development, No.113, Spring 2007.
- Reivich, K. and Shatte, A. (2002) The Resilience Factor. New York: Three Rivers.
- Ross, E, Welch, V, Withington, R, & McGhee, K. (2017). In and beyond the care setting: relationships between young people and care workers. Glasgow: CELCIS.
- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. Child and Youth Services Review, 22(9), 685-703.
- Scottish Care Leavers Covenant (2015) Supporting Corporate Parents to improve the lives of care leavers Dostupno na: https://static1.squarespace.com/static/55c07acee4b096e07eeda6e8/t/562790f6e4b0cf8fdb35d5b4/1445433590610/Scottish_Care_Leavers_Covenant.pdf

- Scottish Executive (2004) Pathways Handbook
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/Doc/25954/0023747.pdf
- Scottish Executive (2004) Pathways Materials
  Dostupno na: http://staf.scot/wp-content/uploads/2012/10/Pathways-Materials.pdf
- Scottish Government, (2013). Staying Put Scotland Guidance
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
- Stein, M (1997) What Works in Leaving Care? Summary, Barnardo's Publications
- Wade, J. (2008). The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.

ZAVRŠNE NAPOMENE

1. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Smjernice za alternativnu skrb o djeci: usvojila Opća skuština 24. veljače 2010., A/RES/64/142. Hrvatski prijevod dostupan je na: https://sos-dsh.hr/include/pdf/smjerniceskrb.pdf
2. Vijeće Europe: Odbor ministara, Preporuka Rec(2005)5 Odbora ministara državama članicama o pravima djece koja žive u institucijama, 16. ožujka 2005., Rec(2005)5. Dokument je dostupan na: http://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html
3. Vijeće Europe (2011.) Preporuka Vijeća Europe CM/Rec(2011)12 Odbora ministara državama članicama o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima (Odbor ministara usvojio 16. studenoga 2011. na 1126. sastanku zamjenika ministara). Dokument dostupan na: https://rm.coe.int/168046ccea
4. Biehal, N. et al.(1995) Moving on: Young People and Leaving Care Schemes. Her Majesty's Stationery Office, London; Dixon, (2008) Young people leaving care: health, well-being and outcomes. Child and Family Social Work, 13 (2), 207-217; Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice, 14 (1), 35-44. Dostupno na: http://weappsideas.com/redlatam/wp-content/uploads/2016/10/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf ; Stein, M & Munro, E.R. (eds) (2008) Transitions from Care to Adulthood: International research and practice. London: Jessica Kingsley
5. SOS Children's Villages International (2010) Ageing out of Care: From care to adulthood in European and Central Asian societies. p.6.
6. Vijeće Europe (2014.) Osiguranje dječjih prava. Hrvatski prijevod dostupan na: http://www.coe.int/en/web/children/publications
7. Vijeće Europe (2009.) Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava! Hrvatski prijevod dostupan: http://www.coe.int/en/web/children/publications
8. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf
9. Staying Put Scotland Guidance (SG, 2013). Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
10. Wade, J. (2008) The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.
11. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care, London: Jessica Kingsley

12. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study
Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf

13. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

14. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

15. Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care, Child Abuse Review Vol.15: 110-126

16. Ako ste zainteresirani, više informacija o radu na životnoj priči možete pronaći u tekstu "The Positive Contribution of Life Story Work to Individuals and Carers" (2010.) dostupnom na: http://79.170.44.96/lifestorynetwork.org.uk/wp-content/uploads/downloads/2012/11/the-positive-contribuition-of-life-story-work-to-individuals-and-carers.pdf

17. Ako ste zainteresirani, dodatne infromacije o planiranju za specifičnu osobu možete pronaći na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf or http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/maps/

18. Dodatne informacije o mreži Care Leavers Network možete naći na: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/ .

19. Dodatne infromacije o projektu "Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi" možete naći na https://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/quality-care/alternative-care/promoting-standards-of-care/training-of-care-professionals

20. Informacije prikupljene tijekom trajanja projekta u Italiji pod patronatom državnog pravobranitelja za djecu i adolescente koji je provodio SOS Children's Villages International u suradnji sa Sveučilištem u Padovi. Više informacija možete naći na stranicama Mreže za mlade u procesu izlaska iz skrbi: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/

21. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142 . Engleska verzija dostupna na: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf

PREPARE FOR LEAVING CARE

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

PRAKTIČNI VODIČ

SOS DJEČJE SELO HRVATSKA

SOS CHILDREN'S VILLAGES

CELCIS Centre for excellence for looked after children in Scotland

Sufinancirano od strane Europske Unije u sklopu programa: Fundamental Rights and Citizenship (REC).

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

Praktični vodič

2017.

IMPRESUM

©SOS Children's Villages International i ©CELCIS, Sveučilište u Strathclydeu, 2017.

Objavljeno u Austriji, nakladnik SOS Children's Villages International.

Prvo izdanje u prosincu 2017. godine.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se, ni u cijelosti ni djelomično, reproducirati, pohranjivati u sustavima za pretraživanje ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima bez prethodnog pismenog dopuštenja organizacija SOS Children's Villages International i CELCIS, osim ako to zakon izričito dopušta, ili ako je to u skladu s uvjetima ugovorenima s odgovarajućom organizacijom za zaštitu reprografskih prava. Sve upite o reprodukciji izvan navedenog okvira molimo uputiti na dolje navedenu adresu organizacije SOS Children's Villages International.

SOS Children's Villages International
Hermann-Gmeiner-Str.51
A-6020 Innsbruck
Austria
Email: train4childrights@sos-kd.org

Citirane izjave
Citirane izjave osoba u procesu izlaska iz skrbi u ovom Praktičnom vodiču prikupljene su u pet partnerskih zemalja uključenih u projekt, osim ako nije drugačije navedeno.

Grafičko oblikovanje
Bestias Dizajn

Fotografija na naslovnici
Romana Glavurdić

Autori
Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner

Uredništvo
Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov

Publikacije je nastala uz potporu Europske unije. Za sadržaj publikacije odgovaraju isključivo organizacije SOS Children's Villages International i CELCIS i ona ni na koji način ne izražava stajališta Europske unije.

ZAHVALE

SOS Children's Villages International i Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS) zahvaljuju svim osobama koje su sudjelovale u ovom projektu, kao i u pripremi i izradi ove publikacije.

Glavni autori: Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner.

Uredništvo: Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov.

Priprema za tisak: Mary Brezovich, Jezična služba organizacije SOS Dječje selo i Bestias Dizajn.

PARTNERI NA PROJEKTU

CELCIS: Irene Stevens i Ian Milligan.

Hrvatska: Hrvatska - SOS Dječje selo Hrvatska; Hrvatska komora socijalnih radnika; Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku; Ured pravobranitelja za djecu; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada; Sunčana Kusturin, Toni Maglica, master treneri; stručna grupa mladih.

Italija: SOS Dječje selo Italija (SOS Villaggi dei Bambini Onlus); Ministarstvo rada i socijalne politike; Associazione Agevolando; UNICEF; Coordinamento Nazionale Comunità per Minori (CNCM); Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza (CNCA); Istituto degli Innocenti; Autorità Garante per l'Infanzia e l'Adolescenza; Garante dell'Infanzia e dell'Adolescenza del Comune di Palermo; Garante infanzia e adolescenza Comune di Milano; Ombudsman Regione Marche; Garante infanzia e adolescenza Regione Lombardia; Garante infanzia e adolescenza Regione Emilia-Romagna; Ufficio del Garante dei diritti del minore della Regione Puglia; Ufficio del Garante Regionale Diritti della Persona del Veneto; Young Expert Group (Gruppo Giovani); Marzia Saglietti and Lisa Cerantola, Master Trainers; Valerio Belotti, Project National Youth Expert; Municipality of Verona; Consiglio Nazionale Ordine Assistenti Sociali (CNOAS); Città Metropolitana di Milano; Bicocca University; Commissione Parlamentare per l'Infanzia e l'Adolescenza;

Latvija: SOS Dječje selo Latvija (SOS Latvijas SOS-Bernu Ciematu Asociacij); Ministarstvo socijalne skrbi; Državni inspektorat za zaštitu dječjih prava; Ured pravobranitelja za djecu; Latvia Mentor; Guna Garokalna-Bihela, Valters Melderis, master treneri; Arturs Poksans, stručnjak za participaciju mladih i trener; stručna grupa mladih;

Litva: SOS Dječje selo Litva (SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija); Sveučilište Kazimieras Simonavičius; Općinska uprava Grada Vilniusa; Pravobranitelj za djecu; VšĮ "Actio Catholica Patria"; Dalia Gaidamavičiūtė-Apulskė, Rimvydas Augutavicius, Rita Škriadaitė-Vrubliauskė, glavni treneri; stručna grupa mladih.

Španjolska: SOS Dječje selo Španjolska (Aldeas Infantiles SOS); Službe za obitelj i djecu; Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i rodne ravnopravnosti; Nacionalno sveučilište za obrazovanje na daljinu (UNED); Glavna uprava za mlade pri vladi Kanarskih otoka; Glavna uprava za djetinjstvo i mladost pri katalonskoj vladi: Odjel za mlade pod zaštitom i za podršku mladih izvan sustava; Institut socijalne i zdravstvene skrbi na Kanarskim otocima; nevladina udruga Ataretaco (Kanarski otoci); Federacija objekata sa stanovima za potpomognuto stanovanje; Andrea Madera, Irene Martín, Raquel López i Alba Martínez, glavni treneri; stručna grupa mladih

SOS Children's Villages International posebno se zahvaljuje Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe na financijskoj potpori i kontinuiranoj pomoći u ostvarenju ovog projekta, kao i organizaciji Eurochild Network na osvještavanju odlučujuće uloge stručnjaka iz sektora skrbi u osiguravanju kvalitetne skrbi.

PREDGOVOR

Organizacije CELCIS i SOS Children's Villages International su, zajedno s mnogim drugima, posvećene nastojanjima da djeci i mladima bez roditeljske skrbi ili u opasnosti od gubitka roditeljske skrbi osiguraju ostvarenje njihovih prava i primitak podrške, skrbi i pažnje koju zaslužuju.

Raduje nas što smo blisko surađivali na izradi ovog *Praktičnog vodiča kroz pripremu za izlazak iz skrbi*, nadahnutog Konvencijom UN-a o pravima djeteta i utemeljenog na Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci. Važno je napomenuti da ovaj projekt pokreću četiri načela koja se provlače kroz sadržaj *Praktičnog vodiča* – izgradnja trajnih, brigom i poštovanjem prožetih odnosa s osobom u procesu izlaska skrbi, visoki stupanj participacije, promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih i potreba za međuresornim pristupom.

Svi imamo kolektivnu i važnu odgovornost da mladima u tranziciji iz sustava skrbi pružimo kvalitetnu skrb i osiguramo ostvarivanje njihovih prava. Za većinu mladih danas, osamostaljenje i preseljenje u vlastiti smještaj, nalaženje zaposlenja ili stručne obuke koja ih inspirira, daljnje školovanje, čuvanje zdravlja i postizanje pozitivnog osjećaja zadovoljstva važni su koraci na putu u odrasli život. To je razdoblje obično obilježeno nadom i iščekivanjem.

Znamo da postoje mlade osobe koje po izlasku iz alternativne skrbi vode ispunjen i iznimno uspješan život. No isto tako smo slušali djecu i mlade s iskustvom skrbi u pet zemalja koje sudjeluju u ovom projektu koji sufinancira Europska komisija – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj, a oni nisu govorili samo o tome koliko nestrpljivo iščekuju sljedeću fazu svog života, nego i o izazovima s kojima se susreću, uključujući osjećaje osamljenosti, tjeskobe, a katkad i straha. Iznimno je važno da stručnjaci čuju te poruke i odgovore na njih: mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju bojazni za svoju sigurnost/zaštitu, neadekvatnu podršku svih pružatelja usluga i, ono najvažnije, nedostatan i ponekad hladan način na koji im se podrška pruža. Mnogi nemaju osjećaj da ih se sluša, niti da osobe zadužene da im pružaju podršku u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti ispunjavaju njihove potrebe i želje.

Ne poričemo da se širom svijeta svakodnevno ulaže napor u poboljšavanje podrške za mlade u procesu izlaska iz skrbi. Unatoč tome, bolno smo svjesni ozbiljne potrebe da neprestano jačamo naše napore da učinkovitim zajedničkim radom omogućimo mladima u procesu izlaska iz skrbi najbolju moguću pripremu i podršku tijekom cijelog procesa tranzicije iz skrbi i u razdoblju koje slijedi. *Praktični vodič kroz pripremu za izlazak iz skrbi* namijenjen je informiranju i osposobljavanju svih osoba koje imaju zadatak podržavati mlade u procesu izlaska iz skrbi i započinju put prema odraslom, samostalnom životu, te njegovanju pristupa tom važnom zadatku koji na prvo mjesto stavlja mlade. *Praktični vodič* relevantan je i za donositelje odluka i

kreatore politika, kao i za zagovaratelje promjena. Nadamo se da će *Praktični vodič* značajno doprinijeti razvoju poticajnog konteksta za postizanje istinskih i trajnih promjena koje su očito potrebne i na koje osobe u procesu izlaska iz skrbi apsolutno imaju pravo.

Omogućavanje djeci i mladima da i sami utječu na pozitivne promjene u načinu na koji im sustav pruža skrb jedan je od ključnih aspekata ovog projekta, a njihova kontinuirana participacija u ovom zajedničkom procesu učenja odigrat će presudnu ulogu u osiguravanju promjene kojoj svi težimo. Upravo zato ne možemo dovoljno zahvaliti mladima u procesu izlaska iz skrbi koji su sudjelovali u preliminarnom ispitivanju u 5 zemalja sudionica, ukupno njih 68; oni su podijelili s nama svoja najdublja, najintenzivnija iskustva i dali nam neprocjenjive informacije na kojima smo im duboko zahvalni. Također zahvaljujemo svima u 35 regionalnih i lokalnih organizacija sudionica koji su dali doprinos ovoj publikaciji.

CELCIS i SOS Children's Villages International će i ubuduće zagovarati i omogućavati stručnjacima koji rade s djecom i mladima u alternativnoj skrbi da primaju potreban trening i podršku koja će ih osposobiti da mladima u procesu izlaska iz skrbi pruže najbolju moguću skrb i tako im osiguraju pozitivnu tranziciju u samostalan život. Nema sumnje da državne, regionalne i lokalne vlasti moraju poticati svoje sustave i tijela da proaktivno jačaju i njeguju vještine, znanje i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi do razine koja im omogućuje da pruže cjelovitu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.

I na kraju, zahvaljujemo Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe što ulaže sve sustavnije napore u ostvarenje prava djece i mladih i što pridaje posebnu važnost svima onima koji u ovom trenutku započinju svoj put prema uspješnoj i konstruktivnoj budućnosti.

Jennifer Davidson
Executive Director, CELCIS

Norbert Meder
CEO, SOS Children's Villages International

PREDGOVOR MEĐUNARODNE SKUPINE MLADIH STRUČNJAKA

“Moj život i moji odabiri pripadaju meni. Imam slobodu da radim ono što volim i da odlučujem kako ću to raditi. Imam vještine potrebne za samostalan život i rješavanje emocionalnih problema. Kad se osjećam slabo i ranjivo, znam da u tome nema ništa loše. Ne bojim se potražiti pomoć i mogu se osloniti na odnose povjerenja i iskrenosti s mojim pružateljima skrbi, socijalnim radnicima i drugim osobama. Ne sramim se što dolazim iz sustava alternativne skrbi. Mogu se mirno nositi s izazovima svakodnevnog života i u stanju sam sanjati. Iza mene je uspješno završeno školovanje i imam posao koji me ostvaruje. Moj život je u mojim rukama.”

Ovu viziju kreirali smo tijekom sastanka Međunarodne skupine mladih stručnjaka u Granadi u studenome 2017. godine. Hoćemo li je svi ostvariti? To još ne znamo. Na sastanku u Granadi zajednički smo odlučili što nam je potrebno da se što više približimo toj viziji. U tome će ulogu imati mnogi čimbenici, neki s naše strane, a drugi sa strane ljudi i ustanova koje su skrbile o nama i pratile nas na našem putu prema odrasloj dobi i samostalnosti. Pozivamo vas da razmotrite te aspekte i da razmislite o tome kako pružatelji alternativne skrbi i ljudi koji rade u sustavu mogu doprinijeti ostvarenju te vizije.

Podržite nas na našem putu i učinite nas još snažnijima!

Svi mi imamo svoje kvalitete, ali za njihov daljnji razvoj i osnaživanje trebamo emocionalnu podršku, akademsku i profesionalnu orijentaciju i pomoć na područjima kao što su zdravlje i socijalni sustav. Treba nam netko tko će stajati uz nas kod svih prekretnica u našem životu: kod preseljenja u zajednicu za mlade, odabira profesije, nalaženja stana. Također nam treba netko kome se možemo obratiti i kad se susretnemo s drugim izazovima, poput početka studija na fakultetu, vježbanja kuharskih vještina, organiziranja slobodnog vremena i nošenja s emocijama kao što su usamljenost i očaj – a sve nam je to potrebno i nakon što navršimo 18 godina.

Podrška može doći od pružatelja skrbi, učitelja, socijalnih radnika, obitelji i prijatelja. Ali postoje i drugi važni izvori osnaživanja, kao što su kolege, psiholozi, psihoterapeuti, drugi studenti, kućni ljubimci, hobiji, stipendije za pomoć kod novčanih problema, vrijeme koje imamo za sebe.

Ostanimo u kontaktu!

Uspješan proces izlaska iz skrbi temelji se na kvalitetnim odnosima s pružateljima skrbi i socijalnim radnicima. Želimo da nam stručnjaci prilaze individualno i da nas slušaju. Kvalitetni odnosi pomažu nam da steknemo povjerenje koje moramo imati kako bismo mogli razgovarati i o teškim temama. Iznimno nam je važno da znamo da postoji netko kome je stalo do nas, netko tko nas ne osuđuje i tko će biti tu da nam pomogne čak i ako zakoračimo u krivom smjeru.

Uvažite naše mišljenje!

Najvažnije je da se u procesu izlaska iz skrbi uvažavaju i mišljenja mladih. Ponekad drugi misle da znaju što je dobro za nas, ali mi želimo sami objasniti što za nas dobro funkcionira.

Nadamo se da će naš doprinos pripomoći poboljšanju alternativne skrbi. Želimo da sljedeća generacija djece i mladih u sustavu alternativne skrbi ima optimalne uvjete za odrastanje, razvoj i sretan život.

Međunarodna skupina mladih stručnjaka

GENEZA PROJEKTA

Izlazak iz sustava formalne alternativne skrbi važna je faza kako za mlade, tako i za pružatelje skrbi odgovorne za njihovu skrb i razvoj. Izlazak bi trebao reflektirati učinkovitost ulaganja u državne i nedržavne usluge, kao i sposobnost stručnjaka da osnaže i osposobe mlade u procesu izlaska iz skrbi da se uspješno osamostale i postanu aktivni članovi svoje zajednice. Raspoloživi podaci o mladima u procesu izlaska iz skrbi su neujednačeni, a u brojnim zemljama i relativno oskudni, ali slika koju dobivamo iz postojećih informacija je dosljedno depresivna. Iako određen broj mladih koji su izašli iz skrbi kasnije vodi uspješan i ispunjen život, mnogi još godinama jedva spajaju kraj s krajem. Tek rijetki mladi ostaju u sustavu skrbi nakon 18. godine života, a većina odlazi u dobi od 16 ili 17 godina. Ukratko, njihova tranzicija u odraslu dob je skraćena i ubrzana, što pojačava njihovu ranjivost te marginalizaciju u smislu školovanja, zapošljavanja i ostalih sfera života u široj društvenoj zajednici.

Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci čine važan okvir za razvoj kvalitetnih usluga skrbi o djeci. Smjernice sadrže jasne preporuke državama članicama za razvoj niza politika i usluga za djecu i mlade koji moraju napustiti smještaj u sustavu skrbi nakon što dosegnu zakonom propisanu dobnu granicu – kad postanu prestari za smještaj u sustavu skrbi. Smjernice također traže da se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruži podrška koja im omogućuje "osamostaljivanje i potpunu integraciju u zajednicu, osobito kroz stjecanje socijalnih i životnih vještina koje se njeguju sudjelovanjem u životu lokalne zajednice."[1].

Stvaranje sustava skrbi o djeci koji uključuje podršku za mlade u procesu izlaska iz skrbi na način koji promiče, poštuje i ostvaruje njihova prava zahtijeva trajno ulaganje u pravnu regulativu, strateško planiranje, strukture i osobe odgovorne za provedbu, uključujući stručne djelatnike i pružatelje skrbi. Podrška prava djece i mladih koji žive u sustavu skrbi je prioritet za UN, EU i Vijeće Europe. To se odražava i u apelu upućenome zemljama da na međuresornoj razini razvijaju kompetentne djelatnike koji su osposobljeni da u svom radu primjenjuju pristup zasnovan na pravima. Odjel za prava djece pri **Vijeću Europe** već je demonstrirao svoje postojano opredjeljenje za promicanje ove problematike, prvo kroz svoju **Preporuku o pravima djece koja žive u institucijama**[2] iz 2005. godine, a potom i kroz **Preporuku o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima**[3] iz 2011. godine. Konkretnije, edukacija stručnih djelatnika koji rade s djecom u sustavu alternativne skrbi istaknuta je kao jedan od ključnih prioriteta i u trenutno važećoj **Strategiji za prava djeteta (2016.-2021.)**.

Priprema za izlazak iz skrbi – Sustav zaštite djece prilagođen stručnjacima i mladima je dvogodišnji projekt koji sufinancira Glavna uprava Europske komisije za pravosuđe, a vode ga SOS Dječje selo i CELCIS. Glavni cilj ovog projekta jest njegovati pristup zasnovan na pravima djece među stručnjacima radi poboljšavanja ishoda za djecu i mlade, osobito kod pripreme za izlazak iz alternativne skrbi. Projekt se provodi u 5 zemalja EU i

obuhvaća 35 nacionalnih partnera, uključujući ministarstva, tijela javne uprave, pravobranitelje, organizacije za djecu i mlade, kao i preko 50 mladih osoba.

Ovaj *Praktični vodič* nastao je radi ostvarivanja međunarodnih ciljeva kroz unaprjeđenje znanja i vještina stručnjaka, pružatelja skrbi i ostalih dionika zaduženih za pružanje podrške djeci i mladima u procesu izlaska iz skrbi.

SADRŽAJ

1. UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ* 14

1. Zašto nam je potreban ovaj *Praktični vodič*? 14
2. Što je svrha ovog *Praktičnog vodiča*? 16
3. Kome je *Praktični vodič* namijenjen?? 17
4. Kojim se temama bavi ovaj *Praktični vodič*? 18
5. Kako koristiti *Praktični vodič* 19

2. DEFINICIJE 22

3. GLASOVI MLADIH:
ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ 26

4. TEMELJNA NAČELA 32

1. načelo: Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem 33
2. načelo: Postizanje visokog stupnja participacije 34
3. načelo: Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih 36
4. načelo: Potreba za međuresornim pristupom 37

5. PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN? 40

6. IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES 44

1. Kontinuum skrbi 44
2. Zajednička odgovornost tijekom procesa 46

7. RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI 50

Prepoznavanje izazova pred mladima u procesu izlaska iz skrbi 50

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi 53
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena 54
C. Davanje prednosti praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa 55
D. Jačanje otpornosti na izazove 56
E. Ispunjavanje kompleksnih potreba mladih osoba 59
F. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa 62

8. PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA 66

1. Uvod u planove izlaska 67
2. Proces planiranja izlaska 69
3. Međuresorna suradnja: važnost suradnje s ostalim stručnjacima i ustanovama kod izrade i provedbe planova izlaska 71

9. IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE 74

1. Uspostavljanje odnosa i upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi 75
2. Prikupljanje informacija 79
3. Stvaranje jasne slike potreba, ciljeva i težnji osobe u procesu izlaska iz skrbi: sad i u budućnosti 80
4. Određivanje izvora podrške za ispunjavanje individualnih potreba, želja i aspiracija mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi 83
5. Vršnjačko mentorstvo 85

10. IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI 92

Pokazatelji dobre prakse za participaciju 94

11. SADRŽAJ PLANA IZLASKA 96

1. Podsjetnik na važnost planiranja izlaska 96
2. Glavne teme u planu izlaska 100
   - A. Zdravlje i dobrobit 101
   - B. Osobni razvoj 103
   - C. Obitelj i prijatelji 104
   - D. Učenje i rad 106
   - E. Gdje želim živjeti 107
   - F. Praktične vještine 108
   - G. Novac 109
   - H. Prava i pravna pitanja 110
   - I. Redovne revizije planova izlaska 111

12. PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST 114

1. Osamostaljivanje 115
2. Kontinuirani odnosi 115
3. Kontinuirani pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi 117

13. ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA 120

1. Zagovarački rad na jačanju i promjeni zakona i politika 121
2. Prikupljanje podataka 121
3. Obaveza osiguravanja usluga i resursa 122
4. Osposobljavanje stručnog osoblja 123
5. Sustavno praćenje i evaluacija 123
6. Promicanje pozitivnih stavova 124
7. Zagovaranje pozitivnih promjena 124

PRILOZI

Prilog 1: Sažetak Smjernica UN-a za alternativnu skrb o djeci 126
Prilog 2 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta pisana jezikom prilagođenom djeci 131
Prilog 3: Članci Opće deklaracije o ljudskim pravima 130
Prilog 4: Modeli participacije 132
- I. Hartove ljestve participacije 132
- II. Shierovi putevi do participacije 135
- III. Model na pravima zasnovane dječje participacije prema Lauri Lundy 136

POGLAVLJE 1

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

1. ZAŠTO NAM JE POTREBAN OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Kad mladi smješteni u sustav alternativne skrbi dosegnu određenu dob, država više nema zakonsku obavezu da im osigurava smještaj, pa oni moraju napustiti taj oblik skrbi. Ta zakonska dobna granica varira od zemlje do zemlje. U praksi, izlazak iz skrbi je velika životna prekretnica koja podrazumijeva proces tranzicije uzdržavanog djeteta koje živi u izvanobiteljskom obliku skrbi i prima stručnu podršku u samostalan život.

Sve mlade osobe trebaju kontinuiranu pomoć za glatki prelazak u odrasli život. Svi dobri roditelji nastavljaju pružati ljubav i podršku svojoj djeci i nakon što napune 18 godina, što je najbolji vjetar u leđa koji mogu dobiti na početku samostalnog života. Ni za mlade u sustavu skrbi ne smijemo tražiti ništa manje od toga. (Mendes, 2009.)

Brojni dokazi, međutim, ukazuju na to da je problematika izlaska iz skrbi zanemarena i da joj se ne pridaje potrebna važnost, što dovodi do slabih socijalnih i razvojnih ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi.[4]

Nedavno istraživanje koje je organizacija SOS Children's Village International provela u 12 zemalja srednje Europe otkriva da je priprema za izlazak iz skrbi često ugrožena zbog "štetnih nedostataka"[5]. Ovo istraživanje ukazuje na probleme kao što su neadekvatno planiranje i podrška prije izlaska iz skrbi, nesrazmjerne poteškoće u nalaženju stambenog smještaja, mogućnosti školovanja i zaposlenja, nedostatna financijska pomoć te slaba socijalna i emocionalna podrška u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

Svaka osoba u procesu izlaska iz skrbi je jedinstvena; svaka ima drugačiji životni put i drugačije opcije, mogućnosti i izbore. Neke od njih možda će voditi vrlo uspješan život. No pogledamo li ih kao skupinu, mladi u procesu izlaska iz skrbi ubrajaju se među društvene skupine s najlošijim ishodima. Međunarodna istraživanja potvrđuju da su mladi u procesu izlaska iz skrbi jedna od najranjivijih društvenih skupina i da su u usporedbi sa svojim vršnjacima izrazito obespravljeni.

Mlade u procesu izlaska iz skrbi češće pogađaju pojave kao što su:

- viša stopa nezaposlenosti
- slabije stručne kvalifikacije i manja mogućnost nastavka školovanja ili stručnog osposobljavanja
- financijska i materijalna neimaština
- beskućništvo
- znatno viša stopa preuranjene smrti
- slabije mentalno i tjelesno zdravlje
- viša stopa trudnoće u tinejdžerskoj dobi
- veća vjerojatnost umiješanosti u kriminalne aktivnosti ili izloženosti kriminalnim aktivnostima

Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti stigmatizaciju i diskriminaciju te prolaziti kroz neuobičajeno učestala ili teška razdoblja nestabilnosti, straha i samoće. Mnogi se ovi problemi nastavljaju javljati bez obzira na to koliko je vremena proteklo od njihovog izlaska iz skrbi, a za neke mlade ovako teška situacija može potrajati cijeli život.

Preliminarno ispitivanje provedeno u pet zemalja sudionica ovog projekta – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj – također je istaknulo izazove i značajne nedostatke u procesu izlaska iz skrbi. Rezultati ovog ispitivanja bili su osobito važni za sadržaj *Praktičnog vodiča* i njima se detaljnije bavimo u nastavku teksta.

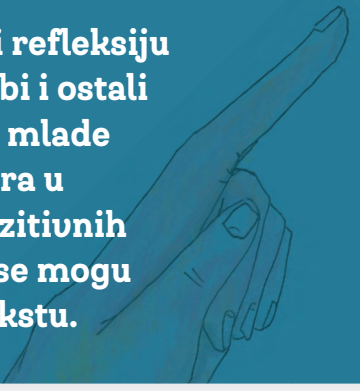
Očito je da bi sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi trebale zajednički raditi na tome da mladima u procesu izlaska iz skrbi osiguraju najkvalitetniju moguću podršku, koja na najbolji način odgovara na njihove individualne potrebe, želje i okolnosti. ***Praktični vodič* stoga uključuje ona područja podrške i savjete koji trebaju biti dostupni tijekom cjelokupnog procesa izlaska iz skrbi: kod priprema za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicije ili polusamostalnog življenja i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi, dok se mlada osoba navikava na samostalan život.**

2. ŠTO JE SVRHA OVOG *PRAKTIČNOG VODIČA*?

Ovaj *Praktični vodič* promiče poboljšanja u praksi koja bi trebala imati pozitivne rezultate za mlade tijekom i nakon procesa izlaska iz skrbi. Temelji se prvenstveno na realitetu nacionalnih i lokalnih situacija u kojima se izlazak iz skrbi odvija u ovom trenutku.

Ovaj pristup stoga polazi od pretpostavke da bar u prvo vrijeme neće doći do značajnih promjena u zakonodavstvu, politici, regulativi i raspoloživim ljudskim i materijalnim resursima. Nema nikakve sumnje da će trebati dosta vremena da se osiguraju pozitivni pomaci na bilo kojem od tih područja, iako se ne može poreći da je potreba za promjenama nužna i urgentna.

Zato je prvi cilj *Praktičnog vodiča* potaknuti refleksiju o tome što različiti stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali dionici mogu učiniti da poboljšaju ishode za mlade osobe u sklopu pravnog i regulatornog okvira u njihovoj zemlji. To uključuje razmatranje pozitivnih inicijativa, individualnih i zajedničkih, koje se mogu poduzimati ili pokrenuti u sadašnjem kontekstu.

U isto vrijeme, *Praktični vodič* donosi materijal koji može pridonijeti inicijativama za pokretanje poželjnih promjena u tom kontekstualnom okviru. Zato Vodič stavlja veliki naglasak na potrebu da se različiti uključeni akteri međusobno konzultiraju i surađuju – to, naravno, obuhvaća i mlade u sustavu skrbi ili s iskustvom skrbi. Učinkovit zagovarački rad koji bi trebao izrasti iz takvih napora bit će ključan činitelj u osiguravanju dubljih promjena potrebnih za značajno poboljšanje ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi na sustavnoj razini.

3. KOME JE *PRAKTIČNI VODIČ* NAMIJENJEN??

Ovaj *Praktični vodič* namijenjen je prvenstveno informiranju i osposobljavanju osoba koje su dužne podržavati i voditi mlade u procesu prelaska iz sustava skrbi u život odrasle, samostalne osobe. To se odnosi u prvom redu na osobe koji svakodnevno rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi, osobito na pružatelje skrbi i definirane osobne savjetnike. No isto se odnosi i na sve osobe u zdravstvenom i školskom sektoru, u službama za zapošljavanje i u pravosuđu. Praktično vodič također je relevantan za donositelje odluka i kreatore politika u svim navedenim resorima, kao i za zagovaratelje reformi.

Slično krilatici da "dijete podiže čitavo selo", jedno tijelo ne može samo ispuniti sve potrebe koje mlade osobe mogu imati niti im može samo pružati svu potrebnu podršku. Zato je važno primijeniti široku, holističku perspektivu na potrebe mladih osoba i na usluge koje te potrebe mogu ispuniti. Također je važno da ključna tijela zajedno planiraju i rade u duhu veće suradnje nego dosad, kako bi se osigurala dostupnost relevantne pomoći i usluga. Razumije se samo po sebi da bi pružatelji skrbi, socijalni radnici i ostali stručnjaci trebali imati sličan doživljaj kompleksnih potreba, bojazni i naravno, individualnih kvaliteta mladih u procesu izlaska iz skrbi, kao i uloga koje svaka od ovih profesija igra u pružanju podrške ovoj kategoriji mladih.

Dodajmo još i da bi ovaj *Praktični vodič* trebao poslužiti kreatorima politika, donositeljima odluka i zakonodavcima kao koristan izvor informacija i savjeta o potrebama djece i mladih u svim fazama procesa izlaska iz skrbi.

4. KOJIM SE TEMAMA BAVI OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Praktični vodič **prvo razmatra iskustva izlaska iz skrbi u pet zemalja sudionica na projektu, koja su u znatnoj mjeri odredila glavni sadržaj ovog dokumenta. U nastavku opisujemo temeljna načela koja moraju biti prisutna u svim aspektima pripreme za izlazak iz skrbi, tranzicije i podrške nakon izlaska. Nakon toga slijedi opis najboljih načina za osposobljavanje, podršku i vođenje mladih kroz te važne korake u njihovom životu: to je proces planiranja izlaska. Vodič zaključujemo poglavljem o zagovaračkim aktivnostima koje bi mogle pomoći da se postignu promjene koje jamče pozitivne ishode mladima u procesu izlaska iz skrbi.**

PRAKTIČNI VODIČ **PODIJELJEN JE NA TRINAEST POGLAVLJA:**

1. poglavlje: Uvod u *Praktični vodič*

2. poglavlje: Definicije

3. poglavlje: Glasovi mladih: iskustvo izlaska iz skrbi u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

4. poglavlje: Temeljna načela

5. poglavlje: Pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi: tko treba biti uključen

6. poglavlje: Izlazak iz skrbi kao kontinuirani proces

7. poglavlje: Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi

8. poglavlje: Planovi izlaska i proces planiranja

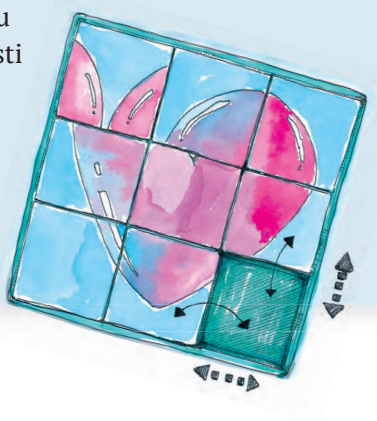
9. poglavlje: Izrada plana izlaska: zadaci za osobne savjetnike

10. poglavlje: Izrada plana izlaska: važnost potpunog i konstruktivnog sudjelovanja mladih u procesu izlaska iz skrbi u oblikovanju vlastite budućnosti

11. poglavlje: Sadržaj plana izlaska

12. poglavlje: Podrška nakon izlaska i samostalnost

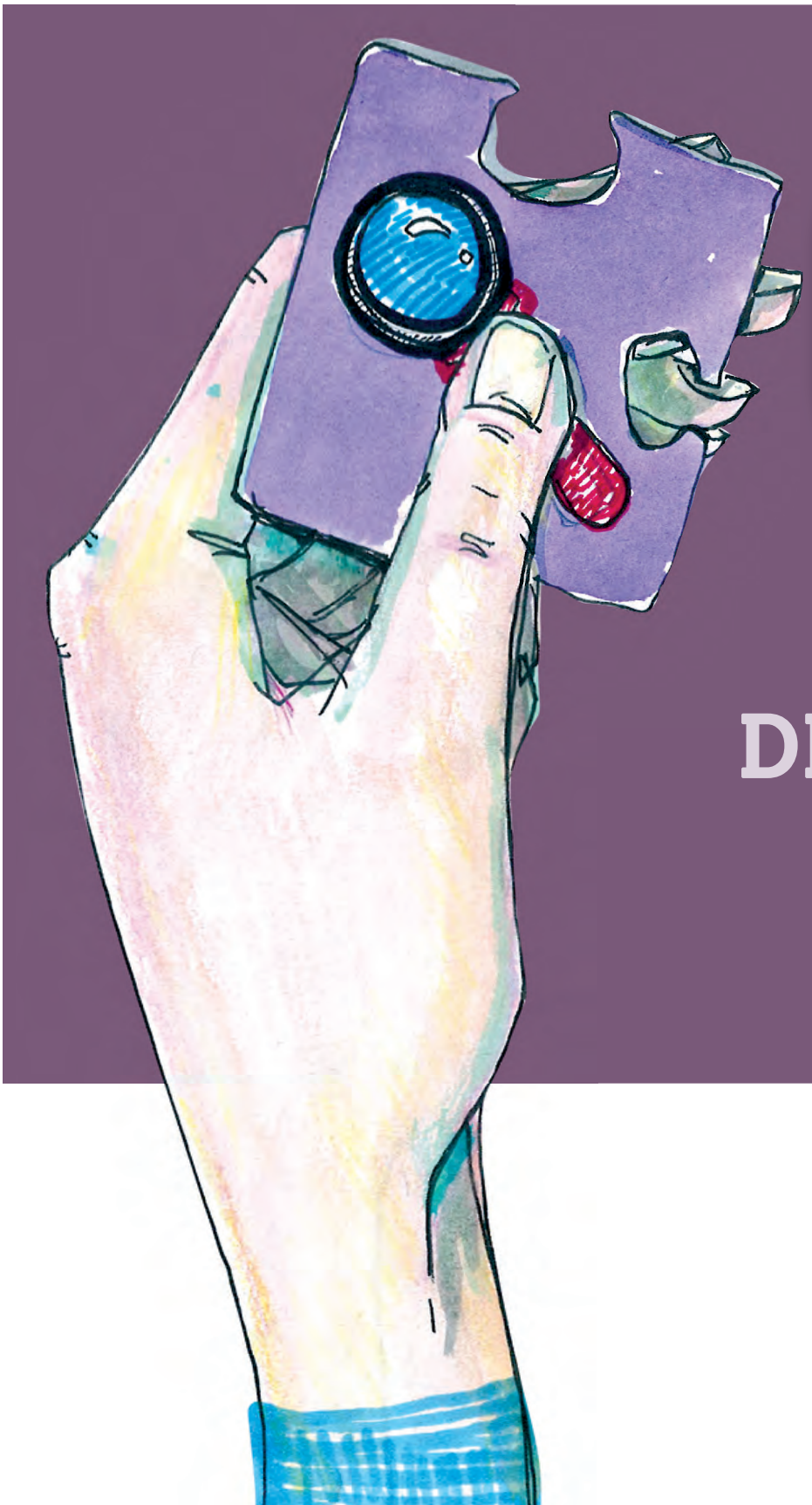
13. poglavlje: Zagovaranje promjena: daljnji rad na postizanju pozitivnih pomaka

5. KAKO KORISTITI *PRAKTIČNI VODIČ*

Praktični vodič osmišljen je tako da ispunjava dvije jasne funkcije:

1. **Referentni dokument za kontinuiranu podršku** osoblja koje radi s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Zamišljen je kao pristupačno pisan tekst s jasno definiranim poglavljima koja se bave brojnim aspektima izlaska iz skrbi i u kojima ćete brzo i lako naći konkretne pojmove kad trebate osvježiti svoje poznavanje glavne materije. Također služi kao dobar poticaj za diskusiju kad surađujete s pružateljima skrbi i osobljem iz drugih ustanova, jer im pomaže da razumiju neka područja o kojima treba voditi računa ako žele da se mladi uspješno osamostale
2. **Dio šireg programa edukacija i razvoja** za pripremu osoba koje rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi ili skrbe o njima. Osobe koje se služe ovim vodičem da mladima pomognu pri tranziciji iz sustava skrbi sigurno su završile i pripadajuću edukaciju. Ta edukacija se nadopunjava s Praktičnim vodičem i stavlja sadržaj vodiča u kontekst relevantan za konkretnu zemlju u kojoj se edukacija odvija. ***Praktični vodič* mora biti popraćen edukacijom koji je osmišljena upravo za ovaj projekt.** Edukaciju vode glavni treneri koji dobro poznaju *Praktični vodič* i njegove ciljeve. Edukacija koja prati ovaj *Praktični vodič* često se referira na njegov sadržaj i pruža prilike za razvijanje dodatnih alata koji su relevantni i prikladni za lokalnu situaciju.

POGLAVLJE 2

DEFINICIJE

DEFINICIJE

Terminologija vezana za alternativnu skrb može se drastično razlikovati od zemlje do zemlje. U nastavku donosimo pojmovnik termina koji se koriste u ovom *Praktičnom vodiču*, uz razumijevanje da ti termini i značenja ne moraju biti univerzalno prihvaćeni.

Dijete: the period following a young person's departure from a formal care setting and during which they should be in receipt of, or eligible for, ongoing guidance and support.

Formalna (alternativna) skrb: sva skrb koja se pruža u obiteljskom okruženju koju je odredilo nadležno tijelo upravne ili sudske vlasti, i sva skrb koja se pruža u institucionalnom okruženju, uključujući privatne ustanove, neovisno o tome je li to rezultat upravnih ili sudskih mjera (Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci, 2009.).

Izlazak iz skrbi: proces koji se pokreće kad dijete ili mlada osoba koja živi u sustavu formalne alternativne skrbi dosegne dobnu granicu nakon koje više nema zakonsko pravo ostati u toj vrsti smještaja. Izlazak iz skrbi uključuje pripremu za izlazak, proces prelaska u samostalan život (tranzicija i polusamostalno življenje) i razdoblje nakon izlaska.

Osobni savjetnik: osoba – u idealnom slučaju profesionalni socijalni radnik – koja ima glavnu i neposrednu odgovornost da mladoj osobi osigura uspješnu tranziciju iz sustava skrbi u stabilan samostalni život. Ovo može varirati od zemlje do zemlje.

Mlada osoba: UN definira mlade (mlade osobe) kao osobe u dobi između 15 i 24 godina (Opća skupština UN-a, 2001., 56. zasjedanje).

Mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi: osoba koja odlazi iz sustava formalne skrbi nakon što dosegne starosnu granicu u kojoj je to zakonom propisano.

Podrška nakon izlaska (after-care): razdoblje koje slijedi nakon izlaska mlade osobe iz sustava formalne skrbi i tijekom kojega mlada osoba treba imati pravo dobivati kontinuirano savjetovanje i podršku.

Pružatelji skrbi: osobe koje su odgovorne neposredno i svakodnevno skrbiti o mladoj osobi tijekom trajanja smještaja, kao što su udomitelji ili odgajatelji u domu.

Samostalni život: kad mlada osoba više ne živi u smještaju unutar sustava formalne alternativne skrbi.

Tranzicija: razdoblje ili proces promjene dok mlada osoba izlazi iz sustava formalne alternativne skrbi i postaje samostalna odrasla osoba. (Jedan primjer: u SOS Dječjim selima, termin "tranzicija" često se koristi za preseljenje iz SOS Dječjeg sela u Zajednicu mladih i iz Zajednice mladih u program polusamostalnog življenja prije potpunog osamostaljenja.)

POGLAVLJE 3

GLASOVI MLADIH:

ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

GLASOVI MLADIH: ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

Sadržaj ovog Praktičnog vodiča dobrim se dijelom naslanja na opsežno preliminarno ispitivanje provedeno u svih pet zemalja sudionica na ovom projektu: u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj.

Ispitivanje je obuhvatilo 68 razgovora koje su s mladima u procesu izlaska iz skrbi vodili njihovi vršnjaci. Nakon konzultacije s članovima nacionalnih stručnih grupa mladih u svakoj zemlji, dogovorena su tri glavna pitanja koja su se koristila u svim razgovorima:

- **Što je dobro funkcioniralo u procesu izlaska iz skrbi?**
- **Koje bi stvari trebale ostati nepromijenjene u procesu izlaska iz skrbi, a koje bi trebalo promijeniti?**
- **Koje bi vještine, znanja i iskustva trebali posjedovati ljudi koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi?**

U sklopu preliminarnog ispitivanja provedeno je i mapiranje nacionalnog sustava izlaska iz skrbi te upitnik. Na tome su radili članovi nacionalnog koordinacijskog odbora koji se u sastojao od ključnih stručnih dionika u svakoj zemlji. Cilj upitnika bio je steći uvid u glavne izazove s kojima se susreću mladi u procesu izlaska iz skrbi i dobiti preporuke za promjenu.

Rezultati ispitivanja otkrivaju da mladi u procesu izlaska iz skrbi pri napuštanju smještaja prolaze kroz širok raspon emocija: sreća i iščekivanje slobode i samostalnosti miješaju se s osjećajima usamljenosti, tjeskobe, a ponekad i straha. Mladi u procesu izlaska iz skrbi zabrinuti su zbog svoje sigurnosti, neadekvatne razine podrške, nezadovoljavajućeg načina na koji se podrška nudi, nedostatka dostupnih usluga i nedostatnog sudjelovanja u odlučivanju. Oni smatraju da osobe koje su im dužne pružati podršku tijekom procesa izlaska iz skrbi ne ispunjavaju njihove potrebe i želje u dovoljnoj mjeri.

Rezultati jasno ukazuju na potrebu da se poboljšaju svi aspekti procesa izlaska iz skrbi i podrške koju djeca i mladi primaju dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, dok se osamostaljuju i dok nastavljaju slijediti taj put u razdoblju nakon izlaska.

Tabela u nastavku teksta sadrži sažetak glavnih rezultata preliminarnog ispitivanja.

Tabela rezultata preliminarnih ispitivanja u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

TEMA	REZULTATI
Dobivena skrb	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da su povjerenje, poštovanje i osjećaj da dobivaju istinsku skrb najvažniji aspekti odnosa između njih i osoba koje im pružaju podršku – pri čemu je naročito važna povezanost s osobnim savjetnicima. Naglasili su koliko je važno da se svaki oblik podrške pruži na brižan način. Isto tako žele mogućnost emocionalnog povezivanja s ljudima kojima su povjereni na brigu i koji donose odluke koje će utjecati na njihov život.
Participacija	Mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o tome koliko im je važno da u potpunosti i istinski sudjeluju u donošenju odluka koje se tiču njihovog života. Oni žele mogućnost da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i isplaniraju način na koji žele ostvariti promjene u svom životu. Mladi u procesu izlaska iz skrbi ne žele da im se drže govori – oni žele sugovornika koji ih doista sluša i koji s njima vodi istinski dijalog.
Individualnost	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da žele da se uvaži da su svi različiti i da imaju različite potrebe, okolnosti i želje. Žele podršku prilagođenu njihovoj specifičnoj situaciji i težnjama.

Starosna granica za izlazak iz skrbi	Rezultati ispitivanja naglašavaju da izlazak iz skrbi ne bi trebao ovisiti o dobi, nego bi trebao voditi računa i o drugim čimbenicima, kao što su stupanj zrelosti, sposobnosti, okolnosti i želje. To znači da dob u kojoj su u različitim zemljama zakonski dužni izaći iz skrbi nije uvijek u skladu s individualnim potrebama, okolnostima i željama mladih u procesu izlaska iz skrbi.
Priprema i podrška za tranziciju i razdoblje nakon izlaska iz skrbi	Neki mladi u procesu izlaska iz skrbi preporučuju da proces pripreme treba početi prvog dana kad dijete uđe u sustav skrbi, dok drugi predlažu da počne najkasnije godinu-dvije prije dosezanja starosne granice nakon koje im se prekida smještaj. Osim toga, smatraju da bi razdoblje podrške nakon izlaska iz skrbi trebalo ovisiti o individualnim potrebama. To nameće zaključak da bi razdoblje takve podrške trebalo biti znatno dugotrajnije nego što je sad.
Razdoblje tranzicije	U nizu zemalja sudionica, mladi u procesu izlaska iz skrbi dobili su mogućnost da žive u "tranzicijskom" smještaju (na primjer, u "kući za mlade"). Većina mladih s takvim iskustvom kaže da im je ono omogućilo da se osamostale postupno i da se bolje pripreme. Neki su smatrali da restrikcije poput obaveznog vremena do kojeg se moraju vratiti kući nije bilo u skladu s njihovim statusom mladih odraslih osoba koje se nastoje osamostaliti.
Dosljednost procesa izlaska iz skrbi	Rezultati pokazuju da proces izlaska iz skrbi nije dosljedan, nego varira unutar iste zemlje, kao i od zemlje do zemlje. To znači da mladi u procesu izlaska iz skrbi nisu dobivali istu skrb i podršku, niti su imali isti pristup pravima i olakšicama.
Samostalni život	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da im je vrlo važno dobiti priliku da razvijaju praktične vještine koje će im trebati za samostalni život. Na primjer, žele naučiti kuhati i pospremati, raspolagati novcem i brinuti se za vlastito zdravlje. Žele savjete o dobivanju naknada i olakšica, pomoć za preseljenje u prikladan smještaj, kao i informacije o mogućnostima školovanja i nalaženju zaposlenja.

Održavanje odnosa	Ističe se važnost održavanja odnosa između djece i njihovih obitelji dok su u sustavi skrbi. Neke mlade osobe i stručnjaci naglašavaju potrebu za sudjelovanjem obitelji u procesu izlaska iz skrbi. Isto tako, mladi u procesu izlaska iz skrbi žele ostati u kontaktu sa svojim pružateljima skrbi, to jest, s udomiteljima i odgajateljima iz doma, i sačuvati prijatelje koje su stekli tijekom boravka u smještaju.
Međuresorni pristup	Mladi u procesu izlaska iz skrbi trebaju pristup širokom rasponu različitih vrsta podrške i temeljnih usluga koje im se mogu pružiti kroz međuresornu mrežu stručnjaka. Vidljiva je potreba da se poboljša međuresorna suradnja između zdravstvenog i školskog sektora, stambenog sektora, službi za zapošljavanje, pravosuđa i ostalih važnih profesija.
Poticajno okruženje	Stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali trebaju poticajno okruženje u kojem mogu obavljati svoje dužnosti. U tom smislu, prepoznaje se potreba za poboljšanjem zakonodavnog okvira, politika, propisa, standarda kvalitete i smjernica. Jednako tako je potrebno uvesti kvalitetnije procese prikupljanja i analize podataka, što će dovesti do točnijeg i učinkovitijeg planiranja.
Stručno osposobljavanje	Istraživanje je ustanovilo da postoji potreba za mnogo većim ulaganjem u vještine, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi koji imaju odgovornost pružati podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.
Promicanje pozitivnih promjena	Izražena je bojazan zbog stigmatizacije i diskriminacije djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi, te potreba da se zagovaračke aktivnosti više pozabave tim problemom.

Uvid u navedene rezultate odigrao je presudnu ulogu u oblikovanju sadržaja i izradi ovog *Praktičnog vodiča*, namijenjenog poboljšavanju iskustva mladih u procesu izlaska iz skrbi u svim zemljama sudionicama na projektu.

Tijekom preliminarnog ispitivanja, mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o svojim idejama i iskustvima: njihova razmišljanja ćete u ovom *Praktičnom vodiču* pronaći pod naslovom "Iz preliminarnog ispitivanja". Dodatne povratne informacije iz preliminarnog ispitivanja kroz cijeli se dokument javljaju u oblačićima raznih boja.

POGLAVLJE 4

TEMELJNA NAČELA

TEMELJNA NAČELA

Filozofija i pristup koji se provlači kroz ovaj *Praktični vodič* počivaju na četiri temeljna načela. Ta načela su strukturirana u sklopu sveobuhvatnog pristupa usmjerenog na dijete i mladu osobu koji prepoznaje mlade u procesu izlaska iz skrbi kao međusobno različite i autonomne nositelje prava.

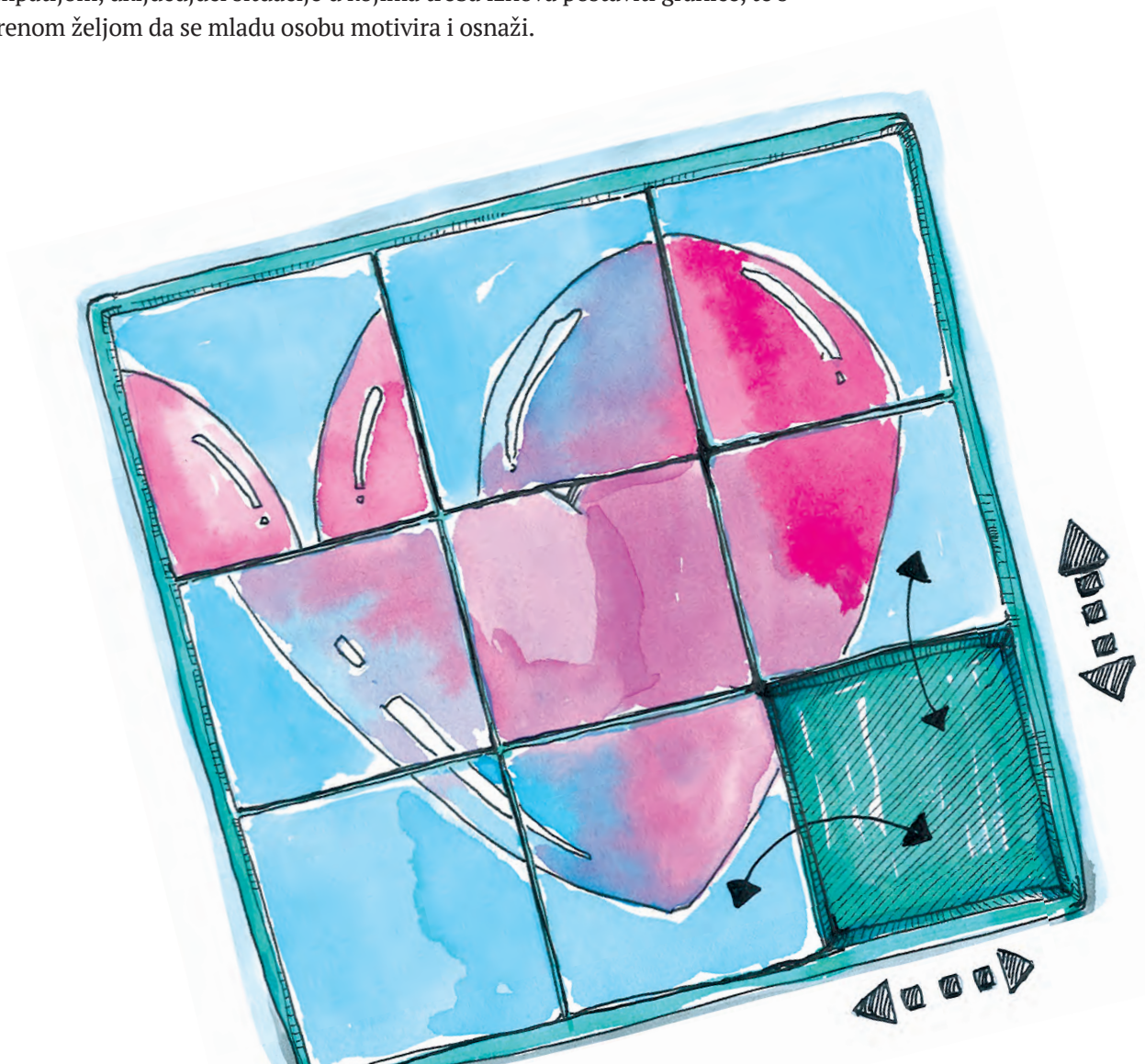
Pristup izlasku iz skrbi usmjeren na dijete i mladu osobu stavlja mlade u procesu izlaska iz skrbi u središte svih procesa pružanja skrbi i osigurava da nositelji dužnosti na svim razinama ispunjavaju svoju obavezu da poštuju, štite i ostvaruju ta prava. Ovaj pristup prepoznaje važnost toga da stručnjaci istinski uspostave komunikaciju s djecom i mladima s kojima i za koje rade i uključuju ih u sve prakse i procese odlučivanja koji neposredno utječu na njihov životni put, od ulaska u skrb do osamostaljenja. I na kraju, ovaj pristup jača sposobnost djece i mladih da traže i ostvaruju svoja prava i da se zalažu za priznavanje tih prava. (Vidi također brošure Osiguranje dječjih prava[6], Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Upoznaj svoja prava![7] i priloge 1, 2 i 3.)

Ovo poglavlje na jednom mjestu okuplja ova četiri međusobno isprepletena načela, opisuje kojom su logikom nastala i kakve implikacije imaju za praksu. Ova načela čine "niti" koje se provlače kroz dokument i na njih se eksplicitno ili implicitno pozivamo na različitim mjestima u Praktičnom vodiču kad je to naročito relevantno za konkretna pitanja koja razmatramo. No isto tako o njima treba stalno voditi računa u odnosu na sve teme i sve faze procesa izlaska iz skrbi.

1. NAČELO:
Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem

Ovaj *Praktični vodič* sustavno zauzima stav da način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pružaju smjernice i podrška nije ništa manje važan od sadržaja koji im se pruža. Mladi s iskustvom skrbi stavljaju veliki naglasak na potrebu da osjete da im se pruža briga, da ih se vrednuje i poštuje (vidi "Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi" u 7. poglavlju).

Takav pristup, zasnovan na izgradnji odnosa, prepoznaje da osmišljavanje i provedba pripreme za izlazak iz skrbi ne može biti birokratska radnja, nego proces koje zahtijeva međusobno povjerenje i poštovanje između stručnjaka i relevantne mlade osobe. Isto tako, podršku nakon izlaska iz skrbi treba pružati s empatijom, uključujući situacije u kojima treba iznova postaviti granice, te s iskrenom željom da se mladu osobu motivira i osnaži.

2. NAČELO:
Postizanje visokog stupnja participacije

Konvencija o pravima djeteta (engl. CRC), koja se odnosi na sve osobe mlađe od 18 godina, propisuje obavezu da se od djece traži mišljenje o svemu što ih se tiče, te da se to mišljenje uvaži (članak 12.) Konvencija također definira pravo djeteta da dobije "odgovarajuće usmjeravanje i vođenje" u korištenju prava priznatih Konvencijom, uzimajući u obzir "razvojne sposobnosti" djeteta (članak 5.).

Iz ovoga slijedi da mišljenja mladih koji se pripremaju za izlazak iz skrbi i njihova aktivna uloga u procesu očito moraju biti presudni element u oblikovanju individualnog plana za tranziciju i podrške nakon izlaska iz skrbi. *Praktični vodič* kroz čitav dokument naglašava važnost participacije, u skladu s rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Participaciju" u 10. poglavlju).

Sudjelovanje djece u odlučivanju ima brojne implikacije.

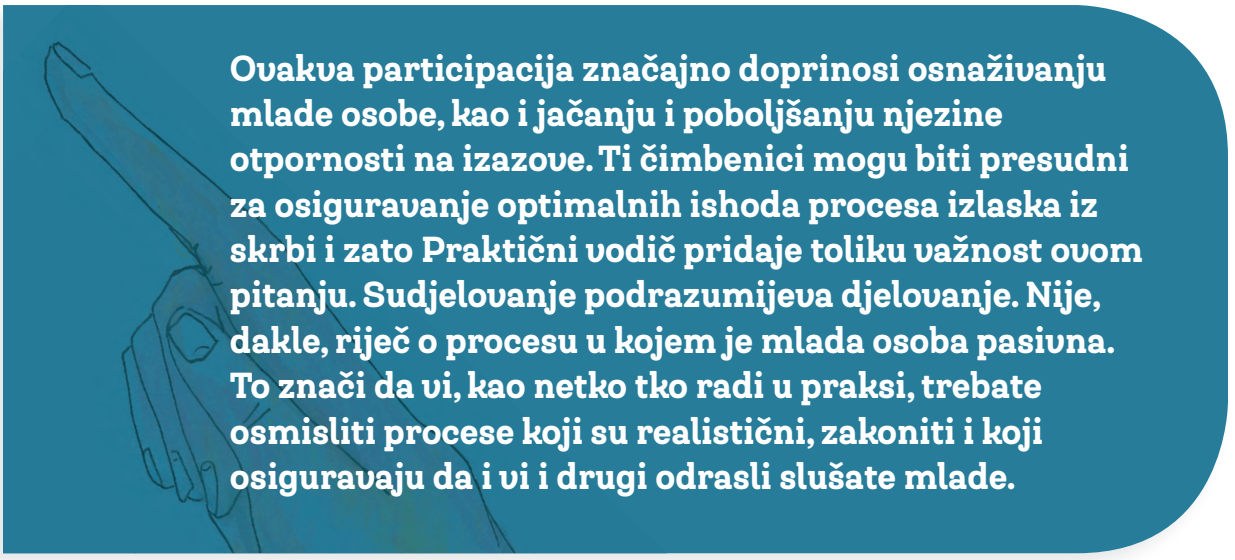
Prva implikacija je da se djeci – individualno i kao skupini – moraju ponuditi sve relevantne informacije o njihovim trenutnim i budućim opcijama ili da ih ona moraju biti u stanju zatražiti i dobiti, jer je to jedini način da djeca formiraju informirano mišljenje – drugim riječima, jedino tako njihova participacija doista imao smisla. (I uostalom, pristup takvim informacijama također je pravo definirano Konvencijom).

Drugo, te informacije moraju biti realistične u smislu njihovih izgleda, mogućnosti i podrške koja im se uistinu može staviti na raspolaganje i djeci se moraju prenijeti na lako razumljiv način.

Treće, mišljenje djeteta/mlade osobe mora se zatražiti na način i u kontekstu koji mu/joj omogućuje da to mišljenje slobodno izrazi. Dijete/mlada osoba ne smije se pri izražavanju svog mišljenja osjećati kao da je pod pritiskom ili sputano/a.

Četvrto, dijete/mlada osoba od početka mora znati da možda neće biti moguće u potpunosti postupati u skladu s njegovim/njezinim zahtjevima i željama. Dijete/mlada osoba također mora imati potpunu informaciju o razlozima za donošenje kasnijih odluka, bez obzira na to jesu li ili nisu u skladu s izraženim željama djeteta/mlade osobe. To bez obzira na ishod postavlja temelj za izradu plana koji mlada osoba razumije i čijem nastanku doprinosi.

Drugim riječima, pravilno postupanje u skladu s načelom "participacije" ne može se jednostavno svesti na "konzultaciju". Ono mora osigurati znatno dublje sudjelovanje mlade osobe – a to zahtijeva od relevantnih stručnjaka da se ozbiljno založe za takav pristup i osiguraju ga.

Ovakva participacija značajno doprinosi osnaživanju mlade osobe, kao i jačanju i poboljšanju njezine otpornosti na izazove. Ti čimbenici mogu biti presudni za osiguravanje optimalnih ishoda procesa izlaska iz skrbi i zato Praktični vodič pridaje toliku važnost ovom pitanju. Sudjelovanje podrazumijeva djelovanje. Nije, dakle, riječ o procesu u kojem je mlada osoba pasivna. To znači da vi, kao netko tko radi u praksi, trebate osmisliti procese koji su realistični, zakoniti i koji osiguravaju da i vi i drugi odrasli slušate mlade.

Na kraju nije ništa manje važno istaknuti da su mladi koji su na ovaj način sudjelovali u procesu odlučivanja u osobito dobrom položaju da svojom perspektivom doprinesu poboljšavanju usluga i podrške općenito, a isto vrijedi i za mjere koje mogu još više potaknuti istinsku participaciju drugih mladih osoba koje će u budućnosti izlaziti iz skrbi.

3. NAČELO:
Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih

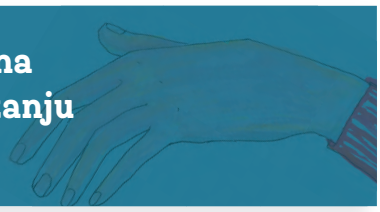
Podrazumijeva se i da čitav niz ljudskih prava koja uživaju djeca i mladi također mora utjecati na postupanje s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Ovaj *Praktični vodič* u svim aspektima temelji svoj pristup na postojanju i ostvarenju tih prava, čime se nadovezuje na rezultate preliminarnog ispitivanja (vidi "Zagovaranje promjena" u 13. poglavlju).

Pravo na participaciju (vidi ranije spomenuto 2. načelo) blisko je povezano s klauzulom da odluke treba donositi "u najboljem interesu djeteta" (CRC, članak 3.1.). To je veza koja djeluje u dva smjera. S jedne strane, mišljenja i želje djece moraju imati važnu ulogu u određivanju mjera koje su u djetetovu najboljem interesu. S druge strane, to znači da će odluke koje se donose katkad biti u djelomičnoj ili potpunoj koliziji s djetetovim mišljenjima i željama, i to baš zato što drugi čimbenici ukazuju na to da postupanje u skladu s djetetovim mišljenjima i željama ne bi bilo u njegovu najboljem interesu. Nije lako postići tako delikatnu ravnotežu, što opet podcrtava koliko je važno s djetetom podijeliti i prodiskutirati sve relevantne informacije i potencijalne opcije u kontekstu transparentnosti i podrške, kao što je definirano u ranije spomenutom 2. načelu.

Naravno, raspon prava koje treba uzeti u obzir – ne samo dječjih prava, nego i onih koja se odnose na sva ljudska bića – veoma je širok. Među pravima koja su najrelevantnija za mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi općenito su prava pristupa temeljnim uslugama – kao što su zdravstvena zaštita i obrazovanje (CRC, članci 24. i 28.), socijalna zaštita (CRC, članak 26.) i primjeren životni standard, osobito u pogledu prehrane, odjeće i stanovanja (CRC, članak 27.). Jednako veliku pozornost zahtijeva pravo na zaštitu od svih oblika izrabljivanja (CRC, članci 32. - 36.), s obzirom na potencijalnu ranjivost mladih u procesu izlaska iz skrbi. Mladi s invaliditetom imaju pravo na primitak posebne pomoći koja "jača njihovo oslanjanje na vlastite snage" i "olakšavaju njihovo djelatno sudjelovanje u zajednici" (CRC, članak 23.).

U mnogim državnim i lokalnim kontekstima važno je posvetiti osobitu pozornost poštovanju kulture mlade osobe, kao i posebnih prava vezanih za kulturni identitet (CRC, članak 30.) i zaštitu mladih od diskriminacije (CRC, članak 2.).

Može se reći da *Praktični vodič* ima holistički, na pravima zasnovan pristup organiziranju i pružanju podrške za izlazak iz skrbi.

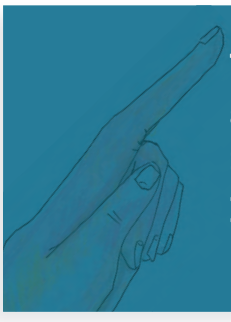

4. NAČELO:
Potreba za međuresornim pristupom

S obzirom na širinu problematike i holistički, na pravima zasnovan pristup potreban za njezino rješavanje (kako je definirano u 3. načelu), potreban je visoki stupanj međuresornog angažmana i koordinacije. Ne smije se ni u kojim okolnostima dopustiti da samo osobni savjetnik ima odgovornost za poduzimanje postupaka u svim tim sferama, bilo u politici ili u praksi. Ovo se naglašava i u rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Međuresorni pristup" u 8. poglavlju).

Sustav i raspodjela resursa variraju od zemlje do zemlje, kao i stupanj oslanjanja na nevladine aktere, no jasno je da mora postojati neka vrsta mehanizma koja osigurava i olakšava nužni doprinos svih odgovarajućih ustanova i tijela iz različitih sektora koji bi trebali biti uključeni u proces.

Jedna od važnih uloga osobnog savjetnika u ovome bit će da inicira suradnju i da potencijalno koordinira prateće aktivnosti za relevantnu mladu osobu. Nije, međutim, osobito preporučljivo ili učinkovito da osobni savjetnik za svaku mladu osobu u svojoj skrbi počinje od nule. Iz toga slijedi da odgovorne osobe u ustanovama i tijelima trebaju biti u potpunosti upoznate s ulogom koja se od njih s pravom može očekivati u ovom kontekstu, te da državno tijelo nadležno za izvanobiteljsku skrb treba predvidjeti i uspostaviti mehanizam za koordinaciju takvih aktivnosti.

Važnost predviđanja intervencija i oblika pomoći koji se mogu dobiti od raznih specijaliziranih tijela – koja na primjereno postupanje obvezuju i propisi o ljudskim pravima – vidljiva je u mnogim dijelovima ovog *Praktičnog vodiča*.

POGLAVLJE 5

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI:

TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

Osobni savjetnik: bilo bi idealno da je to profesionalni socijalni radnik zadužen za osiguravanje uspješne tranzicije mlade osobe iz skrbi u stabilan, samostalni život. Možda u ovom trenutku takva osoba ne postoji u sustavu zaštite i skrbi o djeci u baš svakoj zemlji. U takvim slučajevima, treba predvidjeti formalno ili neformalno dodjeljivanje takve odgovornosti nekoj drugoj osobi.

U idealnom slučaju, osobni savjetnik će izgraditi odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi dok je ona još u sustavu i pratit će je kroz cijeli proces izlaska iz skrbi sve do osamostaljenja, a po potrebi i nakon toga. Ako nije moguće postići takav kontinuitet, u najmanju ruku treba predvidjeti dulje razdoblje u kojem se odvija proces "primopredaje" između osobnog savjetnika koji pruža podršku mladoj osobi tijekom pripreme za izlazak iz skrbi i osobe koja će pružati podršku nakon izlaska iz skrbi.

Kvaliteta odnosa koji osobni savjetnik izgradi s mladom osobom jednako je važna kao i sama podrška. Osobni savjetnik s jedne strane gradi prijateljstvo i radi neposredno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi, a s druge inicira i koordinira intervencije i usluge koje pružaju drugi (i pojedinci i ustanove) i koje treba planirati i pružati vodeći računa o individualnim potrebama i situaciji svake osobe u procesu izlaska iz skrbi. Osobni savjetnik je zato središnja figura u smislu podrške koja se pruža, ali ne može se očekivati da će on sam osiguravati sve aspekte te podrške. Ovom temom ćemo se detaljnije pozabaviti kasnije u *Praktičnom vodiču*.

Pružatelji skrbi: primjera radi, udomiteljska obitelj ili odgajatelji u domu, dakle osobe koje neposredno odgovaraju za mladu osobu tijekom trajanja smještaja, ne samo da trebaju odigrati odlučujuću ulogu u pripremanju mladih za izlazak iz skrbi, nego im u onoj mjeri u kojoj je to moguće trebaju ostati na raspolaganju i nakon izlaska iz skrbi.

Time pomažu da se sačuva važna poveznica između života u sustavu skrbi i samostalnog života – što znači da osobe u procesu izlaska iz skrbi ne trebaju jednostavno podvući crtu ispod njihovog iskustva skrbi nego mogu očuvati vezu s pružateljima skrbi u koje imaju povjerenja. To može biti iznimno važno za unutarnji mir mlade osobe koja se otisnula na putovanje prema osamostaljenju.

Specijalističke usluge: Vjerojatno će vam trebati i kontinuirana i jednokratna specijalistička podrška i pomoć državnih tijela i nedržavnih ustanova i udruga. Relevantni sektori obuhvaćaju sve socijalne službe, kao i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, pravosuđe i kulturne organizacije. O koordiniranoj međuresornoj ulozi različitih profesija više ćemo govoriti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Mladi s iskustvom skrbi: Vršnjačko mentorstvo može uvelike doprinijeti uspješnom procesu izlaska iz skrbi. Odabrani volonteri mentori s relativno uspješnim iskustvom izlaska iz skrbi možda će lakše graditi odnose povjerenja s osobom u procesu izlaska iz skrbi, a njihovo iskustvo im omogućava da na pitanja i izražene bojazni odgovaraju na način koji dopunjuje stručnu podršku. Osobni savjetnici za osobe koje su izašle iz skrbi trebali bi se međusobno konzultirati oko toga koje bi osobe s iskustvom skrbi mogli pozvati da odigraju takvu ulogu. Primjenom vršnjačkog mentorstva detaljnije ćemo se baviti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Obitelj: Kad god je to moguće, u proces izlaska iz skrbi treba uključiti članove obitelji, osim ako mlada osoba odbija takav pristup. Lako je moguće da će i sami članovi obitelji trebati savjetovanje i podršku za igranje konstruktivne uloge, naročito ako je kontakt između njih i mlade osobe bio sporadičan i/ili ako su odnosi bili zategnuti tijekom boravka mlade osobe u skrbi.

Važno je poticati i omogućavati sudjelovanje članova obitelji, ali ne smijete ništa forsirati: možda će trebati dosta vremena da se izgradi temelj za njihovo pozitivno sudjelovanje.

Ostale važne osobe: Treba pitati mladu osobu ima li prijatelje ili druge osobe od povjerenja koje bi željela na neki način uključiti u proces svog izlaska iz skrbi.

POGLAVLJE 6

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

Svi čitatelji ovog vodiča zaduženi za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi igraju ulogu u procesu koji bi trebao osigurati najbolje moguće iskustvo izlaska iz skrbi. Ovo poglavlje objašnjava zašto taj proces "izlaska iz skrbi" predstavlja mnogo više od trenutka fizičkog izlaska mlade osobe iz smještaja, te kako bi taj proces trebalo osmišljavati i provoditi.

1. KONTINUUM SKRBI

"Izlazak iz skrbi" sastoji se od niza **međusobno povezanih faza**.

- Prva faza je priprema za izlazak iz skrbi dok je mlada osoba **još u smještaju**.
- Druga faza pada na **zadnji dan stalne skrbi** u tom smještaju, a time istovremeno prvi dan "iskoraka u novi život". Ova faza može se planirati kao razdoblje tranzicije koje uključuje, primjera radi, polusamostalno življenje, a ne odmah potpunu samostalnost.
- Treća faza je pružanje podrške na onim razinama i u onim oblicima koji su u skladu s individualnim potrebama mlade osobe tijekom razdoblja **"nakon izlaska iz skrbi"**, a u idealnom slučaju onoliko dugo koliko je mladoj osobi potrebno za prilagodbu.

I doista, bit napora da se poboljšaju podrška i ishodi za mlade osobe koje započinju novi život nakon skrbi sastoji se u tome da osobe koje rade s njima uvaže i prepoznaju da je "izlazak iz skrbi" proces, a ne jednokratni događaj.

“Prvo, na osamostaljivanje treba gledati kao na proces u kojem se vidi kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se samo automatski spotakne i padne.”

Također treba imati na umu sljedeće:

- U sustavima gdje je moguća određena **fleksibilnost oko trenutka izlaska iz skrbi**, mladima treba pomoći da odaberu vrijeme koje bi bilo najprikladnije za njihov izlazak iz skrbi.
- **Mladi trebaju dugo razdoblje pripreme**, pa se s pravom zagovara da se o tom procesu počne razgovarati što ranije, čim mlada osoba uđe u sustav skrbi. No istovremeno treba uvažiti da to nije uvijek izvedivo i/ili poželjno i da bi u pojedinim slučajevima bilo bolje da se otvaranje te teme odgodi.
- **Pažljivo i pravovremeno planiranje izlaska iz skrbi je važno** zato da se resursi mogu zatražiti u pravom trenutku, a mjere poduzimati u odgovor na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe. Isto vrijedi za određivanje odgovornosti i uspostavljanje suradnje s ostalim važnim ustanovama.

2. ZAJEDNIČKA ODGOVORNOST TIJEKOM PROCESA

Odlazak mlade osobe iz smještaja u alternativnoj skrbi ne smije biti trenutak kad se sve odgovornosti jednostavno prebacuju s jedne grupe stručnjaka na drugu. Proces izlaska iz skrbi zahtijeva da čitav niz osoba provodi koordinirane aktivnosti koje tvore kontinuum podrške prije, tijekom i nakon napuštanja skrbi.

Jedan od načina da se omogući nesmetano odvijanje procesa izlaska iz skrbi – i da tranzicija mlade osobe iz skrbi u samostalan život prođe što je moguće glatkije – jest da se **s drugim akterima radi na stvaranju poveznice između smještaja u sustavu skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi**.

Kao što se vidi iz grafikona koji slijedi, mora postojati koordinacija i uzajamno ovisna uloga između onih koji pružaju skrb i podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi dok su mladi još u smještaju – i/ili dok žive u tranzicijskom smještaju ako postoji takva opcija – i onih koji će tu dužnost preuzeti nakon njihovog izlaska iz skrbi.

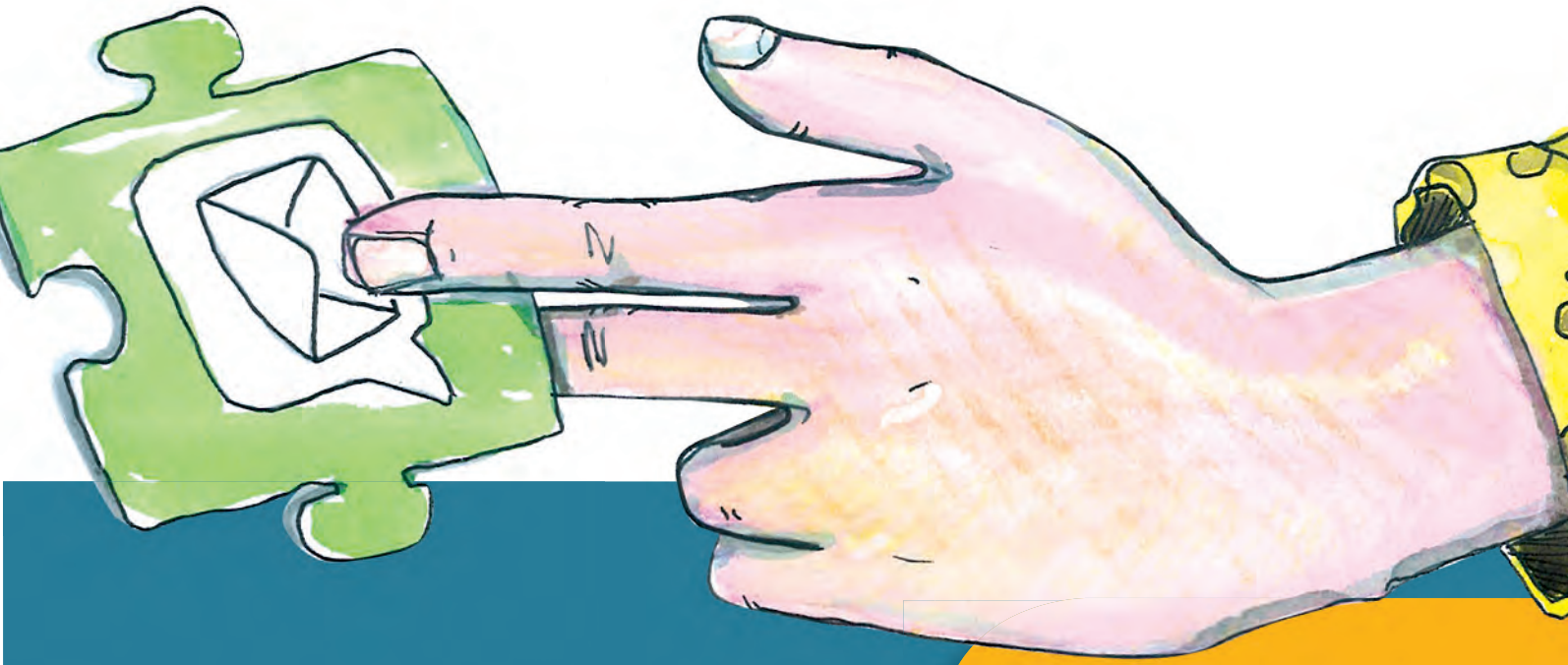
Za ostvarenje ovog cilja možda će biti potrebna revizija trenutnih uloga i odgovornosti različitih stručnjaka i ostalih osoba u vašoj zemlji koje su uključene u proces prije i nakon odlaska mlade osobe iz smještaja, kao i **odlična koordinacija** između njih.

Ponovo naglašavamo da je omogućavanje mladima da prođu kroz **postupnu tranziciju**, primajući podršku na dulji rok, suština dobre prakse. Na primjer, važno je imati na umu sljedeće o mladoj osobi koja odlazi iz rezidencijalne skrbi:

“Oni odlaze iz relativno kontroliranog i strukturiranog okoliša. Moraju se naučiti nositi s novim odgovornostima i većom slobodom. Možda nisu sami birali kad će izaći iz institucionalnog smještaja. Zato to može biti vrijeme previranja, prilagodbe i gubitka.” McGhee i ostali (2014.).[8]

POGLAVLJE 7

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Ovo poglavlja razmatra neke kompleksne potrebe i glavne izazove s kojima će se mladi u procesu izlaska iz skrbi možda morati suočavati i o kojima biste zato morali voditi računa dok pripremate i pratite njihov prelazak iz skrbi u samostalan život. Dobar dio poglavlja bavi se poteškoćama koje pogađaju mnoge mlade pri izlasku iz skrbi. Znamo, međutim, da su neki mladi u procesu izlaska iz skrbi uspjeli razviti vrlo konstruktivne vještine i sposobnosti zahvaljujući pozitivnim poticajima koje su dobivali prije ili tijekom njihovog boravka u skrbi i oni su se u stanju radovati izlasku iz skrbi i odrasloj dobi sa samopouzdanjem, pozitivno i kompetentno. Zato je iznimno važno da osobni savjetnici vode računa o specifičnim individualnim potrebama mladih u procesu izlaska iz skrbi i da svoju podršku prilagode tim potrebama.

PREPOZNAVANJE IZAZOVA PRED MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Dok pružate podršku mladima koji prolaze kroz proces izlaska iz skrbi, važno je imati u vidu kompleksnu prirodu odrastanja i osamostaljivanja. Mladi koji su boravili u sustavu skrbi imaju velike izglede da se zbog svojih iskustava u djetinjstvu susretnu s nekim dodatnim komplikacijama. To može značajno utjecati na način na koji mlada osoba sudjeluje u procesu izlaska iz skrbi, a može utjecati i na njihovu sposobnost da se nose sa samostalnim življenjem. Ovo poglavlje obrađuje teme na koje treba posebno obratiti pažnju:

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena
C. Važnost prakse zasnovane na izgradnji odnosa
D. Jačanje otpornosti na izazove
F. Ispunjavanje kompleksnih potreba
G. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa

Točka djelovanja

Uzmite u obzir da:

- Razvojna faza adolescencije može biti zbunjujuće i proturječno razdoblje za sve mlade osobe
- Mlade osobe trebaju prilike za "isprobavanje" novih iskustava i promišljanje vlastitog odrastanja
- Nastojte pronaći pravu ravnotežu između toga da otklonite bojazni mlade osobe, povučete granice i postavite izazove
- Shvatite i pomognite svojim kolegama i ostalim partnerima da shvate da "instant odrastanje" ne postoji i da se svaka mlada osoba razvija vlastitim tempom

"I... iskreno, ti odgajatelji su najviše utjecali na mene, jer iako sam otišla, još razgovaram s njima i oni me i dalje podržavaju, ohrabruju i oni su bili... Zbog njih se osjećam kao da sam, unatoč svim problemima i svemu što mi se dogodilo, nekome konačno bitna i to me motivira da idem dalje, da radim sve što moram raditi i govoriti..."

"Oni moraju shvatiti da smo mi ljudi. Moraju nas bolje razumjeti. Moraju razgovarati s nama."

“Bit je u tome da stručnjaci za skrb moraju u svoj rad uložiti srce, moraju odraditi više od svojih osam radnih sati kad je to potrebno. Na primjer, ako neko dijete ima problem, trebaju ostati da ga saslušaju, čak i ako im je smjena završila. Znam da je njima to posao, ali oni rade s našim životima.”

“‘Čuti’ i ‘slušati’ nikako nisu jedno te isto; kad razgovaraš, želiš nekoga tko te sluša jer mu je stalo do tebe, a ne zato što mora sve napisati u formular koji će zatim svi pročitati.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi

- znaju da nemaju istu emocionalnu i praktičnu mrežu podrške kao djeca koja su ostala u svojim obiteljima i premda prepoznaju profesionalne granice
- voljeli bi sa svojim osobnim savjetnicima imati odnos sličan podržavajućem roditeljskom odnosu
- aktivno traže mogućnost emocionalnog povezivanja s osobama kojima su povjereni na skrb i koji donose odluke o njihovim životima
- žele kontinuitet, naročito s osobama s kojima su izgradili blizak odnos prije i tijekom procesa izlaska iz skrbi
- ne žele da im se govori s visine – žele nekoga tko će slušati što imaju reći i tko s njima ulazi u istinski dijalog
- pridaju važnost tajnosti podataka – žele znati da mogu imati povjerenja u osobu kojoj otkrivaju svoje osjećaje i ideje

A. RAZUMIJEVANJE EMOCIONALNE DINAMIKE IZLASKA IZ SKRBI

Kao što smo ranije napomenuli, ovaj Praktični vodič sustavno zauzima stav da je način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruža podrška i usmjeravanje jednako važan kao i kvaliteta pružene podrške i usmjeravanja.

To od vas zahtijeva da razmotrite kako ćete primijeniti praksu zasnovanu na izgradnji odnosa koja omogućuje:

- da se mlada osoba kontinuirano osjeća vrednovano i zbrinuto
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi između osobnog savjetnika, ostalih stručnjaka i mlade osobe
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi među stručnjacima koji zajedno rade na podršci osobe u procesu izlaska iz skrbi

Točka djelovanja

Da biste bolje razumjeli i osjetili emocionalnu dinamiku napuštanja doma na putu prema osamostaljenju i odrastanju, odvojite nešto vremena da razmislite o svojim stavovima i odgovorima o sljedećemu:

- U kojoj ste dobi “otišli od kuće”?
- Kako je to prošlo i kako ste se osjećali?
- Što je pomoglo?
- Što vas je opterećivalo?
- Jeste li imali izbora?
- Mislite li da ste bili spremni?
- Po čemu se to putovanje razlikuje za mlade u procesu izlaska iz skrbi u usporedbi sa općom populacijom?

Ovo ćete možda htjeti napraviti u suradnji s kolegama iz vlastite ili druge ustanove.

B. OČUVANJE STABILNOSTI U RAZDOBLJU PROMJENA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju važnost zadržavanja kontakta s pružateljima skrbi – npr., s udomiteljima i odgajateljima – nakon prestanka smještaja. Jednako je važno očuvanje odnosa s članovima obitelji, imajući pritom u vidu želje mlade osobe i pod uvjetom da su ti odnosi u njihovu najboljem interesu. Isto tako, mladi žele sačuvati prijateljstva koja su izgradili prije i tijekom boravka u skrbi te ujedno žele imati priliku za stjecanje novih prijatelja nakon izlaska iz skrbi. Prijatelji i drugi vršnjaci mogu predstavljati važan mehanizam podrške za neke mlade osobe nakon izlaska iz skrbi.

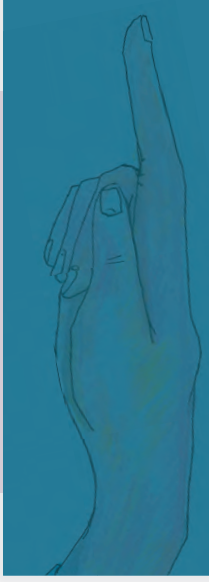
Djeca i mladi u skrbi prije svega traže – i kao i sva druga djeca, imaju pravo na – stabilnost, podršku i sigurnost. Izlazak iz skrbi za sobom povlači neke velike promjene, pa postoji veliki rizik da mladi neće osjećati da tijekom tog procesa sve to i dobivaju. Zato je pri planiranju izlaska važno raditi na stvaranju uvjeta i spoznaja koje će mladoj osobi pomoći da doživi **"stabilnost" kroz kontinuitet.**

Ni ovom prilikom ne možemo dovoljno naglasiti važnost razvijanja i podržavanja:

- socijalnih mreža
- stalnog angažmana koji omogućuje mladima da održavaju, i tamo gdje je to moguće, jačaju već postojeće veze i odnose s obiteljima, prijateljima i drugim važnim osobama (uključujući veze s mjestima u kojima su živjeli)
- održavanja pozitivnih odnosa s pružateljima skrbi/djelatnicima/vršnjacima iz njihovog smještaja

Ovi odnosi, koji često nastaju u razdobljima velikog stresa i tjeskobe – pri dolasku djece i mladih u smještaj ili dok se pripremaju za izlazak iz smještaja – često ne samo da pružaju mladoj osobi oslonac dok ulaze u novo i izazovima ispunjeno razdoblje u životu[9], nego čine i dragocjenu podlogu za daljnji razvoj nakon što se situacija stabilizira.

Obiteljski odnosi također se često podcjenjuju ili se ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir ili nisu uklopljeni u planove izlaska, što mlade osobe izlaže riziku proživljavanja ranije traume i odbacivanja, pa bi oni za sve vas koji radite s mladima u procesu izlaska iz skrbi i podržavate njihov razvoj i provedbu planova izlaska trebali biti jedan od ključnih elemenata u radu[10].

Dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, mladi često preispituju svoje odnose s obitelji i katkad se nađu u nedoumici jer ne znaju je li to pravi trenutak da počnu razmišljati o ponovnom uspostavljanju veza s njima. Za neke mlade to može biti realna i pozitivna opcija, dok kod drugih može iznova probuditi bolne osjećaje iz njihovog ranog djetinjstva zbog pretrpljene traume i odbacivanja. Važno je da osobe odgovorne za njihovu skrb budu svjesne svih tih mogućnosti i da ovo područje označe kao ključno u procesu potpomaganja njihovog razvoja i provedbe planova izlaska.

C. DAVANJE PREDNOSTI PRAKSI ZASNOVANOJ NA IZGRADNJI ODNOSA

Kao osobni savjetnik ili netko drugi odgovoran za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi, svakako trebate dati prednost praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa utemeljenog na:

- razumijevanju
- empatiji
- poštovanju
- ustrajnosti

Taj cilj možete postići na sljedeće načine:

- odnosite se prema mladima s poštovanjem, ozbiljno shvaćajte njihova mišljenja i bojazni, radite na ostvarenju njihovih nada i snova tempom koji njima odgovara
- imajte razumijevanja i prihvatite frustraciju i bol uzrokovanu njihovim ranijim traumatičnim i teškim iskustvima
- pomozite mladima da sačuvaju pozitivne odnose i veze s ranijim pružateljima skrbi i stručnjacima tijekom boravka u skrbi i nakon njega
- ohrabrujte pružatelje skrbi i mlade da ostanu u kontaktu, na primjer kroz redovne dolaske na ručak, sudjelovanje u socijalnim prigodama i proslavama, posredujte da im pomognete u tome kad je potrebno
- zalažite se za vrijeme i/ili resurse za osoblje koji mogu olakšati takve kontakte
- smanjite fluktuacije radne snage i zalažite se za to da se djelatnici koji rade s djetetom ili mladom osobom ne mijenjaju

- pružajte usluge utemeljene na individualnim potrebama, a ne na propisanoj dobi
- making sure services are based on individual need rather than age defined
- advocating for staff time and / or resources to undertake this essential work

D. JAČANJE OTPORNOSTI NA IZAZOVE

Otpornost je sposobnost pojedinca da se uspješno suoči i nosi s teškim ili opasnim situacijama.

Stupanj do kojeg djeca i mladi razvijaju otpornost varira od slučaja do slučaja. Jasno je da životno iskustvo utječe na izgradnju otpornosti, ali sposobnosti povezane s otpornošću mogu se osnažiti u svakoj dobi. Ovo poglavlje razmatra zašto razvoj otpornosti mora biti ključni cilj za sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi i kako se otpornost može njegovati.

Zašto je otpornost važna

Svima nam treba otpornost da bismo se mogli suočavati s preprekama i izazovima koji nam se ispriječe na životnom putu. Otpornost nam pomaže:

- da prevladamo životne nedaće
- da se oporavimo od nedaća
- da nastavimo koračati u bolju budućnost

Izgradnja otpornosti naročito je važna za mlade u skrbi, kao i za mlade u procesu izlaska iz skrbi, zato što oni:

- često proživljavaju osobito bolna i teška iskustva i situacije s kojima se moraju naučiti nositi
- napuštaju mjesta u kojima su odrasli ranije od većine vršnjaka
- nerijetko imaju slabiju obiteljsku podršku od ostalih mladih
- trpe diskriminaciju i stigmatizaciju zbog toga što se nalaze u sustavu skrbi

Načini da se slaba otpornost pojača

Otpornost se do određene mjere može podučavati i naučiti.

Otpornost je kompleksna interakcija između djetetova vanjskog i unutarnjeg svijeta. Podrška djeci i mladima s iskustvom skrbi osigurava najbolje moguće ishode ako se podjednako usredotočimo na jačanje vanjske i unutarnje otpornosti. Što pod time podrazumijevamo?

Vanjski čimbenici

Vanjski čimbenici slabe otpornosti potencijalno su brojni i raznoliki. Mogu uključivati:

- siromaštvo, zanemarivanje i zlostavljanje
- iznenadno izdvajanje iz obitelji
- višestruke promjene smještaja
- neredovito školovanje zbog čestih selidba
- promjene osoblja/pružatelja skrbi
- posljedice neriješene traume iz djetinjstva

Premda ih je teško poništiti, često je moguće do određene mjere ublažiti njihove dugoročne posljedice. Izgradnja odnosa povjerenja koji mladoj osobi pomaže da progovori o razlozima zbog kojih je došla u skrb i o njezinom iskustvu skrbi te da svoja iskustva bolje razumije u mnogim će slučajevima uvelike doprinijeti jačanju njihove otpornosti.

Bilo bi dobro da djelatnici koji nisu prošli specifičnu obuku iz prikladnog postupanja u situacijama kad se kod djece i mladih manifestiraju uznemirenost, ljutnja i osjećaj odbačenosti zatraže pomoć specijaliziranih kolega.

Unutarnji uzroci

Unutarnje uzroke slabe otpornosti obično je lakše modificirati. Djeca i mladi koji su imali teško djetinjstvo često gaje negativne stavove o sebi, svojim sposobnostima i budućnosti, čime podrivaju svoju potencijalnu otpornost.

Za rješavanje takvih problema, oni među vama koji rade s djecom i mladima u skrbi trebaju tijekom njihova smještaja i procesa izlaska iz skrbi posvetiti posebnu pozornost analizi i konstruktivnom propitivanju takvih negativnih stavova. **Nastojte poticati i jačati osjećaje mlade osobe o vlastitoj vrijednosti tako da ona postupno može razviti veću vjeru u svoju sposobnost da kontrolira vlastiti život.** Također je važno pomoći djeci i mladima da izgrade čvrste veze s drugima kako bi u teškim trenucima mogli crpiti snagu iz tih veza.

Ostale aktivnosti koje mladima pomažu da se suoče sa svojom slabom otpornošću i ojačaju je treba poduzimati kao dio njihovog svakodnevnog života. Na primjer, bilo bi korisno mladima omogućiti da dobiju i prihvate više odgovornosti za različite aspekte svog života, uključujući:

- odijevanje
- razonodu
- vrijeme odlaska na spavanje
- trošenje novca
- veću spremnost na rizike
- rješavanje vlastitih problema u stupnju koji se postupno sve više povećava

Osobe u procesu izlaska iz skrbi također će imati koristi od toga da im se nešto prije izlaska iz skrbi ublaže neke restrikcije koje su obično prisutne u njihovom obliku smještaja – naročito ako su u institucionalnoj skrbi. Tamo gdje je to nužno i primjereno, veća fleksibilnost oko aspekata kao što su kontakti s drugima i uporaba društvenih mreža odražavat će i rastuću zrelost mladih u procesu izlaska iz skrbi i pripremati ih za predstojeću realnost veće slobode.

Točka djelovanja

Razmislite o sljedećem:

- kako možete podržati *individualne* razvojne potrebe mladih u sustavu skrbi – u sklopu podržavajućeg i *odgojnog* konteksta kakav drugi mladi obično imaju u vlastitim obiteljima – i osigurati da u najvećoj mogućoj mjeri dobiju jednaku mogućnost za razvijanje:
  - autonomije
  - odlučivanja
  - načina da poduzimaju promišljene rizike
  - prikladne razine odgovornosti
  - zdravih načina za nošenje s teškim situacijama
- kako ćete stvoriti situacije učenja u kojima mladi mogu razviti znanja, vještine i samopouzdanje primjereno njihovoj dobi?
- koja to pitanja postavlja pred stručne timove i kakvu će podršku trebati da mogu provoditi ovakvu praksu?

E. ISPUNJAVANJE KOMPLEKSNIH POTREBA MLADIH OSOBA

Važno je da vodite računa o individualnim obilježjima mladih s kojima radite i da prepoznate proturječne poruke koje im se mogu slati i koje oni mogu slati drugima. Na primjer, nije neobično da mladi razviju takozvani mentalitet preživljavanja[11] i da izraze želju za što ranijim napuštanjem skrbi kako bi otresli stigmu socijalnog rada i sustava skrbi[12].

Stein[13] identificira tri kategorije, ili tri "identiteta" koja mladi mogu formirati pri prijelazu iz skrbi u samostalan život:

1. mladi koji uspješno **idu dalje**
2. mladi **koji preživljavaju**
3. mladi **koji se muče da stanu na noge**

Donje slike ilustriraju različite aspekte ta tri identiteta (prilagođeno prema Steinu, 2012.).

MLADI KOJI IDU DALJE

- stabilnost i kontinuitet
- dulje su bili u smještaju
- privrženost
- proradili su obiteljske odnose
- uspjeh u školi
- planirana i postupna tranzicija
- dostupna kontinuirana podrška
- otpornost
- mreže odnosa i podrške
- razvijanje identiteta koji se ne naslanja samo na iskustvo skrbi

MLADI KOJI PREŽIVLJAVAJU

- doživjeli su veću nestabilnost i potrese
- ranije su izašli iz skrbi
- nedostatne/nepostojeće kvalifikacije
- neuspjeh u udomiteljskoj skrbi ili nagli izlaz iz dječjeg doma
- problemi u osobnim i profesionalnim odnosima
- nestabilnost po izlasku iz skrbi, uklj. beskućništvo, nezaposlenost
- mentalitet preživljavanja – 'žilavi' su
- proturječna slika o samima sebi

MLADI KOJI SE MUČE

- najranjiviji su
- najštetnija obiteljska iskustva prije ulaska u sustav skrbi
- neriješene traume iz djetinjstva
- višestruka seljenja iz smještaja u smještaj
- ranije izlaze iz skrbi nakon neuspjeha u smještaju
- teški obiteljski odnosi
- usamljeni, izolirani – slabije mentalno zdravlje
- kompleksne potrebe – beskućništvo i nezaposlenost

Stein, 2012

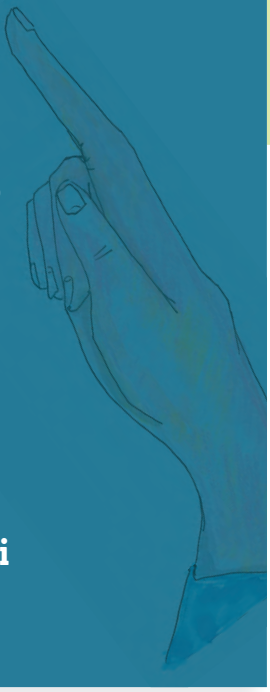
Skupina koja **ide dalje** vjerojatno je doživjela manje preokreta i nestabilnosti tijekom boravka u smještaju, dobila je bar neki osjećaj psihološkog pomirenja s obitelji koji im je omogućio da se pomaknu s mrtve točke i vjerojatno je u cjelini imala više uspjeha u školi.

Mladi koji preživljavaju obično izlaze iz skrbi naglo, u ranijoj dobi od prve skupine. Slabiji uspjeh u školi, često mijenjanje adrese i neredoviti, slabo plaćeni poslovi neki su od izazova s kojima se mlade osobe iz ove skupine često susreću[14]. Dio mladih iz ove skupine teško prihvaća pomoć kod planiranja i organiziranja izlaska iz skrbi. Mogu je odbiti u potpunosti ili biti nedosljedni u svojim željama i potrebama ili pružati otpor na neki drugi način.

Skupina **mladih koji se muče da stanu na noge** možda je u najtežem položaju i najviše pogođena nestabilnošću i lošijim ishodima nakon izlaska iz skrbi. To je često posljedica neriješenih trauma iz djetinjstva ili destruktivnih obiteljskih odnosa. Mladi iz ove skupine češće postaju beskućnici i imaju narušeno mentalno zdravlje.

Nadalje, emocionalni razvoj određenog broja mladih koji su doživjeli traumu u ranom djetinjstvu može zapeti u stadiju koji se ne podudara s njihovom kronološkom dobi[15]. Tako osamnaestogodišnjak može manifestirati ponašanje koje biste inače očekivali od djeteta u dobi od 12 do 14 godina. Mladi se često boje budućnosti ili osjećaju ljutnju jer izlazak doživljavaju kao još jedno odbacivanje, što može izaći na površinu u načinu na koji se ponašaju i komuniciraju s drugim ljudima.

Valja ipak naglasiti da ovi identiteti ili kategorije nisu "fiksni", pa mladi mogu fluktuirati između njih ovisno o promjenama u unutarnjim (osobnim) ili vanjskim (socijalnim) čimbenicima. Napomenimo i to da mnogi mladi u procesu izlaska iz skrbi uspijevaju prevladati ranu traumu i teška iskustva iz djetinjstva te ostvariti pozitivne ishode. Mladima u procesu izlaska iz skrbi treba omogućiti da svoj put nastave s visokim aspiracijama i zato je presudno važno da im pomognemo izgraditi otpornost i vjeru u sebe. Ipak, dodatne barijere i prepreke s kojima se susreću obično zahtijevaju i dodatnu, kontinuiranu praktičnu i emocionalnu podršku.

Kao stručnjaci zaduženi za rad s djecom u skrbi i/ili mladima u procesu izlaska iz skrbi, možda ste već upućeni u rad s mladima koji manifestiraju ovakva ponašanja, pa imate iskustva u nalaženju rješenja za uspješan rad s tom kategorijom mladih. Stručnjaci se moraju znati nositi sa zahtjevnim ponašanjima i ne **smiju si dozvoliti da zbog njih odustanu.**

Točka djelovanja

Na kraju planiranja izlaska s mladom osobom možete reći nešto kao:

- "Danas nam baš ne ide pa ćemo sad stati i dogovoriti neki drugi termin za nastavak razgovora."

ILI

- "Vratit ću se sutra/sljedeći tjedan da vidim mogu li smisliti neki drugi način da ti pomognem. Ti isto možeš razmisliti o tome što bi ti moglo pomoći."

Jasno je da ne postoji samo jedan pristup koji odgovara svakoj mladoj osobi i svakom stručnjaku, ali imajte na umu glavno načelo: pokažite mladoj osobi da je razumijete i da prihvaćate njezine osjećaje i frustracije.

Točka djelovanja

Razmislite o Steinovim kategorijama i o tome kako se one odnose na mladu osobu s kojom radite.

F. PRIMJENJIVANJE FLEKSIBILNOG PRISTUPA

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

Za većinu mladih osoba putovanje prema odrasloj dobi i samostalnosti uključuje povremene stranputice, greške u koracima i prepreke koje treba prevladati. Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti dodatno opterećenje u vidu stigme boravka u socijalnoj skrbi, slabih mreža podrške i nedostatka materijalnih resursa i socijalnog kapitala.

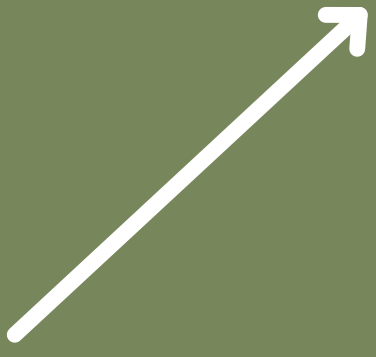
Zato je važno sljedeće:

- ne očekivati da putovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prati unaprijed određeni birokratski plan: **životi i planovi rijetko se drže uredne, linearne putanje**
- imati na umu da je put prema “uspjehu” - što god to značilo svakoj pojedinoj osobi – rijetko pravocrtan ili lišen prepreka i stranputica
- shvatiti da podrška i usluge koje se nude svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi moraju biti **prilagođene njihovim trenutnim okolnostima i potrebama**

Donji slikovni prikaz podsjeća nas da je i naš put prema “odrasloj dobi” i “uspjehu” rijetko kad pravocrtan – obično se usput susrećemo s preprekama i neuspjesima. Podsjetnik je to da linearni birokratski procesi i postupci moraju voditi računa o ljudskoj dimenziji.

Putovanja prema međuzavisnosti i odraslosti rijetko imaju pravocrtnu putanju...

USPJEH ... ?

Ovako ga zamišljamo

Podrška ispunjava potrebe mladih ako je fleksibilna i prilagodljiva...

USPJEH ... !

Stvarna slika

POGLAVLJE 8

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Ovo poglavlje opisuje kako se služiti metodom planiranja životnog puta za planiranje procesa izlaska iz skrbi za mlade osobe. Osim toga, poglavlje donosi neke ideje i koncepte koje možete razmatrati i promišljati dok izrađujete plan izlaska s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Metoda planiranja životnog puta primijenjena na izlazak iz skrbi predstavlja pokretanje i provedbu procesa koji obuhvaća sva pitanja i aktivnosti potrebne za odgovaranje na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe pri planiranju i podržavanju različitih faza njezinog izlaska iz skrbi – pripreme za izlazak, tranzicije ili polusamostalnog življenja te osamostaljenja nakon izlaska iz skrbi.

Primjena metode planiranja životnog puta na proces izlaska iz skrbi pomoći će vam da:

- osigurate da mlada osoba tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi ima iskustvo **jednog kontinuiranog putovanja** – planovi skrbi prerastaju u planove izlaska
- izgradite pravi partnerski odnos sa svakom mladom osobom, tako da su **njezin glas, želje i stavovi** imaju središnju ulogu u planiranju njihove budućnosti
- **surađujete s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi**, da imate u vidu sva ključna pitanja koja su važna za nju dok zajedno pripremate plan izlaska za prijelaz iz skrbi u samostalan život

Prije no što nastavimo, prisjetimo se prvo na što ovaj *Praktični vodič* stavlja naglasak:

- **proces izlaska iz skrbi treba biti prilagođen specifičnim okolnostima, obilježjima, potrebama i željama** svake mlade osobe, da se ona može osjećati pripremljeno za izlazak i da može mirno ući u taj proces
- u sustavima koji dopuštaju određena fleksibilnost oko tempiranja prestanka smještaja, **mladim osobama treba pomoći da odaberu najprikladniji trenutak za izlazak iz skrbi**

- treba predvidjeti dulje trajanje individualiziranog i potencijalno vremenski fleksibilnog planiranja, provedbe procesa izlaska iz skrbi i podrške nakon izlaska iz skrbi, **uz potpuno i istinsko sudjelovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi**

1. UVOD U PLANOVE IZLASKA

"Priprema za izlazak iz skrbi treba biti dio usvojenih 'Nacionalnih smjernica za institucionalnu skrb' koje vrijede za sve geografske upravne jedinice u zemlji, uključujući klauzulu da priprema za izlazak treba započeti prvog dana dolaska djeteta u alternativnu skrb."

"Izrada planova izlaska iz skrbi za sve osobe u procesu izlaska iz skrbi mora biti propisana zakonom."

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

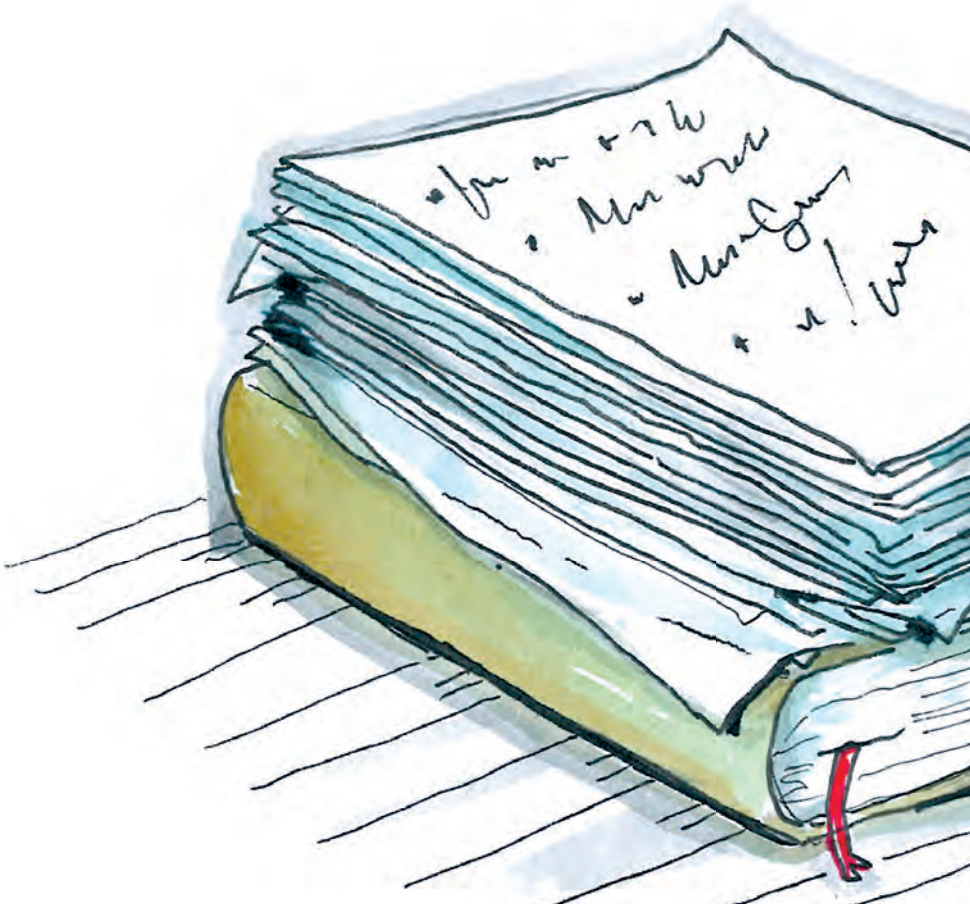
Plan izlaska

- **je plan za određivanje, planiranje i praćenje** provedbe svih potrebnih aktivnosti i pružanja resursa za podršku prijelaza mlade osobe iz skrbi u život izvan sustava skrbi. Iznimno je važno da plan izlaska uzme u obzir sve individualne okolnosti mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao i sve njezine jake strane, potrebe, ciljeve i ambicije. Plan izlaska mora biti individualiziran i prilagođen svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi.
- **definira specifične aktivnosti koje treba poduzimati** radi ispunjavanja procijenjenih potreba mladih osoba u procesu izlaska iz skrbi koje odgovaraju na njihove okolnosti, potrebe, ciljeve i ambicije, radi precizne raspodjele odgovornosti i radi definiranja "idealnog" vremenskog rasporeda. Plan treba trajati onoliko koliko je potrebno nakon fizičkog odlaska mlade osobe iz skrbi i treba sadržavati privremene ciljeve koji se mogu prilagođavati novonastalim poteškoćama ili promijenjenim okolnostima, što vrijedi i za plan izlaska u cjelini.
- **treba izraditi u kolaboraciji s osobom u procesu izlaska iz skrbi.** Plan treba imati holističko viđenje potreba, želja i okolnosti mlade osobe, zbog čega zahtijeva sudjelovanje i podršku čitavog niza službi i pojedinaca – uključujući pružatelje skrbi – kad je to potrebno.

Plan izlaska mora se izraditi kao dokument u pismenom koji slijedi ove kriterije:

- osigurati da **nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i potrebnih vještina** za postizanje uspjeha, uključiti aktivnosti koje treba poduzeti da ih se pripremi za izlazak iz skrbi, za eventualno razdoblje polusamostalnosti, kao i za razdoblje nakon izlaska iz skrbi
- određivanje najprikladnije podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse kojima se odgovara na **utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi
- odlučiti **kad i kako treba pružati usluge**, uključujući datum od kojeg počinje pružanje podrške/usluge
- **imenovati osobe odgovorne** za pružanje/facilitiranje podrške i usluga
- precizirati način na koji će se provoditi **redovno praćenje i revizija** ciljeva i aktivnosti utvrđenih planom izlaska, kako će se provoditi potrebne promjene i tko će ih provoditi

Detaljnije informacije o predloženim temama koje treba uključiti u plan izlaska donosimo u 11. poglavlju ovog *Praktičnog vodiča*.

2. PROCES PLANIRANJA IZLASKA

Planiranje izlaska ima smisla ako se definira kao:

- **proces planiranja i pripreme** za tranziciju u samostalnost i odraslu dob koji se temelji na privrženim odnosima i svakodnevnim prilikama za razvoj vještina i sposobnosti, kao i za izgradnju samopouzdanja
- **proces koji prati stvarne potrebe** i koji se temelji na kvalitetama i sposobnostima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- **dinamični proces podložan promjenama**, a ne puka birokratska vježba ispunjavanja formulara

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Kad treba započeti s procesom planiranja izlaska?

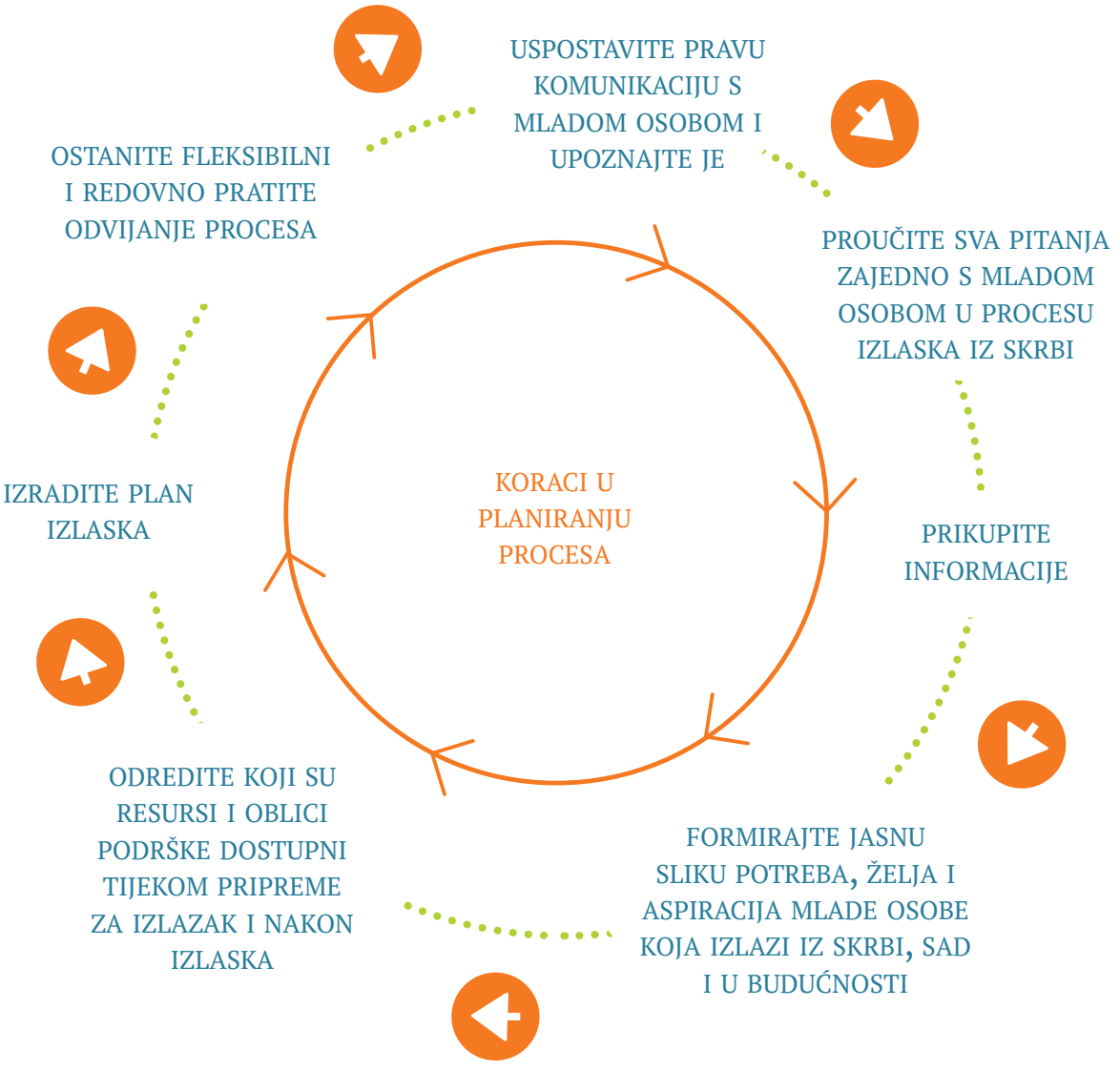
Priprema plana izlaska i proces osamostaljenja **treba početi već tijekom trajanja smještaja u skrbi** – znatno prije planiranog datuma odlaska. Proces se treba nastaviti odvijati onoliko nesmetano koliko je to moguće sve do trenutka odlaska i nakon njega, uz pružanje prikladne podrške i nakon izlaska iz skrbi, koliko je potrebno.

Važno je da rad na izradi plana izlaska teče **tempom koji odgovara svakoj pojedinoj mladoj osobi**, imajući u vidu njihovu dob i stupanj kognitivnog razvoja. Pri izradi plana mladima u procesu izlaska iz skrbi obavezno treba reći koje odluke mogu donositi oni, a koje odluke donose drugi akteri. Mladi moraju imati jasnu sliku o tome što je za njih realistično.

Od kojih se elemenata sastoji proces planiranja izlaska?

U nastavku donosimo grafički prikaz koraka u procesu planiranja:

3. MEĐURESORNA SURADNJA: VAŽNOST SURADNJE S OSTALIM STRUČNJACIMA I USTANOVAMA KOD IZRADE I PROVEDBE PLANOVA IZLASKA

Zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade. Planovi izlaska trebaju **jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba i želja mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.**

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, fakulteti, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. **Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.**

Presudno je važno da do **upućivanja na timove/stručnjake s kojima treba surađivati nakon izlaska iz skrbi dođe znatno prije samog izlaska**, što ostavlja dovoljno vremena za pripremu i izgradnju pozitivnih odnosa. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijativu da se utvrdi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle preuzeti sličnu ulogu.

POGLAVLJE 9

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

U ovom poglavlju, pozivamo one među vama koji imaju glavnu odgovornost za pripremu procesa planiranja izlaska zajedno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi da razmotre niz "zadataka". Ti "zadaci" osmišljeni su da obogate i nadopune pristup koji mladoj osobi pomaže da izradi svoj plan izlaska, a trebali bi nadahnuti i usmjeravati način na koji ćete ih podržavati sve do završetka procesa. "Zadaci" vam trebaju pomoći da njegujete i demonstrirate iskren, brižan odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Molimo, međutim, da imate na umu da se u ovom poglavlju ne navode svi mogući "zadaci", pa zato na njih ne treba gledati samo kao na popis zaduženja koja treba odraditi.

1. USPOSTAVLJANJE ODNOSA I UPOZNAVANJE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Važno je dobro upoznati mladu osobu s kojom radite i njezin put kroz sustav skrbi promatrati iz perspektive razvojne psihologije. Iskustva i teškoće iz ranog djetinjstva mogu značajno utjecati na emocionalni i fiziološki razvoj mladih. Drugim riječima, **kad počnete raditi na planovima za izlazak iz skrbi, važno je da razumijete sva individualna iskustva te mlade osobe koja bi mogla utjecati na njezin proces izlaska iz skrbi** te da u radu s njom vodite računa o tome.

Osobito je važno razviti s mladom osobom komunikaciju koja joj jasno pokazuje **brigu za nju i njezinu budućnost.**

ZADATAK

Uspostavite s mladom osobom komunikaciju koja jasno pokazuje brigu za nju i njezinu budućnost

Često provođenje vremena s mladom osobom pomoći će da se izgradi odnos povjerenja:

- uključite redovne, planirane kontakte tijekom kojih održavate ravnotežu između konkretnih aktivnosti podrške i planiranja s jedne i neformalnih socijalnih aktivnosti s druge strane
- dogovorite s mladom osobom koliko bi se često trebali sastajati, gdje i kad
- kod dogovaranja termina budite fleksibilni i imajte razumijevanja jer se potrebe i okolnosti mlade osobe mogu promijeniti

Važno je da kroz interakcije s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi steknete dublje razumijevanje njezinih iskustava iz djetinjstva. To se odnosi i na pozitivna iskustva. Ali imajte na umu da je mlada osoba u djetinjstvu možda doživjela i negativna iskustva, kao što su zanemarivanje, odbacivanje i zlostavljanje. Morate biti svjesni da se posljedice takvih iskustva kod mlade osobe mogu manifestirati na različite načine, na primjer:

- u vidu razvojnih zaostataka i zaostataka u obrazovanju
- u vidu nesposobnosti da gradi bliske veze s drugim ljudima
- u vidu kontinuirane nestabilnosti i nesigurnosti

Upamtite, sve ove posljedice mogu značiti da mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi nije uvijek u stanju iskoristiti kontinuirano savjetovanje, vođenje i podršku koju joj pružate vi i vaše kolege na najbolji način.

ZADATAK

Radite s mladom osobom na razumijevanju njezinog iskustva u sustavu skrbi

- Upoznajte mladu osobu da dobijete uvid u to kako ona procesira svoje iskustvo i obiteljsku povijest.
- Saznajte kako mlada osoba doživljava svoje iskustvo skrbi.
- Otkrijte osjeća li se ona sposobnom za izgradnju veza i odnosa s drugim ljudima.
- Kakvu je skrb mlada osoba primala dosad i kako je to pomoglo ili usporilo njezin razvoj?
- Razgovarajte s osobama koje su bile odgovorne za njezinu skrb, to jest, s odgajateljima, udomiteljima itd.
- Znate li kako mlada osoba objašnjava zašto prima skrb izvan roditeljskog doma?
- Saznajte što mladoj osobi nedostaje – ima li u njezinoj priči nekih praznina?
- Razmislite kako biste joj mogli pomoći da dođe do informacija koje bi popunile praznine u njezinom razumijevanju vlastite prošlosti.
- Identificirajte sve posljedice loših iskustava, odvojenosti od obitelji i ostalih važnih odnosa – utvrdite i s mladom osobom istražite "što joj se dogodilo" i "kakve su potencijalne posljedice po njezin emocionalni i psihološki razvoj". Kako je to utjecalo na njezine sposobnosti?
- Razmotrite korištenje alata kao što je rad na životnoj priči radi dobivanja dubljeg uvida u njezinu životnu priču[16].

Donja tabela ilustrira čimbenike koje treba uzeti u obzir kod pružanja podrške mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi. Upamtite, ovi čimbenici su međusobno povezani i mogu imati kumulativni učinak na mlade osobe.

JEDAN ŽIVOT: JEDAN PUT KROZ SUSTAV SKRBI

Naravno, sva ova pitanja mogu značajno povećati kompleksnost situacije i izazove s kojima se svi mladi susreću pri izlasku iz skrbi. Još jednom naglašavamo da je upravo zato važno prepoznati iskustva djece i mladih prije, za vrijeme i nakon skrbi kao jedno kontinuirano putovanje.

Dio napora treba uložiti u pružanje informacija koje **pomažu osobama iz skrbi da bolje razumiju vlastitu prošlost** kroz preispitivanje postupaka drugih ljudi u trenutku kad su ulazili u sustav skrbi: njihove obitelji, osoblja dječjeg doma, udomitelja itd.

Za ostvarenje tog cilja možda ćete morati pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da **dobije na uvid evidenciju i izvještaje** koji će joj pomoći da stekne bolju sliku o tadašnjoj situaciji. Gotovo je sasvim sigurno da će joj pritom trebati emocionalna podrška. Isti proces može mladoj osobi pomoći da **preispita vlastite reakcije i ponašanje** i da počne dublje promišljati što bi joj moglo pomoći da se počne bolje nositi sa svojim osjećajima, uključujući moguće osjećaje gubitka i odbačenosti sad i u budućnosti.

Za vas kao za stručnjaka koji pruža podršku mladoj osobi u procesu skrbi važno je da razmotrite dugoročni utjecaj svih tih ranijih iskustava na njezin život i razvoj, da ih uvijek možete imati u vidu dok mladoj osobi pomažete da planira i priprema se za svoju samostalnost.

Navedene bojazni možete rješavati na više načina: od?

- uvođenjem veće stabilnosti i predvidljivosti u život mlade osobe
- osiguravanjem pozitivnog obrazovnog iskustva
- podržavanjem njezinih aspiracija i ambicija za budućnost
- dajući joj osjećaj povezanosti i pripadnosti
- jamčeći joj osjećaj sigurnosti
- osiguravanjem dosljednih i dugotrajnih pozitivnih odnosa tijekom cjelokupnog boravka u sustavu skrbi

2. PRIKUPLJANJE INFORMACIJA

Koje su informacije potrebne za odvijanje procesa izlaska iz skrbi utvrđuje se pomoću detaljne **procjene potreba**, a ona ujedno služi kao temelj za plan izlaska.

Načelno gledano, za prikupljanje informacija na temelju kojih se provodi procjena potrebna za izradu plana izlaska zajedno s osobom u procesu izlaska odgovoran je prvenstveno osobni savjetnik zadužen za tu mladu osobu. No on u taj proces **mora uključiti i sve odgovarajuće ustanove i pojedince** – uključujući, gdje je to prikladno, članove obitelji, druge pružatelje skrbi i mentore – čije bi sudjelovanje moglo biti potrebno ili poželjno prije i/ili nakon odlaska iz smještaja.

Prije provedbe procjene potrebne za pripremu izlaska s mladom osobom, treba pregledati sve postojeće planove skrbi i materijale za planiranje skrbi za tu mladu osobu kako bi se utvrdilo jesu li potpuni. Time se izbjegava nepotreban posao za osobu u procesu izlaska iz skrbi i za pružatelje podrške u procesu izlaska iz skrbi. **Trenutno važeći planovi skrbi** trebaju sadržavati informacije o tome kako se uočene potrebe mlade osobe ispunjavaju sad.

U idealnom slučaju, ustanova u svojoj evidenciji već ima sve ključne činjenične podatke o mladoj osobi za razdoblje koje je mlada osoba provela u smještaju, kao i pregled svih procjena i planova skrbi dovršenih prije procesa planiranja izlaska. Ako su svi ti dokumenti potpuni, trebali bi sadržavati relevantne informacije, uključujući:

Karton s osnovnim podacima: činjenice o djetetu ili mladoj osobi koje uključuju

- obiteljsku povijest
- kronologiju svih smještaja u sustavu skrbi
- pravni status
- podatke o zdravstvenom stanju
- podatke o školovanju

Vodite računa o tome da ne donosite preuranjene zaključke o mladoj osobi na temelju pisanih podataka.

ZADATAK

Prikupljanje informacija

- Obavezno pribavite sve relevantne izvještaje i spise.
- Razmotrite aspekte kao što su školska dokumentacija i stav mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prema obrazovanju, njihove uspjehe, što vole i ne vole.
- Razmotrite eventualne zdravstvene probleme – tjelesne i mentalne.
- Smjestite mladu osobu u širi obiteljski okvir da odredite koliko je on važan za njih (ili koliko su važne neke njegove komponente). Preispitajte prednosti i nedostatke tog potencijalnog sustava podrške i kako on može postati korisniji u razdoblju prije i nakon izlaska iz skrbi.

3. STVARANJE JASNE SLIKE POTREBA, CILJEVA I TEŽNJI OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: SAD I U BUDUĆNOSTI

Imajte na umu koliko je važno da "izlazak iz skrbi" ne bude samo birokratski događaj koji planiranje skrbi svodi na ispunjavanje formulara. I naravno, nije dovoljno baviti se samo praktičnim aspektima podrške i usluga za mlade – mnogo je bitnije prepoznati da se **mladima u procesu izlaska iz skrbi mora omogućiti da imaju nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti** u jednakoj mjeri kao i svi ostali mladi.

Vi ste kao djelatnici koji pružaju podršku i skrb u **jedinstvenoj poziciji da njegujete te nade i aspiracije**. I premda **izgradnja brižnog odnosa od povjerenja** s osobama u procesu izlaska iz skrbi zahtijeva vrijeme, **ulaganje tog vremena** u mladu osobu doista je može potaknuti da se konstruktivnije angažira u izradi plana izlaska koji će odražavati njezine nade i planove za budućnost.

ZADATAK

Njegujte nade i aspiracije

Čemu trebate težiti:

- Fokusirajte se na ono čemu se mlada osoba najviše veseli u budućnosti.
- Odredite koje bi sve brige mlada osoba mogla imati oko nastojanja da ostvari svoje ciljeve.
- Potaknite mlade da probleme rješavaju i rizike poduzimaju na konstruktivan način.
- Dajte pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite da osoba u procesu izlaska iz skrbi i sama izgradi.
- Budite otvoreni i realistični oko toga kako bi mlada osoba mogla ostvariti svoje aspiracije

Jedan od načina da konstruktivno surađujete s osobama u procesu izlaska iz skrbi i pomognete im u nastojanjima da ostvare svoje nade i planove za budućnost jest da se poslužite metodom **planiranja za specifičnu osobu**[17] (engl. PCP – person-centered planning).

Ova metoda omogućuje mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi da doista zauzme središnje mjesto u vlastitom planu izlaska. Ona prepoznaje procjenu i planiranje izlaska iz skrbi kao **"dinamičan" proces** i zahtijeva istinsko partnerstvo između pojedinaca i ustanova koje pružaju podršku procesu i mladima koji izlaze iz skrbi.

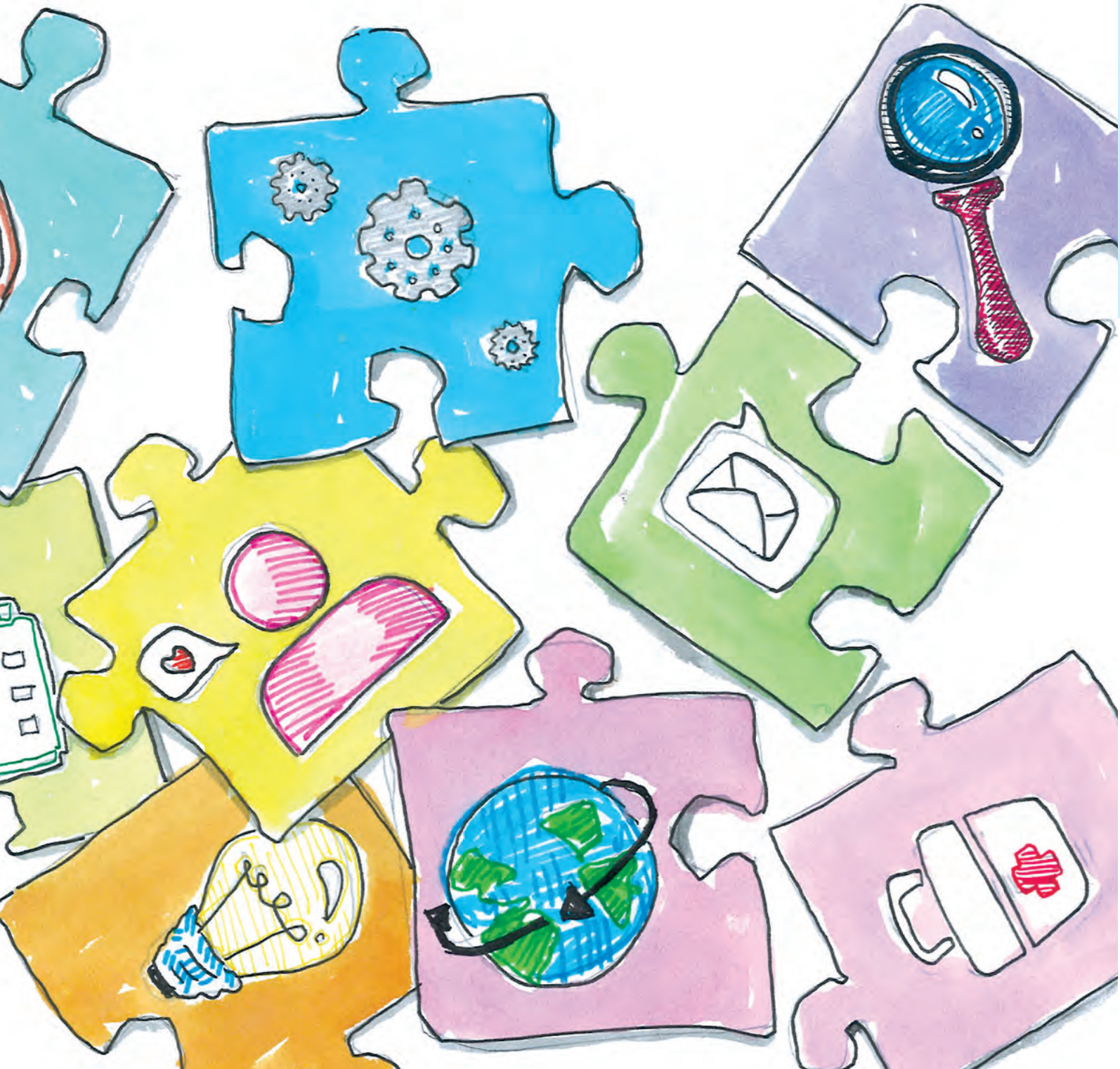
Izrada mape ili puta za budućnost je zadatak koji zahtijeva vještinu, ali za mlade osobe je to doista zanimljiviji i konstruktivniji pristup. Donje slike prikazuju primjere različitih planova/mapa mladih osoba.

Fotografija preuzeta sa: https://inclusive-solutions.com/training/person-centred-planning/

Mladi u procesu izlaska iz skrbi **imaju pravo dobiti sve informacije** relevantne za njihove sadašnje i buduće opcije kako bi mogli **informirano odlučivati o svom životu** i izlasku iz skrbi.

Te informacije moraju biti realistične u smislu mogućnosti i izgleda koji im se nude, kao i podrške koja im se može staviti na raspolaganje. Osim toga, informacije im se moraju pružiti u obliku koji im je razumljiv i pristupačan.

ZADATAK

Informirajte mlade s kojima radite o stvarima koje bi za njih mogle biti važne

- Počnite uvoditi metodu planiranja životnog puta, jer ona potiče mladu osobu da razmišlja o svojoj budućnosti.
- Utvrdite što joj je važno, a zatim joj počnite davati i druge informacije koje bi mogle biti korisne u promišljanju budućnosti.
- Upoznajte mladu osobu s drugim ljudima u drugim ustanovama koji bi joj mogli pomoći oko njezinih planova, npr. s osobama koje drže instrukcije za studente, s potencijalnim poslodavcima.
- Pomozite mladima da prikupljaju informacije i podržavajte njihov pristup relevantnim informacijama o njihovim pravima i dostupnim uslugama i oblicima podrške. Pomozite im da sve to bolje razumiju. Pokrenite u svojoj ustanovi ili organizaciji diskusiju o tome kako možete razviti proces planiranja koji više motivira i dinamičniji je, koji se temelji na suradnji i pomaže mladima da svoj plan izlaska dožive kao nešto što im pripada, što je njihovo.

4. ODREĐIVANJE IZVORA PODRŠKE ZA ISPUNJAVANJE INDIVIDUALNIH POTREBA, ŽELJA I ASPIRACIJA MLADE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

U 8. poglavlju bavili smo se važnošću međuresorne suradnje. Nemojte zaboraviti da su **zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade.** Planovi izlaska trebaju jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, obrazovne ustanove, suci i odvjetnici, zdravstveni radnici, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.

U 6. poglavlju bavili smo se važnošću izlaska iz skrbi kao kontinuiranog procesa. Iznimno je važno da se mlada osoba uputi timovima/djelatnicima koji će im biti potrebni nakon izlaska iz skrbi znatno prije izlaska iz skrbi, da imaju dovoljno vremena za pripremu i da stignu uspostaviti pozitivne odnose. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za podršku nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijative da se odredi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle odigrati slične uloge.

ZADATAK

Proširite svoje znanje i stručne mreže

- Dobro se upoznajte s ponudom usluga, prava i socijalnih davanja za osobe u procesu izlaska iz skrbi.
- Izgradite pozitivan radni odnos s stručnjacima u drugim sektorima i otkrijte što koja ustanova može (i što je dužna) ponuditi osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Koristite se vještinama timskog rada da izvučete maksimum iz drugih djelatnika/ustanova.
- Organizirajte zajedničke sastanke za planiranje s ključnim ustanovama radi diskusije o individualnim planovima izlaska i osmišljavanja općih radnih protokola i praksi.
- Pomozite ostalim relevantnim ustanovama da shvate potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi i objasnite im koju ulogu vi igrate.
- Upoznajte se s lokalnim zakonima i politikama.

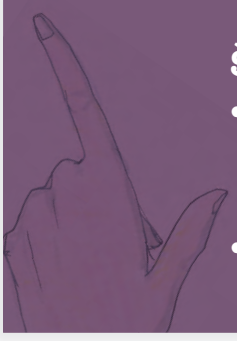
5. VRŠNJAČKO MENTORSTVO

Vršnjačko mentorstvo je još jedan oblik podrške za osobe u procesu izlaska iz skrbi tijekom priprema za izlazak i nakon izlaska. U ovom dijelu *Praktičnog vodiča* pod pojmom vršnjačkog mentorstva podrazumijevamo **povezivanje osobe u procesu izlaska iz skrbi s drugom mladom osobom** sličnih iskustava.

Vršnjački mentor može odigrati važnu ulogu u osnaživanju osobe u procesu izlaska iz skrbi pružanjem podrške tijekom procesa tranzicije iz skrbi u samostalan život. Jedna od prednosti vršnjačkog mentorstva je u tome što osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu štošta naučiti iz iskustava koje je njihov mentor imao izlazeći iz skrbi – i dobrih i loših. Mentori mogu koristiti svoje iskustvo da pomognu osobi u procesu izlaska iz skrbi da donosi pozitivne odluke i mogu pružiti savjete i podršku na način koji ispunjava praktične, socijalne i emocionalne potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi.

Vršnjački mentori mogu pružiti:

- **svoje vrijeme i pažnju**
- **pouzdan i pozitivan primjer**
- **zajedničko iskustvo**
- **suosjećanje**
- **pomoć u postavljanju ciljeva**
- **poticaj pri planiranju**
- **solidnije rješavanje problema**
- **podršku za integraciju u lokalnu zajednicu**
- **ulaz u nove socijalne mreže**

Što vršnjački mentori ne rade:

- **ne donose odluke za osobe kojima su mentori – ali mogu predlagati opcije i pomagati im da razmisle o posljedicama postupaka**
- **ne nadomještaju stručne djelatnike ili usluge**

KOMPATIBILNOST I PODRŠKA OSOBNIH SAVJETNIKA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi razlikuju se po svojim očekivanjima i potrebama, a vršnjački mentori jednako se tako razlikuju po znanju i iskustvu koje imaju. Za njihov je odnos važno da mentori koji su preuzeli ovu bitnu ulogu budu pouzdani, ne samo u tome koliko vremena i pažnje poklanjaju mladoj osobi, nego i u tome da naprave sve što su obećali da će napraviti.

Osobni savjetnici trebaju **procijeniti kompatibilnost** između osobe u procesu izlaska iz skrbi i potencijalnog mentora kako bi se osiguralo da će se dobro slagati u smislu temperamenta, interesa i iskustava. Posebnu pozornost treba posvetiti kapacitetu vršnjačkih mentora za kontinuirani angažman, pouzdanost i sigurno ponašanje.

Vrlo je važno da se prodiskutira što osoba u procesu izlaska iz skrbi traži od mentora i što je potencijalni mentor sposoban i spreman dati, **tako da su uloge jasne, a granice dogovorene.**

Osobni savjetnik ima ulogu:

- **pokazati osobi u procesu izlaska iz skrbi što mentor može učiniti**
- **pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da definira što očekuje od mentora**
- **pronaći potencijalnog mentora**
- **provjeriti mentorove preporuke i prikladnost**
- **pripremiti vršnjačkog mentora za ulogu**
- **facilitirati dogovor o ulozi i odgovornostima vršnjačkog mentora**
- **kontinuirano pružati podršku vršnjačkom mentoru**
- **pratiti kako se vršnjačko mentorstvo odvija**

Moguće je da odnosi vršnjačkog mentorstva **izrastu spontano iz socijalne mreže ili obitelji osobe u procesu izlaska iz skrbi**, i za njih je manje vjerojatno da će imati isforsiranu ili artificijelnu primjesu. Vršnjačke mentore možete pronaći u školi osobe u procesu izlaska iz skrbi, u njezinom susjedstvu, na sportskim aktivnostima, u organizacijama za mlade ili za slobodne aktivnosti. S druge strane, vršnjačke mentore možete regrutirati za programe vršnjačkog mentorstva putem oglašavanja u lokalnoj zajednici.

Procjena razloga vršnjačkog mentora za preuzimanje te uloge bit će važan zadatak za ustanove socijalne skrbi. Važno je motivaciju i legitimitet potencijalnih vršnjačkih mentora provjeriti na odgovoran način, ali selekcijski postupak ipak ne bi smio biti tako rigidan i temeljit da obeshrabri potencijalno vrijedne mentore.

IZAZOVI

U odnosu vršnjačkog mentorstva mogu se pojaviti određeni izazovi, a u takvim trenucima upravo informirani doprinos stručnjaka može odigrati odlučujuću ulogu. Ti izazovi uključuju:

- izlaženje na kraj s očekivanjima i zahtjevima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- očuvanje granica između osobe u procesu izlaska iz skrbi i mentora
- trenutke kad se teško nositi s ponašanjem osobe u procesu izlaska iz skrbi
- razočaranje i frustraciju osobe u procesu izlaska iz skrbi ako mentor ne napravi ono što je dogovoreno

Istraživanja pokazuju da vršnjački mentori često doživljavaju proces mentorstva kao nešto što je samo sebi nagrada. Na primjer, možda vole pomagati ljudima i vidjeti da druge osobe u procesu izlaska iz skrbi prolaze uspješnu tranziciju. Vršnjačko mentorstvo mentorima također daje priliku da preispitaju vlastito iskustvo izlaska iz skrbi.

PRIMJERI MENTORSTVA U ITALIJI

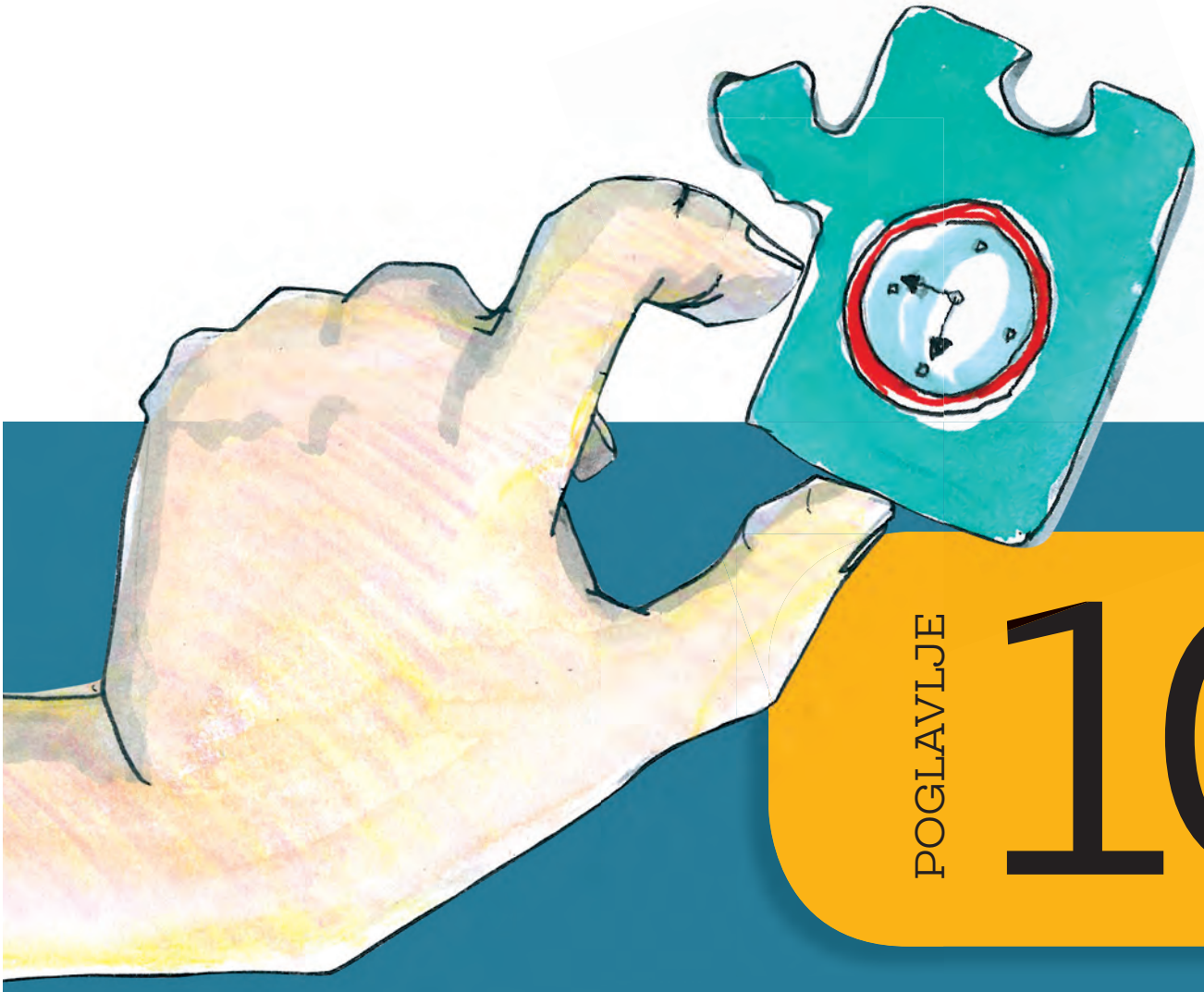
U nastavku donosimo informacije o mentorstvu koje su nam dali članovi Skupine mladih eksperata (eng. Young Expert Group – YEG) pod patronatom SOS Dječjeg sela u Italiji. Članovi ove skupine ujedno su i dio Nacionalne mreže osoba u procesu izlaska iz skrbi, a koju vodi organizacija Agevolando.[18] Oni pišu:

1. Ono što nam je pomoglo u smislu vršnjačke podrške bila je uloga koju su odigrali "pioniri" izlaska iz skrbi, koji su shvatili da nam treba pomoć i podrška tijekom ove tranzicije i koji su naše emocionalne i praktične potrebe razumjeli kao nitko drugi. To nam je omogućilo slijedimo njihove pozitivne primjere i učimo iz njihovih iskustava. Jedna članica YEG-a spominje da je bila pozvana na konferenciju da održi govor o svom putu kroz sustav skrbi. Ispričala je svoju priču o tome kako je našla svoju vokaciju, bila uspješna u školi i diplomirala na fakultetu dok je istovremeno radila na izgradnji mreža podrške za druge osobe u procesu izlaska iz skrbi. Na kraju konferencije, jedna djevojka iz publike prišla joj je i rekla: *"Hvala ti, sad iz tvog primjera znam da i ja mogu uspjeti."* Imajući to u vidu, YEG preporučuje pružateljima institucionalne skrbi (i skrbi drugih vrsta) i stručnjacima da počnu stvarati više prilika za susrete između mladih u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi. To bi mladima koji imaju iskustvo izlaska iz skrbi omogućilo da ponude vršnjačku podršku i razumijevanje onima koji upravo izlaze iz skrbi, i koji bi tu podršku i osnaživanje mogli integrirati s podrškom koju primaju od svojih pružatelja skrbi.
2. Druga članica YEG-a kaže da joj je pomoglo što je sačuvala dobar odnos s jednom od svojih odgajateljica, što je nakon izlaska iz skrbi postupno preraslo u nešto slično vršnjačkom odnosu, jer one međusobno podržavaju jedna drugu.
3. Vršnjačka podrška je ključna ako želimo osobama u procesu izlaska iz skrbi dati priliku da upoznaju druge ljude sa sličnim iskustvima i obiteljskom poviješću, kako bi se mogli sučeljavati u mišljenjima, razmjenjivati ih i preuzimati strategije. Osobe u procesu izlaska iz skrbi kažu da se na taj način osjećaju kao da nisu sami i da zajedno mogu pronaći mnogo više rješenja. Na primjer, brojni mladi koji su se prvi put sreli dok su zajedno sudjelovali u projektu *"Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi"*[19], koji se provodio u pet gradova u Italiji, izrazili su potrebu da se nastave okupljati i nakon završetka projekta. Iako nisu imali financijskih sredstava da se sastaju izvan svog smještaja, zbog čega su trebali čekati novi projekt s pratećom potporom, odgovor na njihovu izraženu potrebu za vršnjačkom podrškom i razmjenom iskustava bio je vrlo pozitivan. To je mnoge od njih navelo da se prijave za sudjelovanje u projektu *Mreža osoba u procesu izlaska iz skrbi,* koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci kasnije

Točka djelovanja

Pruža li vaša organizacija/služba poticaj i podršku bivšim mladima koji su izašli iz skrbi da ponude svoju pomoć drugim mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ako je odgovor potvrdan, biste li u taj proces željeli unijeti neke promjene? Ako je odgovor niječan, što biste mogli poduzeti da potaknete razvoj ove ideje?

POGLAVLJE 10

IZRADA PLANA IZLASKA:

VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

“Ne ovisi to o meni, ovisi o njima. Sve ovisi o upravi i odgajateljima.”

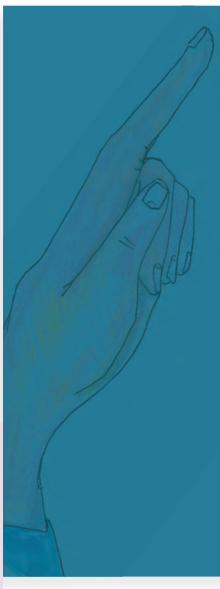
IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Potpuno i konstruktivno sudjelovanje u odlukama koje se tiču njihovog života važno je svima – uključujući mlade u procesu izlaska iz skrbi! Mladi u procesu izlaska iz skrbi žele šansu da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i da osmisle način na koji će unijeti promjene u svoj život. Oni se žele upoznati sa svojim pravima, povlasticama i svim opcijama koje im se nude kako bi mogli donositi informirane odluke. Mladi u procesu izlaska iz skrbi često imaju osjećaj da ne mogu potpuno sudjelovati i da odluke njihovih ključnih djelatnika imaju veću težinu.

Aktivna participacija mlade osobe jedno je od središnjih načela dobre prakse (vidi 2. načelo u 4. poglavlju ove brošure). To u suštini znači osnažiti mladu osobu da donosi odluke i preuzme kontrolu nad svojim životom. Jedini način da mlada osoba to postigne jest da dobije središnje mjesto u procesu procjene i planiranja te da bude u potpunosti uključena u sve aspekte planiranja vlastite budućnosti, naravno uz prikladnu podršku.

Mladi žele biti uključeni u odluke o njihovoj individualnoj skrbi i o uslugama koje primaju. Premda se mnogi mladi osjećaju uključeno, to ne znači da svi vjeruju da imaju stvarnu slobodu izbora kod izlaska iz skrbi, niti da se osjećaju istinski uključenima u procjenu i planiranje svog izlaska. Trebate razmotriti koliko kvalitetno vi i vaša ustanova/ustanova podržavate konstruktivno sudjelovanje mladih u njihovim planovima skrbi i planiranju za budućnost. Također trebate razmisliti kako mladi mogu utjecati na poboljšanje, razvoj i pružanje usluga.

Participacija mladih trebala bi zauzimati prvo mjesto u pravnom reguliranju izlaska iz skrbi. Ti procesi moraju biti konstruktivni i jasni. Moramo se pridržavati planova mladih osoba i podržavati ih kad rade pogreške, moramo zagovarati njihove interese, moramo zahtijevati bolje resurse, moramo se sučeljavati s našim kolegama kako bismo bili sigurni da mladi dobivaju usluge koje zaslužuju, moramo dovoditi stereotipe u pitanje, moramo vjerovati u mlade. (McGhee i ostali, 2014., str.6).

Osnaženost i pojačani osjećaj vlastite vrijednosti koji bi se trebao pojaviti kao rezultat istinske participacije može značajno pridonijeti još jednom ključnom čimbeniku za uspješnu pripremu mladih za izlazak iz skrbi i osamostaljenje: razvoj njihove otpornosti (vidi 7. poglavlje).

Točka djelovanja

Molimo da u Prilogu 4 potražite detaljnije informacije o odabranim modelima sudjelovanja.

POKAZATELJI DOBRE PRAKSE ZA PARTICIPACIJU

U nastavku navodimo neke pokazatelje koji vam mogu pomoći da procijenite koliko je vaša mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi osposobljena da sudjeluje u procesu planiranja izlaska:

- mladi su uključeni u odlučivanje o svojoj svakodnevnoj skrbi
- prije sastanaka odvaja se vrijeme za pripremu s mladom osobom i mladoj osobi se daje prilika da uvježba što želi reći
- mladi igraju aktivnu ulogu u procjeni svojih potreba i u vlastitom planiranju
- mladima se nudi pomagač, neovisni zagovaratelj ili mentor da potpomogne njihovu participaciju i angažman i ojača njihovo samopouzdanje

ZADATAK

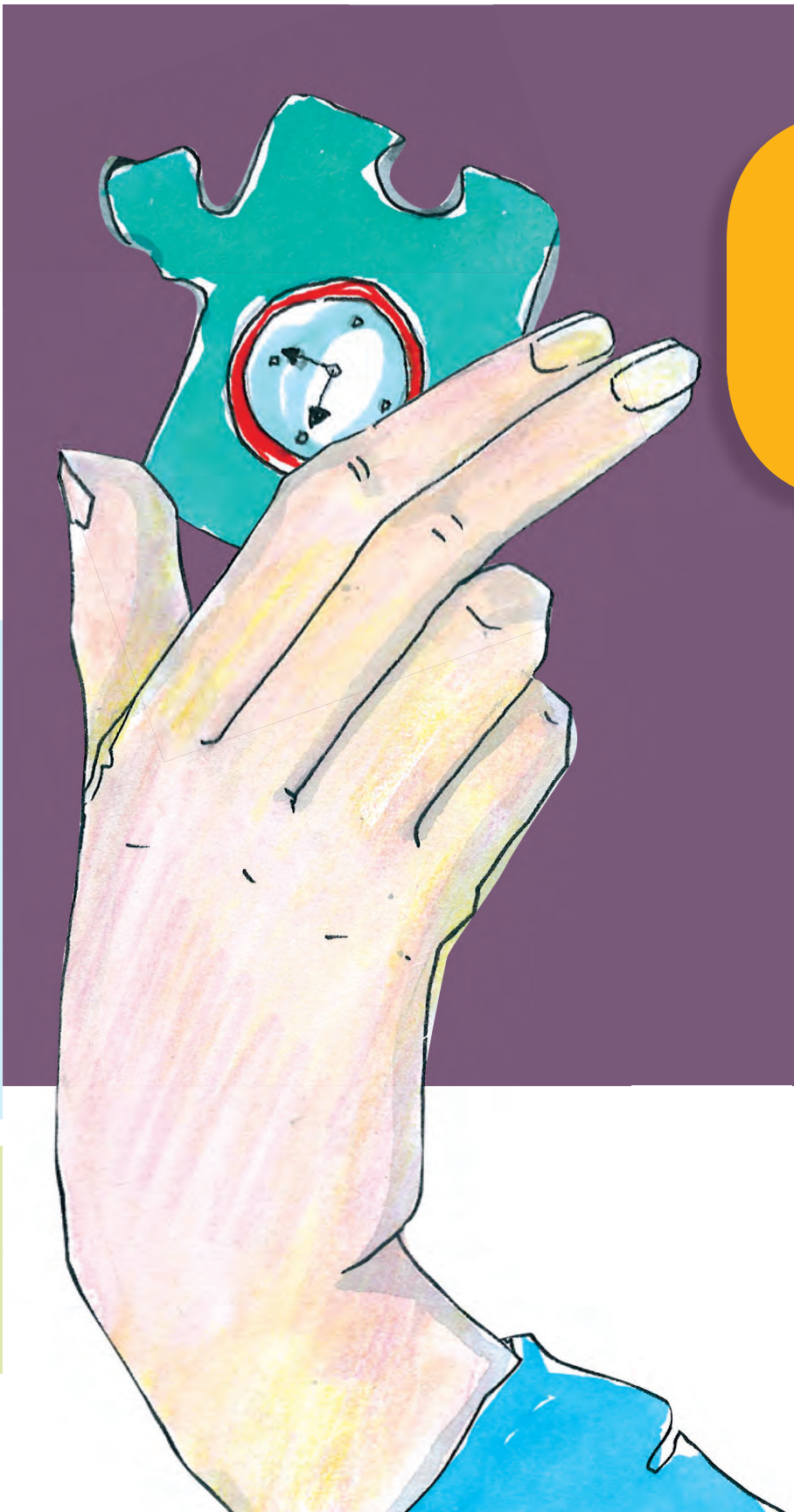
Raspodijelite odgovornost za odlučivanje u skladu s dobi i stupnjem sposobnosti

- Imajte na umu da se mladi s iskustvom skrbi ne ponašaju uvijek na način koji odgovara njihovoj dobi. Štetna iskustva mogu utjecati na njihov razvoj i na način na koji socijalno i bihevioralno funkcioniraju.
- Mladi će donositi loše odluke i raditi pogreške – nastojte pomoći mladima da to shvate kao priliku za učenje i potaknite ih sva takva iskustva preispitaju, da uče i rastu iz njih.

Točka djelovanja

Bilo bi dobro da razmijenite ideje s drugim kolegama kako biste zajedno preispitali i definirali pristup vaše ustanove konstruktivnoj participaciji.

POGLAVLJE 11

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

Ovo poglavlje definira glavne teme koje treba uvrstiti u plan izlaska.

1. PODSJETNIK NA VAŽNOST PLANIRANJA IZLASKA

Prije nego što prijeđemo na glavne teme u planiranju izlaska, **podsjetimo se na neke od glavnih aspekata procesa planiranja izlaska** koje smo već spomenuli u ovom Praktičnom vodiču.

Upamtite da naglasak treba staviti na:

- upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- upoznavanje s njihovim stavovima i određivanje njihovih individualnih okolnosti, potreba, ciljeva i težnji
- planiranje djelovanja
- kontrolu ostvarenog napretka

Pri procesu planiranja izlaska treba uzeti u obzir:

- da je priprema i provedba plana izlaska **proces** koji uključuje osobu u procesu izlaska iz skrbi, odgovornog osobnog savjetnika i, po potrebi i gdje je to moguće, niz drugih stručnjaka, članova obitelji i drugih pružatelja skrbi
- da osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju imati **nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti,** jednako kao drugi mladi. Pružatelji skrbi i osoblje koje pruža podršku trebaju se usredotočiti na njegovanje pozitivnih ciljeva i promicanje realističnih načina na koje ih mlada osoba može postići.

Plan izlaska treba se temeljiti na procjeni koja je utvrdila okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije osobe u procesu izlaska iz skrbi kroz proces koji slijedi ove kriterije:

- kroz procjenu i proces planiranja treba se kretati na način i **tempom koji odgovara toj mladoj osobi**
- **okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi treba gledati iz holističke perspektive – svi su aspekti važni i međusobno povezani

- treba provesti procjenu koja obuhvaća glavne teme i područja potrebe **po mjeri individualnih potreba svake pojedine osobe u procesu izlaska iz skrbi** (dodatne informacije o temama iznosimo nešto kasnije u ovom poglavlju)
- treba izraditi **pismeni izvještaj** o procjeni koji se pokazuje osobi u procesu izlaska iz skrbi

Plan izlaska treba osigurati da nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i **praktičnih i socijalnih vještina** potrebnih za uspjeh. Plan izlaska stoga utvrđuje, planira i prati pružanje **svih potrebnih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse** tijekom pripreme mladih za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicijskog razdoblja polusamostalnosti i nakon izlaska iz skrbi.

Točka djelovanja

- Gledajte u budućnost – razmišljajte o osobnim ciljevima i koracima koji vode tamo gdje osoba u procesu izlaska iz skrbi želi biti.
- Pomozite mladoj osobi da donosi informirane odluke o svojoj budućnosti kroz osiguran pristup kvalitetnim informacijama.
- Odlučite zajedno s osobom u procesu izlaska iz skrbi na koja se područja trebate usredotočiti.
- Razmislite o različitim ljudima koji bi mogli pomoći u različitim dijelovima plana izlaska, npr. provjereni učitelj u kojeg osoba ima povjerenja ili savjetnik za zapošljavanje mogu pomoći kod "Učenja i rada", savjetnik za stambena pitanja može pomoći kod "Gdje ću živjeti", udomitelj može pomoći kod "Nada za budućnost".
- Pomozite mladoj osobi da se pripremi za odrasli život i razvoj životnih vještina tempom koji odgovara njezinoj dobi, osobinama i stupnju razvoja.

Malo je vjerojatno da će sve teći po "planu", pa zato ne treba zazirati od konzultacija s osobom u procesu izlaska iz skrbi kako bi se planovi i vremenski raspored dorađivali kad god se ukaže potreba.

Premda je stjecanje praktičnih vještina iznimno važno, **kontinuirana emocionalna i socijalna podrška mladih često se pokazuje najpresudnijim elementom tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi**. Pružatelji skrbi i osoblje svih ustanova trebali bi nastojati osigurati da se mlada osobe otisne u samostalnost s mrežom podržavajućih odnosa koji su temelj uspješnog odraslog života, baš kao što bi to činili za svoju vlastitu djecu.

Točka djelovanja

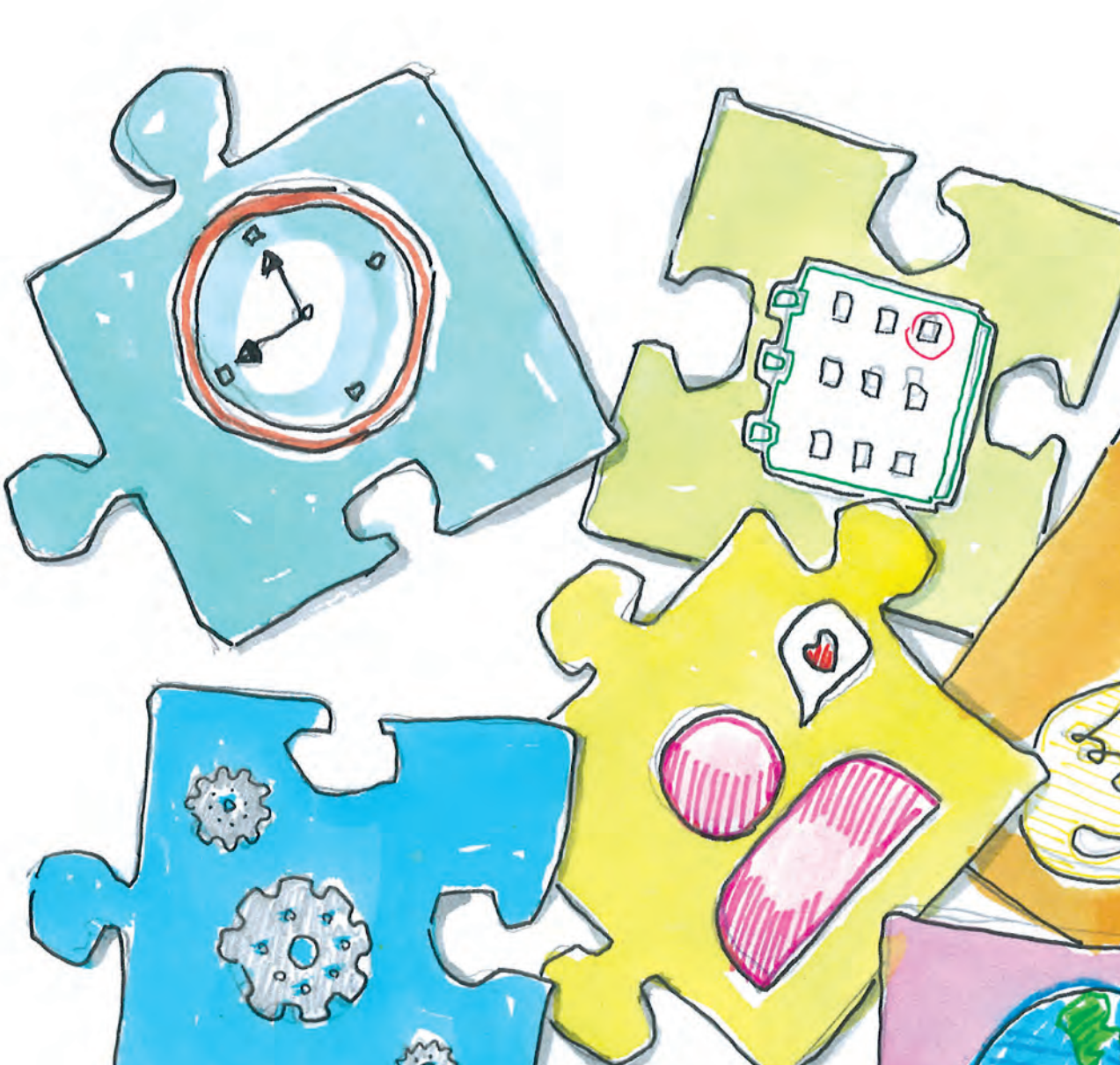
- Razmišljajte o ulozi koju igraju pružatelji skrbi ili članovi obitelji.
- Razmotrite želi li osoba u procesu izlaska iz skrbi da drugi ljudi budu uključeni u podršku i pomoć koju primaju i na koji način – tko igra veliku ulogu u njihovom životu?
- Razmislite tko ima pozitivan, podržavajući odnos o osobom u procesu izlaska iz skrbi i tko je već uključen u njihov život.
- Razmotrite gdje bi moglo biti nedostataka.
- Vodite računa o svim dodatnim potrebama za socijalnom i emocionalnom podrškom koje bi osoba u procesu izlaska iz skrbi mogla imati.

Upamtite, rad s osobom u procesu izlaska iz skrbi i izgradnja odnosa povjerenja može potrajati, ali ulaganje tog vremena u mladu osobu može pomoći da se oni konstruktivnije uključe u svoj plan za budućnost. **Osobni savjetnici, ostali stručnjaci koji pružaju podršku i pružatelji skrbi trebaju nastojati:**

- Primjenjivati fleksibilan i brižan pristup – budite pošteni, autentični, pouzdani i dostojni povjerenja.
- Prvo se povežite s mladom osobom na osobnoj razini – pozna li vas mlada osoba dovoljno dobro da započne proces?
- Budite pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite razviti kod mlade osobe.
- Neka se planiranje i aktivnosti vrte oko mlade osobe i neka to bude participativan i konstruktivan proces za nju.
- Pobrinite se da se osoba u procesu izlaska iz skrbi osjeća vrednovano – usredotočite se na ono čemu se najviše raduje u svojoj budućnosti i jasno joj pokažite da je njezina budućnost važna.
- Otkrijte koje bi sve bojazni mlada osoba mogla imati u vezi ostvarenja svojih ciljeva.
- Potaknite mladu osobu da izgradi osjećaj da je proces procjene i planiranja nešto što joj pripada.
- Čujte što vam mlada osoba govori – jeste li doista slušali mišljenja mlade osobe?
- Razmotrite mogućnost specifične podrške vezane za invaliditet, zdravstvene potrebe, jezične poteškoće itd.
- Imajte razumijevanja ako je osobi u procesu izlaska iz skrbi potrebna veća podrška za izražavanje mišljenja.

Imajući u vidu gornje smjernice, **podsjetimo se također da bi sadržaj pisanog plana izlaska trebao preispitati i uključiti:**

- utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i težnje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- definiciju najprikladnijih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse koje treba pružati kako bi se odgovorilo na njihove okolnosti, potrebe, ciljevi i težnje
- kad i kako treba pružati usluge, uključujući datum kad podrška/usluga počinje
- imena osoba odgovornih za pružanje/omogućavanje podrške i usluga
- način redovnog praćenja i revizije ciljeva i aktivnosti definiranih planom izlaska, kako će se vršiti potrebne izmjene, tko će ih vršiti

2. GLAVNE TEME U PLANU IZLASKA

“Bio je to šok, jer smo bili naviknuti da se skoro sve radi za nas, pripremali su nam hranu, prali odjeću, čistili pod… a danas su to stvari koje moram raditi sam u svojoj kući i za to su nas trebali puno više pripremati.”

“Neka djeca uvijek će imati roditelje kojima mogu otići po savjet. Mi to ovdje nemamo. Moramo postati samostalni vlastitim snagama.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi vjeruju da je važno da budu pripremljeni i spremni za samostalan život. Oni žele:

- biti u stanju naučiti sve potrebne praktične vještine kao što su kuhanje, čišćenje, pranje rublja itd. prije izlaska iz skrbi
- znati kako se služiti novcem, plaćati račune, otvoriti račun u banci, ostvariti pravo na socijalna davanja itd.
- dobiti savjete o sigurnom, kvalitetnom, cijenom pristupačnom smještaju, kao i pristup istome
- dobiti smještaj na prikladnoj lokaciji koja odgovara drugim aspektima njihovog života, kao što su blizina posla, škole i/ili prijatelja i obitelji
- imati informacije o mogućnostima školovanja i tražiti podršku za pristup tim mogućnostima
- znati kako čuvati svoje zdravlje i kako dobiti zdravstvenu zaštitu kad im je potrebna
- savjete za pripremu za posao i nalaženje zaposlenja kako bi se financijski osigurali i postali produktivni članovi zajednice

Već smo napomenuli da izrada planova izlaska uključuje blisku suradnju s osobama u procesu izlaska iz skrbi kako bi se u razmatranje uzeo niz tema koje će im biti važne. Razmatranje i uključivanje sljedećih **tema** pomoći će u stvaranju okvira koji osigurava da su **relevantna područja života osobe u procesu izlaska iz skrbi obuhvaćena kao dio opće procjene i procesa planiranja** izlaska iz skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Te teme su:

A. Zdravlje i dobrobit
B. Osobni razvoj
C. Obitelj i prijatelji
D. Učenje i rad
E. Gdje želim živjeti
F. Praktične vještine
G. Novac
H. Prava i pravna pitanja

Upamtite, planiranje izlaska također uključuje **određivanje drugih ustanova i pojedinaca** koji trebaju odigrati ulogu u ovom procesu i **suradnju s njima**. To su pružatelji stambenih usluga, školske ustanove, zdravstvene ustanove, poslodavci i suci. Vi ste, između ostaloga, zaduženi da omogućite povezivanje mladih osoba s tim akterima i da nastupate kao njihov zagovaratelj, koji mladima pomaže da sa svima njima uspostave odnose.

Ostatak ovog poglavlja *Praktičnog vodiča* bavi se glavnim temama koje treba razmotriti pri planiranju izlaska.

A. ZDRAVLJE I DOBROBIT

Zdravlje i dobrobit ne odnose se samo na tjelesne potrebe mladih osoba, nego i na još važniju komponentu, a to je emocionalno zdravlje i dobrobit. Socijalna isključenost, usamljenost i neriješene traume iz djetinjstva sve su čimbenici koji mogu utjecati na emocionalnu dobrobit i mentalno zdravlje mladih u procesu izlaska iz skrbi.

Mladi moraju imati mogućnost da nastave dobivati zdravstvene savjete i usluge u ovom razdoblju koje za njih može biti vrlo stresno. Djelatnici za pružanje podrške moraju surađivati s djecom i zdravstvenim radnicima da osiguraju nesmetani pristup zdravstvenoj zaštiti i nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

Jedna od uloga osobnog savjetnika jest da stekne potpuni uvid u zdravstvene potrebe mlade osobe, što uključuje kako njihovo tjelesno, tako i mentalno zdravlje. Važno je voditi brigu o njihovoj emocionalnoj dobrobiti i dobrom mentalnom zdravlju. To uključuje poticanje i pomaganje mladoj osobi da stekne pozitivnu vršnjačku podršku i prijateljske mreže.

Koraci koje treba poduzeti u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Svi planovi izlaska moraju voditi računa o procijenjenim zdravstvenim potrebama osobe u procesu izlaska iz skrbi i o tome kako će se te potrebe ispunjavati. Prodiskutirajte s mladom osobom sve bojazni i pitanja oko njezinog zdravlja koja bi mogla imati sad ili u budućnosti.
- Pobrinite se da mlada osoba ima primarnog liječnika i zubara te da može računati na slobodan pristup tim uslugama kad su joj potrebne.
- U slučaju potvrđenih zdravstvenih potreba, tko je dužan osigurati da se te potrebe ispunjavaju?
- Ima li mlada osoba pristup savjetodavnim, mentorskim i drugim uslugama u lokalnoj zajednici namijenjenima poboljšanju emocionalnog zdravlja?
- Ima li mlada osoba nesmetan pristup specijalističkim uslugama, uključujući usluge za mentalno zdravlje odraslih osoba, ako su im iste potrebne?
- Je li dostupna specijalistička podrška, evaluacija i savjetovanje za samoozljeđivanje i rizik od samoubojstva? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li usluge za pomoć kod zloporabe opojnih sredstava koje su primjerene individualnim okolnostima i stupnju funkcioniranja osoba u procesu izlaska iz skrbi? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li dostupne klinike za seksualno zdravlje, uključujući hitan prijem? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Pružite informacije o zdravom načinu života, uključujući prehranu i vježbanje i potičite mladu osobu da usvoji zdrave navike.

B. OSOBNI RAZVOJ

Osobni razvoj je termin koji opisuje interese, mišljenja, ponašanja, stavove, način života i vrijednosti mlade osobe. Evolucija životnih odabira mlade osobe jedan je od načina na koji se gradi osjećaj osobnog identiteta.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pomozite mladoj osobi da razvije interpersonalne vještine, samopoštovanje, kako da postavlja granice u ponašanju i donosi odluke: poslužite se ohrabrivanjem, podučavanjem, kreirajte nove prilike za nju i budite joj pozitivan primjer.
- Pomozite mladoj osobi da prepozna i razvija vještine, talente ili hobije i omogućite joj pristup kulturnim, umjetničkim i drugim rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njezinim interesima i kvalitetama.
- Upoznajte mladu osobu s novim mogućnostima i iskustvima koja razvijaju socijalne vještine i samopouzdanje, uključujući grupne aktivnosti kao što su planinarenje/kampiranje.
- Razgovarajte o svom interesu za knjige, filmove, sportove i glazbu da potaknete interes mlade osobe i produbite svoj odnos s njom.
- Pobrinite se da mlada osoba ima dovoljno financijskih sredstava i prilika da se sastaje s prijateljima i vršnjacima i da gradi pozitivne socijalne mreže.
- Poduzmite mjere da smanjite socijalnu isključenost i izolaciju, koje mogu utjecati na mentalno i tjelesno zdravlje i emocionalno stanje, tako što ćete mladoj osobi pomoći da nađe rješenja za korištenje prostora za slobodne aktivnosti, javnog prijevoza itd. besplatno ili po nižim cijenama, gdje god je to moguće.

C. OBITELJ I PRIJATELJI

Za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi, **pozitivni obiteljski odnosi ili pozitivne vršnjačke mreže mogu igrati vrlo važnu ulogu**. Mladi se nakon izlaska iz skrbi često vraćaju u obiteljski dom, iz raznih razloga, iako ponekad samo nakratko. U takvim se situacijama, međutim, mogu susresti s neriješenim problemima koji mogu ugroziti njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Mladi često idealiziraju svoju biološku obitelj i imaju ambivalentne i proturječne poglede i očekivanja od nje. Prirodna želja za povezanošću i pripadanjem te stalna previranja oko identiteta mogu nagnati mlade da se vrate kući usprkos okolnostima koje su dovele do njihovog smještaja u sustav skrbi. No neriješene traume, zapušteni ili narušeni odnosi ili nedostatak jasnog uvida u razloge za smještaj u sustavu skrbi mogu dovesti do nerealnih očekivanja ako se takvim situacijama ne upravlja na primjeren način. To pak može dovesti do novih konflikata, uništenih odnosa i odbacivanja.

Važno je osigurati da mladi imaju svu potrebnu pomoć dok pokušavaju pronaći smisao u svojim odnosima s roditeljima i članovima obitelji i nositi se s njima na primjeren način.

Slijedom svega toga, mlade treba što više podržati u nastojanjima da riješe sve postojeće probleme sa svojom obitelji, i prije i poslije izlaska iz skrbi. U isto vrijeme je iznimno važno da obitelj bude pripremljena za povratak mlade osobe – osobito ako je mlada osoba relativno dugo izbivala iz obitelji, ako je kontakt bio sporadičan i/ili ako su odnosi zategnuti.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pružite emocionalnu podršku, uključujući rješavanje prošlih problema i konflikata, pomoć s odnosima, socijalnim mrežama i prijateljstvima.
- Podržite kontakt mladih s biološkim roditeljem/roditeljima kad je to sigurno, u njhovom najboljem interesu i ako oni to žele - nastupite kao posrednik i pomozite mladima da bolje razumiju obiteljske odnose i da nađu neki smisao u njima.
- Stvorite prilike za vršnjačku podršku - to može biti mreža vršnjaka pomagača koje su i sami ranije izašli iz skrbi, na primjer.
- Pomozite mladima da izgrade pozitivan identitet tako što ćete im pomoći da bolje razumiju obiteljske odnose, pritom im pomažući da grade pozitivna prijateljstva, odnose i socijalne mreže. Pomozite im da razumiju svoje porijeklo i kulturu.
- Stvarajte podržavajuće situacije za mlade u kojima imaju priliku upoznati širok raspon različitih socijalnih okruženja, kako bi razvili interpersonalne vještine i samopouzdanje. Na primjer, potaknite i podržite mlade da sudjeluju u sportskim, umjetničkim ili slobodnim aktivnostima s drugim mladim osobama.

D. UČENJE I RAD

Pomaganje osobi u procesu izlaska iz skrbi da kreira viziju svoje budućnosti i izradi realističan plan za ostvarenje te vizije važan je motivacijski čimbenik za mlade. **Prikladno zaposlenje ili pohađanje fakulteta također može potaknuti razvoj identiteta, otpornosti i osjećaja vlastite vrijednosti.** Proučavajte zajedno s njima mogućnosti koje im se nude za zaposlenje i školovanje i usmjeravajte ih da donose informirane odluke o tim pitanjima, jer je to jedan od ključnih elemenata za njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nađu posao ako to žele i pomozite im da odaberu one mogućnosti zaposlenja koje su najprikladnije za njih.
- Uspostavite veze s lokalnim višim školama ili sveučilištima i pomozite kod razvijanja shema za pomoć osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Osmislite dodatne oblike podrške koji mogu pomoći mladoj osobi da nađe posao, kao što je pomoć s pisanjem prijava za posao i vještinama potrebnima na razgovoru za posao.
- Pobrinite se da mladi mogu doći do dodatne podrške, na primjer ako nisu uspjeli steći kvalifikacije tijekom redovnog školovanja ili ako imaju teškoća s pisanjem ili računanjem.
- Izgradite podržavajuće mreže i veze s lokalnim poslodavcima koji bi mogli ponuditi naukovanje, pripravnički staž, zaposlenje i druge poslovne prilike osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nastave školovanje ili stručno osposobljavanje i pomozite im da odrede niz najprikladnijih i najrealnijih opcija za školovanje ili stručno osposobljavanje.
- Pomozite mladoj osobi da dobije priliku za školovanje kroz pružanje pomoći pri pisanju prijava ili molbi za stipendije.

E. GDJE ŽELIM ŽIVJETI

Sigurno, stabilno, održivo stambeno rješenje je ključni čimbenik koji mladima pomaže da nakon izlaska iz skrbi nastave normalno živjeti. Nije dovoljno samo imati krov nad glavom: osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju se osjećati sigurno i ugodno tamo gdje žive, baš kao i svi ostali ljudi. Siguran, stabilan smještaj je presudni čimbenik koji mladoj osobi pomaže da zadrži posao ili nastavi školovanje.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da potrebe mlade osobe za smještajem budu usklađene s najboljim raspoloživim resursima i da mladi sudjeluju u izboru smještaja - gdje, s kim, hoće li imati vlastitu sobu itd.
- Osigurajte da je smještaj siguran i prikladno opremljen.
- Omogućava li lokacija mladoj osobi da pohađa školu ili ide na posao?
- Može li si mlada osoba priuštiti stanarinu i režije? Pobrinite se da znaju kako očitavati brojila, kako plaćati stanarinu i račune itd.
- Naučite mladu osobu vještinama kao što su vođenje vlastitog budžeta i izbjegavanje riskantnih dugova.
- Ispregovarajte s voditeljima domova/udomiteljima da se osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu vratiti po podršku kad žele/kad im je potrebna, to jest, da imaju mogućnost da navrate na ručak ili prespavaju kod njih, da sudjeluju u društvenim okupljanjima ili proslavama; to im može pomoći da sačuvaju osjećaj pripadanja i identiteta i da prebrode osjećaje izolacije i usamljenosti. Međuljudski odnosi dio su dobre prakse u izlasku iz skrbi, a očuvanje odnosa s bivšim pružateljima skrbi može imati odlučujuću ulogu u životu mladih osoba.

F. PRAKTIČNE VJEŠTINE

Djeca i mladi koji već dugo borave u sustavu skrbi – osobito u institucionalnoj skrbi, iako se ovo ne odnosi samo na njih – često su zakinuta za iskustvo postupnog učenja praktičnih zadataka koje će morati obavljati kad izađu iz skrbi i osamostale se. Među njima su kupovina, kuhanje, čišćenje itd. **Nijedna mlada osoba ne bi smjela izaći iz skrbi bez vještina i podrške koje su neophodne za uspjeh.** Pružatelji skrbi i djelatnici svih ustanova trebaju nastojati osigurati da svaka osoba koja izađe iz njihove skrbi ima potrebne praktične vještine, kao da je riječ o njihovoj vlastitoj djeci. Priprema za izlazak iz skrbi bi zato trebala uključivati uvođenje djece i mladih u sve takve vještine. Pobrinite se da osobe u procesu izlaska iz skrbi imaju mogućnosti ne samo za razvoj takvih životnih vještina u podržavajućem okruženju, nego i za testiranje tih vještina uz potrebnu podršku.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Ponudite kontinuiranu podršku za razvoj gore spomenutih vještina, kao i za razvoj drugih životnih i kućanskih vještina nakon izlaska iz skrbi.
- Osposobite mladu osobu za obavljanje svih potrebnih svakodnevnih životnih i kućanskih vještina prije njihovog izlaska iz smještaja u alternativnoj skrbi. Ponudite im kontinuiranu podršku za te i ostale životne i kućanske vještine i nakon što izađu iz skrbi. Primjeri vještina:
  - kupovina
  - zdrava prehrana i kuhanje
  - pospremanje
  - najčešći popravci u kući
  - pranje rublja i ostale prateće aktivnosti

G. NOVAC

Siromaštvo, nepovoljan ekonomski položaj i financijske poteškoće značajni su čimbenici za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi. One obično nemaju sigurnosnu mrežu ni stalnu podršku obitelji kakvu uživaju mnogi njihovi vršnjaci.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mladi imaju pristup i da primaju sve relevantne izvore prihoda i financijske pomoći, uključujući socijalnu pomoć i naknade.
- Otkrijte koje su naknade ili vrste socijalne pomoći dostupne i pomozite mladoj osobi da se uspješno prijavi za njih.
- Ako se mlada osobe upiše u višu školu ili na fakultet, pomozite im da se prijave i da dobiju sve raspoložive stipendije ili školarine prije početka studija.
- Pomozite mladoj osobi da razvije vještinu planiranja budžeta i dobre financijske navike. Prije izlaska iz skrbi, pomozite im da razumiju životne troškove, troškove prehrane, odjeće, režija, stanarine, lokalnog prijevoza itd.
- Pobrinite se da mladi imaju dovoljna sredstva za svoje interese i hobije i za praćenje tekućih modnih trendova. To im pomaže da izgrade zdrav identitet i smanjuje stigmatizaciju i socijalnu isključenost.
- Pomozite mladima u procesu izlaska iz skrbi da otvore račun u banci i da se prijave u sve ostale potrebne financijske sustave

H. PRAVA I PRAVNA PITANJA

Pobrinite se da mlada osoba bude u potpunosti svjesna svojih zakonskih prava i svih ostalih pravnih pitanja koja ih se mogu ticati, i općenito i konkretno, zbog njihovog iskustva skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mlada osoba ima kopiju izvoda iz knjige rođenih i ostale važne dokumente.
- Pomozite mladoj osobi da podnese zahtjev za izradu putovnice i/ili osobne iskaznice.
- Osigurajte da je mlada osoba prijavljena kod nadležnih tijela kako bi mogla primati zdravstvenu zaštitu, socijalnu pomoć itd.
- Ako je mlada osoba u nekom pravosudnom postupku, osigurajte joj pravno zastupanje.

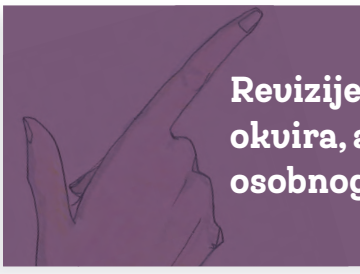
Točka djelovanja

Treba osigurati da osoba koja izlazi iz skrbi ima primjerak svog plana izlaska jer će im to dati jasniju sliku i umiriti njihove bojazni oko toga kako će se ispunjavati njihove buduće potrebe i tko će im pružati podršku u različitim područjima njihovog života.

I. REDOVNE REVIZIJE PLANOVA IZLASKA

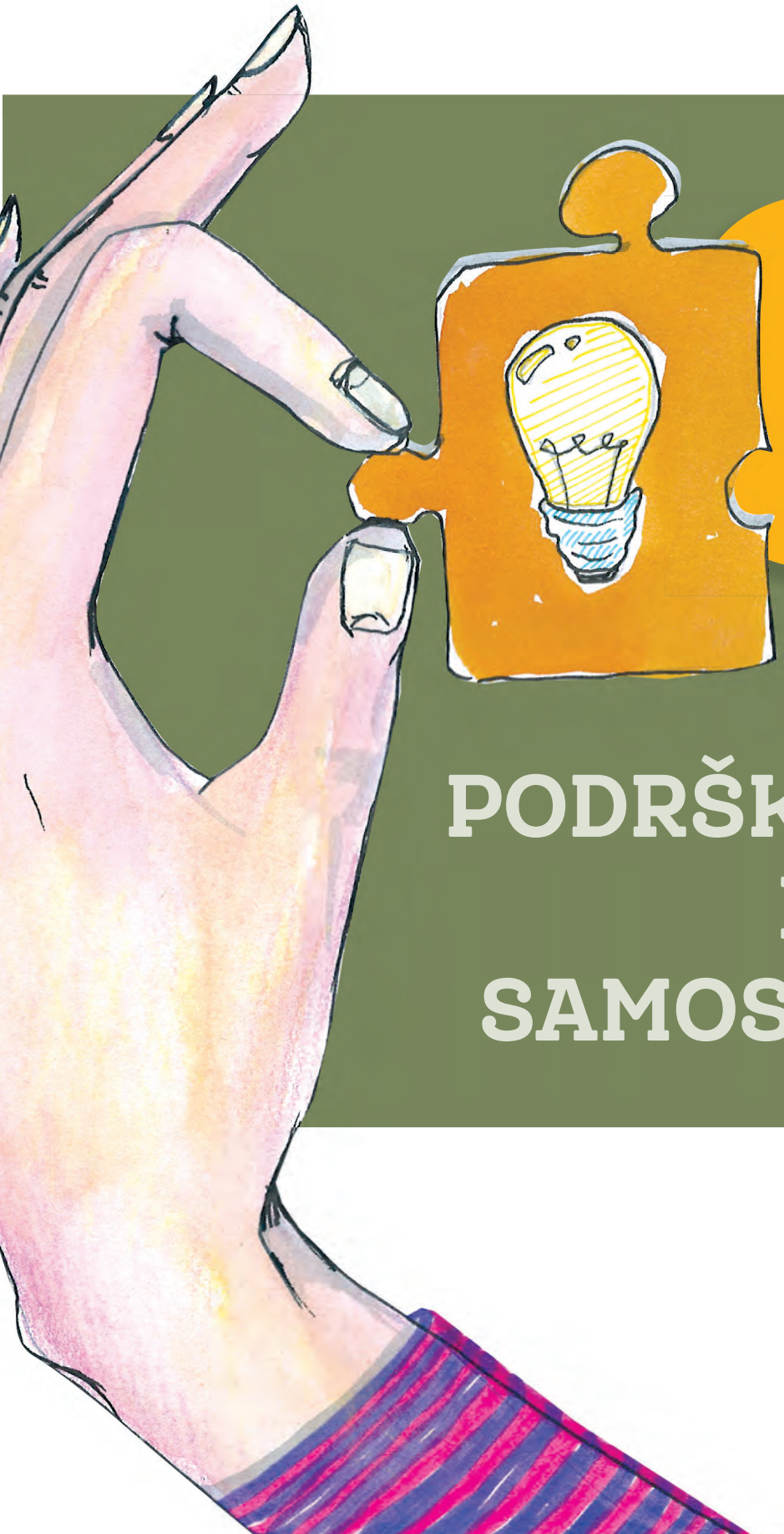
Izvorni plan izlaska koji je nastao u suradnji s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi nije nepromjenjiv ili zadan za sva vremena. **Situacija mlade osobe može – a vjerojatno i hoće – proći kroz čitav niz promjena** (npr. u zdravstvenom statusu, osobnom razvoju, školovanju/zaposlenju…). Mogući su mnogi razlozi za neispunjavanje izvornih ciljeva, a ambicije i prioriteti se s vremenom mijenjaju.

Zato bi osobni savjetnik trebao provoditi **redovne revizije plana izlaska,** uz temeljitu konzultaciju s mladom osobom, kako bi osigurao da je plan i dalje potpuno usklađen s realitetom i kako bi unio sve potrebne izmjene. To naravno podrazumijeva i suradnju sa svim relevantnim ustanovama i uključenim pojedincima kao što su pružatelji skrbi, zbog mogućih promjena u odgovornostima i ulogama koje bi oni trebali preuzeti uslijed promjena.

Revizije također mogu biti korisne i izvan "redovnog" okvira, ako se ukaže potreba i na prijedlog mlade osobe, osobnog savjetnika ili neke druge uključene osobe.

POGLAVLJE 12

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

“Prvo i osnovno, osamostaljivanje bi trebalo biti proces u kojem može vidjeti kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se automatski spotakne i padne.”

U ovom Praktičnom vodiču naglašavamo potrebu da se osobama u procesu izlaska iz skrbi nastavi pružati podrška i nakon faze izlaska iz skrbi te da im se osiguraju kontinuirana podrška i različite opcije sve do osamostaljenja. Dostupnost kontinuirane podrške nakon izlaska iz skrbi jednako je važna kao i dobra priprema i planiranje izlaska.

Plan izlaska, koji su izradile osobe najviše angažirane u pružanju podrške osobi u procesu izlaska iz skrbi, trebao bi pratiti mlade dok izlaze iz skrbi i postaju samostalni. Ovo poglavlje je podsjetnik na neke konkretne teme koje treba proučiti u kontekstu razdoblja nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

1. OSAMOSTALJIVANJE

Važno je dobro razmisliti o ideji "samostalnosti" i razumjeti je. Za sve nas, svakodnevna realnost "samostalnog življenja" podrazumijeva određenu "*među*zavisnost" u sklopu šireg okvira kvalitetnih:

- međuljudskih odnosa
- socijalne podrške
- socijalnih mreža

Većina nas smatra da smo samostalni/nezavisni – i zato, na primjer, odgovorni za donošenje odluka o vlastitom životu – premda se u različitim trenucima redovno oslanjamo na partnere, roditelje, djecu, kolege i prijatelje za savjete i podršku. Budući da mladi koji su bili u skrbi mogu biti zakinuti za ovako široku mrežu podrške, uloga pružanja podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi i pripremanje mladih za "samostalan život" znači da trebamo posvetiti posebnu pozornost izgradnji pozitivnih odnosa te stručnih i socijalnih mreža oko osobe u procesu izlaska iz skrbi.

2. KONTINUIRANI ODNOSI

"Osamnaest godina je prerano da budemo prepušteni sami sebi… ne ostavljajte nas same! Osamnaest godina je prerano za mladu osobu da ode iz skrbi, trebali bi nam biti dopušteno da ostanemo dok ne završimo školu i ne nađemo posao i nekakvu stabilnost. Treba nam pomoć naših odgajatelja kod traženja stana i posla, a važni su nam i da naučimo kako raspolagati novcem, ne možemo se sami snaći. Nakon izlaska iz skrbi preporučujemo da odgajatelji koji već poznaju tu mladu osobu ostanu u vezi s njom – i da je podučavaju – zbog praktične podrške (kako plaćati račune, kako otvoriti račun u banci) i zbog emocionalne podrške: da mogu dobiti savjete, jednostavno s nekim porazgovarati…Također molimo da nas naši socijalni radnici nastave pratiti dok ne postanemo potpuno samostalni, a to znači i nakon našeg 18. rođendana, dok ne završimo školu ili naukovanje. Preteško je biti sam."[20]

Osjećaj napuštenosti je nešto što osobe u procesu izlaska iz skrbi često spominju i zato treba poduzeti mjere da se to izbjegne. Mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi žele zadržati povezanost i konstruktivni odnos s nekime tko ih može usmjeravati, podržavati i pomagati im nakon što odu iz skrbi. Upravo u takvim slučajevima **kontinuirani odnos s osobnim savjetnikom može biti presudan**. Imajte u vidu da za slučajeve hitnosti i kad osobni savjetnik nije dostupan treba imati u planu drugu osobu koja može uskočiti na njegovo mjesto.

Brižan način na koji se pružaju kontinuirana podrška i savjeti je ključan, ali mladoj osobi će koristiti samo ako **postoji pozitivan i konstruktivan odnos** s osobnim savjetnikom.

Ipak, iskustvo pokazuje da neki mladi pred odlazak iz skrbi od početka jasno stavljaju do znanja da ne žele nastaviti kontakt s ustanovom koja im je pružala skrb. Naravno, nitko im ne može uskratiti to pravo, no njihova bi se odluka ipak mogla promijeniti kad samostalnost postane stvarnost ili kad se pojave problemi i tek osamostaljena osoba zatreba neku vrstu pomoći. Zato je presudno da se osobni savjetnici pobrinu da osobe u procesu izlaska iz skrbi znaju **da u svakom trenutku smiju zatražiti pomoć**, čak i ako su prošle godine od njihovog odlaska, i da su im vrata uvijek otvorena.

Neki podaci ukazuju na to da se podrška osobnih savjetnika i ostalih specijalista u razdoblju nakon izlaska iz skrbi često ospe nakon nekoliko mjeseci. Ne možemo dovoljno naglasiti da će osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao uostalom i većina mladih koji odlaze iz obiteljskog okrilja, po svoj prilici trebati različite vrste podrške na mnogo dulji rok, te da imaju pravo na dostupnost takve podrške. Ne bi bilo zgorega predvidjeti, primjera radi, trajanje podrške do 25. godine, premda će to varirati od osobe do osobe, ovisno o njihovim potrebama.

Kontakt s osobom koja je već izašla iz skrbi i koja može **nastupati kao mentor** mogla bi biti korisna u ublažavanju izolacije i usamljenosti, a potencijalno i kao točka pristupa nekoj mreži podrške (vidi 9. poglavlje za više informacija o vršnjačkom mentorstvu).

3. KONTINUIRANI PRISTUP USLUGAMA I PODRŠCI NAKON IZLASKA IZ SKRBI

Jednostavan pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi je ključan, jer pomaže osobama u procesu izlaska iz skrbi da napreduju. Opet ponavljamo da **naglasak treba staviti na individualnost mladih osoba** i njihove potrebe i brige. Sazrijevanje nema glatku i linearnu putanju, pa će razvojna područja – psihoemocionalna i praktična – trebati razmatrati više puta tijekom duljeg razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Još jednom naglašavamo da bi **suradnja s drugim važnim ustanovama i organizacijama** radi osiguravanja podrške u područjima kao što su materijalne potrebe i kontinuirani razvoj praktičnih vještina umnogome doprinijela procesu. Na primjer, za mlade u procesu izlaska iz skrbi često se javlja bojazan od beskućništva i financijske oskudice. Problemi te vrste imaju negativne posljedice ne samo u praktičnom smislu, nego i u smislu psihoemocionalnog stanja. Pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi mora osigurati da mladi u procesu izlaska iz skrbi imaju dostatne prihode da ispune svoje osnovne potrebe, uključujući smještaj, hranu, prijevoz i odjeću. Važno je uvažiti slobodnu volju i autonomiju mladih osoba u rješavanju ovih problema i postupke temeljiti na tome.

Točka djelovanja

Je li pružanje materijalne pomoći dostatno za osobe u procesu izlaska iz skrbi? Ako nije, koje su promjene potrebne i kako se možete založiti za uvođenje tih promjena?

I na kraju, važno je imati na umu da će uspjeh nakon izlaska iz skrbi za mlade u procesu izlaska iz skrbi dobrim dijelom biti određen time koliko su kvalitetno provedeni svi aspekti pripremnog rada, uključujući rad na praktičnim vještinama. Apsolutno treba **provoditi redovne revizije faze pripreme da se provjeri je li adekvatna**, osobito s obzirom na to da se potrebe i okolnosti mlade osobe stalno mijenjaju.

POGLAVLJE 13

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

Preliminarno ispitivanje koje je bitno odredilo sadržaj ovog Praktičnog vodiča (vidi 3. poglavlje) utvrdilo je da treba uvesti promjene u proces izlaska iz skrbi u različitim zemljama. Potrebne promjene uključuju poboljšanja:

1. **zakonskih propisa i politika**
2. **procesa prikupljanja podataka**
3. **pružanja usluga i osiguravanja resursa**
4. **povećanja radne snage**
5. **praćenja i evaluacije**
6. **promicanja pozitivnih stavova**

Glavni dionici, koji uključuju djecu i mlade u alternativnoj skrbi, one koji su izašli iz skrbi, stručnjake na području skrbi i stručnjake iz srodnih profesija, roditelje, obitelji i pružatelje alternativne skrbi, svi mogu biti uvjerljivi zagovaratelji promjena. Radeći zajedno ili individualno, trebali bi biti spremni zagovarati promjene kod nadležnih vlasti ili tijela koja mogu uvesti poboljšanja, bilo posredno ili neposredno.

Točka djelovanja

Po vašem mišljenju, do koje su mjere osobni savjetnici ili pružatelji skrbi svjesni svoje odgovornosti prema mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ima li nekih područja na kojima se djelatnici ne osjećaju ugodno ili dovoljno informirano? Ako ih ima, koja su to područja i kako se s njima treba nositi?

U nastavku ovog poglavlja donosimo kratak osvrt na neka ključna područja koja zahtijevaju promjene u sustavima skrbi i usluga za djecu, a koja su istaknuta u preliminarnom ispitivanju, te nekoliko riječi o tome kako zagovarati pozitivne pomake.

1. ZAGOVARAČKI RAD NA JAČANJU I PROMJENI ZAKONA I POLITIKA

Sve zemlje koje su sudjelovale u preliminarnom ispitivanju žele garanciju procesa izlaska iz skrbi zasnovanog na pravima, dostupnog svim osobama u procesu izlaska iz skrbi, s jednakim pristupom svim potrebnim oblicima podrške, uslugama i drugim beneficijama, na način koji u potpunosti odgovara na individualne potrebe, želje i okolnosti. Napomenuto je da će to zahtijevati pozitivne izmjene i dopune u zakonskim propisima i politikama koje se odnose na izlazak iz skrbi, uključujući povećane namjenske resurse. Među mogućim izmjenama trebalo bi se naći povišenje starosne granice za prestanak smještaja i produženje razdoblja u kojemu je osobama u procesu izlaska iz skrbi dostupna individualna podrška. Isto tako bi trebalo pravno regulirati i poboljšanje obavezne dostupnosti svih potrebnih usluga i socijalnih davanja, kao i ulaganja u osposobljavanje i edukaciju međuresornih djelatnika.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Prikladan pravni i regulatorni okvir važan je jer osigurava potrebne ovlasti, fokus i smjernice za sve osobe koje su odgovorne za zaštitu djeci i skrb o djeci – što uključuje i izlazak iz skrbi. Svi oni koji pružaju podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi trebali bi zajedno s mladima zagovarati promjene u svim zakonima, propisima i politikama gdje trenutni mehanizmi ne funkcioniraju i gdje je moguće uvesti poboljšanja.

2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Informacije dobivene iz preliminarnog ispitivanja ukazuju na to da državne, regionalne i lokalne vlasti redovno propuštaju skupljati i analizirati kvantitativne i kvalitativne podatke o djeci i mladima u skrbi, o mladima u procesu izlaska iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi. To bi trebale činiti prvenstveno zato da omoguće regulatornim i drugim ustanovama da precizno planiraju resurse i omoguće najkvalitetniji mogući proces izlaska iz skrbi, ali i zato da dosljedno prate i evaluiraju namjeru, svrhu i provedbene ciljeve procesa.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Za razvoj zakona i politika, centralnim i lokalnim vlastima i nevladinim organizacijama trebaju **točne informacije**. U tu svrhu važno je imati lokalne i nacionalne sustave za rigorozno i sustavno prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Primjera radi, takvi su podaci neophodni kad se radi na poboljšavanju ishoda za djecu u skrbi i mlade u procesu izlaska iz skrbi putem mjerenja situacije i napretka individualne djece i mladih, kao i funkcioniranja sustava zaštite djece i alternativne skrbi u cjelini. Pouzdani podaci važni su i za točniju raspodjelu financijskih, ljudskih i drugih resursa. Mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku mogu kao primarni dionici odigrati važnu ulogu u prepoznavanju, prikupljanju i analizi podataka.

3. OBAVEZA OSIGURAVANJA USLUGA I RESURSA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi i stručnjaci napominju da proces izlaska iz skrbi treba biti dosljedan bez obzira na geografsku lokaciju u zemlji. To uključuje dosljednost kvalitete planiranja i kontinuirane podrške, i olakšavanje svih faza pripreme, tranzicije i razdoblja nakon izlaska iz skrbi. To također znači jednaku dostupnost usluga i resursa, uključujući školovanje, stanovanje, zapošljavanje i sve ostale beneficije.

Dostupnost niza univerzalnih i ciljanih usluga podrške neophodna je za osobe u procesu izlaska iz skrbi. Davanje točnih informacija o nedostacima i izazovima procesa kreatorima politike u centralnoj vladi i lokalnim upravama te lobiranje za promjene može značajno doprinijeti osiguravanju pravednijeg pristupa kvalitetnim uslugama te dostupnosti svih ostalih neophodnih financijskih i ostalih resursa za osobe u procesu izlaska iz skrbi.

4. OSPOSOBLJAVANJE STRUČNOG OSOBLJA

Rezultati preliminarnog ispitivanja pokazuju urgentnu potrebu za ulaganjem u jačanje i očuvanje vještina, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi na razini koja im omogućava da pružaju potpunu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi. Vjeruje se da vještine i kapaciteti stručnih djelatnika ne trebaju uključivati samo poznavanje praktičnih dužnosti, nego i naglašene komunikacijske vještine i sposobnost da grade i održavaju brižne odnose povjerenja s mladima u procesu izlaska iz skrbi.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Iskustvo izlaska iz skrbi individualnih mladih uvelike ovisi o sposobnostima osoba koje su zadužene da im pružaju podršku kroz cijeli proces. Tu ne govorimo samo o ključnim djelatnicima, već i o ostalim stručnjacima koji sudjeluju u međuresornom pristupu izlasku iz skrbi. **Zato je važno da su oni koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti osposobljeni da preuzmu takvu odgovornost i da ulaganje u formalne i neformalne programe obuke bude prioritet.**

I ovdje, kao i u preliminarnom ispitivanju koje je bitno utjecalo na ovaj Praktični vodič, osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu i trebaju igrati aktivnu ulogu u definiranju vještina, znanja i sposobnosti koje bi ključni djelatnici i ostali stručnjaci trebali imati. Isto tako, osobe iz struke mogu onima koji su odgovorni za osmišljavanje edukacija prenijeti informacije o tome koji su im kapaciteti i znanja potrebni.

5. SUSTAVNO PRAĆENJE I EVALUACIJA

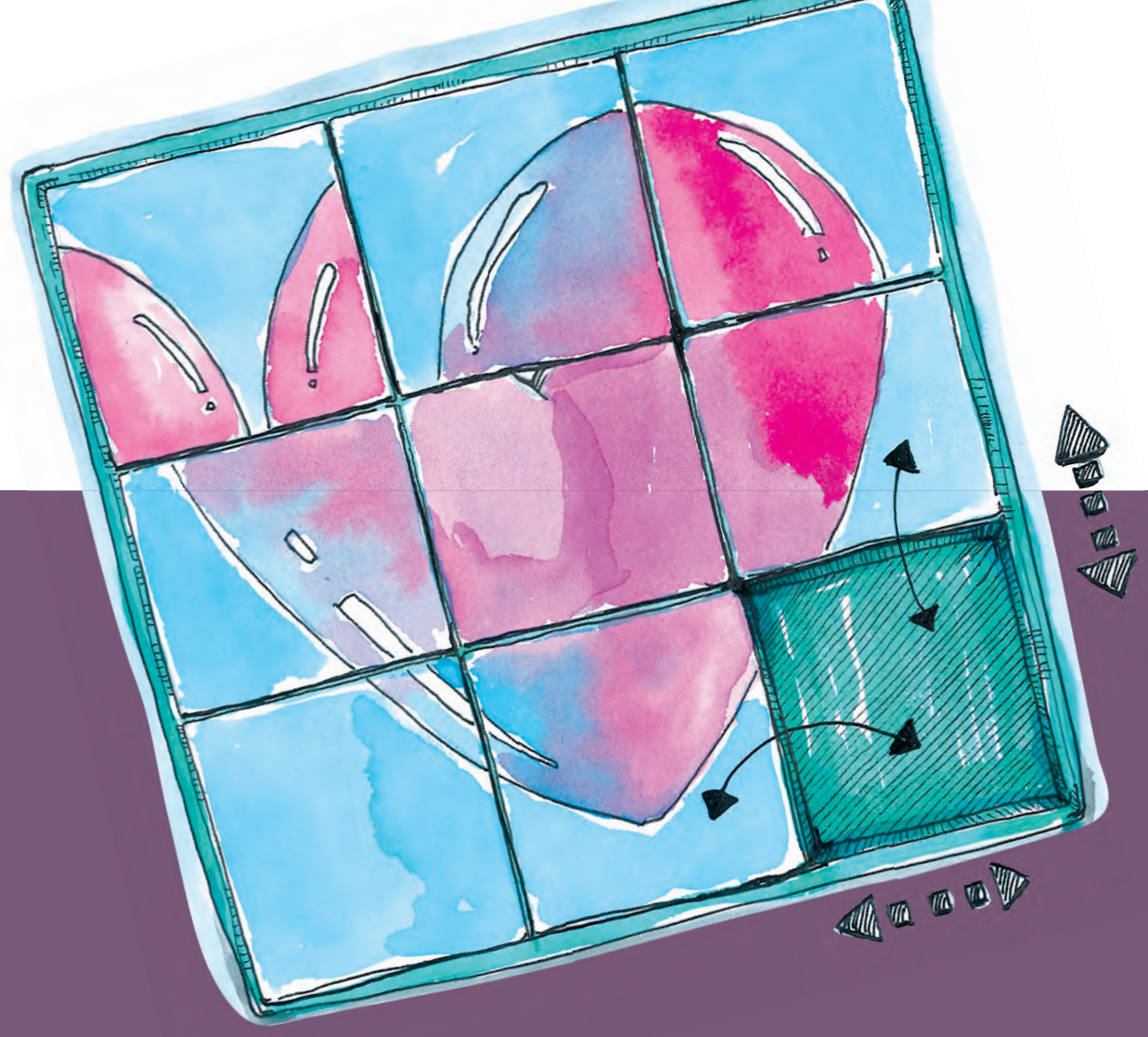
Učinkoviti sustavi praćenja i evaluacije **neophodni su za stjecanje uvida u ostvarene rezultate, u način na koji se oni ostvaruju i u područja na kojima ima još nedostataka i izazova.** To bi, primjera radi, trebalo uključivati redovne revizije radi praćenja planova skrbi i planova izlaska individualne djece i mladih, kao i radi praćenja sustavnih procesa i procesa pružanja usluga u sklopu sustava zaštite djece i alternativne skrbi u kojemu radite. Opet naglašavamo da mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku kao primarni dionici mogu odigrati značajnu ulogu u zagovaranju sustavne primjene praćenja i evaluacije.

6. PROMICANJE POZITIVNIH STAVOVA

Stigmatizacija i diskriminacija djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi može uvelike odrediti kvalitetu njihovog života. S takvim se negativnim stavovima treba konfrontirati, bez obzira na to dolaze li od stručnjaka ili šire od javnosti. **To od svih nas zahtijeva da igramo aktivnu ulogu u promicanju pozitivnih stavova i preispitivanju negativnih stavova.**

7. ZAGOVARANJE POZITIVNIH PROMJENA

I na kraju, trebamo se podsjetiti da je preuzimanje uloge **zagovaranja pozitivnih promjena** u sustavima i uslugama važan i potreban doprinos koji svi možemo dati kako bismo osigurali da djeca u skrbi i mladi u procesu izlaska iz skrbi dobiju najbolju moguću podršku dok su u skrbi, dok se pripremaju za izlazak iz skrbi i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

PRILOZI

PRILOG 1: SAŽETAK SMJERNICA UN-A ZA ALTERNATIVNU SKRB O DJECI

Glavni temelj za razumijevanje prava djece u sustavu skrbi ili djece kojoj prijeti izdvajanje iz obitelji je Konvencija o pravima djeteta. Nakon što je bilo uočeno da Konvencija ne donosi detaljan prikaz mjera koje bi trebalo poduzimati, nastale su **Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci**[21]. Smjernice su usvojene konsenzusom na zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2009. godine. One nude najmjerodavniji niz uputa za provedbu dječjih prava prema Konvenciji o pravima djeteta.

Premda nisu pravno obvezujuće, Smjernice UN-a donose konkretne upute za poboljšavanje politike i prakse i naglašavaju da države članice imaju glavnu odgovornost za regulatorni okvir registracije, licenciranja i praćenja sustava skrbi.

Važan aspekt Smjernica UN-a jest način na koji zagovaraju edukaciju i podršku stručnjaka na području skrbi kako bi se osigurala znanja i vještine potrebne za pružanje najkvalitetnije moguće skrbi. Na primjer, stručnjaci za skrb trebali bi biti u stanju poticati aktivno sudjelovanje, trebali bi razumjeti potrebu da se poštuje mišljenje djece u odlukama koje utječu na njihov život i trebali bi ih informirati o njihovim pravima i podržavati njihov cjeloviti razvoj.

Smjernice i njihove implikacije za politiku i praksu mogu se sažeti kroz prikaz osnovnih načela i pristupa:

NAČELO 'NUŽNOSTI'

Smjernice jasno navode da je "obitelj temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za razvoj, dobrobit i zaštitu djece" te da "napore treba usredotočiti u prvom redu na to da se djetetu omogući ostanak ili povratak na skrb svojih roditelja, ili, kad je to primjereno, drugih bliskih članova obitelji." Dakle, načelo "nužnosti" znači:

- Treba postojati proces odabira (dio procesa "upućivanja") kojim se procjenjuje postoji li stvarna potreba za smještajem u formalnu skrb. Upravo ovo je faza u kojoj treba tragati za rješenjima koja su u najboljem interesu djeteta i, kad god je to moguće, izbjegavati nepotreban smještaj i dijete ostaviti u njegovoj vlastitoj obitelji.
- Nijedno dijete čija je obitelj mogla primiti potrebnu podršku ne bi smjelo biti smješteno u alternativnu skrb.
- Djeci treba pružiti skrb.
- Izdvajanje iz obitelji treba biti krajnja mjera.
- Treba ponuditi mjere jačanje obitelji da se izbjegne izdvajanje djeteta i da se potakne povratak djeteta iz sustava skrbi u obitelj.

NAČELO 'PRIKLADNOSTI'

- Skrb treba pružiti tek nakon što se potvrdi "nužnost" smještaja u sustav skrbi i ona uvijek treba biti odgovor na specifične potrebe, želje i okolnosti svakog pojedinog djeteta.
- Svi oblici alternativne skrbi moraju ispunjavati standarde kvalitete i poštovati i promicati sva prava djece te pružati odgovarajuću individualiziranu skrb i pažnju.
- U svakoj zemlji mora postojati širok raspon prikladnih oblika skrbi.

NAJBOLJI INTERESI DJETETA

- Svi procesi odlučivanja koji se odnose na "nužnost" i "prikladnost" moraju uključivati učinkovitu suradnju i određivati što je u najboljem interesu svakog pojedinog djeteta u skladu s njegovim individualnim slučajem.

ŠIROKI RASPON OPCIJA

- Ne odgovara svima ista mjera! Na raspolaganju mora biti primjereno raznolik niz opcija za obiteljsku podršku i alternativnu skrb kako bi se osigurale mjere prilagođene individualnom slučaju.

NEDISKRIMINACIJA

- Smjernice se bave mnogim problemima diskriminacije zbog kojih djeca bivaju smještena u sustav skrbi i koji mogu utjecati na njih dok su u skrbi.
- Siromaštvo nikad ne smije biti primarni čimbenik u određivanju nužnosti smještaja u sustav skrbi.
- Smjernice ističu da ne smije doći do izdvajanja djeteta iz obitelj zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola ili invaliditeta.
- Smjernice promiču nediskriminaciju u svim fazama interakcije između obitelji i djeteta sa sustavom socijalne skrbi i skrbi o djeci. Kad je potrebna podrška, sva djeca i njihove obitelji moraju imati jednak pristup uslugama bez obzira na njihov status ili okolnosti.

Napomena: Integralni tekst Smjernica na engleskom jeziku kao i prateći priručnik Moving Forward: Implementing the *"Guidelines for the Alternative Care of Children"* možete naći ovdje:
http://www.alternativecareguidelines.org/

PRILOG 2

Ujedinjeni narodi proglasili su 20. studenoga Međunarodnim danom djece i danom Konvencije UN-a o pravima djeteta. Toga se dana u cijelome svijetu promoviraju ideje i ciljevi Povelje Ujedinjenih naroda koje se odnose na dobrobit djece.

Ured pravobraniteljice za djecu pridružuje se obilježavanju Međunarodnog dana djeteta sa željom da svaki naš dan bude i Dan djeteta.

Konvencija UN-a o pravima djeteta

Na jeziku bliskom djeci

Članak 1.
Svatko mlađi od 18 godina ima ova prava.

Članak 2.
Svako dijete ima ova prava, bez obzira na to tko je, gdje živi, čime mu se roditelji bave, kojim jezikom priča, koje je vjere, je li dječak ili djevojčica, iz koje kulture potječe, ima li neku teškoću u razvoju, je li bogato ili siromašno. Niti prema jednom djetetu ne smije se postupati nepravedno iz bilo kojeg razloga.

Članak 3.
Svi odrasli trebaju postupati onako kako je najbolje za tebe. Kada odrasli donose odluke, trebaju misliti na to kako će njihove odluke utjecati na djecu.

Članak 4.
Vlada ima odgovornost osigurati zaštitu tvojih prava. Mora pomoći tvojoj obitelji da zaštiti tvoja prava i stvori okolinu u kojoj možeš rasti i razviti svoje potencijale.

Članak 5.
Tvoja obitelj ima odgovornost pomoći ti da naučiš ostarivati svoja prava te osigurati njihovu zaštitu.

Članak 6.
Imaš pravo na život.

Članak 7.
Imaš pravo na ime, a to treba biti službeno priznato od vlade. Imaš pravo na nacionalnost (pripadanje državi).

Članak 8.
Imaš pravo na identitet - službeni zapis tko jesi. Nitko ti to ne smije oduzeti.

Članak 9.
Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima/roditeljem, osim ako je to loše za tebe. Imaš pravo živjeti s obitelji koja se brine za tebe.

Članak 10.
Ako ne živiš u istoj zemlji kao tvoji roditelji, imate pravo biti zajedno na istome mjestu.

Članak 11.
Imaš pravo na zaštitu od otmice.

Članak 12.
Imaš pravo izraziti svoje mišljenje, a odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno ga razmotriti.

Članak 13.
Imaš pravo saznavati različite stvari i dijeliti svoje mišljenje s drugima, kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvrjeđljiv za druge ljude.

Članak 14.
Imaš pravo izabrati vlastitu vjeroispovijest i vjeroovanja. Roditelji ti trebaju pomoći odlučiti o onome što je ispravno, a što krivo, i što je najbolje za tebe.

Članak 15.
Imaš pravo sam birati svoje prijatelje, pridružiti se grupi ili okupiti grupu, dok god to ne šteti drugima.

Članak 16.
Imaš pravo na privatnost.

Članak 17.
Imaš pravo s radija, iz novina, knjiga, računala i drugih izvora saznati informacije koje su važne za tvoju dobrobit. Odrasli se trebaju pobrinuti da informacije koje dobivaš nisu štetne i pomoći ti u pronalaženju i razumijevanju informacija koje trebaš.

Članak 18.
Imaš pravo biti odgajan od strane svojih roditelja (ako je moguće).

Članak 19.
Imaš pravo biti zaštićen od nanošenja boli i lošeg postupanja, tjelesnog ili duhovnog.

Članak 20.
Imaš pravo na posebnu skrb i pomoć ako ne možeš živjeti sa svojim roditeljima.

Članak 21.
Imaš pravo na skrb i zaštitu ako si usvojen ili udomljen.

Članak 22.
Imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć ako si prognanik (ako si bio prisiljen napustiti svoj dom i živjeti u drugoj zemlji), kao i sva prava iz ove Konvencije.

Članak 23.
Ako imaš neku teškoću u razvoju, imaš pravo na posebno obrazovanje i njegu, kao i sva prava iz ove Konvencije, kako bi mogao živjeti punim životom.

Članak 24.
Imaš pravo na najbolju moguću zdravstvenu skrb, ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu, i informacije koje će ti pomoći da budeš zdrav i zdravo rasteš.

Članak 25.
Ako živiš pod udomiteljskom skrbi ili u nekoj drugoj situaciji daleko od doma, imaš pravo na to da netko redovito pregledava uvjete u kojima živiš kako bi se vidjelo jesu li oni za tebe najprikladniji.

Članak 26.
Imaš pravo na pomoć od vlade ako si siromašan ili u nevolji.

Članak 27.
Imaš pravo na hranu, odjeću, sigurno mjesto za život i zadovoljenje svojih osnovnih potreba. Ne smije ti biti onemogućeno raditi većinu onoga što druga djeca mogu.

Članak 28.
Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Trebaš biti ohrabrivan na pohađanje škole do najvišeg stupnja koji možeš postići.

Članak 29.
Tvoje obrazovanje treba ti pomoći u korištenju i razvijanju vlastitih darovitosti i sposobnosti. Ono ti također treba pomoći da naučiš živjeti u miru, štititi okoliš i poštivati druge ljude.

Članak 30.
Imaš pravo prakticirati svoju vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest - ili neke druge koje izabereš. Manjine i starosjedilačke skupine trebaju posebnu zaštitu ovoga prava.

Članak 31.
Imaš pravo na igru i odmor.

Članak 32.
Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti te je loš za tvoje zdravljei obrazovanje. Ako radiš, imaš pravo biti na sigurnom i biti pristojno plaćen.

Članak 33.
Imaš pravo na zaštitu od štetnih lijekova i droga te trgovine drogom.

Članak 34.
Imaš pravo biti zaštićen od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35.
Nitko nema pravo oteti te ili prodati.

Članak 36.
Imaš pravo na zaštitu od bilo koje vrste izrabljivanja (iskorištavanja).

Članak 37.
Nikome nije dozvoljeno kažnjavati te na okrutan ili štetan način.

Članak 38.
Imaš pravo na zaštitu od rata i život u miru. Djeca mlađa od 15 godina ne smiju biti natjerana da idu u vojsku ili sudjeluju u ratu.

Članak 39.
Imaš pravo na pomoć ako si bio ozlijeđen, zanemaren ili je netko loše postupao s tobom.

Članak 40.
Imaš pravo na pravnu pomoć i pravedno postupanje u pravosudnom sustavu koji poštuje tvoja prava.

Članak 41.
Ako zakoni tvoje zemlje bolje štite tvoja prava nego članci u ovoj Konvenciji, ti se zakoni trebaju primijeniti.

Članak 42.
Imaš pravo znati svoja prava! Odrasli trebaju znati za ova prava i pomoći i tebi da saznaš za njih.

Članci 43. do 54.
Ovi članci objašnjavaju kako će vlade i međunarodne organizacije poput UNICEF-a raditi kako bi osigurale zaštitu djece kroz njihova prava.

Izvor: The Child Rights Information Network "Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child".
Prijevod: Ivana Rončević

Ured pravobranitelja za djecu, A. Hebranga 4/1, 10000 Zagreb
telefon 4929 669, 4921 278; faks 4921 277; e-mail: info@dijete.hr; web:www.dijete.hr

Preuzeto s www.dijete.hr

PRILOG 3: ČLANCI OPĆE DEKLARACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

(koju su Ujedinjeni narodi usvojili i proglasili 10. prosinca 1948.)

Članak 1 Pravo na jednakost
Članak 2 Sloboda od diskriminacije
Članak 3 Pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost
Članak 4 Sloboda od ropstva
Članak 5 Sloboda od mučenja i ponižavajućih postupaka
Članak 6 Pravo svakoga da ga se pred zakonom prizna kao osobu
Članak 7 Pravo na jednakost pred zakonom
Članak 8 Pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim sudom
Članak 9 Sloboda od samovoljnog uhićenja i izgona
Članak 10 Pravo na pravično i javno saslušanje
Članak 11 Pravo svakoga da ga se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivnja
Članak 12 Sloboda od miješanja u privatni život, obitelj, dom i dopisivanje
Članak 13 Pravo na slobodu kretanja i boravka unutar svake države
Članak 14 Pravo na utočište u drugim zemljama pred progonom
Članak 15 Pravo na državljanstvo i slobodu promjene državljanstva
Članak 16 Pravo na brak i obitelj
Članak 17 Pravo na vlasništvo
Članak 18 Sloboda uvjerenja i vjeroispovijesti
Članak 19 Sloboda mišljenja i primanja i širenja informacija
Članak 20 Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja
Članak 21 Pravo na sudjelovanje u upravljanju svojom zemljom i na slobodne izbore
Članak 22 Pravo na socijalnu sigurnost
Članak 23 Pravo na željeni rad i pridruživanje sindikatima
Članak 24 Pravo na odmor i slobodno vrijeme
Članak 25 Pravo na odgovarajući životni standard
Članak 26 Pravo na obrazovanje
Članak 27 Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice

Članak 28 Pravo na društveni poredak utvrđen ovom Deklaracijom

Članak 29 Obaveze prema zajednici nužne za slobodan i cjelovit razvoj

Članak 30 Sloboda od miješanja države ili osoba u gore navedena prava

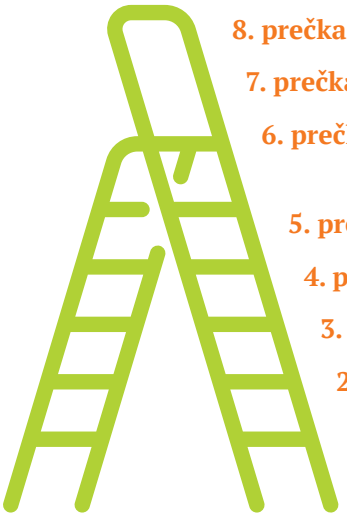
Preneseno s dopuštenjem: Copyright © 1998, Human Rights Educators' Network Amnesty International, USA Human Rights Resource Centre, ISBN 0-929293-39-8, First Edition, 1998; Second Printing, 1999.

PRILOG 4: MODELI PARTICIPACIJE

Danas postoji nekoliko modela za opisivanje čimbenika koji određuju stupanj i autentičnost participacije, a sljedeća tri vjerojatno su i najpoznatija među njima. Vrijedi ih pobliže razmotriti jer svaki donosi drugačiju perspektivu koja nam može pomoći da procijenimo koliko učinkovito omogućavamo djeci i mladima da daju svoj prilog donošenju odluka o njihovom životu.

I. HARTOVE LJESTVE PARTICIPACIJE

Roger Hart razvio je ideju ljestava 1992 godine. Godine 1997. napisao je knjigu pod nazivom *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care* (Teorija i praksa uključivanja mladih građana u razvoj zajednice i brigu o okolišu) . Ljestve participacije jedan su od alata koje je Hart uvrstio u tu knjigu. Model ljestava, po kojima se djeca "penju" do sve višeg stupnja participacije, vrlo je dojmljiva i lako razumljiva slika.

8. prečka: mladi i odrasli zajednički odlučuju

7. prečka: mladi vode i iniciraju aktivnosti

6. prečka: odrasli iniciraju zajedničke odluke s mladima

5. prečka: mlade se konzultira i informira

4. prečka: mladi imaju zadanu ulogu, informirani su

3. prečka: mladi se koriste simbolično*

2. prečka: mladi su ukras*

1. prečka: mladima se manipulira*

Napomena: Hart pojašnjava da su zadnje tri prečke *neparticipacija*

Preuzeto iz Hart, R. (1992.): *Dječja participacija od deklarativnosti do građanstva.* Firenca: UNICEF Innocenti Research Centre

LJESTVE PRIKAZUJU OSAM STUPNJEVA PARTICIPACIJE:

8. **Mladi iniciraju, donose odluke zajedno s odraslima:** ovo se događa kad projekte ili programe pokreću djeca i mladi, a odluke se dijele između mladih i odraslih.

7. **Mladi iniciraju i usmjeravaju:** ovo je korak kad djeca i mladi iniciraju i usmjeravaju projekt ili program, a odrasli su uključeni samo kao pružatelji podrške.

6. **Odrasli iniciraju, odlučuju zajedno s mladima:** projekte ili programe iniciraju odrasli, ali odluke se donose s mladima.

5. **Konzultacije i informiranje:** ovo se događa kad mladi daju svoje savjete oko programa ili projekata koje osmišljavaju i vode odrasli. Mlade se informira kako će se njihov doprinos koristiti i o ishodima odluka koje donose odrasli.

4. **Zadana uloga, uz informiranje:** djeca i mladi dobivaju specifičnu ulogu i informira ih se kako su i zašto uključeni.

3. **Simbolična uloga*:** ovo se događa kad se mladima naizgled daje pravo glasa, ali u stvarnosti nemaju nikakav izbor oko toga što rade ili kako sudjeluju.

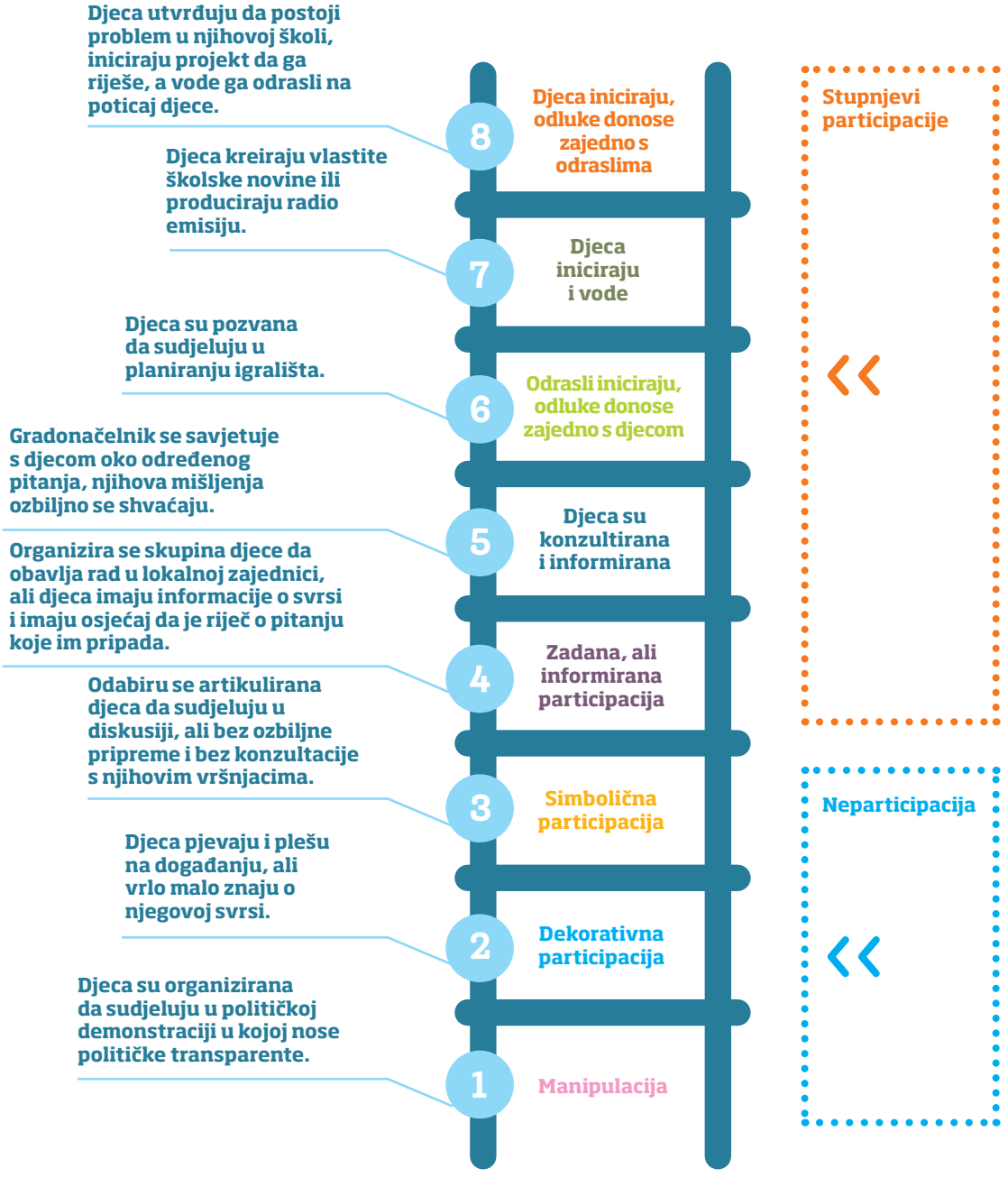
2. **Ukrasna uloga*:** ovo se događa kad se mlade na posredan način iskorištava.

1. **Manipulacija:** ovo se događa kad odrasli koriste mlade da podržavaju njihove akcije i prave se da su ih nadahnuli sami mladi.

***Napomena:** Hart objašnjava da su zadnje tri prečke neparticipacija.

DONJA ILUSTRACIJA PRIMJER JE MOGUĆEG TUMAČENJA HARTOVOG MODELA

Primjeri

Ilustracija preuzeta sa:
http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_5/10.html

II. SHIEROVI PUTEVI DO PARTICIPACIJE

Godine 2001., Harry Shier je preuzeo Hartove ideje i pojednostavio ih do ideje puta. Predvidio je pet razina participacije s nizom od 15 pitanja koja formiraju alat kojim se provjerava koliko kvalitetno potičete participaciju. Donja tabela donosi pitanja iz Shierova modela:

Razina	Vrsta participacije	Pitanja	Prilike	Obaveze
5	Djeca dijele moć i odgovornost za odlučivanje	Jeste li spremni nešto moći koju imate kao odrasla osoba podijeliti s djecom?	Postoji li postupak koji omogućuje odraslima i djeci da dijele odgovornost za odluke?	Propisuje li se službenom politikom da da odrasli i djeca moraju dijeliti odgovornost za odluke?
4	Djeca su uključena u procese odlučivanja	Jeste li spremni dopustiti djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Postoji li postupak koji omogućava djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju biti uključena u procese odlučivanja?
3	Mišljenje djece se uzima u obzir	Jeste li spremni uzeti u obzir mišljenje djece?	Omogućavaju li vam vaši procesi odlučivanja da uzmete u obzir mišljenje djece?	Propisuje li se službenom politikom da se u procesi odlučivanju mora dati težina mišljenjima djece?
2	Djeci se pomaže da izraze svoje mišljenje	Jeste li spremni pomoći djeci da izraze svoje mišljenje?	Imate li niz ideja i aktivnosti koje pomažu djeci da izraze svoje mišljenje?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju dobiti pomoć za izražavanje svog mišljenja?
1	**Djecu se sluša**	Jeste li spremni slušati djecu?	Radite li na način koji vam omogućuje da slušate djecu?	Propisuje li se službenom politikom da se djecu mora slušati?

Ovo je koristan alat za refleksiju, i za stručnjake koji rade u praksi s individualnom djecom ili obiteljima i kao opći alat za usmjeravanje širih konzultacija zajednice s djecom. Ako želite čuti kako Harry Shier detaljnije objašnjava primjenu ovog alata, pogledajte video snimku čiju poveznicu navodimo u nastavku. Snimka traje 22 minute, ali najrelevantniji dio odvija se između 17. i 21. minute.

https://www.youtube.com/watch?v=K00Ww2MLjf8

III. MODEL NA PRAVIMA ZASNOVANE DJEČJE PARTICIPACIJE PREMA LAURI LUNDY

Laura Lundy razvila je model participacije koji je danas u širokoj primjeni u Europskoj uniji. Lundy je istaknula da GLAS nije dovoljan za potpunu participaciju djece. Zapravo su potrebna četiri čimbenika koja potiču participaciju.

- **PROSTOR:** Djeci se mora dati prilika da izraze mišljenje
- **GLAS:** Djeci se mora olakšati izražavanje njihovog mišljenja
- **PUBLIKA:** To mišljenje mora se slušati
- **UTJECAJ:** Na mišljenje se mora prikladno reagirati

Sljedeći grafički prikaz preuzet je sa stranica Europske unije gdje možete pronaći više informacija o kontrolnoj listi modela glasa prema Lauri Lundy: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/lundy_model_child_participation.pdf

To je alat koji prikazuje neka od pitanja koja možete koristiti za provedbu ovog modela.

DODATNA LITERATURA

- Arnau–Sabates, L., & Gilligan, R. (2015). What helps young care leavers to enter the world of work? Possible lessons learned from an exploratory study in Ireland and Catalonia. Children and Youth Services Review, 53, 185-191.
- Barnardo's (2014). Someone to care: Experiences of leaving care. Ilford: Barnardo's
- Care Inquiry (2013). Making not breaking: Building relationships for our most vulnerable children. London: House of Commons
  Dostupno na: http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Care%20Inquiry%20-%20Full%20Report%20April%202013.pdf
- Broad, B (2007) Care Leavers in Transition, DfES Youth Strategy Review, Leicester: De Montford University
  Dostupno na: http://www.academia.edu/997813/Care_leavers_in_transition
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006) Predicting after-care outcomes: The importance of 'felt' security. Child and Family Social Work, 11(3), 232-241.
- Duncalf, Z., Hill, L. and McGhee, K. (2013) Still Caring? Supporting Care leavers in Scotland, CELCIS Briefing RS-2013-02.
  Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Still-caring-briefing-mar-13.pdf
- Gilligan, R. (2008). Promoting Resilience in young people in long term care: The relevance of roles and relationships in the domains of recreation and work. Journal of Social Work Practice, 22(1), 37-50.
- Holthoff, S & Eichsteller, G. (2009). Social Pedagogy: The practice. Every Child Journal, 1(1), 58-63.
- Howe, D. (1995). Attachment Theory for Social Work Practice. London: Macmillan.
- Jackson & Cameron (2012) Jackson, Sonia and Cameron, Claire (2012) *Leaving care : looking ahead and aiming higher.* Children and Youth Services Review, 34 (6), 1107–1114.
- Dowling et al (2006) Person-centred planning in social care. Joseph Rowntree Foundation
  Dostupno na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf
- McGhee, K., Lerpiniere, J., Welch, V., Graham, P. and Harkin B. (2014) Throughcare and Aftercare Services in Scotland's Local Authorities A National Study, CELCIS Research Report RR2014:4

Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Throughcare-and-aftercare-in-scotlands-local-authorities.pdf

- McMurray, I. Connolly, H., Preston-Shoot, M., and Wigley, V. (2011) Shards of the old looking glass: restoring the significance of identity in promoting positive outcomes for looked after children. Child and Family Social Work, 16, 210-218.
- Masten, A.S. (2009). Ordinary magic: Lessons from research on resilience in human development. Education Canada, 49 (3), 28-32.
- Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. Child Abuse Review, 15, 110-126.
- Mendes, Johnson & Moslehuddin (2014) Young people transitioning from out-of-home care and relationships with family of origin Dostupno na: http://www.waitingchildfund.com/wp-content/uploads/2014/10/Impact-of-Positive-Relationships-with-Relatives.pdf
- Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S. and Cantwell, N. (2014) Moving Forwards: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. International Social Work, 60 (1) 1-16. Dostupno na: http://isw.sagepub.com/content/early/2014/10/13/0020872814547439.full.pdf+html
- Reid, C. (2007) The transition from state care to adulthood: International examples of best practices, New Directions for Youth Development, No.113, Spring 2007.
- Reivich, K. and Shatte, A. (2002) The Resilience Factor. New York: Three Rivers.
- Ross, E, Welch, V, Withington, R, & McGhee, K. (2017). In and beyond the care setting: relationships between young people and care workers. Glasgow: CELCIS.
- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. Child and Youth Services Review, 22(9), 685-703.
- Scottish Care Leavers Covenant (2015) Supporting Corporate Parents to improve the lives of care leavers Dostupno na: https://static1.squarespace.com/static/55c07acee4b096e07eeda6e8/t/562790f6e4b0cf8fdb35d5b4/1445433590610/Scottish_Care_Leavers_Covenant.pdf

- Scottish Executive (2004) Pathways Handbook
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/Doc/25954/0023747.pdf
- Scottish Executive (2004) Pathways Materials
  Dostupno na: http://staf.scot/wp-content/uploads/2012/10/Pathways-Materials.pdf
- Scottish Government, (2013). Staying Put Scotland Guidance
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
- Stein, M (1997) What Works in Leaving Care? Summary, Barnardo's Publications
- Wade, J. (2008). The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.

ZAVRŠNE NAPOMENE

1. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Smjernice za alternativnu skrb o djeci: usvojila Opća skuština 24. veljače 2010., A/RES/64/142. Hrvatski prijevod dostupan je na: https://sos-dsh.hr/include/pdf/smjerniceskrb.pdf
2. Vijeće Europe: Odbor ministara, Preporuka Rec(2005)5 Odbora ministara državama članicama o pravima djece koja žive u institucijama, 16. ožujka 2005., Rec(2005)5. Dokument je dostupan na: http://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html
3. Vijeće Europe (2011.) Preporuka Vijeća Europe CM/Rec(2011)12 Odbora ministara državama članicama o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima (Odbor ministara usvojio 16. studenoga 2011. na 1126. sastanku zamjenika ministara). Dokument dostupan na: https://rm.coe.int/168046ccea
4. Biehal, N. et al.(1995) Moving on: Young People and Leaving Care Schemes. Her Majesty's Stationery Office, London; Dixon, (2008) Young people leaving care: health, well-being and outcomes. Child and Family Social Work, 13 (2), 207-217; Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice, 14 (1), 35-44. Dostupno na: http://weappsideas.com/redlatam/wp-content/uploads/2016/10/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf ; Stein, M & Munro, E.R. (eds) (2008) Transitions from Care to Adulthood: International research and practice. London: Jessica Kingsley
5. SOS Children's Villages International (2010) Ageing out of Care: From care to adulthood in European and Central Asian societies. p.6.
6. Vijeće Europe (2014.) Osiguranje dječjih prava. Hrvatski prijevod dostupan na: http://www.coe.int/en/web/children/publications
7. Vijeće Europe (2009.) Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava! Hrvatski prijevod dostupan: http://www.coe.int/en/web/children/publications
8. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf
9. Staying Put Scotland Guidance (SG, 2013). Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
10. Wade, J. (2008) The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.
11. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care, London: Jessica Kingsley

12. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study
Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf

13. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

14. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

15. Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care, Child Abuse Review Vol.15: 110-126

16. Ako ste zainteresirani, više informacija o radu na životnoj priči možete pronaći u tekstu "The Positive Contribution of Life Story Work to Individuals and Carers" (2010.) dostupnom na: http://79.170.44.96/lifestorynetwork.org.uk/wp-content/uploads/downloads/2012/11/the-positive-contribuition-of-life-story-work-to-individuals-and-carers.pdf

17. Ako ste zainteresirani, dodatne infromacije o planiranju za specifičnu osobu možete pronaći na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf or http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/maps/

18. Dodatne informacije o mreži Care Leavers Network možete naći na: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/ .

19. Dodatne infromacije o projektu "Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi" možete naći na https://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/quality-care/alternative-care/promoting-standards-of-care/training-of-care-professionals

20. Informacije prikupljene tijekom trajanja projekta u Italiji pod patronatom državnog pravobranitelja za djecu i adolescente koji je provodio SOS Children's Villages International u suradnji sa Sveučilištem u Padovi. Više informacija možete naći na stranicama Mreže za mlade u procesu izlaska iz skrbi: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/

21. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142 . Engleska verzija dostupna na: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf

PREPARE FOR LEAVING CARE

PRIPREMA ZA IZLAZAK IZ SKRBI

Praktični vodič

2017.

IMPRESUM

©SOS Children's Villages International i ©CELCIS, Sveučilište u Strathclydeu, 2017.

Objavljeno u Austriji, nakladnik SOS Children's Villages International.

Prvo izdanje u prosincu 2017. godine.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije se, ni u cijelosti ni djelomično, reproducirati, pohranjivati u sustavima za pretraživanje ili prenositi u bilo kojem obliku ili bilo kojim sredstvima bez prethodnog pismenog dopuštenja organizacija SOS Children's Villages International i CELCIS, osim ako to zakon izričito dopušta, ili ako je to u skladu s uvjetima ugovorenima s odgovarajućom organizacijom za zaštitu reprografskih prava. Sve upite o reprodukciji izvan navedenog okvira molimo uputiti na dolje navedenu adresu organizacije SOS Children's Villages International.

SOS Children's Villages International
Hermann-Gmeiner-Str.51
A-6020 Innsbruck
Austria
Email: train4childrights@sos-kd.org

Citirane izjave
Citirane izjave osoba u procesu izlaska iz skrbi u ovom Praktičnom vodiču prikupljene su u pet partnerskih zemalja uključenih u projekt, osim ako nije drugačije navedeno.

Grafičko oblikovanje
Bestias Dizajn

Fotografija na naslovnici
Romana Glavurdić

Autori
Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner

Uredništvo
Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov

Publikacije je nastala uz potporu Europske unije. Za sadržaj publikacije odgovaraju isključivo organizacije SOS Children's Villages International i CELCIS i ona ni na koji način ne izražava stajališta Europske unije.

ZAHVALE

SOS Children's Villages International i Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS) zahvaljuju svim osobama koje su sudjelovale u ovom projektu, kao i u pripremi i izradi ove publikacije.

Glavni autori: Nigel Cantwell, Chrissie Gale, Kenny McGhee, Kate Skinner.

Uredništvo: Maria Dantcheva, Chrissie Gale, Ronan Mangan, Gabriella Rask, Florence Treyvaud Nemtzov.

Priprema za tisak: Mary Brezovich, Jezična služba organizacije SOS Dječje selo i Bestias Dizajn.

PARTNERI NA PROJEKTU

CELCIS: Irene Stevens i Ian Milligan.

Hrvatska: Hrvatska - SOS Dječje selo Hrvatska; Hrvatska komora socijalnih radnika; Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku; Ured pravobranitelja za djecu; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada; Sunčana Kusturin, Toni Maglica, master treneri; stručna grupa mladih.

Italija: SOS Dječje selo Italija (SOS Villaggi dei Bambini Onlus); Ministarstvo rada i socijalne politike; Associazione Agevolando; UNICEF; Coordinamento Nazionale Comunità per Minori (CNCM); Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza (CNCA); Istituto degli Innocenti; Autorità Garante per l'Infanzia e l'Adolescenza; Garante dell'Infanzia e dell'Adolescenza del Comune di Palermo; Garante infanzia e adolescenza Comune di Milano; Ombudsman Regione Marche; Garante infanzia e adolescenza Regione Lombardia; Garante infanzia e adolescenza Regione Emilia-Romagna; Ufficio del Garante dei diritti del minore della Regione Puglia; Ufficio del Garante Regionale Diritti della Persona del Veneto; Young Expert Group (Gruppo Giovani); Marzia Saglietti and Lisa Cerantola, Master Trainers; Valerio Belotti, Project National Youth Expert; Municipality of Verona; Consiglio Nazionale Ordine Assistenti Sociali (CNOAS); Città Metropolitana di Milano; Bicocca University; Commissione Parlamentare per l'Infanzia e l'Adolescenza;

Latvija: SOS Dječje selo Latvija (SOS Latvijas SOS-Bernu Ciematu Asociacij); Ministarstvo socijalne skrbi; Državni inspektorat za zaštitu dječjih prava; Ured pravobranitelja za djecu; Latvia Mentor; Guna Garokalna-Bihela, Valters Melderis, master treneri; Arturs Poksans, stručnjak za participaciju mladih i trener; stručna grupa mladih;

Litva: SOS Dječje selo Litva (SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija); Sveučilište Kazimieras Simonavičius; Općinska uprava Grada Vilniusa; Pravobranitelj za djecu; VšĮ "Actio Catholica Patria"; Dalia Gaidamavičiūtė-Apulskė, Rimvydas Augutavicius, Rita Škriadaitė-Vrubliauskė, glavni treneri; stručna grupa mladih.

Španjolska: SOS Dječje selo Španjolska (Aldeas Infantiles SOS); Službe za obitelj i djecu; Ministarstvo zdravstva, socijalne politike i rodne ravnopravnosti; Nacionalno sveučilište za obrazovanje na daljinu (UNED); Glavna uprava za mlade pri vladi Kanarskih otoka; Glavna uprava za djetinjstvo i mladost pri katalonskoj vladi: Odjel za mlade pod zaštitom i za podršku mladih izvan sustava; Institut socijalne i zdravstvene skrbi na Kanarskim otocima; nevladina udruga Ataretaco (Kanarski otoci); Federacija objekata sa stanovima za potpomognuto stanovanje; Andrea Madera, Irene Martín, Raquel López i Alba Martínez, glavni treneri; stručna grupa mladih

SOS Children's Villages International posebno se zahvaljuje Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe na financijskoj potpori i kontinuiranoj pomoći u ostvarenju ovog projekta, kao i organizaciji Eurochild Network na osvještavanju odlučujuće uloge stručnjaka iz sektora skrbi u osiguravanju kvalitetne skrbi.

PREDGOVOR

Organizacije CELCIS i SOS Children's Villages International su, zajedno s mnogim drugima, posvećene nastojanjima da djeci i mladima bez roditeljske skrbi ili u opasnosti od gubitka roditeljske skrbi osiguraju ostvarenje njihovih prava i primitak podrške, skrbi i pažnje koju zaslužuju.

Raduje nas što smo blisko surađivali na izradi ovog *Praktičnog vodiča kroz pripremu za izlazak iz skrbi*, nadahnutog Konvencijom UN-a o pravima djeteta i utemeljenog na Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci. Važno je napomenuti da ovaj projekt pokreću četiri načela koja se provlače kroz sadržaj *Praktičnog vodiča* – izgradnja trajnih, brigom i poštovanjem prožetih odnosa s osobom u procesu izlaska skrbi, visoki stupanj participacije, promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih i potreba za međuresornim pristupom.

Svi imamo kolektivnu i važnu odgovornost da mladima u tranziciji iz sustava skrbi pružimo kvalitetnu skrb i osiguramo ostvarivanje njihovih prava. Za većinu mladih danas, osamostaljenje i preseljenje u vlastiti smještaj, nalaženje zaposlenja ili stručne obuke koja ih inspirira, daljnje školovanje, čuvanje zdravlja i postizanje pozitivnog osjećaja zadovoljstva važni su koraci na putu u odrasli život. To je razdoblje obično obilježeno nadom i iščekivanjem.

Znamo da postoje mlade osobe koje po izlasku iz alternativne skrbi vode ispunjen i iznimno uspješan život. No isto tako smo slušali djecu i mlade s iskustvom skrbi u pet zemalja koje sudjeluju u ovom projektu koji sufinancira Europska komisija – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj, a oni nisu govorili samo o tome koliko nestrpljivo iščekuju sljedeću fazu svog života, nego i o izazovima s kojima se susreću, uključujući osjećaje osamljenosti, tjeskobe, a katkad i straha. Iznimno je važno da stručnjaci čuju te poruke i odgovore na njih: mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju bojazni za svoju sigurnost/zaštitu, neadekvatnu podršku svih pružatelja usluga i, ono najvažnije, nedostatan i ponekad hladan način na koji im se podrška pruža. Mnogi nemaju osjećaj da ih se sluša, niti da osobe zadužene da im pružaju podršku u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti ispunjavaju njihove potrebe i želje.

Ne poričemo da se širom svijeta svakodnevno ulaže napor u poboljšavanje podrške za mlade u procesu izlaska iz skrbi. Unatoč tome, bolno smo svjesni ozbiljne potrebe da neprestano jačamo naše napore da učinkovitim zajedničkim radom omogućimo mladima u procesu izlaska iz skrbi najbolju moguću pripremu i podršku tijekom cijelog procesa tranzicije iz skrbi i u razdoblju koje slijedi. *Praktični vodič kroz pripremu za izlazak iz skrbi* namijenjen je informiranju i osposobljavanju svih osoba koje imaju zadatak podržavati mlade u procesu izlaska iz skrbi i započinju put prema odraslom, samostalnom životu, te njegovanju pristupa tom važnom zadatku koji na prvo mjesto stavlja mlade. *Praktični vodič* relevantan je i za donositelje odluka i

kreatore politika, kao i za zagovaratelje promjena. Nadamo se da će *Praktični vodič* značajno doprinijeti razvoju poticajnog konteksta za postizanje istinskih i trajnih promjena koje su očito potrebne i na koje osobe u procesu izlaska iz skrbi apsolutno imaju pravo.

Omogućavanje djeci i mladima da i sami utječu na pozitivne promjene u načinu na koji im sustav pruža skrb jedan je od ključnih aspekata ovog projekta, a njihova kontinuirana participacija u ovom zajedničkom procesu učenja odigrat će presudnu ulogu u osiguravanju promjene kojoj svi težimo. Upravo zato ne možemo dovoljno zahvaliti mladima u procesu izlaska iz skrbi koji su sudjelovali u preliminarnom ispitivanju u 5 zemalja sudionica, ukupno njih 68; oni su podijelili s nama svoja najdublja, najintenzivnija iskustva i dali nam neprocjenjive informacije na kojima smo im duboko zahvalni. Također zahvaljujemo svima u 35 regionalnih i lokalnih organizacija sudionica koji su dali doprinos ovoj publikaciji.

CELCIS i SOS Children's Villages International će i ubuduće zagovarati i omogućavati stručnjacima koji rade s djecom i mladima u alternativnoj skrbi da primaju potreban trening i podršku koja će ih osposobiti da mladima u procesu izlaska iz skrbi pruže najbolju moguću skrb i tako im osiguraju pozitivnu tranziciju u samostalan život. Nema sumnje da državne, regionalne i lokalne vlasti moraju poticati svoje sustave i tijela da proaktivno jačaju i njeguju vještine, znanje i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi do razine koja im omogućuje da pruže cjelovitu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.

I na kraju, zahvaljujemo Glavnoj upravi Europske komisije za pravosuđe što ulaže sve sustavnije napore u ostvarenje prava djece i mladih i što pridaje posebnu važnost svima onima koji u ovom trenutku započinju svoj put prema uspješnoj i konstruktivnoj budućnosti.

Jennifer Davidson
Executive Director, CELCIS

Norbert Meder
CEO, SOS Children's Villages International

PREDGOVOR MEĐUNARODNE SKUPINE MLADIH STRUČNJAKA

“Moj život i moji odabiri pripadaju meni. Imam slobodu da radim ono što volim i da odlučujem kako ću to raditi. Imam vještine potrebne za samostalan život i rješavanje emocionalnih problema. Kad se osjećam slabo i ranjivo, znam da u tome nema ništa loše. Ne bojim se potražiti pomoć i mogu se osloniti na odnose povjerenja i iskrenosti s mojim pružateljima skrbi, socijalnim radnicima i drugim osobama. Ne sramim se što dolazim iz sustava alternativne skrbi. Mogu se mirno nositi s izazovima svakodnevnog života i u stanju sam sanjati. Iza mene je uspješno završeno školovanje i imam posao koji me ostvaruje. Moj život je u mojim rukama.”

Ovu viziju kreirali smo tijekom sastanka Međunarodne skupine mladih stručnjaka u Granadi u studenome 2017. godine. Hoćemo li je svi ostvariti? To još ne znamo. Na sastanku u Granadi zajednički smo odlučili što nam je potrebno da se što više približimo toj viziji. U tome će ulogu imati mnogi čimbenici, neki s naše strane, a drugi sa strane ljudi i ustanova koje su skrbile o nama i pratile nas na našem putu prema odrasloj dobi i samostalnosti. Pozivamo vas da razmotrite te aspekte i da razmislite o tome kako pružatelji alternativne skrbi i ljudi koji rade u sustavu mogu doprinijeti ostvarenju te vizije.

Podržite nas na našem putu i učinite nas još snažnijima!

Svi mi imamo svoje kvalitete, ali za njihov daljnji razvoj i osnaživanje trebamo emocionalnu podršku, akademsku i profesionalnu orijentaciju i pomoć na područjima kao što su zdravlje i socijalni sustav. Treba nam netko tko će stajati uz nas kod svih prekretnica u našem životu: kod preseljenja u zajednicu za mlade, odabira profesije, nalaženja stana. Također nam treba netko kome se možemo obratiti i kad se susretnemo s drugim izazovima, poput početka studija na fakultetu, vježbanja kuharskih vještina, organiziranja slobodnog vremena i nošenja s emocijama kao što su usamljenost i očaj – a sve nam je to potrebno i nakon što navršimo 18 godina.

Podrška može doći od pružatelja skrbi, učitelja, socijalnih radnika, obitelji i prijatelja. Ali postoje i drugi važni izvori osnaživanja, kao što su kolege, psiholozi, psihoterapeuti, drugi studenti, kućni ljubimci, hobiji, stipendije za pomoć kod novčanih problema, vrijeme koje imamo za sebe.

Ostanimo u kontaktu!

Uspješan proces izlaska iz skrbi temelji se na kvalitetnim odnosima s pružateljima skrbi i socijalnim radnicima. Želimo da nam stručnjaci prilaze individualno i da nas slušaju. Kvalitetni odnosi pomažu nam da steknemo povjerenje koje moramo imati kako bismo mogli razgovarati i o teškim temama. Iznimno nam je važno da znamo da postoji netko kome je stalo do nas, netko tko nas ne osuđuje i tko će biti tu da nam pomogne čak i ako zakoračimo u krivom smjeru.

Uvažite naše mišljenje!

Najvažnije je da se u procesu izlaska iz skrbi uvažavaju i mišljenja mladih. Ponekad drugi misle da znaju što je dobro za nas, ali mi želimo sami objasniti što za nas dobro funkcionira.

Nadamo se da će naš doprinos pripomoći poboljšanju alternativne skrbi. Želimo da sljedeća generacija djece i mladih u sustavu alternativne skrbi ima optimalne uvjete za odrastanje, razvoj i sretan život.

Međunarodna skupina mladih stručnjaka

GENEZA PROJEKTA

Izlazak iz sustava formalne alternativne skrbi važna je faza kako za mlade, tako i za pružatelje skrbi odgovorne za njihovu skrb i razvoj. Izlazak bi trebao reflektirati učinkovitost ulaganja u državne i nedržavne usluge, kao i sposobnost stručnjaka da osnaže i osposobe mlade u procesu izlaska iz skrbi da se uspješno osamostale i postanu aktivni članovi svoje zajednice. Raspoloživi podaci o mladima u procesu izlaska iz skrbi su neujednačeni, a u brojnim zemljama i relativno oskudni, ali slika koju dobivamo iz postojećih informacija je dosljedno depresivna. Iako određen broj mladih koji su izašli iz skrbi kasnije vodi uspješan i ispunjen život, mnogi još godinama jedva spajaju kraj s krajem. Tek rijetki mladi ostaju u sustavu skrbi nakon 18. godine života, a većina odlazi u dobi od 16 ili 17 godina. Ukratko, njihova tranzicija u odraslu dob je skraćena i ubrzana, što pojačava njihovu ranjivost te marginalizaciju u smislu školovanja, zapošljavanja i ostalih sfera života u široj društvenoj zajednici.

Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci čine važan okvir za razvoj kvalitetnih usluga skrbi o djeci. Smjernice sadrže jasne preporuke državama članicama za razvoj niza politika i usluga za djecu i mlade koji moraju napustiti smještaj u sustavu skrbi nakon što dosegnu zakonom propisanu dobnu granicu – kad postanu prestari za smještaj u sustavu skrbi. Smjernice također traže da se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruži podrška koja im omogućuje "osamostaljivanje i potpunu integraciju u zajednicu, osobito kroz stjecanje socijalnih i životnih vještina koje se njeguju sudjelovanjem u životu lokalne zajednice."[1].

Stvaranje sustava skrbi o djeci koji uključuje podršku za mlade u procesu izlaska iz skrbi na način koji promiče, poštuje i ostvaruje njihova prava zahtijeva trajno ulaganje u pravnu regulativu, strateško planiranje, strukture i osobe odgovorne za provedbu, uključujući stručne djelatnike i pružatelje skrbi. Podrška prava djece i mladih koji žive u sustavu skrbi je prioritet za UN, EU i Vijeće Europe. To se odražava i u apelu upućenome zemljama da na međuresornoj razini razvijaju kompetentne djelatnike koji su osposobljeni da u svom radu primjenjuju pristup zasnovan na pravima. Odjel za prava djece pri **Vijeću Europe** već je demonstrirao svoje postojano opredjeljenje za promicanje ove problematike, prvo kroz svoju **Preporuku o pravima djece koja žive u institucijama**[2] iz 2005. godine, a potom i kroz **Preporuku o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima**[3] iz 2011. godine. Konkretnije, edukacija stručnih djelatnika koji rade s djecom u sustavu alternativne skrbi istaknuta je kao jedan od ključnih prioriteta i u trenutno važećoj **Strategiji za prava djeteta (2016.-2021.)**.

Priprema za izlazak iz skrbi – Sustav zaštite djece prilagođen stručnjacima i mladima je dvogodišnji projekt koji sufinancira Glavna uprava Europske komisije za pravosuđe, a vode ga SOS Dječje selo i CELCIS. Glavni cilj ovog projekta jest njegovati pristup zasnovan na pravima djece među stručnjacima radi poboljšavanja ishoda za djecu i mlade, osobito kod pripreme za izlazak iz alternativne skrbi. Projekt se provodi u 5 zemalja EU i

obuhvaća 35 nacionalnih partnera, uključujući ministarstva, tijela javne uprave, pravobranitelje, organizacije za djecu i mlade, kao i preko 50 mladih osoba.

Ovaj *Praktični vodič* nastao je radi ostvarivanja međunarodnih ciljeva kroz unaprjeđenje znanja i vještina stručnjaka, pružatelja skrbi i ostalih dionika zaduženih za pružanje podrške djeci i mladima u procesu izlaska iz skrbi.

SADRŽAJ

1. UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ* 14

1. Zašto nam je potreban ovaj *Praktični vodič*? 14
2. Što je svrha ovog *Praktičnog vodiča*? 16
3. Kome je *Praktični vodič* namijenjen?? 17
4. Kojim se temama bavi ovaj *Praktični vodič*? 18
5. Kako koristiti *Praktični vodič* 19

2. DEFINICIJE 22

3. GLASOVI MLADIH:
ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ 26

4. TEMELJNA NAČELA 32

1. načelo: Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem 33
2. načelo: Postizanje visokog stupnja participacije 34
3. načelo: Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih 36
4. načelo: Potreba za međuresornim pristupom 37

5. PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN? 40

6. IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES 44

1. Kontinuum skrbi 44
2. Zajednička odgovornost tijekom procesa 46

7. RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI 50

Prepoznavanje izazova pred mladima u procesu izlaska iz skrbi 50

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi 53
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena 54
C. Davanje prednosti praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa 55
D. Jačanje otpornosti na izazove 56
E. Ispunjavanje kompleksnih potreba mladih osoba 59
F. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa 62

8. PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA 66

1. Uvod u planove izlaska 67
2. Proces planiranja izlaska 69
3. Međuresorna suradnja: važnost suradnje s ostalim stručnjacima i ustanovama kod izrade i provedbe planova izlaska 71

9. IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE 74

1. Uspostavljanje odnosa i upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi 75
2. Prikupljanje informacija 79
3. Stvaranje jasne slike potreba, ciljeva i težnji osobe u procesu izlaska iz skrbi: sad i u budućnosti 80
4. Određivanje izvora podrške za ispunjavanje individualnih potreba, želja i aspiracija mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi 83
5. Vršnjačko mentorstvo 85

10. IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI 92

Pokazatelji dobre prakse za participaciju 94

11. SADRŽAJ PLANA IZLASKA 96

1. Podsjetnik na važnost planiranja izlaska 96
2. Glavne teme u planu izlaska 100
   - A. Zdravlje i dobrobit 101
   - B. Osobni razvoj 103
   - C. Obitelj i prijatelji 104
   - D. Učenje i rad 106
   - E. Gdje želim živjeti 107
   - F. Praktične vještine 108
   - G. Novac 109
   - H. Prava i pravna pitanja 110
   - I. Redovne revizije planova izlaska 111

12. PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST 114

1. Osamostaljivanje 115
2. Kontinuirani odnosi 115
3. Kontinuirani pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi 117

13. ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA 120

1. Zagovarački rad na jačanju i promjeni zakona i politika 121
2. Prikupljanje podataka 121
3. Obaveza osiguravanja usluga i resursa 122
4. Osposobljavanje stručnog osoblja 123
5. Sustavno praćenje i evaluacija 123
6. Promicanje pozitivnih stavova 124
7. Zagovaranje pozitivnih promjena 124

PRILOZI

Prilog 1: Sažetak Smjernica UN-a za alternativnu skrb o djeci 126
Prilog 2 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta pisana jezikom prilagođenom djeci 131
Prilog 3: Članci Opće deklaracije o ljudskim pravima 130
Prilog 4: Modeli participacije 132
- I. Hartove ljestve participacije 132
- II. Shierovi putevi do participacije 135
- III. Model na pravima zasnovane dječje participacije prema Lauri Lundy 136

POGLAVLJE 1

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

UVOD U *PRAKTIČNI VODIČ*

1. ZAŠTO NAM JE POTREBAN OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Kad mladi smješteni u sustav alternativne skrbi dosegnu određenu dob, država više nema zakonsku obavezu da im osigurava smještaj, pa oni moraju napustiti taj oblik skrbi. Ta zakonska dobna granica varira od zemlje do zemlje. U praksi, izlazak iz skrbi je velika životna prekretnica koja podrazumijeva proces tranzicije uzdržavanog djeteta koje živi u izvanobiteljskom obliku skrbi i prima stručnu podršku u samostalan život.

Sve mlade osobe trebaju kontinuiranu pomoć za glatki prelazak u odrasli život. Svi dobri roditelji nastavljaju pružati ljubav i podršku svojoj djeci i nakon što napune 18 godina, što je najbolji vjetar u leđa koji mogu dobiti na početku samostalnog života. Ni za mlade u sustavu skrbi ne smijemo tražiti ništa manje od toga. (Mendes, 2009.)

Brojni dokazi, međutim, ukazuju na to da je problematika izlaska iz skrbi zanemarena i da joj se ne pridaje potrebna važnost, što dovodi do slabih socijalnih i razvojnih ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi.[4]

Nedavno istraživanje koje je organizacija SOS Children's Village International provela u 12 zemalja srednje Europe otkriva da je priprema za izlazak iz skrbi često ugrožena zbog "štetnih nedostataka"[5]. Ovo istraživanje ukazuje na probleme kao što su neadekvatno planiranje i podrška prije izlaska iz skrbi, nesrazmjerne poteškoće u nalaženju stambenog smještaja, mogućnosti školovanja i zaposlenja, nedostatna financijska pomoć te slaba socijalna i emocionalna podrška u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

Svaka osoba u procesu izlaska iz skrbi je jedinstvena; svaka ima drugačiji životni put i drugačije opcije, mogućnosti i izbore. Neke od njih možda će voditi vrlo uspješan život. No pogledamo li ih kao skupinu, mladi u procesu izlaska iz skrbi ubrajaju se među društvene skupine s najlošijim ishodima. Međunarodna istraživanja potvrđuju da su mladi u procesu izlaska iz skrbi jedna od najranjivijih društvenih skupina i da su u usporedbi sa svojim vršnjacima izrazito obespravljeni.

Mlade u procesu izlaska iz skrbi češće pogađaju pojave kao što su:

- viša stopa nezaposlenosti
- slabije stručne kvalifikacije i manja mogućnost nastavka školovanja ili stručnog osposobljavanja
- financijska i materijalna neimaština
- beskućništvo
- znatno viša stopa preuranjene smrti
- slabije mentalno i tjelesno zdravlje
- viša stopa trudnoće u tinejdžerskoj dobi
- veća vjerojatnost umiješanosti u kriminalne aktivnosti ili izloženosti kriminalnim aktivnostima

Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti stigmatizaciju i diskriminaciju te prolaziti kroz neuobičajeno učestala ili teška razdoblja nestabilnosti, straha i samoće. Mnogi se ovi problemi nastavljaju javljati bez obzira na to koliko je vremena proteklo od njihovog izlaska iz skrbi, a za neke mlade ovako teška situacija može potrajati cijeli život.

Preliminarno ispitivanje provedeno u pet zemalja sudionica ovog projekta – u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj – također je istaknulo izazove i značajne nedostatke u procesu izlaska iz skrbi. Rezultati ovog ispitivanja bili su osobito važni za sadržaj *Praktičnog vodiča* i njima se detaljnije bavimo u nastavku teksta.

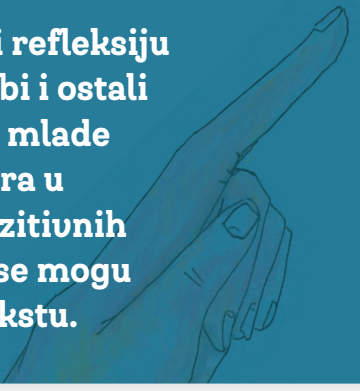
Očito je da bi sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi trebale zajednički raditi na tome da mladima u procesu izlaska iz skrbi osiguraju najkvalitetniju moguću podršku, koja na najbolji način odgovara na njihove individualne potrebe, želje i okolnosti. ***Praktični vodič* stoga uključuje ona područja podrške i savjete koji trebaju biti dostupni tijekom cjelokupnog procesa izlaska iz skrbi: kod priprema za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicije ili polusamostalnog življenja i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi, dok se mlada osoba navikava na samostalan život.**

2. ŠTO JE SVRHA OVOG *PRAKTIČNOG VODIČA*?

Ovaj *Praktični vodič* promiče poboljšanja u praksi koja bi trebala imati pozitivne rezultate za mlade tijekom i nakon procesa izlaska iz skrbi. Temelji se prvenstveno na realitetu nacionalnih i lokalnih situacija u kojima se izlazak iz skrbi odvija u ovom trenutku.

Ovaj pristup stoga polazi od pretpostavke da bar u prvo vrijeme neće doći do značajnih promjena u zakonodavstvu, politici, regulativi i raspoloživim ljudskim i materijalnim resursima. Nema nikakve sumnje da će trebati dosta vremena da se osiguraju pozitivni pomaci na bilo kojem od tih područja, iako se ne može poreći da je potreba za promjenama nužna i urgentna.

Zato je prvi cilj *Praktičnog vodiča* potaknuti refleksiju o tome što različiti stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali dionici mogu učiniti da poboljšaju ishode za mlade osobe u sklopu pravnog i regulatornog okvira u njihovoj zemlji. To uključuje razmatranje pozitivnih inicijativa, individualnih i zajedničkih, koje se mogu poduzimati ili pokrenuti u sadašnjem kontekstu.

U isto vrijeme, *Praktični vodič* donosi materijal koji može pridonijeti inicijativama za pokretanje poželjnih promjena u tom kontekstualnom okviru. Zato Vodič stavlja veliki naglasak na potrebu da se različiti uključeni akteri međusobno konzultiraju i surađuju – to, naravno, obuhvaća i mlade u sustavu skrbi ili s iskustvom skrbi. Učinkovit zagovarački rad koji bi trebao izrasti iz takvih napora bit će ključan činitelj u osiguravanju dubljih promjena potrebnih za značajno poboljšanje ishoda za mlade u procesu izlaska iz skrbi na sustavnoj razini.

3. KOME JE *PRAKTIČNI VODIČ* NAMIJENJEN??

Ovaj *Praktični vodič* namijenjen je prvenstveno informiranju i osposobljavanju osoba koje su dužne podržavati i voditi mlade u procesu prelaska iz sustava skrbi u život odrasle, samostalne osobe. To se odnosi u prvom redu na osobe koji svakodnevno rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi, osobito na pružatelje skrbi i definirane osobne savjetnike. No isto se odnosi i na sve osobe u zdravstvenom i školskom sektoru, u službama za zapošljavanje i u pravosuđu. Praktično vodič također je relevantan za donositelje odluka i kreatore politika u svim navedenim resorima, kao i za zagovaratelje reformi.

Slično krilatici da "dijete podiže čitavo selo", jedno tijelo ne može samo ispuniti sve potrebe koje mlade osobe mogu imati niti im može samo pružati svu potrebnu podršku. Zato je važno primijeniti široku, holističku perspektivu na potrebe mladih osoba i na usluge koje te potrebe mogu ispuniti. Također je važno da ključna tijela zajedno planiraju i rade u duhu veće suradnje nego dosad, kako bi se osigurala dostupnost relevantne pomoći i usluga. Razumije se samo po sebi da bi pružatelji skrbi, socijalni radnici i ostali stručnjaci trebali imati sličan doživljaj kompleksnih potreba, bojazni i naravno, individualnih kvaliteta mladih u procesu izlaska iz skrbi, kao i uloga koje svaka od ovih profesija igra u pružanju podrške ovoj kategoriji mladih.

Dodajmo još i da bi ovaj *Praktični vodič* trebao poslužiti kreatorima politika, donositeljima odluka i zakonodavcima kao koristan izvor informacija i savjeta o potrebama djece i mladih u svim fazama procesa izlaska iz skrbi.

4. KOJIM SE TEMAMA BAVI OVAJ *PRAKTIČNI VODIČ*?

Praktični vodič **prvo razmatra iskustva izlaska iz skrbi u pet zemalja sudionica na projektu, koja su u znatnoj mjeri odredila glavni sadržaj ovog dokumenta. U nastavku opisujemo temeljna načela koja moraju biti prisutna u svim aspektima pripreme za izlazak iz skrbi, tranzicije i podrške nakon izlaska. Nakon toga slijedi opis najboljih načina za osposobljavanje, podršku i vođenje mladih kroz te važne korake u njihovom životu: to je proces planiranja izlaska. Vodič zaključujemo poglavljem o zagovaračkim aktivnostima koje bi mogle pomoći da se postignu promjene koje jamče pozitivne ishode mladima u procesu izlaska iz skrbi.**

PRAKTIČNI VODIČ **PODIJELJEN JE NA TRINAEST POGLAVLJA:**

1. poglavlje: Uvod u *Praktični vodič*

2. poglavlje: Definicije

3. poglavlje: Glasovi mladih: iskustvo izlaska iz skrbi u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

4. poglavlje: Temeljna načela

5. poglavlje: Pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi: tko treba biti uključen

6. poglavlje: Izlazak iz skrbi kao kontinuirani proces

7. poglavlje: Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi

8. poglavlje: Planovi izlaska i proces planiranja

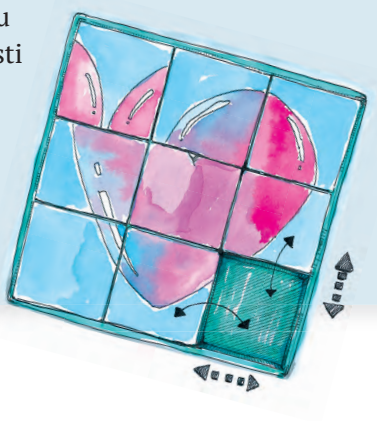
9. poglavlje: Izrada plana izlaska: zadaci za osobne savjetnike

10. poglavlje: Izrada plana izlaska: važnost potpunog i konstruktivnog sudjelovanja mladih u procesu izlaska iz skrbi u oblikovanju vlastite budućnosti

11. poglavlje: Sadržaj plana izlaska

12. poglavlje: Podrška nakon izlaska i samostalnost

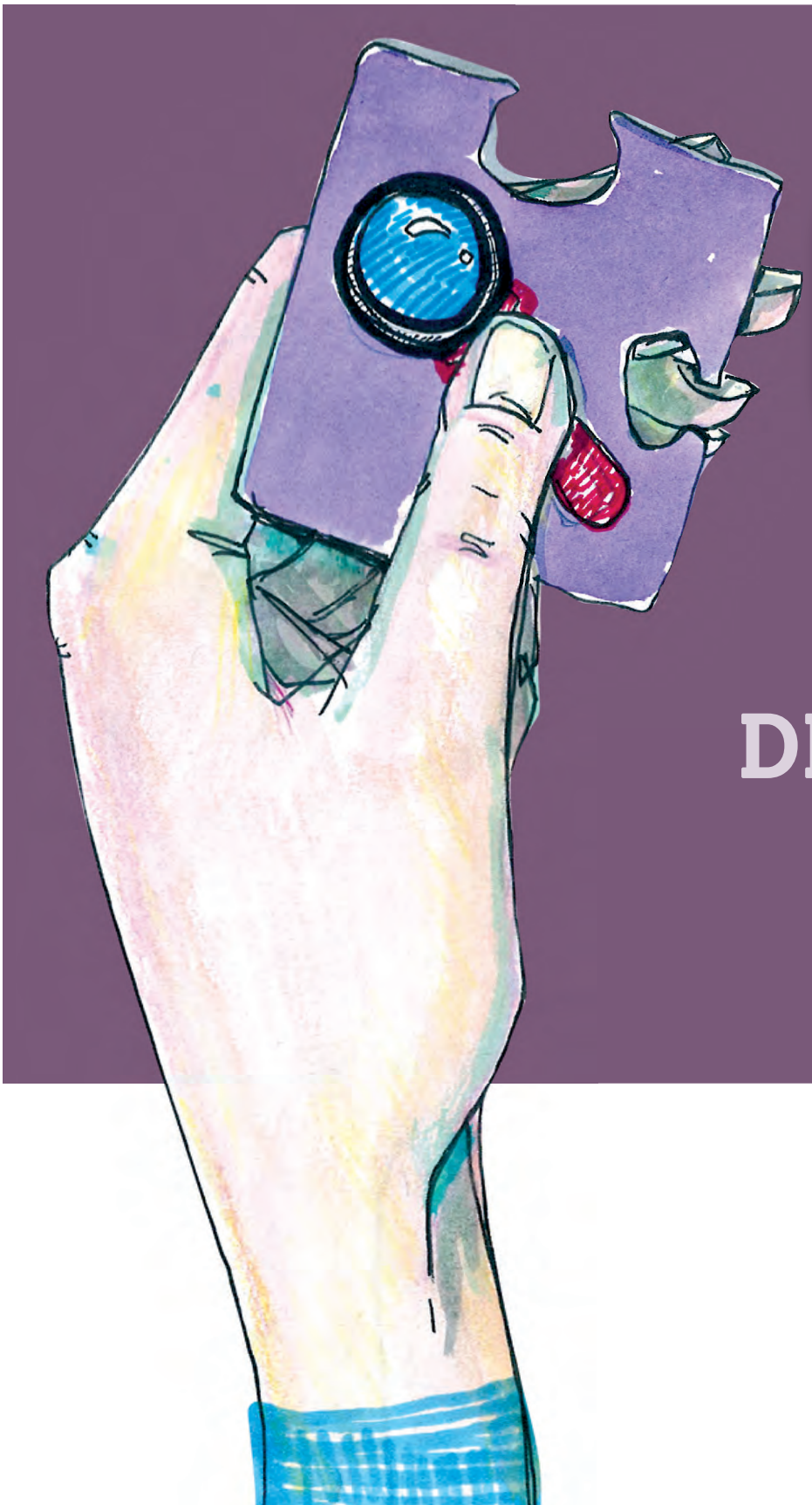
13. poglavlje: Zagovaranje promjena: daljnji rad na postizanju pozitivnih pomaka

5. KAKO KORISTITI *PRAKTIČNI VODIČ*

Praktični vodič osmišljen je tako da ispunjava dvije jasne funkcije:

1. **Referentni dokument za kontinuiranu podršku** osoblja koje radi s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Zamišljen je kao pristupačno pisan tekst s jasno definiranim poglavljima koja se bave brojnim aspektima izlaska iz skrbi i u kojima ćete brzo i lako naći konkretne pojmove kad trebate osvježiti svoje poznavanje glavne materije. Također služi kao dobar poticaj za diskusiju kad surađujete s pružateljima skrbi i osobljem iz drugih ustanova, jer im pomaže da razumiju neka područja o kojima treba voditi računa ako žele da se mladi uspješno osamostale
2. **Dio šireg programa edukacija i razvoja** za pripremu osoba koje rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi ili skrbe o njima. Osobe koje se služe ovim vodičem da mladima pomognu pri tranziciji iz sustava skrbi sigurno su završile i pripadajuću edukaciju. Ta edukacija se nadopunjava s Praktičnim vodičem i stavlja sadržaj vodiča u kontekst relevantan za konkretnu zemlju u kojoj se edukacija odvija. ***Praktični vodič* mora biti popraćen edukacijom koji je osmišljena upravo za ovaj projekt.** Edukaciju vode glavni treneri koji dobro poznaju *Praktični vodič* i njegove ciljeve. Edukacija koja prati ovaj *Praktični vodič* često se referira na njegov sadržaj i pruža prilike za razvijanje dodatnih alata koji su relevantni i prikladni za lokalnu situaciju.

POGLAVLJE 2

DEFINICIJE

DEFINICIJE

Terminologija vezana za alternativnu skrb može se drastično razlikovati od zemlje do zemlje. U nastavku donosimo pojmovnik termina koji se koriste u ovom *Praktičnom vodiču*, uz razumijevanje da ti termini i značenja ne moraju biti univerzalno prihvaćeni.

Dijete: the period following a young person's departure from a formal care setting and during which they should be in receipt of, or eligible for, ongoing guidance and support.

Formalna (alternativna) skrb: sva skrb koja se pruža u obiteljskom okruženju koju je odredilo nadležno tijelo upravne ili sudske vlasti, i sva skrb koja se pruža u institucionalnom okruženju, uključujući privatne ustanove, neovisno o tome je li to rezultat upravnih ili sudskih mjera (Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci, 2009.).

Izlazak iz skrbi: proces koji se pokreće kad dijete ili mlada osoba koja živi u sustavu formalne alternativne skrbi dosegne dobnu granicu nakon koje više nema zakonsko pravo ostati u toj vrsti smještaja. Izlazak iz skrbi uključuje pripremu za izlazak, proces prelaska u samostalan život (tranzicija i polusamostalno življenje) i razdoblje nakon izlaska.

Osobni savjetnik: osoba – u idealnom slučaju profesionalni socijalni radnik – koja ima glavnu i neposrednu odgovornost da mladoj osobi osigura uspješnu tranziciju iz sustava skrbi u stabilan samostalni život. Ovo može varirati od zemlje do zemlje.

Mlada osoba: UN definira mlade (mlade osobe) kao osobe u dobi između 15 i 24 godina (Opća skupština UN-a, 2001., 56. zasjedanje).

Mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi: osoba koja odlazi iz sustava formalne skrbi nakon što dosegne starosnu granicu u kojoj je to zakonom propisano.

Podrška nakon izlaska (after-care): razdoblje koje slijedi nakon izlaska mlade osobe iz sustava formalne skrbi i tijekom kojega mlada osoba treba imati pravo dobivati kontinuirano savjetovanje i podršku.

Pružatelji skrbi: osobe koje su odgovorne neposredno i svakodnevno skrbiti o mladoj osobi tijekom trajanja smještaja, kao što su udomitelji ili odgajatelji u domu.

Samostalni život: kad mlada osoba više ne živi u smještaju unutar sustava formalne alternativne skrbi.

Tranzicija: razdoblje ili proces promjene dok mlada osoba izlazi iz sustava formalne alternativne skrbi i postaje samostalna odrasla osoba. (Jedan primjer: u SOS Dječjim selima, termin "tranzicija" često se koristi za preseljenje iz SOS Dječjeg sela u Zajednicu mladih i iz Zajednice mladih u program polusamostalnog življenja prije potpunog osamostaljenja.)

POGLAVLJE 3

GLASOVI MLADIH:

ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

GLASOVI MLADIH: ISKUSTVO IZLASKA IZ SKRBI U HRVATSKOJ, ITALIJI, LATVIJI, LITVI I ŠPANJOLSKOJ

Sadržaj ovog Praktičnog vodiča dobrim se dijelom naslanja na opsežno preliminarno ispitivanje provedeno u svih pet zemalja sudionica na ovom projektu: u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj.

Ispitivanje je obuhvatilo 68 razgovora koje su s mladima u procesu izlaska iz skrbi vodili njihovi vršnjaci. Nakon konzultacije s članovima nacionalnih stručnih grupa mladih u svakoj zemlji, dogovorena su tri glavna pitanja koja su se koristila u svim razgovorima:

- **Što je dobro funkcioniralo u procesu izlaska iz skrbi?**
- **Koje bi stvari trebale ostati nepromijenjene u procesu izlaska iz skrbi, a koje bi trebalo promijeniti?**
- **Koje bi vještine, znanja i iskustva trebali posjedovati ljudi koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi?**

U sklopu preliminarnog ispitivanja provedeno je i mapiranje nacionalnog sustava izlaska iz skrbi te upitnik. Na tome su radili članovi nacionalnog koordinacijskog odbora koji se u sastojao od ključnih stručnih dionika u svakoj zemlji. Cilj upitnika bio je steći uvid u glavne izazove s kojima se susreću mladi u procesu izlaska iz skrbi i dobiti preporuke za promjenu.

Rezultati ispitivanja otkrivaju da mladi u procesu izlaska iz skrbi pri napuštanju smještaja prolaze kroz širok raspon emocija: sreća i iščekivanje slobode i samostalnosti miješaju se s osjećajima usamljenosti, tjeskobe, a ponekad i straha. Mladi u procesu izlaska iz skrbi zabrinuti su zbog svoje sigurnosti, neadekvatne razine podrške, nezadovoljavajućeg načina na koji se podrška nudi, nedostatka dostupnih usluga i nedostatnog sudjelovanja u odlučivanju. Oni smatraju da osobe koje su im dužne pružati podršku tijekom procesa izlaska iz skrbi ne ispunjavaju njihove potrebe i želje u dovoljnoj mjeri.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Rezultati jasno ukazuju na potrebu da se poboljšaju svi aspekti procesa izlaska iz skrbi i podrške koju djeca i mladi primaju dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, dok se osamostaljuju i dok nastavljaju slijediti taj put u razdoblju nakon izlaska.

Tabela u nastavku teksta sadrži sažetak glavnih rezultata preliminarnog ispitivanja.

Tabela rezultata preliminarnih ispitivanja u Hrvatskoj, Italiji, Latviji, Litvi i Španjolskoj

TEMA	REZULTATI
Dobivena skrb	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da su povjerenje, poštovanje i osjećaj da dobivaju istinsku skrb najvažniji aspekti odnosa između njih i osoba koje im pružaju podršku – pri čemu je naročito važna povezanost s osobnim savjetnicima. Naglasili su koliko je važno da se svaki oblik podrške pruži na brižan način. Isto tako žele mogućnost emocionalnog povezivanja s ljudima kojima su povjereni na brigu i koji donose odluke koje će utjecati na njihov život.
Participacija	Mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o tome koliko im je važno da u potpunosti i istinski sudjeluju u donošenju odluka koje se tiču njihovog života. Oni žele mogućnost da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i isplaniraju način na koji žele ostvariti promjene u svom životu. Mladi u procesu izlaska iz skrbi ne žele da im se drže govori – oni žele sugovornika koji ih doista sluša i koji s njima vodi istinski dijalog.
Individualnost	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da žele da se uvaži da su svi različiti i da imaju različite potrebe, okolnosti i želje. Žele podršku prilagođenu njihovoj specifičnoj situaciji i težnjama.

Starosna granica za izlazak iz skrbi	Rezultati ispitivanja naglašavaju da izlazak iz skrbi ne bi trebao ovisiti o dobi, nego bi trebao voditi računa i o drugim čimbenicima, kao što su stupanj zrelosti, sposobnosti, okolnosti i želje. To znači da dob u kojoj su u različitim zemljama zakonski dužni izaći iz skrbi nije uvijek u skladu s individualnim potrebama, okolnostima i željama mladih u procesu izlaska iz skrbi.
Priprema i podrška za tranziciju i razdoblje nakon izlaska iz skrbi	Neki mladi u procesu izlaska iz skrbi preporučuju da proces pripreme treba početi prvog dana kad dijete uđe u sustav skrbi, dok drugi predlažu da počne najkasnije godinu-dvije prije dosezanja starosne granice nakon koje im se prekida smještaj. Osim toga, smatraju da bi razdoblje podrške nakon izlaska iz skrbi trebalo ovisiti o individualnim potrebama. To nameće zaključak da bi razdoblje takve podrške trebalo biti znatno dugotrajnije nego što je sad.
Razdoblje tranzicije	U nizu zemalja sudionica, mladi u procesu izlaska iz skrbi dobili su mogućnost da žive u "tranzicijskom" smještaju (na primjer, u "kući za mlade"). Većina mladih s takvim iskustvom kaže da im je ono omogućilo da se osamostale postupno i da se bolje pripreme. Neki su smatrali da restrikcije poput obaveznog vremena do kojeg se moraju vratiti kući nije bilo u skladu s njihovim statusom mladih odraslih osoba koje se nastoje osamostaliti.
Dosljednost procesa izlaska iz skrbi	Rezultati pokazuju da proces izlaska iz skrbi nije dosljedan, nego varira unutar iste zemlje, kao i od zemlje do zemlje. To znači da mladi u procesu izlaska iz skrbi nisu dobivali istu skrb i podršku, niti su imali isti pristup pravima i olakšicama.
Samostalni život	Mladi u procesu izlaska iz skrbi kažu da im je vrlo važno dobiti priliku da razvijaju praktične vještine koje će im trebati za samostalni život. Na primjer, žele naučiti kuhati i pospremati, raspolagati novcem i brinuti se za vlastito zdravlje. Žele savjete o dobivanju naknada i olakšica, pomoć za preseljenje u prikladan smještaj, kao i informacije o mogućnostima školovanja i nalaženju zaposlenja.

Održavanje odnosa	Ističe se važnost održavanja odnosa između djece i njihovih obitelji dok su u sustavi skrbi. Neke mlade osobe i stručnjaci naglašavaju potrebu za sudjelovanjem obitelji u procesu izlaska iz skrbi. Isto tako, mladi u procesu izlaska iz skrbi žele ostati u kontaktu sa svojim pružateljima skrbi, to jest, s udomiteljima i odgajateljima iz doma, i sačuvati prijatelje koje su stekli tijekom boravka u smještaju.
Međuresorni pristup	Mladi u procesu izlaska iz skrbi trebaju pristup širokom rasponu različitih vrsta podrške i temeljnih usluga koje im se mogu pružiti kroz međuresornu mrežu stručnjaka. Vidljiva je potreba da se poboljša međuresorna suradnja između zdravstvenog i školskog sektora, stambenog sektora, službi za zapošljavanje, pravosuđa i ostalih važnih profesija.
Poticajno okruženje	Stručnjaci, pružatelji skrbi i ostali trebaju poticajno okruženje u kojem mogu obavljati svoje dužnosti. U tom smislu, prepoznaje se potreba za poboljšanjem zakonodavnog okvira, politika, propisa, standarda kvalitete i smjernica. Jednako tako je potrebno uvesti kvalitetnije procese prikupljanja i analize podataka, što će dovesti do točnijeg i učinkovitijeg planiranja.
Stručno osposobljavanje	Istraživanje je ustanovilo da postoji potreba za mnogo većim ulaganjem u vještine, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi koji imaju odgovornost pružati podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi.
Promicanje pozitivnih promjena	Izražena je bojazan zbog stigmatizacije i diskriminacije djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi, te potreba da se zagovaračke aktivnosti više pozabave tim problemom.

Uvid u navedene rezultate odigrao je presudnu ulogu u oblikovanju sadržaja i izradi ovog *Praktičnog vodiča*, namijenjenog poboljšavanju iskustva mladih u procesu izlaska iz skrbi u svim zemljama sudionicama na projektu.

Tijekom preliminarnog ispitivanja, mladi u procesu izlaska iz skrbi govorili su o svojim idejama i iskustvima: njihova razmišljanja ćete u ovom *Praktičnom vodiču* pronaći pod naslovom "Iz preliminarnog ispitivanja". Dodatne povratne informacije iz preliminarnog ispitivanja kroz cijeli se dokument javljaju u oblačićima raznih boja.

POGLAVLJE 4

TEMELJNA NAČELA

TEMELJNA NAČELA

Filozofija i pristup koji se provlači kroz ovaj *Praktični vodič* počivaju na četiri temeljna načela. Ta načela su strukturirana u sklopu sveobuhvatnog pristupa usmjerenog na dijete i mladu osobu koji prepoznaje mlade u procesu izlaska iz skrbi kao međusobno različite i autonomne nositelje prava.

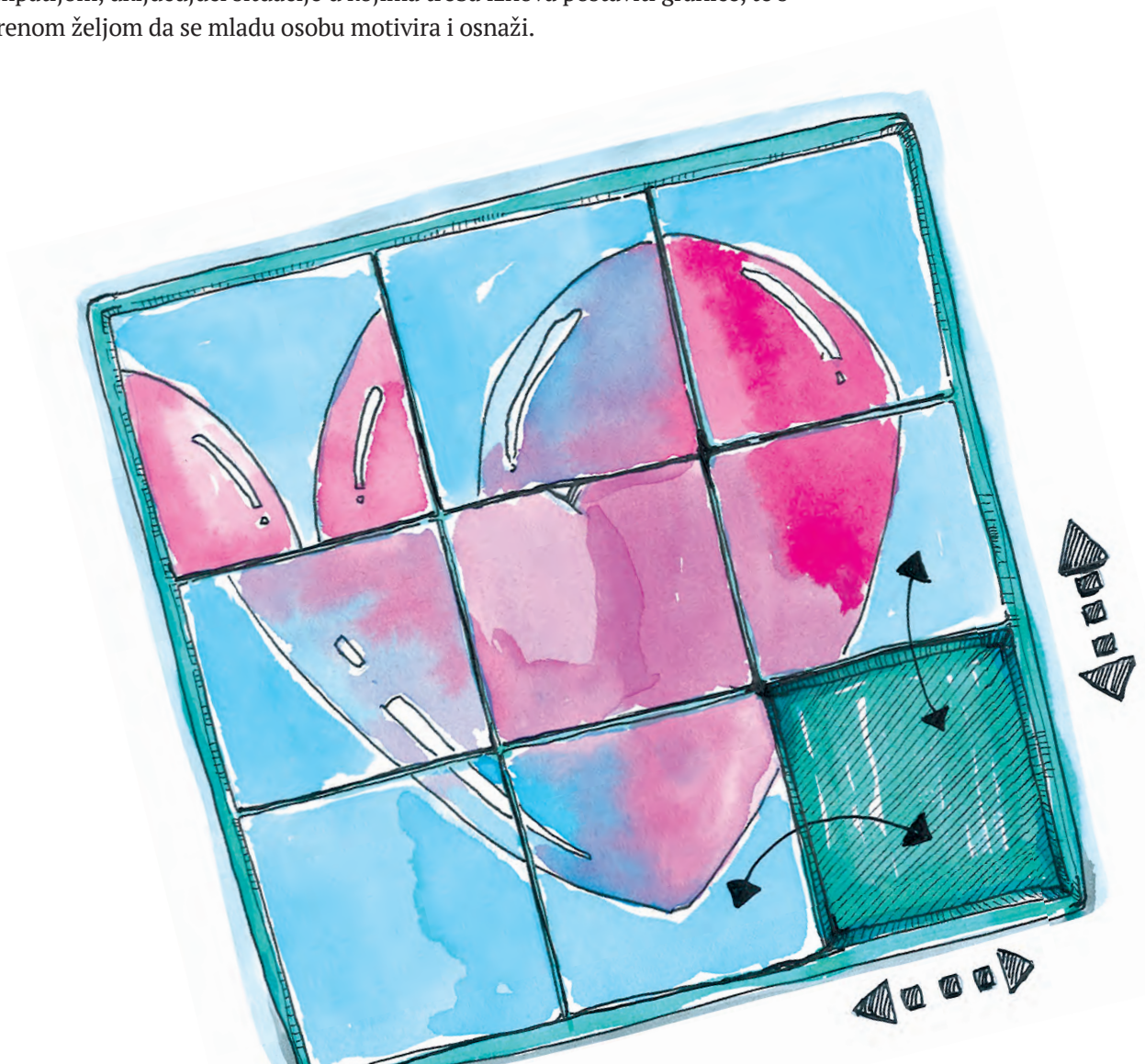
Pristup izlasku iz skrbi usmjeren na dijete i mladu osobu stavlja mlade u procesu izlaska iz skrbi u središte svih procesa pružanja skrbi i osigurava da nositelji dužnosti na svim razinama ispunjavaju svoju obavezu da poštuju, štite i ostvaruju ta prava. Ovaj pristup prepoznaje važnost toga da stručnjaci istinski uspostave komunikaciju s djecom i mladima s kojima i za koje rade i uključuju ih u sve prakse i procese odlučivanja koji neposredno utječu na njihov životni put, od ulaska u skrb do osamostaljenja. I na kraju, ovaj pristup jača sposobnost djece i mladih da traže i ostvaruju svoja prava i da se zalažu za priznavanje tih prava. (Vidi također brošure Osiguranje dječjih prava[6], Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Upoznaj svoja prava![7] i priloge 1, 2 i 3.)

Ovo poglavlje na jednom mjestu okuplja ova četiri međusobno isprepletena načela, opisuje kojom su logikom nastala i kakve implikacije imaju za praksu. Ova načela čine "niti" koje se provlače kroz dokument i na njih se eksplicitno ili implicitno pozivamo na različitim mjestima u Praktičnom vodiču kad je to naročito relevantno za konkretna pitanja koja razmatramo. No isto tako o njima treba stalno voditi računa u odnosu na sve teme i sve faze procesa izlaska iz skrbi.

1. NAČELO:
Izgradnja trajnih odnosa prožetih brižnošću i poštovanjem

Ovaj *Praktični vodič* sustavno zauzima stav da način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pružaju smjernice i podrška nije ništa manje važan od sadržaja koji im se pruža. Mladi s iskustvom skrbi stavljaju veliki naglasak na potrebu da osjete da im se pruža briga, da ih se vrednuje i poštuje (vidi "Razumijevanje potreba mladih u procesu izlaska iz skrbi" u 7. poglavlju).

Takav pristup, zasnovan na izgradnji odnosa, prepoznaje da osmišljavanje i provedba pripreme za izlazak iz skrbi ne može biti birokratska radnja, nego proces koje zahtijeva međusobno povjerenje i poštovanje između stručnjaka i relevantne mlade osobe. Isto tako, podršku nakon izlaska iz skrbi treba pružati s empatijom, uključujući situacije u kojima treba iznova postaviti granice, te s iskrenom željom da se mladu osobu motivira i osnaži.

2. NAČELO:
Postizanje visokog stupnja participacije

Konvencija o pravima djeteta (engl. CRC), koja se odnosi na sve osobe mlađe od 18 godina, propisuje obavezu da se od djece traži mišljenje o svemu što ih se tiče, te da se to mišljenje uvaži (članak 12.) Konvencija također definira pravo djeteta da dobije "odgovarajuće usmjeravanje i vođenje" u korištenju prava priznatih Konvencijom, uzimajući u obzir "razvojne sposobnosti" djeteta (članak 5.).

Iz ovoga slijedi da mišljenja mladih koji se pripremaju za izlazak iz skrbi i njihova aktivna uloga u procesu očito moraju biti presudni element u oblikovanju individualnog plana za tranziciju i podrške nakon izlaska iz skrbi. *Praktični vodič* kroz čitav dokument naglašava važnost participacije, u skladu s rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Participaciju" u 10. poglavlju).

Sudjelovanje djece u odlučivanju ima brojne implikacije.

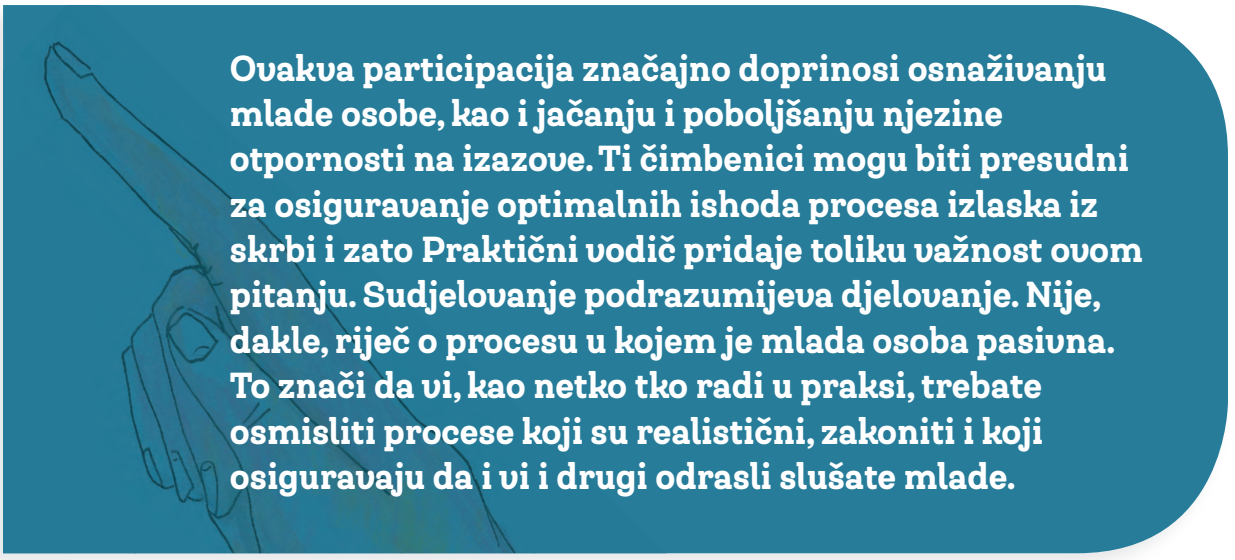
Prva implikacija je da se djeci – individualno i kao skupini – moraju ponuditi sve relevantne informacije o njihovim trenutnim i budućim opcijama ili da ih ona moraju biti u stanju zatražiti i dobiti, jer je to jedini način da djeca formiraju informirano mišljenje – drugim riječima, jedino tako njihova participacija doista imao smisla. (I uostalom, pristup takvim informacijama također je pravo definirano Konvencijom).

Drugo, te informacije moraju biti realistične u smislu njihovih izgleda, mogućnosti i podrške koja im se uistinu može staviti na raspolaganje i djeci se moraju prenijeti na lako razumljiv način.

Treće, mišljenje djeteta/mlade osobe mora se zatražiti na način i u kontekstu koji mu/joj omogućuje da to mišljenje slobodno izrazi. Dijete/mlada osoba ne smije se pri izražavanju svog mišljenja osjećati kao da je pod pritiskom ili sputano/a.

Četvrto, dijete/mlada osoba od početka mora znati da možda neće biti moguće u potpunosti postupati u skladu s njegovim/njezinim zahtjevima i željama. Dijete/mlada osoba također mora imati potpunu informaciju o razlozima za donošenje kasnijih odluka, bez obzira na to jesu li ili nisu u skladu s izraženim željama djeteta/mlade osobe. To bez obzira na ishod postavlja temelj za izradu plana koji mlada osoba razumije i čijem nastanku doprinosi.

Drugim riječima, pravilno postupanje u skladu s načelom "participacije" ne može se jednostavno svesti na "konzultaciju". Ono mora osigurati znatno dublje sudjelovanje mlade osobe – a to zahtijeva od relevantnih stručnjaka da se ozbiljno založe za takav pristup i osiguraju ga.

Ovakva participacija značajno doprinosi osnaživanju mlade osobe, kao i jačanju i poboljšanju njezine otpornosti na izazove. Ti čimbenici mogu biti presudni za osiguravanje optimalnih ishoda procesa izlaska iz skrbi i zato Praktični vodič pridaje toliku važnost ovom pitanju. Sudjelovanje podrazumijeva djelovanje. Nije, dakle, riječ o procesu u kojem je mlada osoba pasivna. To znači da vi, kao netko tko radi u praksi, trebate osmisliti procese koji su realistični, zakoniti i koji osiguravaju da i vi i drugi odrasli slušate mlade.

Na kraju nije ništa manje važno istaknuti da su mladi koji su na ovaj način sudjelovali u procesu odlučivanja u osobito dobrom položaju da svojom perspektivom doprinesu poboljšavanju usluga i podrške općenito, a isto vrijedi i za mjere koje mogu još više potaknuti istinsku participaciju drugih mladih osoba koje će u budućnosti izlaziti iz skrbi.

3. NAČELO:
Promicanje i zaštita svih ljudskih prava djece i mladih

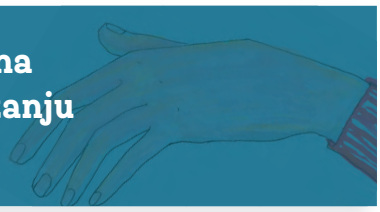
Podrazumijeva se i da čitav niz ljudskih prava koja uživaju djeca i mladi također mora utjecati na postupanje s mladima u procesu izlaska iz skrbi. Ovaj *Praktični vodič* u svim aspektima temelji svoj pristup na postojanju i ostvarenju tih prava, čime se nadovezuje na rezultate preliminarnog ispitivanja (vidi "Zagovaranje promjena" u 13. poglavlju).

Pravo na participaciju (vidi ranije spomenuto 2. načelo) blisko je povezano s klauzulom da odluke treba donositi "u najboljem interesu djeteta" (CRC, članak 3.1.). To je veza koja djeluje u dva smjera. S jedne strane, mišljenja i želje djece moraju imati važnu ulogu u određivanju mjera koje su u djetetovu najboljem interesu. S druge strane, to znači da će odluke koje se donose katkad biti u djelomičnoj ili potpunoj koliziji s djetetovim mišljenjima i željama, i to baš zato što drugi čimbenici ukazuju na to da postupanje u skladu s djetetovim mišljenjima i željama ne bi bilo u njegovu najboljem interesu. Nije lako postići tako delikatnu ravnotežu, što opet podcrtava koliko je važno s djetetom podijeliti i prodiskutirati sve relevantne informacije i potencijalne opcije u kontekstu transparentnosti i podrške, kao što je definirano u ranije spomenutom 2. načelu.

Naravno, raspon prava koje treba uzeti u obzir – ne samo dječjih prava, nego i onih koja se odnose na sva ljudska bića – veoma je širok. Među pravima koja su najrelevantnija za mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi općenito su prava pristupa temeljnim uslugama – kao što su zdravstvena zaštita i obrazovanje (CRC, članci 24. i 28.), socijalna zaštita (CRC, članak 26.) i primjeren životni standard, osobito u pogledu prehrane, odjeće i stanovanja (CRC, članak 27.). Jednako veliku pozornost zahtijeva pravo na zaštitu od svih oblika izrabljivanja (CRC, članci 32. - 36.), s obzirom na potencijalnu ranjivost mladih u procesu izlaska iz skrbi. Mladi s invaliditetom imaju pravo na primitak posebne pomoći koja "jača njihovo oslanjanje na vlastite snage" i "olakšavaju njihovo djelatno sudjelovanje u zajednici" (CRC, članak 23.).

U mnogim državnim i lokalnim kontekstima važno je posvetiti osobitu pozornost poštovanju kulture mlade osobe, kao i posebnih prava vezanih za kulturni identitet (CRC, članak 30.) i zaštitu mladih od diskriminacije (CRC, članak 2.).

Može se reći da *Praktični vodič* ima holistički, na pravima zasnovan pristup organiziranju i pružanju podrške za izlazak iz skrbi.

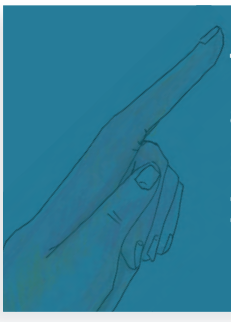

4. NAČELO:
Potreba za međuresornim pristupom

S obzirom na širinu problematike i holistički, na pravima zasnovan pristup potreban za njezino rješavanje (kako je definirano u 3. načelu), potreban je visoki stupanj međuresornog angažmana i koordinacije. Ne smije se ni u kojim okolnostima dopustiti da samo osobni savjetnik ima odgovornost za poduzimanje postupaka u svim tim sferama, bilo u politici ili u praksi. Ovo se naglašava i u rezultatima preliminarnog ispitivanja (vidi "Međuresorni pristup" u 8. poglavlju).

Sustav i raspodjela resursa variraju od zemlje do zemlje, kao i stupanj oslanjanja na nevladine aktere, no jasno je da mora postojati neka vrsta mehanizma koja osigurava i olakšava nužni doprinos svih odgovarajućih ustanova i tijela iz različitih sektora koji bi trebali biti uključeni u proces.

Jedna od važnih uloga osobnog savjetnika u ovome bit će da inicira suradnju i da potencijalno koordinira prateće aktivnosti za relevantnu mladu osobu. Nije, međutim, osobito preporučljivo ili učinkovito da osobni savjetnik za svaku mladu osobu u svojoj skrbi počinje od nule. Iz toga slijedi da odgovorne osobe u ustanovama i tijelima trebaju biti u potpunosti upoznate s ulogom koja se od njih s pravom može očekivati u ovom kontekstu, te da državno tijelo nadležno za izvanobiteljsku skrb treba predvidjeti i uspostaviti mehanizam za koordinaciju takvih aktivnosti.

Važnost predviđanja intervencija i oblika pomoći koji se mogu dobiti od raznih specijaliziranih tijela – koja na primjereno postupanje obvezuju i propisi o ljudskim pravima – vidljiva je u mnogim dijelovima ovog *Praktičnog vodiča*.

POGLAVLJE 5

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI:

TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

PRUŽANJE PODRŠKE MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: TKO TREBA BITI UKLJUČEN?

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

U ovom poglavlju bavit ćemo se različitim osobama koje mogu igrati ulogu u pružanju podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi.

Osobni savjetnik: bilo bi idealno da je to profesionalni socijalni radnik zadužen za osiguravanje uspješne tranzicije mlade osobe iz skrbi u stabilan, samostalni život. Možda u ovom trenutku takva osoba ne postoji u sustavu zaštite i skrbi o djeci u baš svakoj zemlji. U takvim slučajevima, treba predvidjeti formalno ili neformalno dodjeljivanje takve odgovornosti nekoj drugoj osobi.

U idealnom slučaju, osobni savjetnik će izgraditi odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi dok je ona još u sustavu i pratit će je kroz cijeli proces izlaska iz skrbi sve do osamostaljenja, a po potrebi i nakon toga. Ako nije moguće postići takav kontinuitet, u najmanju ruku treba predvidjeti dulje razdoblje u kojem se odvija proces "primopredaje" između osobnog savjetnika koji pruža podršku mladoj osobi tijekom pripreme za izlazak iz skrbi i osobe koja će pružati podršku nakon izlaska iz skrbi.

Kvaliteta odnosa koji osobni savjetnik izgradi s mladom osobom jednako je važna kao i sama podrška. Osobni savjetnik s jedne strane gradi prijateljstvo i radi neposredno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi, a s druge inicira i koordinira intervencije i usluge koje pružaju drugi (i pojedinci i ustanove) i koje treba planirati i pružati vodeći računa o individualnim potrebama i situaciji svake osobe u procesu izlaska iz skrbi. Osobni savjetnik je zato središnja figura u smislu podrške koja se pruža, ali ne može se očekivati da će on sam osiguravati sve aspekte te podrške. Ovom temom ćemo se detaljnije pozabaviti kasnije u *Praktičnom vodiču*.

Pružatelji skrbi: primjera radi, udomiteljska obitelj ili odgajatelji u domu, dakle osobe koje neposredno odgovaraju za mladu osobu tijekom trajanja smještaja, ne samo da trebaju odigrati odlučujuću ulogu u pripremanju mladih za izlazak iz skrbi, nego im u onoj mjeri u kojoj je to moguće trebaju ostati na raspolaganju i nakon izlaska iz skrbi.

Time pomažu da se sačuva važna poveznica između života u sustavu skrbi i samostalnog života – što znači da osobe u procesu izlaska iz skrbi ne trebaju jednostavno podvući crtu ispod njihovog iskustva skrbi nego mogu očuvati vezu s pružateljima skrbi u koje imaju povjerenja. To može biti iznimno važno za unutarnji mir mlade osobe koja se otisnula na putovanje prema osamostaljenju.

Specijalističke usluge: Vjerojatno će vam trebati i kontinuirana i jednokratna specijalistička podrška i pomoć državnih tijela i nedržavnih ustanova i udruga. Relevantni sektori obuhvaćaju sve socijalne službe, kao i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, stanovanje, zapošljavanje, pravosuđe i kulturne organizacije. O koordiniranoj međuresornoj ulozi različitih profesija više ćemo govoriti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Mladi s iskustvom skrbi: Vršnjačko mentorstvo može uvelike doprinijeti uspješnom procesu izlaska iz skrbi. Odabrani volonteri mentori s relativno uspješnim iskustvom izlaska iz skrbi možda će lakše graditi odnose povjerenja s osobom u procesu izlaska iz skrbi, a njihovo iskustvo im omogućava da na pitanja i izražene bojazni odgovaraju na način koji dopunjuje stručnu podršku. Osobni savjetnici za osobe koje su izašle iz skrbi trebali bi se međusobno konzultirati oko toga koje bi osobe s iskustvom skrbi mogli pozvati da odigraju takvu ulogu. Primjenom vršnjačkog mentorstva detaljnije ćemo se baviti u nastavku ovog *Praktičnog vodiča*.

Obitelj: Kad god je to moguće, u proces izlaska iz skrbi treba uključiti članove obitelji, osim ako mlada osoba odbija takav pristup. Lako je moguće da će i sami članovi obitelji trebati savjetovanje i podršku za igranje konstruktivne uloge, naročito ako je kontakt između njih i mlade osobe bio sporadičan i/ili ako su odnosi bili zategnuti tijekom boravka mlade osobe u skrbi.

Važno je poticati i omogućavati sudjelovanje članova obitelji, ali ne smijete ništa forsirati: možda će trebati dosta vremena da se izgradi temelj za njihovo pozitivno sudjelovanje.

Ostale važne osobe: Treba pitati mladu osobu ima li prijatelje ili druge osobe od povjerenja koje bi željela na neki način uključiti u proces svog izlaska iz skrbi.

POGLAVLJE 6

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

IZLAZAK IZ SKRBI KAO KONTINUIRANI PROCES

Svi čitatelji ovog vodiča zaduženi za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi igraju ulogu u procesu koji bi trebao osigurati najbolje moguće iskustvo izlaska iz skrbi. Ovo poglavlje objašnjava zašto taj proces "izlaska iz skrbi" predstavlja mnogo više od trenutka fizičkog izlaska mlade osobe iz smještaja, te kako bi taj proces trebalo osmišljavati i provoditi.

1. KONTINUUM SKRBI

"Izlazak iz skrbi" sastoji se od niza **međusobno povezanih faza**.

- Prva faza je priprema za izlazak iz skrbi dok je mlada osoba **još u smještaju**.
- Druga faza pada na **zadnji dan stalne skrbi** u tom smještaju, a time istovremeno prvi dan "iskoraka u novi život". Ova faza može se planirati kao razdoblje tranzicije koje uključuje, primjera radi, polusamostalno življenje, a ne odmah potpunu samostalnost.
- Treća faza je pružanje podrške na onim razinama i u onim oblicima koji su u skladu s individualnim potrebama mlade osobe tijekom razdoblja **"nakon izlaska iz skrbi"**, a u idealnom slučaju onoliko dugo koliko je mladoj osobi potrebno za prilagodbu.

I doista, bit napora da se poboljšaju podrška i ishodi za mlade osobe koje započinju novi život nakon skrbi sastoji se u tome da osobe koje rade s njima uvaže i prepoznaju da je "izlazak iz skrbi" proces, a ne jednokratni događaj.

“Prvo, na osamostaljivanje treba gledati kao na proces u kojem se vidi kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se samo automatski spotakne i padne.”

Također treba imati na umu sljedeće:

- U sustavima gdje je moguća određena **fleksibilnost oko trenutka izlaska iz skrbi**, mladima treba pomoći da odaberu vrijeme koje bi bilo najprikladnije za njihov izlazak iz skrbi.
- **Mladi trebaju dugo razdoblje pripreme**, pa se s pravom zagovara da se o tom procesu počne razgovarati što ranije, čim mlada osoba uđe u sustav skrbi. No istovremeno treba uvažiti da to nije uvijek izvedivo i/ili poželjno i da bi u pojedinim slučajevima bilo bolje da se otvaranje te teme odgodi.
- **Pažljivo i pravovremeno planiranje izlaska iz skrbi je važno** zato da se resursi mogu zatražiti u pravom trenutku, a mjere poduzimati u odgovor na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe. Isto vrijedi za određivanje odgovornosti i uspostavljanje suradnje s ostalim važnim ustanovama.

2. ZAJEDNIČKA ODGOVORNOST TIJEKOM PROCESA

Odlazak mlade osobe iz smještaja u alternativnoj skrbi ne smije biti trenutak kad se sve odgovornosti jednostavno prebacuju s jedne grupe stručnjaka na drugu. Proces izlaska iz skrbi zahtijeva da čitav niz osoba provodi koordinirane aktivnosti koje tvore kontinuum podrške prije, tijekom i nakon napuštanja skrbi.

Jedan od načina da se omogući nesmetano odvijanje procesa izlaska iz skrbi – i da tranzicija mlade osobe iz skrbi u samostalan život prođe što je moguće glatkije – jest da se **s drugim akterima radi na stvaranju poveznice između smještaja u sustavu skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi**.

Kao što se vidi iz grafikona koji slijedi, mora postojati koordinacija i uzajamno ovisna uloga između onih koji pružaju skrb i podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi dok su mladi još u smještaju – i/ili dok žive u tranzicijskom smještaju ako postoji takva opcija – i onih koji će tu dužnost preuzeti nakon njihovog izlaska iz skrbi.

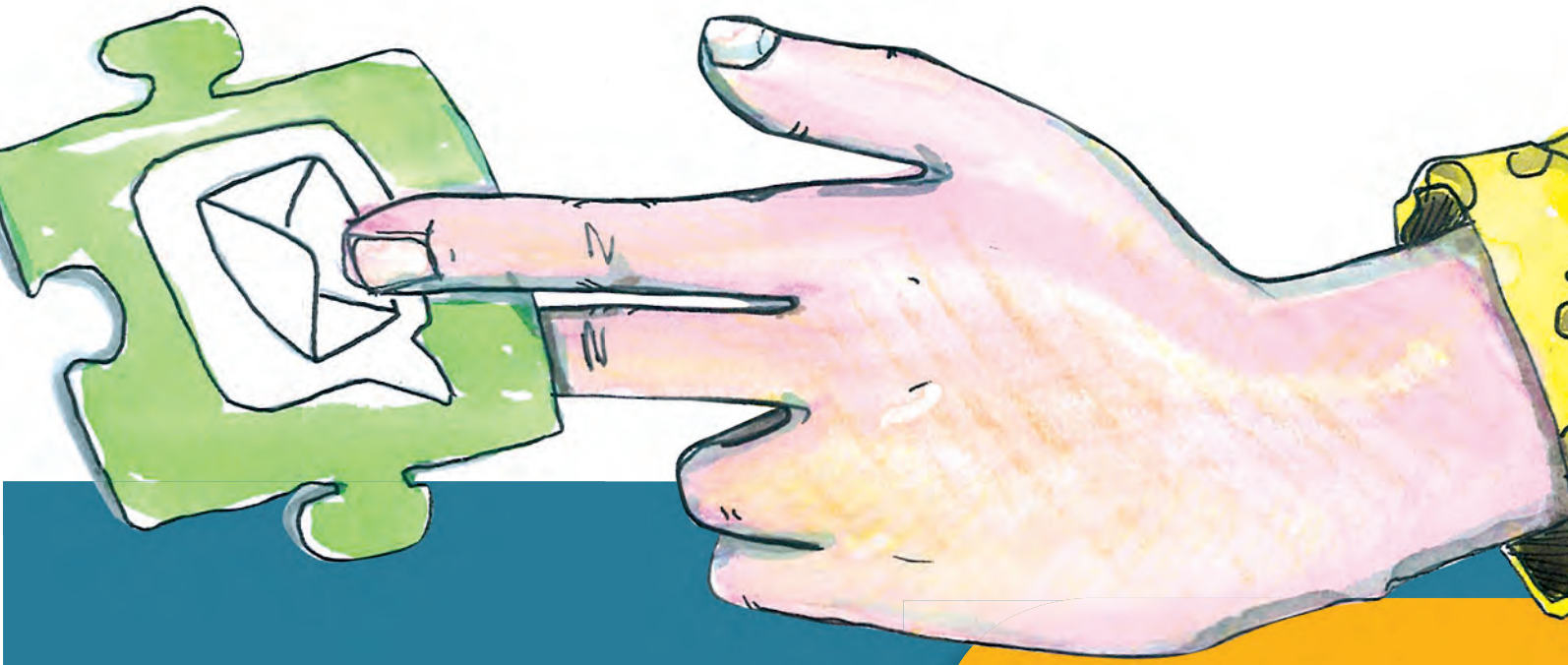
Za ostvarenje ovog cilja možda će biti potrebna revizija trenutnih uloga i odgovornosti različitih stručnjaka i ostalih osoba u vašoj zemlji koje su uključene u proces prije i nakon odlaska mlade osobe iz smještaja, kao i **odlična koordinacija** između njih.

Ponovo naglašavamo da je omogućavanje mladima da prođu kroz **postupnu tranziciju**, primajući podršku na dulji rok, suština dobre prakse. Na primjer, važno je imati na umu sljedeće o mladoj osobi koja odlazi iz rezidencijalne skrbi:

“Oni odlaze iz relativno kontroliranog i strukturiranog okoliša. Moraju se naučiti nositi s novim odgovornostima i većom slobodom. Možda nisu sami birali kad će izaći iz institucionalnog smještaja. Zato to može biti vrijeme previranja, prilagodbe i gubitka.” McGhee i ostali (2014.).[8]

POGLAVLJE 7

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

RAZUMIJEVANJE POTREBA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Ovo poglavlja razmatra neke kompleksne potrebe i glavne izazove s kojima će se mladi u procesu izlaska iz skrbi možda morati suočavati i o kojima biste zato morali voditi računa dok pripremate i pratite njihov prelazak iz skrbi u samostalan život. Dobar dio poglavlja bavi se poteškoćama koje pogađaju mnoge mlade pri izlasku iz skrbi. Znamo, međutim, da su neki mladi u procesu izlaska iz skrbi uspjeli razviti vrlo konstruktivne vještine i sposobnosti zahvaljujući pozitivnim poticajima koje su dobivali prije ili tijekom njihovog boravka u skrbi i oni su se u stanju radovati izlasku iz skrbi i odrasloj dobi sa samopouzdanjem, pozitivno i kompetentno. Zato je iznimno važno da osobni savjetnici vode računa o specifičnim individualnim potrebama mladih u procesu izlaska iz skrbi i da svoju podršku prilagode tim potrebama.

PREPOZNAVANJE IZAZOVA PRED MLADIMA U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Dok pružate podršku mladima koji prolaze kroz proces izlaska iz skrbi, važno je imati u vidu kompleksnu prirodu odrastanja i osamostaljivanja. Mladi koji su boravili u sustavu skrbi imaju velike izglede da se zbog svojih iskustava u djetinjstvu susretnu s nekim dodatnim komplikacijama. To može značajno utjecati na način na koji mlada osoba sudjeluje u procesu izlaska iz skrbi, a može utjecati i na njihovu sposobnost da se nose sa samostalnim življenjem. Ovo poglavlje obrađuje teme na koje treba posebno obratiti pažnju:

A. Razumijevanje emocionalne dinamike izlaska iz skrbi
B. Očuvanje stabilnosti u razdoblju promjena
C. Važnost prakse zasnovane na izgradnji odnosa
D. Jačanje otpornosti na izazove
F. Ispunjavanje kompleksnih potreba
G. Primjenjivanje fleksibilnog pristupa

Točka djelovanja

Uzmite u obzir da:

- Razvojna faza adolescencije može biti zbunjujuće i proturječno razdoblje za sve mlade osobe
- Mlade osobe trebaju prilike za "isprobavanje" novih iskustava i promišljanje vlastitog odrastanja
- Nastojte pronaći pravu ravnotežu između toga da otklonite bojazni mlade osobe, povučete granice i postavite izazove
- Shvatite i pomognite svojim kolegama i ostalim partnerima da shvate da "instant odrastanje" ne postoji i da se svaka mlada osoba razvija vlastitim tempom

"I... iskreno, ti odgajatelji su najviše utjecali na mene, jer iako sam otišla, još razgovaram s njima i oni me i dalje podržavaju, ohrabruju i oni su bili... Zbog njih se osjećam kao da sam, unatoč svim problemima i svemu što mi se dogodilo, nekome konačno bitna i to me motivira da idem dalje, da radim sve što moram raditi i govoriti..."

"Oni moraju shvatiti da smo mi ljudi. Moraju nas bolje razumjeti. Moraju razgovarati s nama."

“Bit je u tome da stručnjaci za skrb moraju u svoj rad uložiti srce, moraju odraditi više od svojih osam radnih sati kad je to potrebno. Na primjer, ako neko dijete ima problem, trebaju ostati da ga saslušaju, čak i ako im je smjena završila. Znam da je njima to posao, ali oni rade s našim životima.”

“‘Čuti’ i ‘slušati’ nikako nisu jedno te isto; kad razgovaraš, želiš nekoga tko te sluša jer mu je stalo do tebe, a ne zato što mora sve napisati u formular koji će zatim svi pročitati.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi

- znaju da nemaju istu emocionalnu i praktičnu mrežu podrške kao djeca koja su ostala u svojim obiteljima i premda prepoznaju profesionalne granice
- voljeli bi sa svojim osobnim savjetnicima imati odnos sličan podržavajućem roditeljskom odnosu
- aktivno traže mogućnost emocionalnog povezivanja s osobama kojima su povjereni na skrb i koji donose odluke o njihovim životima
- žele kontinuitet, naročito s osobama s kojima su izgradili blizak odnos prije i tijekom procesa izlaska iz skrbi
- ne žele da im se govori s visine – žele nekoga tko će slušati što imaju reći i tko s njima ulazi u istinski dijalog
- pridaju važnost tajnosti podataka – žele znati da mogu imati povjerenja u osobu kojoj otkrivaju svoje osjećaje i ideje

A. RAZUMIJEVANJE EMOCIONALNE DINAMIKE IZLASKA IZ SKRBI

Kao što smo ranije napomenuli, ovaj Praktični vodič sustavno zauzima stav da je način na koji se mladima u procesu izlaska iz skrbi pruža podrška i usmjeravanje jednako važan kao i kvaliteta pružene podrške i usmjeravanja.

To od vas zahtijeva da razmotrite kako ćete primijeniti praksu zasnovanu na izgradnji odnosa koja omogućuje:

- da se mlada osoba kontinuirano osjeća vrednovano i zbrinuto
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi između osobnog savjetnika, ostalih stručnjaka i mlade osobe
- međusobno povjerenje i poštovanje koje se gradi među stručnjacima koji zajedno rade na podršci osobe u procesu izlaska iz skrbi

Točka djelovanja

Da biste bolje razumjeli i osjetili emocionalnu dinamiku napuštanja doma na putu prema osamostaljenju i odrastanju, odvojite nešto vremena da razmislite o svojim stavovima i odgovorima o sljedećemu:

- U kojoj ste dobi “otišli od kuće”?
- Kako je to prošlo i kako ste se osjećali?
- Što je pomoglo?
- Što vas je opterećivalo?
- Jeste li imali izbora?
- Mislite li da ste bili spremni?
- Po čemu se to putovanje razlikuje za mlade u procesu izlaska iz skrbi u usporedbi sa općom populacijom?

Ovo ćete možda htjeti napraviti u suradnji s kolegama iz vlastite ili druge ustanove.

B. OČUVANJE STABILNOSTI U RAZDOBLJU PROMJENA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi spominju važnost zadržavanja kontakta s pružateljima skrbi – npr., s udomiteljima i odgajateljima – nakon prestanka smještaja. Jednako je važno očuvanje odnosa s članovima obitelji, imajući pritom u vidu želje mlade osobe i pod uvjetom da su ti odnosi u njihovu najboljem interesu. Isto tako, mladi žele sačuvati prijateljstva koja su izgradili prije i tijekom boravka u skrbi te ujedno žele imati priliku za stjecanje novih prijatelja nakon izlaska iz skrbi. Prijatelji i drugi vršnjaci mogu predstavljati važan mehanizam podrške za neke mlade osobe nakon izlaska iz skrbi.

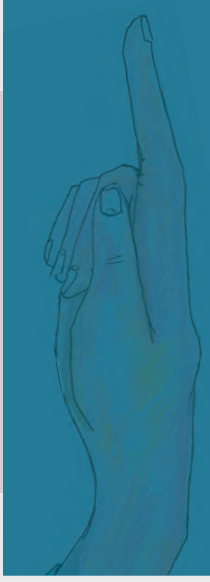
Djeca i mladi u skrbi prije svega traže – i kao i sva druga djeca, imaju pravo na – stabilnost, podršku i sigurnost. Izlazak iz skrbi za sobom povlači neke velike promjene, pa postoji veliki rizik da mladi neće osjećati da tijekom tog procesa sve to i dobivaju. Zato je pri planiranju izlaska važno raditi na stvaranju uvjeta i spoznaja koje će mladoj osobi pomoći da doživi **"stabilnost" kroz kontinuitet.**

Ni ovom prilikom ne možemo dovoljno naglasiti važnost razvijanja i podržavanja:

- socijalnih mreža
- stalnog angažmana koji omogućuje mladima da održavaju, i tamo gdje je to moguće, jačaju već postojeće veze i odnose s obiteljima, prijateljima i drugim važnim osobama (uključujući veze s mjestima u kojima su živjeli)
- održavanja pozitivnih odnosa s pružateljima skrbi/djelatnicima/vršnjacima iz njihovog smještaja

Ovi odnosi, koji često nastaju u razdobljima velikog stresa i tjeskobe – pri dolasku djece i mladih u smještaj ili dok se pripremaju za izlazak iz smještaja – često ne samo da pružaju mladoj osobi oslonac dok ulaze u novo i izazovima ispunjeno razdoblje u životu[9], nego čine i dragocjenu podlogu za daljnji razvoj nakon što se situacija stabilizira.

Obiteljski odnosi također se često podcjenjuju ili se ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir ili nisu uklopljeni u planove izlaska, što mlade osobe izlaže riziku proživljavanja ranije traume i odbacivanja, pa bi oni za sve vas koji radite s mladima u procesu izlaska iz skrbi i podržavate njihov razvoj i provedbu planova izlaska trebali biti jedan od ključnih elemenata u radu[10].

Dok se pripremaju za izlazak iz skrbi, mladi često preispituju svoje odnose s obitelji i katkad se nađu u nedoumici jer ne znaju je li to pravi trenutak da počnu razmišljati o ponovnom uspostavljanju veza s njima. Za neke mlade to može biti realna i pozitivna opcija, dok kod drugih može iznova probuditi bolne osjećaje iz njihovog ranog djetinjstva zbog pretrpljene traume i odbacivanja. Važno je da osobe odgovorne za njihovu skrb budu svjesne svih tih mogućnosti i da ovo područje označe kao ključno u procesu potpomaganja njihovog razvoja i provedbe planova izlaska.

C. DAVANJE PREDNOSTI PRAKSI ZASNOVANOJ NA IZGRADNJI ODNOSA

Kao osobni savjetnik ili netko drugi odgovoran za pružanje podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi, svakako trebate dati prednost praksi zasnovanoj na izgradnji odnosa utemeljenog na:

- razumijevanju
- empatiji
- poštovanju
- ustrajnosti

Taj cilj možete postići na sljedeće načine:

- odnosite se prema mladima s poštovanjem, ozbiljno shvaćajte njihova mišljenja i bojazni, radite na ostvarenju njihovih nada i snova tempom koji njima odgovara
- imajte razumijevanja i prihvatite frustraciju i bol uzrokovanu njihovim ranijim traumatičnim i teškim iskustvima
- pomozite mladima da sačuvaju pozitivne odnose i veze s ranijim pružateljima skrbi i stručnjacima tijekom boravka u skrbi i nakon njega
- ohrabrujte pružatelje skrbi i mlade da ostanu u kontaktu, na primjer kroz redovne dolaske na ručak, sudjelovanje u socijalnim prigodama i proslavama, posredujte da im pomognete u tome kad je potrebno
- zalažite se za vrijeme i/ili resurse za osoblje koji mogu olakšati takve kontakte
- smanjite fluktuacije radne snage i zalažite se za to da se djelatnici koji rade s djetetom ili mladom osobom ne mijenjaju

- pružajte usluge utemeljene na individualnim potrebama, a ne na propisanoj dobi
- making sure services are based on individual need rather than age defined
- advocating for staff time and / or resources to undertake this essential work

D. JAČANJE OTPORNOSTI NA IZAZOVE

Otpornost je sposobnost pojedinca da se uspješno suoči i nosi s teškim ili opasnim situacijama.

Stupanj do kojeg djeca i mladi razvijaju otpornost varira od slučaja do slučaja. Jasno je da životno iskustvo utječe na izgradnju otpornosti, ali sposobnosti povezane s otpornošću mogu se osnažiti u svakoj dobi. Ovo poglavlje razmatra zašto razvoj otpornosti mora biti ključni cilj za sve osobe uključene u proces izlaska iz skrbi i kako se otpornost može njegovati.

Zašto je otpornost važna

Svima nam treba otpornost da bismo se mogli suočavati s preprekama i izazovima koji nam se ispriječe na životnom putu. Otpornost nam pomaže:

- da prevladamo životne nedaće
- da se oporavimo od nedaća
- da nastavimo koračati u bolju budućnost

Izgradnja otpornosti naročito je važna za mlade u skrbi, kao i za mlade u procesu izlaska iz skrbi, zato što oni:

- često proživljavaju osobito bolna i teška iskustva i situacije s kojima se moraju naučiti nositi
- napuštaju mjesta u kojima su odrasli ranije od većine vršnjaka
- nerijetko imaju slabiju obiteljsku podršku od ostalih mladih
- trpe diskriminaciju i stigmatizaciju zbog toga što se nalaze u sustavu skrbi

Načini da se slaba otpornost pojača

Otpornost se do određene mjere može podučavati i naučiti.

Otpornost je kompleksna interakcija između djetetova vanjskog i unutarnjeg svijeta. Podrška djeci i mladima s iskustvom skrbi osigurava najbolje moguće ishode ako se podjednako usredotočimo na jačanje vanjske i unutarnje otpornosti. Što pod time podrazumijevamo?

Vanjski čimbenici

Vanjski čimbenici slabe otpornosti potencijalno su brojni i raznoliki. Mogu uključivati:

- siromaštvo, zanemarivanje i zlostavljanje
- iznenadno izdvajanje iz obitelji
- višestruke promjene smještaja
- neredovito školovanje zbog čestih selidba
- promjene osoblja/pružatelja skrbi
- posljedice neriješene traume iz djetinjstva

Premda ih je teško poništiti, često je moguće do određene mjere ublažiti njihove dugoročne posljedice. Izgradnja odnosa povjerenja koji mladoj osobi pomaže da progovori o razlozima zbog kojih je došla u skrb i o njezinom iskustvu skrbi te da svoja iskustva bolje razumije u mnogim će slučajevima uvelike doprinijeti jačanju njihove otpornosti.

Bilo bi dobro da djelatnici koji nisu prošli specifičnu obuku iz prikladnog postupanja u situacijama kad se kod djece i mladih manifestiraju uznemirenost, ljutnja i osjećaj odbačenosti zatraže pomoć specijaliziranih kolega.

Unutarnji uzroci

Unutarnje uzroke slabe otpornosti obično je lakše modificirati. Djeca i mladi koji su imali teško djetinjstvo često gaje negativne stavove o sebi, svojim sposobnostima i budućnosti, čime podrivaju svoju potencijalnu otpornost.

Za rješavanje takvih problema, oni među vama koji rade s djecom i mladima u skrbi trebaju tijekom njihova smještaja i procesa izlaska iz skrbi posvetiti posebnu pozornost analizi i konstruktivnom propitivanju takvih negativnih stavova. **Nastojte poticati i jačati osjećaje mlade osobe o vlastitoj vrijednosti tako da ona postupno može razviti veću vjeru u svoju sposobnost da kontrolira vlastiti život.** Također je važno pomoći djeci i mladima da izgrade čvrste veze s drugima kako bi u teškim trenucima mogli crpiti snagu iz tih veza.

Ostale aktivnosti koje mladima pomažu da se suoče sa svojom slabom otpornošću i ojačaju je treba poduzimati kao dio njihovog svakodnevnog života. Na primjer, bilo bi korisno mladima omogućiti da dobiju i prihvate više odgovornosti za različite aspekte svog života, uključujući:

- odijevanje
- razonodu
- vrijeme odlaska na spavanje
- trošenje novca
- veću spremnost na rizike
- rješavanje vlastitih problema u stupnju koji se postupno sve više povećava

Osobe u procesu izlaska iz skrbi također će imati koristi od toga da im se nešto prije izlaska iz skrbi ublaže neke restrikcije koje su obično prisutne u njihovom obliku smještaja – naročito ako su u institucionalnoj skrbi. Tamo gdje je to nužno i primjereno, veća fleksibilnost oko aspekata kao što su kontakti s drugima i uporaba društvenih mreža odražavat će i rastuću zrelost mladih u procesu izlaska iz skrbi i pripremati ih za predstojeću realnost veće slobode.

Točka djelovanja

Razmislite o sljedećem:

- kako možete podržati *individualne* razvojne potrebe mladih u sustavu skrbi – u sklopu podržavajućeg i *odgojnog* konteksta kakav drugi mladi obično imaju u vlastitim obiteljima – i osigurati da u najvećoj mogućoj mjeri dobiju jednaku mogućnost za razvijanje:
  - autonomije
  - odlučivanja
  - načina da poduzimaju promišljene rizike
  - prikladne razine odgovornosti
  - zdravih načina za nošenje s teškim situacijama
- kako ćete stvoriti situacije učenja u kojima mladi mogu razviti znanja, vještine i samopouzdanje primjereno njihovoj dobi?
- koja to pitanja postavlja pred stručne timove i kakvu će podršku trebati da mogu provoditi ovakvu praksu?

E. ISPUNJAVANJE KOMPLEKSNIH POTREBA MLADIH OSOBA

Važno je da vodite računa o individualnim obilježjima mladih s kojima radite i da prepoznate proturječne poruke koje im se mogu slati i koje oni mogu slati drugima. Na primjer, nije neobično da mladi razviju takozvani mentalitet preživljavanja[11] i da izraze želju za što ranijim napuštanjem skrbi kako bi otresli stigmu socijalnog rada i sustava skrbi[12].

Stein[13] identificira tri kategorije, ili tri "identiteta" koja mladi mogu formirati pri prijelazu iz skrbi u samostalan život:

1. mladi koji uspješno **idu dalje**
2. mladi **koji preživljavaju**
3. mladi **koji se muče da stanu na noge**

Donje slike ilustriraju različite aspekte ta tri identiteta (prilagođeno prema Steinu, 2012.).

MLADI KOJI IDU DALJE

- stabilnost i kontinuitet
- dulje su bili u smještaju
- privrženost
- proradili su obiteljske odnose
- uspjeh u školi
- planirana i postupna tranzicija
- dostupna kontinuirana podrška
- otpornost
- mreže odnosa i podrške
- razvijanje identiteta koji se ne naslanja samo na iskustvo skrbi

MLADI KOJI PREŽIVLJAVAJU

- doživjeli su veću nestabilnost i potrese
- ranije su izašli iz skrbi
- nedostatne/nepostojeće kvalifikacije
- neuspjeh u udomiteljskoj skrbi ili nagli izlaz iz dječjeg doma
- problemi u osobnim i profesionalnim odnosima
- nestabilnost po izlasku iz skrbi, uklj. beskućništvo, nezaposlenost
- mentalitet preživljavanja – 'žilavi' su
- proturječna slika o samima sebi

MLADI KOJI SE MUČE

- najranjiviji su
- najštetnija obiteljska iskustva prije ulaska u sustav skrbi
- neriješene traume iz djetinjstva
- višestruka seljenja iz smještaja u smještaj
- ranije izlaze iz skrbi nakon neuspjeha u smještaju
- teški obiteljski odnosi
- usamljeni, izolirani – slabije mentalno zdravlje
- kompleksne potrebe – beskućništvo i nezaposlenost

Stein, 2012

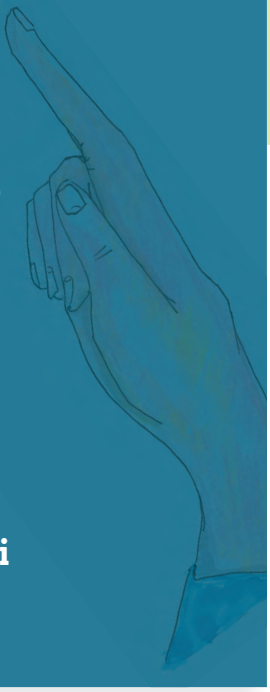
Skupina koja **ide dalje** vjerojatno je doživjela manje preokreta i nestabilnosti tijekom boravka u smještaju, dobila je bar neki osjećaj psihološkog pomirenja s obitelji koji im je omogućio da se pomaknu s mrtve točke i vjerojatno je u cjelini imala više uspjeha u školi.

Mladi koji preživljavaju obično izlaze iz skrbi naglo, u ranijoj dobi od prve skupine. Slabiji uspjeh u školi, često mijenjanje adrese i neredoviti, slabo plaćeni poslovi neki su od izazova s kojima se mlade osobe iz ove skupine često susreću[14]. Dio mladih iz ove skupine teško prihvaća pomoć kod planiranja i organiziranja izlaska iz skrbi. Mogu je odbiti u potpunosti ili biti nedosljedni u svojim željama i potrebama ili pružati otpor na neki drugi način.

Skupina **mladih koji se muče da stanu na noge** možda je u najtežem položaju i najviše pogođena nestabilnošću i lošijim ishodima nakon izlaska iz skrbi. To je često posljedica neriješenih trauma iz djetinjstva ili destruktivnih obiteljskih odnosa. Mladi iz ove skupine češće postaju beskućnici i imaju narušeno mentalno zdravlje.

Nadalje, emocionalni razvoj određenog broja mladih koji su doživjeli traumu u ranom djetinjstvu može zapeti u stadiju koji se ne podudara s njihovom kronološkom dobi[15]. Tako osamnaestogodišnjak može manifestirati ponašanje koje biste inače očekivali od djeteta u dobi od 12 do 14 godina. Mladi se često boje budućnosti ili osjećaju ljutnju jer izlazak doživljavaju kao još jedno odbacivanje, što može izaći na površinu u načinu na koji se ponašaju i komuniciraju s drugim ljudima.

Valja ipak naglasiti da ovi identiteti ili kategorije nisu "fiksni", pa mladi mogu fluktuirati između njih ovisno o promjenama u unutarnjim (osobnim) ili vanjskim (socijalnim) čimbenicima. Napomenimo i to da mnogi mladi u procesu izlaska iz skrbi uspijevaju prevladati ranu traumu i teška iskustva iz djetinjstva te ostvariti pozitivne ishode. Mladima u procesu izlaska iz skrbi treba omogućiti da svoj put nastave s visokim aspiracijama i zato je presudno važno da im pomognemo izgraditi otpornost i vjeru u sebe. Ipak, dodatne barijere i prepreke s kojima se susreću obično zahtijevaju i dodatnu, kontinuiranu praktičnu i emocionalnu podršku.

Kao stručnjaci zaduženi za rad s djecom u skrbi i/ili mladima u procesu izlaska iz skrbi, možda ste već upućeni u rad s mladima koji manifestiraju ovakva ponašanja, pa imate iskustva u nalaženju rješenja za uspješan rad s tom kategorijom mladih. Stručnjaci se moraju znati nositi sa zahtjevnim ponašanjima i ne **smiju si dozvoliti da zbog njih odustanu.**

Točka djelovanja

Na kraju planiranja izlaska s mladom osobom možete reći nešto kao:

- "Danas nam baš ne ide pa ćemo sad stati i dogovoriti neki drugi termin za nastavak razgovora."

ILI

- "Vratit ću se sutra/sljedeći tjedan da vidim mogu li smisliti neki drugi način da ti pomognem. Ti isto možeš razmisliti o tome što bi ti moglo pomoći."

Jasno je da ne postoji samo jedan pristup koji odgovara svakoj mladoj osobi i svakom stručnjaku, ali imajte na umu glavno načelo: pokažite mladoj osobi da je razumijete i da prihvaćate njezine osjećaje i frustracije.

Točka djelovanja

Razmislite o Steinovim kategorijama i o tome kako se one odnose na mladu osobu s kojom radite.

F. PRIMJENJIVANJE FLEKSIBILNOG PRISTUPA

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

Za većinu mladih osoba putovanje prema odrasloj dobi i samostalnosti uključuje povremene stranputice, greške u koracima i prepreke koje treba prevladati. Mladi u procesu izlaska iz skrbi mogu trpjeti dodatno opterećenje u vidu stigme boravka u socijalnoj skrbi, slabih mreža podrške i nedostatka materijalnih resursa i socijalnog kapitala.

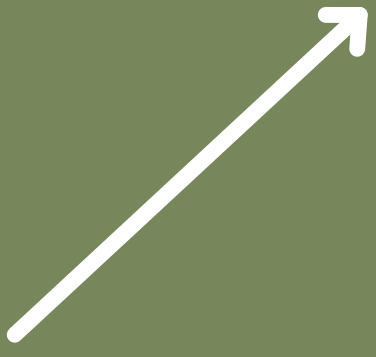
Zato je važno sljedeće:

- ne očekivati da putovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prati unaprijed određeni birokratski plan: **životi i planovi rijetko se drže uredne, linearne putanje**
- imati na umu da je put prema “uspjehu” - što god to značilo svakoj pojedinoj osobi – rijetko pravocrtan ili lišen prepreka i stranputica
- shvatiti da podrška i usluge koje se nude svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi moraju biti **prilagođene njihovim trenutnim okolnostima i potrebama**

Donji slikovni prikaz podsjeća nas da je i naš put prema “odrasloj dobi” i “uspjehu” rijetko kad pravocrtan – obično se usput susrećemo s preprekama i neuspjesima. Podsjetnik je to da linearni birokratski procesi i postupci moraju voditi računa o ljudskoj dimenziji.

Putovanja prema međuzavisnosti i odraslosti rijetko imaju pravocrtnu putanju...

USPJEH ... ?

Ovako ga zamišljamo

Podrška ispunjava potrebe mladih ako je fleksibilna i prilagodljiva...

USPJEH ... !

Stvarna slika

POGLAVLJE 8

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

PLANOVI IZLASKA I PROCES PLANIRANJA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Ovo poglavlje opisuje kako se služiti metodom planiranja životnog puta za planiranje procesa izlaska iz skrbi za mlade osobe. Osim toga, poglavlje donosi neke ideje i koncepte koje možete razmatrati i promišljati dok izrađujete plan izlaska s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Metoda planiranja životnog puta primijenjena na izlazak iz skrbi predstavlja pokretanje i provedbu procesa koji obuhvaća sva pitanja i aktivnosti potrebne za odgovaranje na potrebe, okolnosti i želje mlade osobe pri planiranju i podržavanju različitih faza njezinog izlaska iz skrbi – pripreme za izlazak, tranzicije ili polusamostalnog življenja te osamostaljenja nakon izlaska iz skrbi.

Primjena metode planiranja životnog puta na proces izlaska iz skrbi pomoći će vam da:

- osigurate da mlada osoba tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi ima iskustvo **jednog kontinuiranog putovanja** – planovi skrbi prerastaju u planove izlaska
- izgradite pravi partnerski odnos sa svakom mladom osobom, tako da su **njezin glas, želje i stavovi** imaju središnju ulogu u planiranju njihove budućnosti
- **surađujete s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi**, da imate u vidu sva ključna pitanja koja su važna za nju dok zajedno pripremate plan izlaska za prijelaz iz skrbi u samostalan život

Prije no što nastavimo, prisjetimo se prvo na što ovaj *Praktični vodič* stavlja naglasak:

- **proces izlaska iz skrbi treba biti prilagođen specifičnim okolnostima, obilježjima, potrebama i željama** svake mlade osobe, da se ona može osjećati pripremljeno za izlazak i da može mirno ući u taj proces
- u sustavima koji dopuštaju određena fleksibilnost oko tempiranja prestanka smještaja, **mladim osobama treba pomoći da odaberu najprikladniji trenutak za izlazak iz skrbi**

- treba predvidjeti dulje trajanje individualiziranog i potencijalno vremenski fleksibilnog planiranja, provedbe procesa izlaska iz skrbi i podrške nakon izlaska iz skrbi, **uz potpuno i istinsko sudjelovanje mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi**

1. UVOD U PLANOVE IZLASKA

"Priprema za izlazak iz skrbi treba biti dio usvojenih 'Nacionalnih smjernica za institucionalnu skrb' koje vrijede za sve geografske upravne jedinice u zemlji, uključujući klauzulu da priprema za izlazak treba započeti prvog dana dolaska djeteta u alternativnu skrb."

"Izrada planova izlaska iz skrbi za sve osobe u procesu izlaska iz skrbi mora biti propisana zakonom."

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

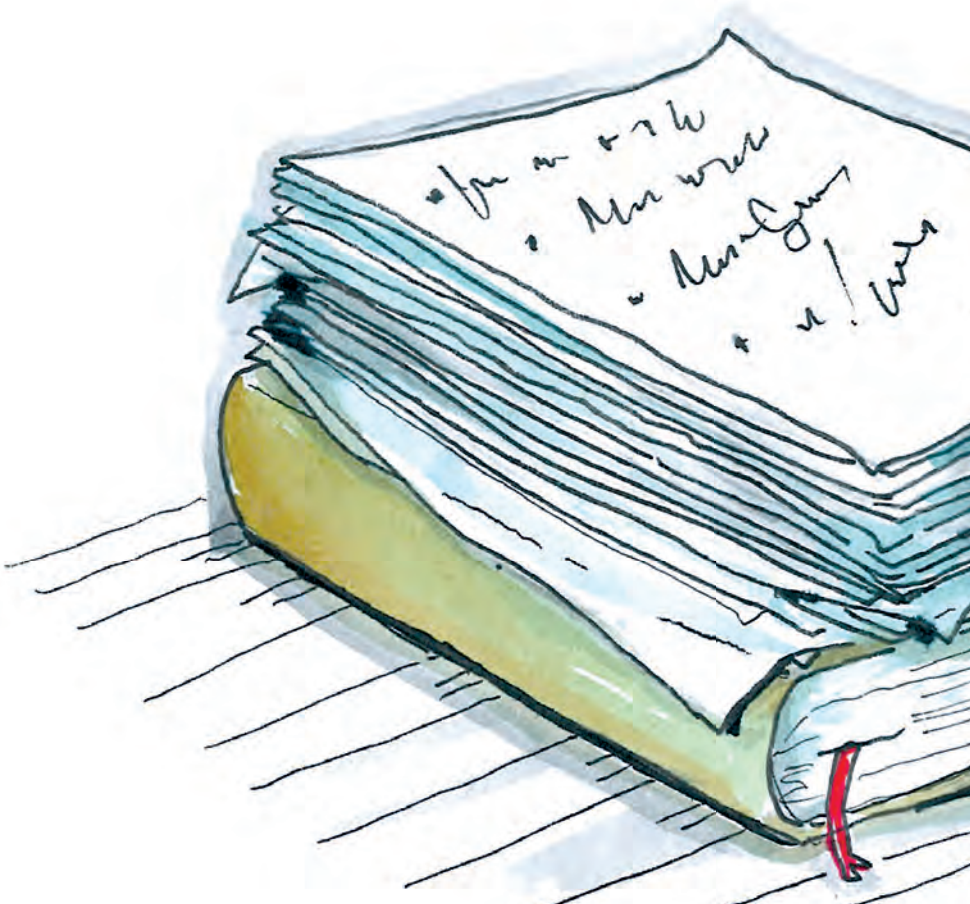
Plan izlaska

- **je plan za određivanje, planiranje i praćenje** provedbe svih potrebnih aktivnosti i pružanja resursa za podršku prijelaza mlade osobe iz skrbi u život izvan sustava skrbi. Iznimno je važno da plan izlaska uzme u obzir sve individualne okolnosti mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao i sve njezine jake strane, potrebe, ciljeve i ambicije. Plan izlaska mora biti individualiziran i prilagođen svakoj pojedinoj osobi u procesu izlaska iz skrbi.
- **definira specifične aktivnosti koje treba poduzimati** radi ispunjavanja procijenjenih potreba mladih osoba u procesu izlaska iz skrbi koje odgovaraju na njihove okolnosti, potrebe, ciljeve i ambicije, radi precizne raspodjele odgovornosti i radi definiranja "idealnog" vremenskog rasporeda. Plan treba trajati onoliko koliko je potrebno nakon fizičkog odlaska mlade osobe iz skrbi i treba sadržavati privremene ciljeve koji se mogu prilagođavati novonastalim poteškoćama ili promijenjenim okolnostima, što vrijedi i za plan izlaska u cjelini.
- **treba izraditi u kolaboraciji s osobom u procesu izlaska iz skrbi.** Plan treba imati holističko viđenje potreba, želja i okolnosti mlade osobe, zbog čega zahtijeva sudjelovanje i podršku čitavog niza službi i pojedinaca – uključujući pružatelje skrbi – kad je to potrebno.

Plan izlaska mora se izraditi kao dokument u pismenom koji slijedi ove kriterije:

- osigurati da **nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i potrebnih vještina** za postizanje uspjeha, uključiti aktivnosti koje treba poduzeti da ih se pripremi za izlazak iz skrbi, za eventualno razdoblje polusamostalnosti, kao i za razdoblje nakon izlaska iz skrbi
- određivanje najprikladnije podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse kojima se odgovara na **utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi
- odlučiti **kad i kako treba pružati usluge**, uključujući datum od kojeg počinje pružanje podrške/usluge
- **imenovati osobe odgovorne** za pružanje/facilitiranje podrške i usluga
- precizirati način na koji će se provoditi **redovno praćenje i revizija** ciljeva i aktivnosti utvrđenih planom izlaska, kako će se provoditi potrebne promjene i tko će ih provoditi

Detaljnije informacije o predloženim temama koje treba uključiti u plan izlaska donosimo u 11. poglavlju ovog *Praktičnog vodiča*.

2. PROCES PLANIRANJA IZLASKA

Planiranje izlaska ima smisla ako se definira kao:

- **proces planiranja i pripreme** za tranziciju u samostalnost i odraslu dob koji se temelji na privrženim odnosima i svakodnevnim prilikama za razvoj vještina i sposobnosti, kao i za izgradnju samopouzdanja
- **proces koji prati stvarne potrebe** i koji se temelji na kvalitetama i sposobnostima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- **dinamični proces podložan promjenama**, a ne puka birokratska vježba ispunjavanja formulara

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Kad treba započeti s procesom planiranja izlaska?

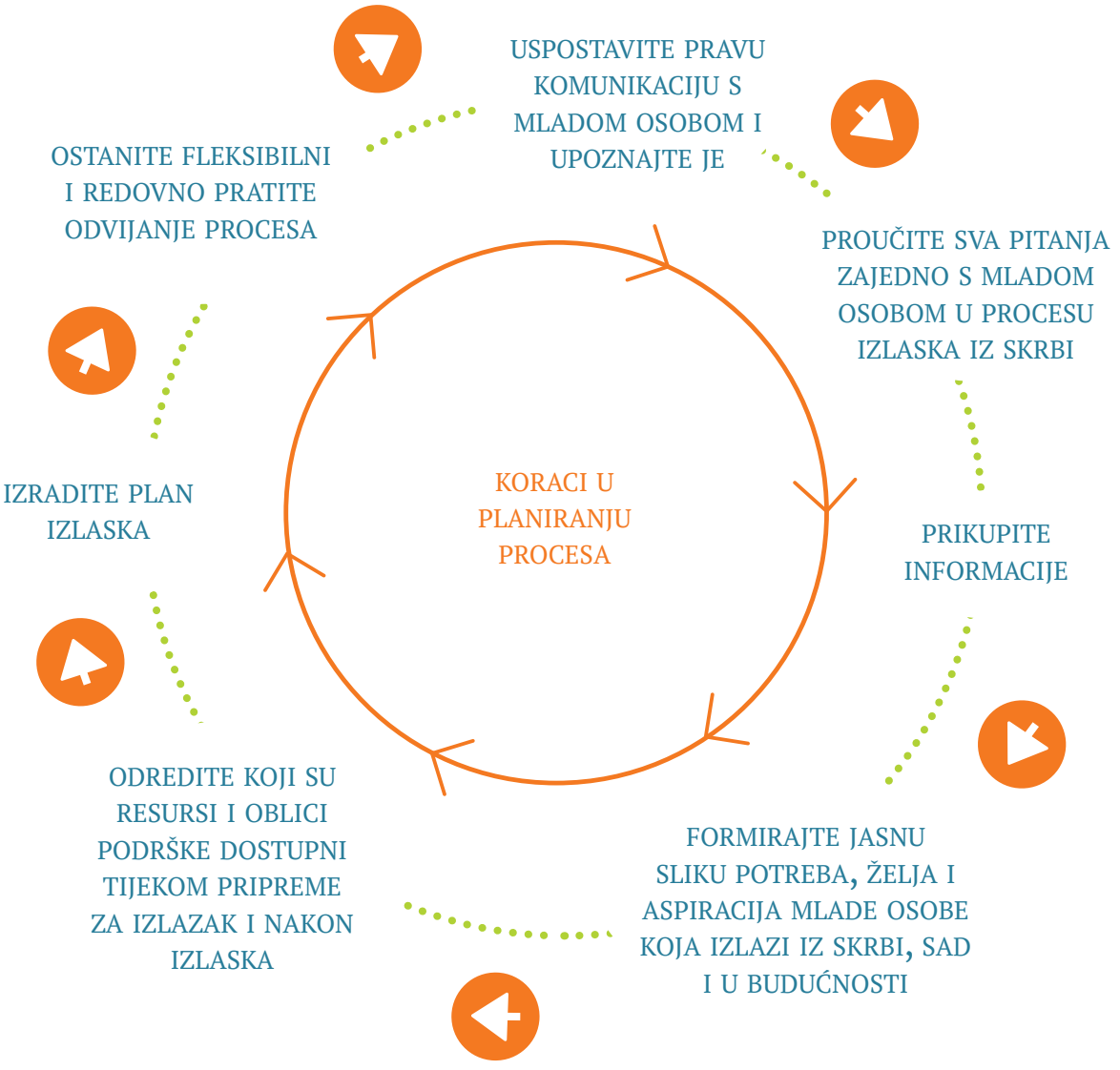
Priprema plana izlaska i proces osamostaljenja **treba početi već tijekom trajanja smještaja u skrbi** – znatno prije planiranog datuma odlaska. Proces se treba nastaviti odvijati onoliko nesmetano koliko je to moguće sve do trenutka odlaska i nakon njega, uz pružanje prikladne podrške i nakon izlaska iz skrbi, koliko je potrebno.

Važno je da rad na izradi plana izlaska teče **tempom koji odgovara svakoj pojedinoj mladoj osobi**, imajući u vidu njihovu dob i stupanj kognitivnog razvoja. Pri izradi plana mladima u procesu izlaska iz skrbi obavezno treba reći koje odluke mogu donositi oni, a koje odluke donose drugi akteri. Mladi moraju imati jasnu sliku o tome što je za njih realistično.

Od kojih se elemenata sastoji proces planiranja izlaska?

U nastavku donosimo grafički prikaz koraka u procesu planiranja:

3. MEĐURESORNA SURADNJA: VAŽNOST SURADNJE S OSTALIM STRUČNJACIMA I USTANOVAMA KOD IZRADE I PROVEDBE PLANOVA IZLASKA

Zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade. Planovi izlaska trebaju **jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba i želja mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.**

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, fakulteti, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. **Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.**

Presudno je važno da do **upućivanja na timove/stručnjake s kojima treba surađivati nakon izlaska iz skrbi dođe znatno prije samog izlaska**, što ostavlja dovoljno vremena za pripremu i izgradnju pozitivnih odnosa. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijativu da se utvrdi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle preuzeti sličnu ulogu.

POGLAVLJE 9

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

IZRADA PLANA IZLASKA: ZADACI ZA OSOBNE SAVJETNIKE

U ovom poglavlju, pozivamo one među vama koji imaju glavnu odgovornost za pripremu procesa planiranja izlaska zajedno s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi da razmotre niz "zadataka". Ti "zadaci" osmišljeni su da obogate i nadopune pristup koji mladoj osobi pomaže da izradi svoj plan izlaska, a trebali bi nadahnuti i usmjeravati način na koji ćete ih podržavati sve do završetka procesa. "Zadaci" vam trebaju pomoći da njegujete i demonstrirate iskren, brižan odnos povjerenja s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi.

Molimo, međutim, da imate na umu da se u ovom poglavlju ne navode svi mogući "zadaci", pa zato na njih ne treba gledati samo kao na popis zaduženja koja treba odraditi.

1. USPOSTAVLJANJE ODNOSA I UPOZNAVANJE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

Važno je dobro upoznati mladu osobu s kojom radite i njezin put kroz sustav skrbi promatrati iz perspektive razvojne psihologije. Iskustva i teškoće iz ranog djetinjstva mogu značajno utjecati na emocionalni i fiziološki razvoj mladih. Drugim riječima, **kad počnete raditi na planovima za izlazak iz skrbi, važno je da razumijete sva individualna iskustva te mlade osobe koja bi mogla utjecati na njezin proces izlaska iz skrbi** te da u radu s njom vodite računa o tome.

Osobito je važno razviti s mladom osobom komunikaciju koja joj jasno pokazuje **brigu za nju i njezinu budućnost.**

ZADATAK

Uspostavite s mladom osobom komunikaciju koja jasno pokazuje brigu za nju i njezinu budućnost

Često provođenje vremena s mladom osobom pomoći će da se izgradi odnos povjerenja:

- uključite redovne, planirane kontakte tijekom kojih održavate ravnotežu između konkretnih aktivnosti podrške i planiranja s jedne i neformalnih socijalnih aktivnosti s druge strane
- dogovorite s mladom osobom koliko bi se često trebali sastajati, gdje i kad
- kod dogovaranja termina budite fleksibilni i imajte razumijevanja jer se potrebe i okolnosti mlade osobe mogu promijeniti

Važno je da kroz interakcije s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi steknete dublje razumijevanje njezinih iskustava iz djetinjstva. To se odnosi i na pozitivna iskustva. Ali imajte na umu da je mlada osoba u djetinjstvu možda doživjela i negativna iskustva, kao što su zanemarivanje, odbacivanje i zlostavljanje. Morate biti svjesni da se posljedice takvih iskustva kod mlade osobe mogu manifestirati na različite načine, na primjer:

- u vidu razvojnih zaostataka i zaostataka u obrazovanju
- u vidu nesposobnosti da gradi bliske veze s drugim ljudima
- u vidu kontinuirane nestabilnosti i nesigurnosti

Upamtite, sve ove posljedice mogu značiti da mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi nije uvijek u stanju iskoristiti kontinuirano savjetovanje, vođenje i podršku koju joj pružate vi i vaše kolege na najbolji način.

ZADATAK

Radite s mladom osobom na razumijevanju njezinog iskustva u sustavu skrbi

- Upoznajte mladu osobu da dobijete uvid u to kako ona procesira svoje iskustvo i obiteljsku povijest.
- Saznajte kako mlada osoba doživljava svoje iskustvo skrbi.
- Otkrijte osjeća li se ona sposobnom za izgradnju veza i odnosa s drugim ljudima.
- Kakvu je skrb mlada osoba primala dosad i kako je to pomoglo ili usporilo njezin razvoj?
- Razgovarajte s osobama koje su bile odgovorne za njezinu skrb, to jest, s odgajateljima, udomiteljima itd.
- Znate li kako mlada osoba objašnjava zašto prima skrb izvan roditeljskog doma?
- Saznajte što mladoj osobi nedostaje – ima li u njezinoj priči nekih praznina?
- Razmislite kako biste joj mogli pomoći da dođe do informacija koje bi popunile praznine u njezinom razumijevanju vlastite prošlosti.
- Identificirajte sve posljedice loših iskustava, odvojenosti od obitelji i ostalih važnih odnosa – utvrdite i s mladom osobom istražite "što joj se dogodilo" i "kakve su potencijalne posljedice po njezin emocionalni i psihološki razvoj". Kako je to utjecalo na njezine sposobnosti?
- Razmotrite korištenje alata kao što je rad na životnoj priči radi dobivanja dubljeg uvida u njezinu životnu priču[16].

Donja tabela ilustrira čimbenike koje treba uzeti u obzir kod pružanja podrške mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi. Upamtite, ovi čimbenici su međusobno povezani i mogu imati kumulativni učinak na mlade osobe.

JEDAN ŽIVOT: JEDAN PUT KROZ SUSTAV SKRBI

Naravno, sva ova pitanja mogu značajno povećati kompleksnost situacije i izazove s kojima se svi mladi susreću pri izlasku iz skrbi. Još jednom naglašavamo da je upravo zato važno prepoznati iskustva djece i mladih prije, za vrijeme i nakon skrbi kao jedno kontinuirano putovanje.

Dio napora treba uložiti u pružanje informacija koje **pomažu osobama iz skrbi da bolje razumiju vlastitu prošlost** kroz preispitivanje postupaka drugih ljudi u trenutku kad su ulazili u sustav skrbi: njihove obitelji, osoblja dječjeg doma, udomitelja itd.

Za ostvarenje tog cilja možda ćete morati pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da **dobije na uvid evidenciju i izvještaje** koji će joj pomoći da stekne bolju sliku o tadašnjoj situaciji. Gotovo je sasvim sigurno da će joj pritom trebati emocionalna podrška. Isti proces može mladoj osobi pomoći da **preispita vlastite reakcije i ponašanje** i da počne dublje promišljati što bi joj moglo pomoći da se počne bolje nositi sa svojim osjećajima, uključujući moguće osjećaje gubitka i odbačenosti sad i u budućnosti.

Za vas kao za stručnjaka koji pruža podršku mladoj osobi u procesu skrbi važno je da razmotrite dugoročni utjecaj svih tih ranijih iskustava na njezin život i razvoj, da ih uvijek možete imati u vidu dok mladoj osobi pomažete da planira i priprema se za svoju samostalnost.

Navedene bojazni možete rješavati na više načina: od?

- uvođenjem veće stabilnosti i predvidljivosti u život mlade osobe
- osiguravanjem pozitivnog obrazovnog iskustva
- podržavanjem njezinih aspiracija i ambicija za budućnost
- dajući joj osjećaj povezanosti i pripadnosti
- jamčeći joj osjećaj sigurnosti
- osiguravanjem dosljednih i dugotrajnih pozitivnih odnosa tijekom cjelokupnog boravka u sustavu skrbi

2. PRIKUPLJANJE INFORMACIJA

Koje su informacije potrebne za odvijanje procesa izlaska iz skrbi utvrđuje se pomoću detaljne **procjene potreba**, a ona ujedno služi kao temelj za plan izlaska.

Načelno gledano, za prikupljanje informacija na temelju kojih se provodi procjena potrebna za izradu plana izlaska zajedno s osobom u procesu izlaska odgovoran je prvenstveno osobni savjetnik zadužen za tu mladu osobu. No on u taj proces **mora uključiti i sve odgovarajuće ustanove i pojedince** – uključujući, gdje je to prikladno, članove obitelji, druge pružatelje skrbi i mentore – čije bi sudjelovanje moglo biti potrebno ili poželjno prije i/ili nakon odlaska iz smještaja.

Prije provedbe procjene potrebne za pripremu izlaska s mladom osobom, treba pregledati sve postojeće planove skrbi i materijale za planiranje skrbi za tu mladu osobu kako bi se utvrdilo jesu li potpuni. Time se izbjegava nepotreban posao za osobu u procesu izlaska iz skrbi i za pružatelje podrške u procesu izlaska iz skrbi. **Trenutno važeći planovi skrbi** trebaju sadržavati informacije o tome kako se uočene potrebe mlade osobe ispunjavaju sad.

U idealnom slučaju, ustanova u svojoj evidenciji već ima sve ključne činjenične podatke o mladoj osobi za razdoblje koje je mlada osoba provela u smještaju, kao i pregled svih procjena i planova skrbi dovršenih prije procesa planiranja izlaska. Ako su svi ti dokumenti potpuni, trebali bi sadržavati relevantne informacije, uključujući:

Karton s osnovnim podacima: činjenice o djetetu ili mladoj osobi koje uključuju

- obiteljsku povijest
- kronologiju svih smještaja u sustavu skrbi
- pravni status
- podatke o zdravstvenom stanju
- podatke o školovanju

Vodite računa o tome da ne donosite preuranjene zaključke o mladoj osobi na temelju pisanih podataka.

ZADATAK

Prikupljanje informacija

- Obavezno pribavite sve relevantne izvještaje i spise.
- Razmotrite aspekte kao što su školska dokumentacija i stav mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi prema obrazovanju, njihove uspjehe, što vole i ne vole.
- Razmotrite eventualne zdravstvene probleme – tjelesne i mentalne.
- Smjestite mladu osobu u širi obiteljski okvir da odredite koliko je on važan za njih (ili koliko su važne neke njegove komponente). Preispitajte prednosti i nedostatke tog potencijalnog sustava podrške i kako on može postati korisniji u razdoblju prije i nakon izlaska iz skrbi.

3. STVARANJE JASNE SLIKE POTREBA, CILJEVA I TEŽNJI OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI: SAD I U BUDUĆNOSTI

Imajte na umu koliko je važno da "izlazak iz skrbi" ne bude samo birokratski događaj koji planiranje skrbi svodi na ispunjavanje formulara. I naravno, nije dovoljno baviti se samo praktičnim aspektima podrške i usluga za mlade – mnogo je bitnije prepoznati da se **mladima u procesu izlaska iz skrbi mora omogućiti da imaju nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti** u jednakoj mjeri kao i svi ostali mladi.

Vi ste kao djelatnici koji pružaju podršku i skrb u **jedinstvenoj poziciji da njegujete te nade i aspiracije**. I premda **izgradnja brižnog odnosa od povjerenja** s osobama u procesu izlaska iz skrbi zahtijeva vrijeme, **ulaganje tog vremena** u mladu osobu doista je može potaknuti da se konstruktivnije angažira u izradi plana izlaska koji će odražavati njezine nade i planove za budućnost.

ZADATAK

Njegujte nade i aspiracije

Čemu trebate težiti:

- Fokusirajte se na ono čemu se mlada osoba najviše veseli u budućnosti.
- Odredite koje bi sve brige mlada osoba mogla imati oko nastojanja da ostvari svoje ciljeve.
- Potaknite mlade da probleme rješavaju i rizike poduzimaju na konstruktivan način.
- Dajte pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite da osoba u procesu izlaska iz skrbi i sama izgradi.
- Budite otvoreni i realistični oko toga kako bi mlada osoba mogla ostvariti svoje aspiracije

Jedan od načina da konstruktivno surađujete s osobama u procesu izlaska iz skrbi i pomognete im u nastojanjima da ostvare svoje nade i planove za budućnost jest da se poslužite metodom **planiranja za specifičnu osobu**[17] (engl. PCP – person-centered planning).

Ova metoda omogućuje mladoj osobi u procesu izlaska iz skrbi da doista zauzme središnje mjesto u vlastitom planu izlaska. Ona prepoznaje procjenu i planiranje izlaska iz skrbi kao **"dinamičan" proces** i zahtijeva istinsko partnerstvo između pojedinaca i ustanova koje pružaju podršku procesu i mladima koji izlaze iz skrbi.

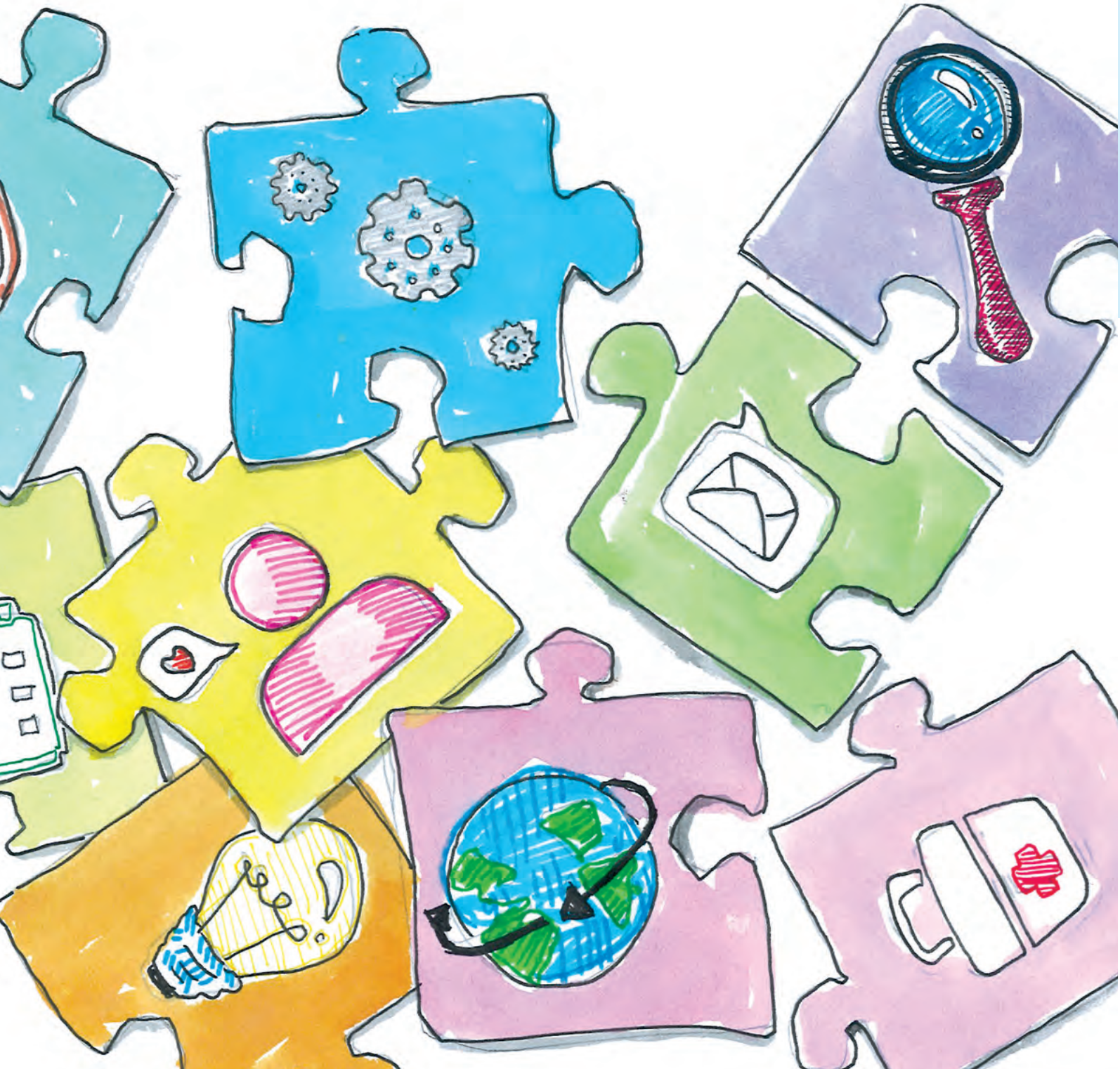
Izrada mape ili puta za budućnost je zadatak koji zahtijeva vještinu, ali za mlade osobe je to doista zanimljiviji i konstruktivniji pristup. Donje slike prikazuju primjere različitih planova/mapa mladih osoba.

Fotografija preuzeta sa: https://inclusive-solutions.com/training/person-centred-planning/

Mladi u procesu izlaska iz skrbi **imaju pravo dobiti sve informacije** relevantne za njihove sadašnje i buduće opcije kako bi mogli **informirano odlučivati o svom životu** i izlasku iz skrbi.

Te informacije moraju biti realistične u smislu mogućnosti i izgleda koji im se nude, kao i podrške koja im se može staviti na raspolaganje. Osim toga, informacije im se moraju pružiti u obliku koji im je razumljiv i pristupačan.

ZADATAK

Informirajte mlade s kojima radite o stvarima koje bi za njih mogle biti važne

- Počnite uvoditi metodu planiranja životnog puta, jer ona potiče mladu osobu da razmišlja o svojoj budućnosti.
- Utvrdite što joj je važno, a zatim joj počnite davati i druge informacije koje bi mogle biti korisne u promišljanju budućnosti.
- Upoznajte mladu osobu s drugim ljudima u drugim ustanovama koji bi joj mogli pomoći oko njezinih planova, npr. s osobama koje drže instrukcije za studente, s potencijalnim poslodavcima.
- Pomozite mladima da prikupljaju informacije i podržavajte njihov pristup relevantnim informacijama o njihovim pravima i dostupnim uslugama i oblicima podrške. Pomozite im da sve to bolje razumiju. Pokrenite u svojoj ustanovi ili organizaciji diskusiju o tome kako možete razviti proces planiranja koji više motivira i dinamičniji je, koji se temelji na suradnji i pomaže mladima da svoj plan izlaska dožive kao nešto što im pripada, što je njihovo.

4. ODREĐIVANJE IZVORA PODRŠKE ZA ISPUNJAVANJE INDIVIDUALNIH POTREBA, ŽELJA I ASPIRACIJA MLADE OSOBE U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI

U 8. poglavlju bavili smo se važnošću međuresorne suradnje. Nemojte zaboraviti da su **zajedničko planiranje, angažman više ustanova i partnerska suradnja suština su svih dobrih praksi u skrbi za djecu i mlade.** Planovi izlaska trebaju jasno definirati uloge i odgovornosti ustanova i partnera u ispunjavanju potreba mlade osobe tijekom njezine postupne tranzicije u samostalni život.

Zato kod planiranja izlaska treba utvrditi koje druge ustanove i akteri imaju ulogu u procesu i surađivati s njima (npr. pružatelji stambenih i smještajnih usluga, obrazovne ustanove, suci i odvjetnici, zdravstveni radnici, poslodavci itd.) te mladima omogućiti da i oni izgrade odnos s istim akterima. Osobni savjetnik pritom igra važnu ulogu u povezivanju svih potrebnih aktera i zastupanju mlade osobe u procesu izlaska iz skrbi pred ostalim pružateljima usluga.

U 6. poglavlju bavili smo se važnošću izlaska iz skrbi kao kontinuiranog procesa. Iznimno je važno da se mlada osoba uputi timovima/djelatnicima koji će im biti potrebni nakon izlaska iz skrbi znatno prije izlaska iz skrbi, da imaju dovoljno vremena za pripremu i da stignu uspostaviti pozitivne odnose. Tamo gdje takvi timovi ili stručnjaci zaduženi za podršku nakon izlaska iz skrbi nisu formalno predviđeni ili uvedeni, treba pokrenuti inicijative da se odredi koje bi osobe u ustanovama i/ili udrugama mogle odigrati slične uloge.

ZADATAK

Proširite svoje znanje i stručne mreže

- Dobro se upoznajte s ponudom usluga, prava i socijalnih davanja za osobe u procesu izlaska iz skrbi.
- Izgradite pozitivan radni odnos s stručnjacima u drugim sektorima i otkrijte što koja ustanova može (i što je dužna) ponuditi osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Koristite se vještinama timskog rada da izvučete maksimum iz drugih djelatnika/ustanova.
- Organizirajte zajedničke sastanke za planiranje s ključnim ustanovama radi diskusije o individualnim planovima izlaska i osmišljavanja općih radnih protokola i praksi.
- Pomozite ostalim relevantnim ustanovama da shvate potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi i objasnite im koju ulogu vi igrate.
- Upoznajte se s lokalnim zakonima i politikama.

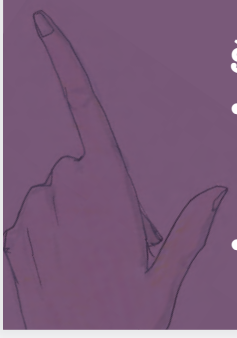
5. VRŠNJAČKO MENTORSTVO

Vršnjačko mentorstvo je još jedan oblik podrške za osobe u procesu izlaska iz skrbi tijekom priprema za izlazak i nakon izlaska. U ovom dijelu *Praktičnog vodiča* pod pojmom vršnjačkog mentorstva podrazumijevamo **povezivanje osobe u procesu izlaska iz skrbi s drugom mladom osobom** sličnih iskustava.

Vršnjački mentor može odigrati važnu ulogu u osnaživanju osobe u procesu izlaska iz skrbi pružanjem podrške tijekom procesa tranzicije iz skrbi u samostalan život. Jedna od prednosti vršnjačkog mentorstva je u tome što osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu štošta naučiti iz iskustava koje je njihov mentor imao izlazeći iz skrbi – i dobrih i loših. Mentori mogu koristiti svoje iskustvo da pomognu osobi u procesu izlaska iz skrbi da donosi pozitivne odluke i mogu pružiti savjete i podršku na način koji ispunjava praktične, socijalne i emocionalne potrebe osoba u procesu izlaska iz skrbi.

Vršnjački mentori mogu pružiti:

- **svoje vrijeme i pažnju**
- **pouzdan i pozitivan primjer**
- **zajedničko iskustvo**
- **suosjećanje**
- **pomoć u postavljanju ciljeva**
- **poticaj pri planiranju**
- **solidnije rješavanje problema**
- **podršku za integraciju u lokalnu zajednicu**
- **ulaz u nove socijalne mreže**

Što vršnjački mentori ne rade:

- **ne donose odluke za osobe kojima su mentori – ali mogu predlagati opcije i pomagati im da razmisle o posljedicama postupaka**
- **ne nadomještaju stručne djelatnike ili usluge**

KOMPATIBILNOST I PODRŠKA OSOBNIH SAVJETNIKA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi razlikuju se po svojim očekivanjima i potrebama, a vršnjački mentori jednako se tako razlikuju po znanju i iskustvu koje imaju. Za njihov je odnos važno da mentori koji su preuzeli ovu bitnu ulogu budu pouzdani, ne samo u tome koliko vremena i pažnje poklanjaju mladoj osobi, nego i u tome da naprave sve što su obećali da će napraviti.

Osobni savjetnici trebaju **procijeniti kompatibilnost** između osobe u procesu izlaska iz skrbi i potencijalnog mentora kako bi se osiguralo da će se dobro slagati u smislu temperamenta, interesa i iskustava. Posebnu pozornost treba posvetiti kapacitetu vršnjačkih mentora za kontinuirani angažman, pouzdanost i sigurno ponašanje.

Vrlo je važno da se prodiskutira što osoba u procesu izlaska iz skrbi traži od mentora i što je potencijalni mentor sposoban i spreman dati, **tako da su uloge jasne, a granice dogovorene.**

Osobni savjetnik ima ulogu:

- **pokazati osobi u procesu izlaska iz skrbi što mentor može učiniti**
- **pomoći osobi u procesu izlaska iz skrbi da definira što očekuje od mentora**
- **pronaći potencijalnog mentora**
- **provjeriti mentorove preporuke i prikladnost**
- **pripremiti vršnjačkog mentora za ulogu**
- **facilitirati dogovor o ulozi i odgovornostima vršnjačkog mentora**
- **kontinuirano pružati podršku vršnjačkom mentoru**
- **pratiti kako se vršnjačko mentorstvo odvija**

Moguće je da odnosi vršnjačkog mentorstva **izrastu spontano iz socijalne mreže ili obitelji osobe u procesu izlaska iz skrbi**, i za njih je manje vjerojatno da će imati isforsiranu ili artificijelnu primjesu. Vršnjačke mentore možete pronaći u školi osobe u procesu izlaska iz skrbi, u njezinom susjedstvu, na sportskim aktivnostima, u organizacijama za mlade ili za slobodne aktivnosti. S druge strane, vršnjačke mentore možete regrutirati za programe vršnjačkog mentorstva putem oglašavanja u lokalnoj zajednici.

Procjena razloga vršnjačkog mentora za preuzimanje te uloge bit će važan zadatak za ustanove socijalne skrbi. Važno je motivaciju i legitimitet potencijalnih vršnjačkih mentora provjeriti na odgovoran način, ali selekcijski postupak ipak ne bi smio biti tako rigidan i temeljit da obeshrabri potencijalno vrijedne mentore.

IZAZOVI

U odnosu vršnjačkog mentorstva mogu se pojaviti određeni izazovi, a u takvim trenucima upravo informirani doprinos stručnjaka može odigrati odlučujuću ulogu. Ti izazovi uključuju:

- izlaženje na kraj s očekivanjima i zahtjevima osobe u procesu izlaska iz skrbi
- očuvanje granica između osobe u procesu izlaska iz skrbi i mentora
- trenutke kad se teško nositi s ponašanjem osobe u procesu izlaska iz skrbi
- razočaranje i frustraciju osobe u procesu izlaska iz skrbi ako mentor ne napravi ono što je dogovoreno

Istraživanja pokazuju da vršnjački mentori često doživljavaju proces mentorstva kao nešto što je samo sebi nagrada. Na primjer, možda vole pomagati ljudima i vidjeti da druge osobe u procesu izlaska iz skrbi prolaze uspješnu tranziciju. Vršnjačko mentorstvo mentorima također daje priliku da preispitaju vlastito iskustvo izlaska iz skrbi.

PRIMJERI MENTORSTVA U ITALIJI

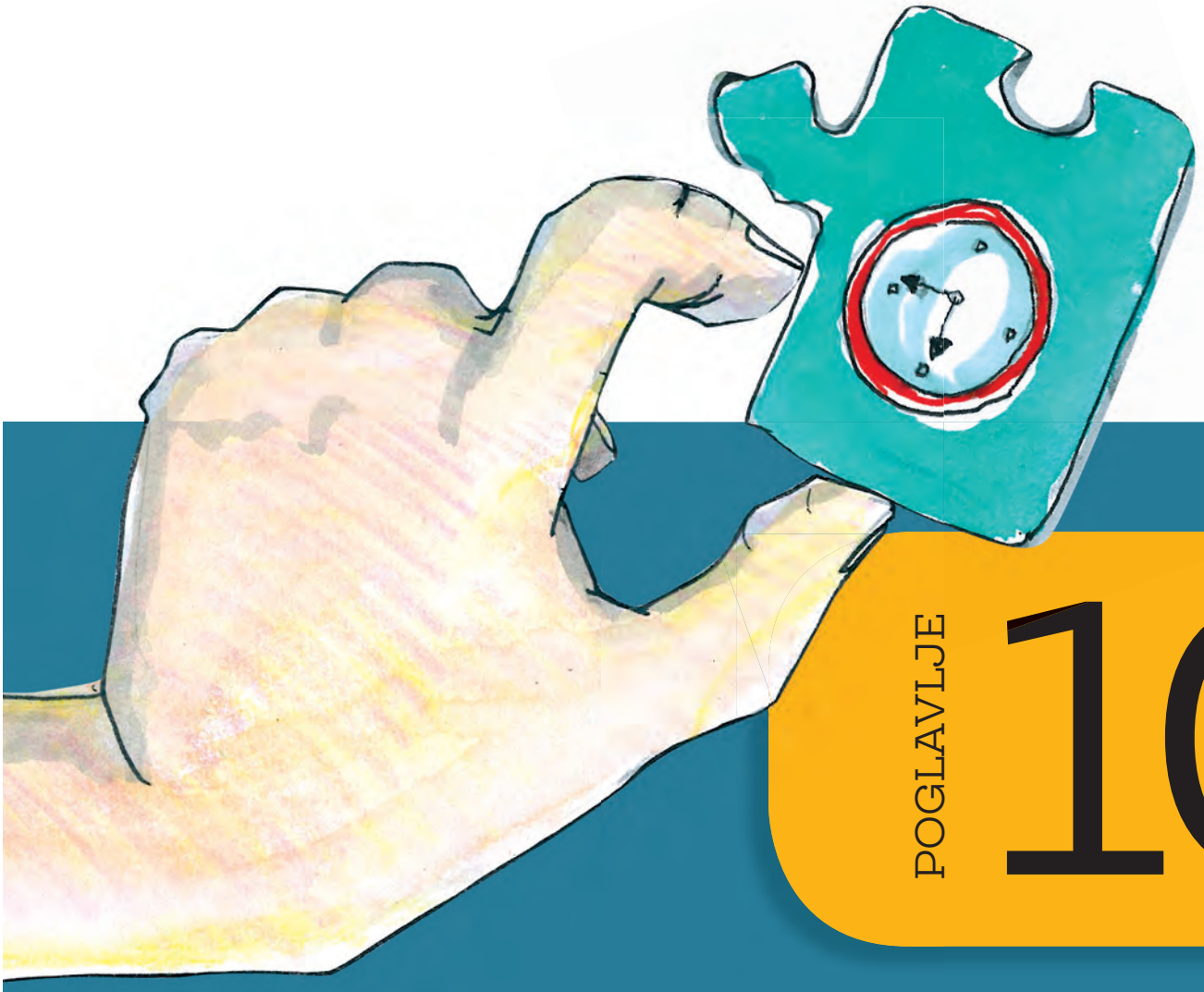
U nastavku donosimo informacije o mentorstvu koje su nam dali članovi Skupine mladih eksperata (eng. Young Expert Group – YEG) pod patronatom SOS Dječjeg sela u Italiji. Članovi ove skupine ujedno su i dio Nacionalne mreže osoba u procesu izlaska iz skrbi, a koju vodi organizacija Agevolando.[18] Oni pišu:

1. Ono što nam je pomoglo u smislu vršnjačke podrške bila je uloga koju su odigrali "pioniri" izlaska iz skrbi, koji su shvatili da nam treba pomoć i podrška tijekom ove tranzicije i koji su naše emocionalne i praktične potrebe razumjeli kao nitko drugi. To nam je omogućilo slijedimo njihove pozitivne primjere i učimo iz njihovih iskustava. Jedna članica YEG-a spominje da je bila pozvana na konferenciju da održi govor o svom putu kroz sustav skrbi. Ispričala je svoju priču o tome kako je našla svoju vokaciju, bila uspješna u školi i diplomirala na fakultetu dok je istovremeno radila na izgradnji mreža podrške za druge osobe u procesu izlaska iz skrbi. Na kraju konferencije, jedna djevojka iz publike prišla joj je i rekla: *"Hvala ti, sad iz tvog primjera znam da i ja mogu uspjeti."* Imajući to u vidu, YEG preporučuje pružateljima institucionalne skrbi (i skrbi drugih vrsta) i stručnjacima da počnu stvarati više prilika za susrete između mladih u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi. To bi mladima koji imaju iskustvo izlaska iz skrbi omogućilo da ponude vršnjačku podršku i razumijevanje onima koji upravo izlaze iz skrbi, i koji bi tu podršku i osnaživanje mogli integrirati s podrškom koju primaju od svojih pružatelja skrbi.
2. Druga članica YEG-a kaže da joj je pomoglo što je sačuvala dobar odnos s jednom od svojih odgajateljica, što je nakon izlaska iz skrbi postupno preraslo u nešto slično vršnjačkom odnosu, jer one međusobno podržavaju jedna drugu.
3. Vršnjačka podrška je ključna ako želimo osobama u procesu izlaska iz skrbi dati priliku da upoznaju druge ljude sa sličnim iskustvima i obiteljskom poviješću, kako bi se mogli sučeljavati u mišljenjima, razmjenjivati ih i preuzimati strategije. Osobe u procesu izlaska iz skrbi kažu da se na taj način osjećaju kao da nisu sami i da zajedno mogu pronaći mnogo više rješenja. Na primjer, brojni mladi koji su se prvi put sreli dok su zajedno sudjelovali u projektu *"Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi"*[19], koji se provodio u pet gradova u Italiji, izrazili su potrebu da se nastave okupljati i nakon završetka projekta. Iako nisu imali financijskih sredstava da se sastaju izvan svog smještaja, zbog čega su trebali čekati novi projekt s pratećom potporom, odgovor na njihovu izraženu potrebu za vršnjačkom podrškom i razmjenom iskustava bio je vrlo pozitivan. To je mnoge od njih navelo da se prijave za sudjelovanje u projektu *Mreža osoba u procesu izlaska iz skrbi,* koji je bio pokrenut nekoliko mjeseci kasnije

Točka djelovanja

Pruža li vaša organizacija/služba poticaj i podršku bivšim mladima koji su izašli iz skrbi da ponude svoju pomoć drugim mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ako je odgovor potvrdan, biste li u taj proces željeli unijeti neke promjene? Ako je odgovor niječan, što biste mogli poduzeti da potaknete razvoj ove ideje?

POGLAVLJE 10

IZRADA PLANA IZLASKA:

VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

IZRADA PLANA IZLASKA: VAŽNOST POTPUNOG I KONSTRUKTIVNOG SUDJELOVANJA MLADIH U PROCESU IZLASKA IZ SKRBI U OBLIKOVANJU VLASTITE BUDUĆNOSTI

“Ne ovisi to o meni, ovisi o njima. Sve ovisi o upravi i odgajateljima.”

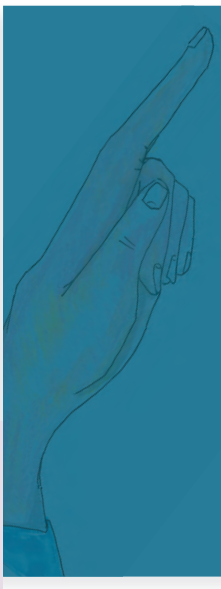
IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Potpuno i konstruktivno sudjelovanje u odlukama koje se tiču njihovog života važno je svima – uključujući mlade u procesu izlaska iz skrbi! Mladi u procesu izlaska iz skrbi žele šansu da izraze svoje mišljenje, da utječu na odlučivanje i da osmisle način na koji će unijeti promjene u svoj život. Oni se žele upoznati sa svojim pravima, povlasticama i svim opcijama koje im se nude kako bi mogli donositi informirane odluke. Mladi u procesu izlaska iz skrbi često imaju osjećaj da ne mogu potpuno sudjelovati i da odluke njihovih ključnih djelatnika imaju veću težinu.

Aktivna participacija mlade osobe jedno je od središnjih načela dobre prakse (vidi 2. načelo u 4. poglavlju ove brošure). To u suštini znači osnažiti mladu osobu da donosi odluke i preuzme kontrolu nad svojim životom. Jedini način da mlada osoba to postigne jest da dobije središnje mjesto u procesu procjene i planiranja te da bude u potpunosti uključena u sve aspekte planiranja vlastite budućnosti, naravno uz prikladnu podršku.

Mladi žele biti uključeni u odluke o njihovoj individualnoj skrbi i o uslugama koje primaju. Premda se mnogi mladi osjećaju uključeno, to ne znači da svi vjeruju da imaju stvarnu slobodu izbora kod izlaska iz skrbi, niti da se osjećaju istinski uključenima u procjenu i planiranje svog izlaska. Trebate razmotriti koliko kvalitetno vi i vaša ustanova/ustanova podržavate konstruktivno sudjelovanje mladih u njihovim planovima skrbi i planiranju za budućnost. Također trebate razmisliti kako mladi mogu utjecati na poboljšanje, razvoj i pružanje usluga.

Participacija mladih trebala bi zauzimati prvo mjesto u pravnom reguliranju izlaska iz skrbi. Ti procesi moraju biti konstruktivni i jasni. Moramo se pridržavati planova mladih osoba i podržavati ih kad rade pogreške, moramo zagovarati njihove interese, moramo zahtijevati bolje resurse, moramo se sučeljavati s našim kolegama kako bismo bili sigurni da mladi dobivaju usluge koje zaslužuju, moramo dovoditi stereotipe u pitanje, moramo vjerovati u mlade. (McGhee i ostali, 2014., str.6).

Osnaženost i pojačani osjećaj vlastite vrijednosti koji bi se trebao pojaviti kao rezultat istinske participacije može značajno pridonijeti još jednom ključnom čimbeniku za uspješnu pripremu mladih za izlazak iz skrbi i osamostaljenje: razvoj njihove otpornosti (vidi 7. poglavlje).

Točka djelovanja

Molimo da u Prilogu 4 potražite detaljnije informacije o odabranim modelima sudjelovanja.

POKAZATELJI DOBRE PRAKSE ZA PARTICIPACIJU

U nastavku navodimo neke pokazatelje koji vam mogu pomoći da procijenite koliko je vaša mlada osoba u procesu izlaska iz skrbi osposobljena da sudjeluje u procesu planiranja izlaska:

- mladi su uključeni u odlučivanje o svojoj svakodnevnoj skrbi
- prije sastanaka odvaja se vrijeme za pripremu s mladom osobom i mladoj osobi se daje prilika da uvježba što želi reći
- mladi igraju aktivnu ulogu u procjeni svojih potreba i u vlastitom planiranju
- mladima se nudi pomagač, neovisni zagovaratelj ili mentor da potpomogne njihovu participaciju i angažman i ojača njihovo samopouzdanje

ZADATAK

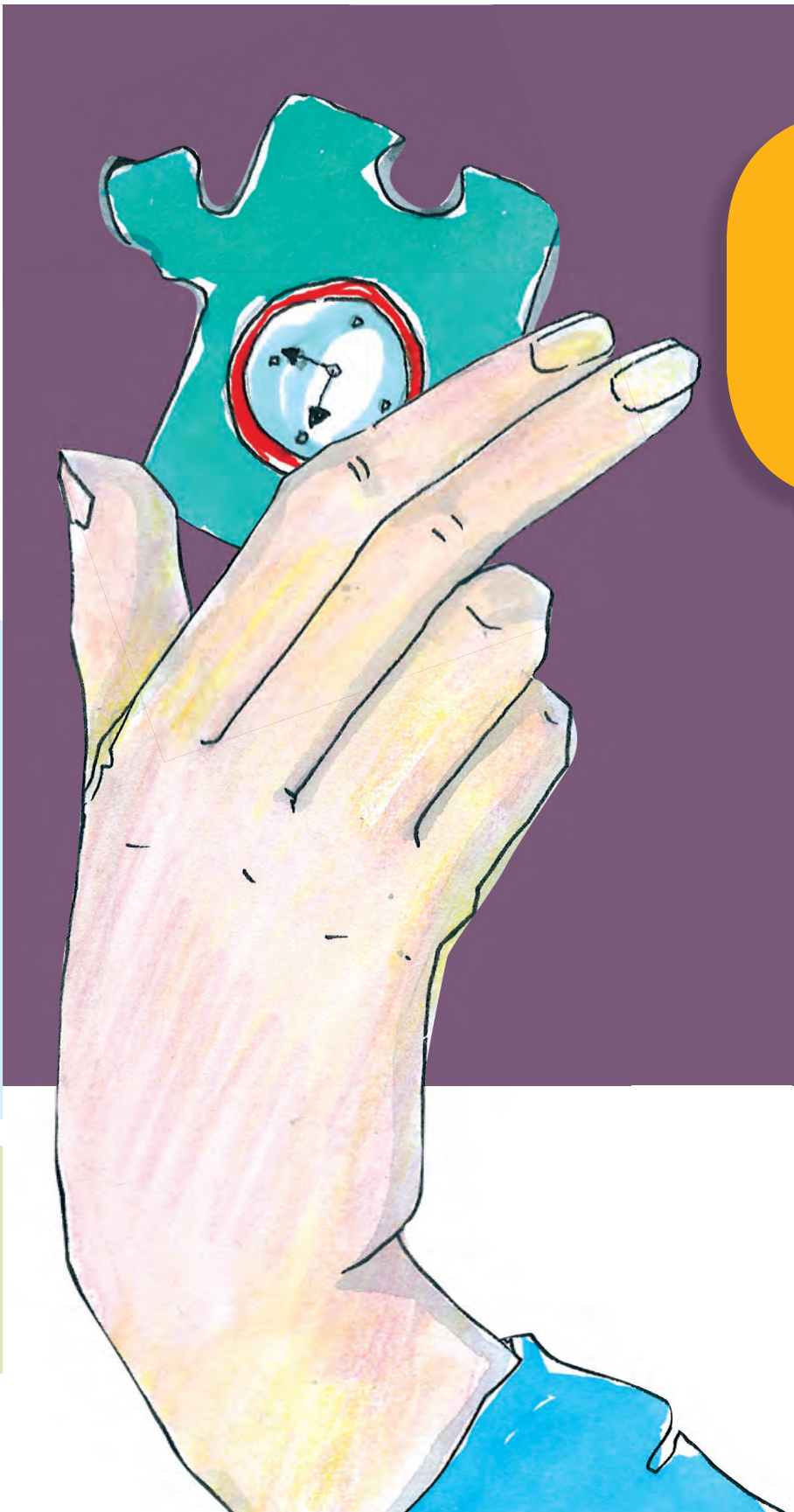
Raspodijelite odgovornost za odlučivanje u skladu s dobi i stupnjem sposobnosti

- Imajte na umu da se mladi s iskustvom skrbi ne ponašaju uvijek na način koji odgovara njihovoj dobi. Štetna iskustva mogu utjecati na njihov razvoj i na način na koji socijalno i bihevioralno funkcioniraju.
- Mladi će donositi loše odluke i raditi pogreške – nastojte pomoći mladima da to shvate kao priliku za učenje i potaknite ih sva takva iskustva preispitaju, da uče i rastu iz njih.

Točka djelovanja

Bilo bi dobro da razmijenite ideje s drugim kolegama kako biste zajedno preispitali i definirali pristup vaše ustanove konstruktivnoj participaciji.

POGLAVLJE 11

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

SADRŽAJ PLANA IZLASKA

Ovo poglavlje definira glavne teme koje treba uvrstiti u plan izlaska.

1. PODSJETNIK NA VAŽNOST PLANIRANJA IZLASKA

Prije nego što prijeđemo na glavne teme u planiranju izlaska, **podsjetimo se na neke od glavnih aspekata procesa planiranja izlaska** koje smo već spomenuli u ovom Praktičnom vodiču.

Upamtite da naglasak treba staviti na:

- upoznavanje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- upoznavanje s njihovim stavovima i određivanje njihovih individualnih okolnosti, potreba, ciljeva i težnji
- planiranje djelovanja
- kontrolu ostvarenog napretka

Pri procesu planiranja izlaska treba uzeti u obzir:

- da je priprema i provedba plana izlaska **proces** koji uključuje osobu u procesu izlaska iz skrbi, odgovornog osobnog savjetnika i, po potrebi i gdje je to moguće, niz drugih stručnjaka, članova obitelji i drugih pružatelja skrbi
- da osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju imati **nade, aspiracije i viziju svoje budućnosti,** jednako kao drugi mladi. Pružatelji skrbi i osoblje koje pruža podršku trebaju se usredotočiti na njegovanje pozitivnih ciljeva i promicanje realističnih načina na koje ih mlada osoba može postići.

Plan izlaska treba se temeljiti na procjeni koja je utvrdila okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije osobe u procesu izlaska iz skrbi kroz proces koji slijedi ove kriterije:

- kroz procjenu i proces planiranja treba se kretati na način i **tempom koji odgovara toj mladoj osobi**
- **okolnosti, potrebe, ciljeve i aspiracije** osobe u procesu izlaska iz skrbi treba gledati iz holističke perspektive – svi su aspekti važni i međusobno povezani

- treba provesti procjenu koja obuhvaća glavne teme i područja potrebe **po mjeri individualnih potreba svake pojedine osobe u procesu izlaska iz skrbi** (dodatne informacije o temama iznosimo nešto kasnije u ovom poglavlju)
- treba izraditi **pismeni izvještaj** o procjeni koji se pokazuje osobi u procesu izlaska iz skrbi

Plan izlaska treba osigurati da nijedna mlada osoba ne izađe iz skrbi bez pripreme i **praktičnih i socijalnih vještina** potrebnih za uspjeh. Plan izlaska stoga utvrđuje, planira i prati pružanje **svih potrebnih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse** tijekom pripreme mladih za izlazak iz skrbi, tijekom tranzicijskog razdoblja polusamostalnosti i nakon izlaska iz skrbi.

Točka djelovanja

- Gledajte u budućnost – razmišljajte o osobnim ciljevima i koracima koji vode tamo gdje osoba u procesu izlaska iz skrbi želi biti.
- Pomozite mladoj osobi da donosi informirane odluke o svojoj budućnosti kroz osiguran pristup kvalitetnim informacijama.
- Odlučite zajedno s osobom u procesu izlaska iz skrbi na koja se područja trebate usredotočiti.
- Razmislite o različitim ljudima koji bi mogli pomoći u različitim dijelovima plana izlaska, npr. provjereni učitelj u kojeg osoba ima povjerenja ili savjetnik za zapošljavanje mogu pomoći kod "Učenja i rada", savjetnik za stambena pitanja može pomoći kod "Gdje ću živjeti", udomitelj može pomoći kod "Nada za budućnost".
- Pomozite mladoj osobi da se pripremi za odrasli život i razvoj životnih vještina tempom koji odgovara njezinoj dobi, osobinama i stupnju razvoja.

Malo je vjerojatno da će sve teći po "planu", pa zato ne treba zazirati od konzultacija s osobom u procesu izlaska iz skrbi kako bi se planovi i vremenski raspored dorađivali kad god se ukaže potreba.

Premda je stjecanje praktičnih vještina iznimno važno, **kontinuirana emocionalna i socijalna podrška mladih često se pokazuje najpresudnijim elementom tijekom skrbi i nakon izlaska iz skrbi**. Pružatelji skrbi i osoblje svih ustanova trebali bi nastojati osigurati da se mlada osobe otisne u samostalnost s mrežom podržavajućih odnosa koji su temelj uspješnog odraslog života, baš kao što bi to činili za svoju vlastitu djecu.

Točka djelovanja

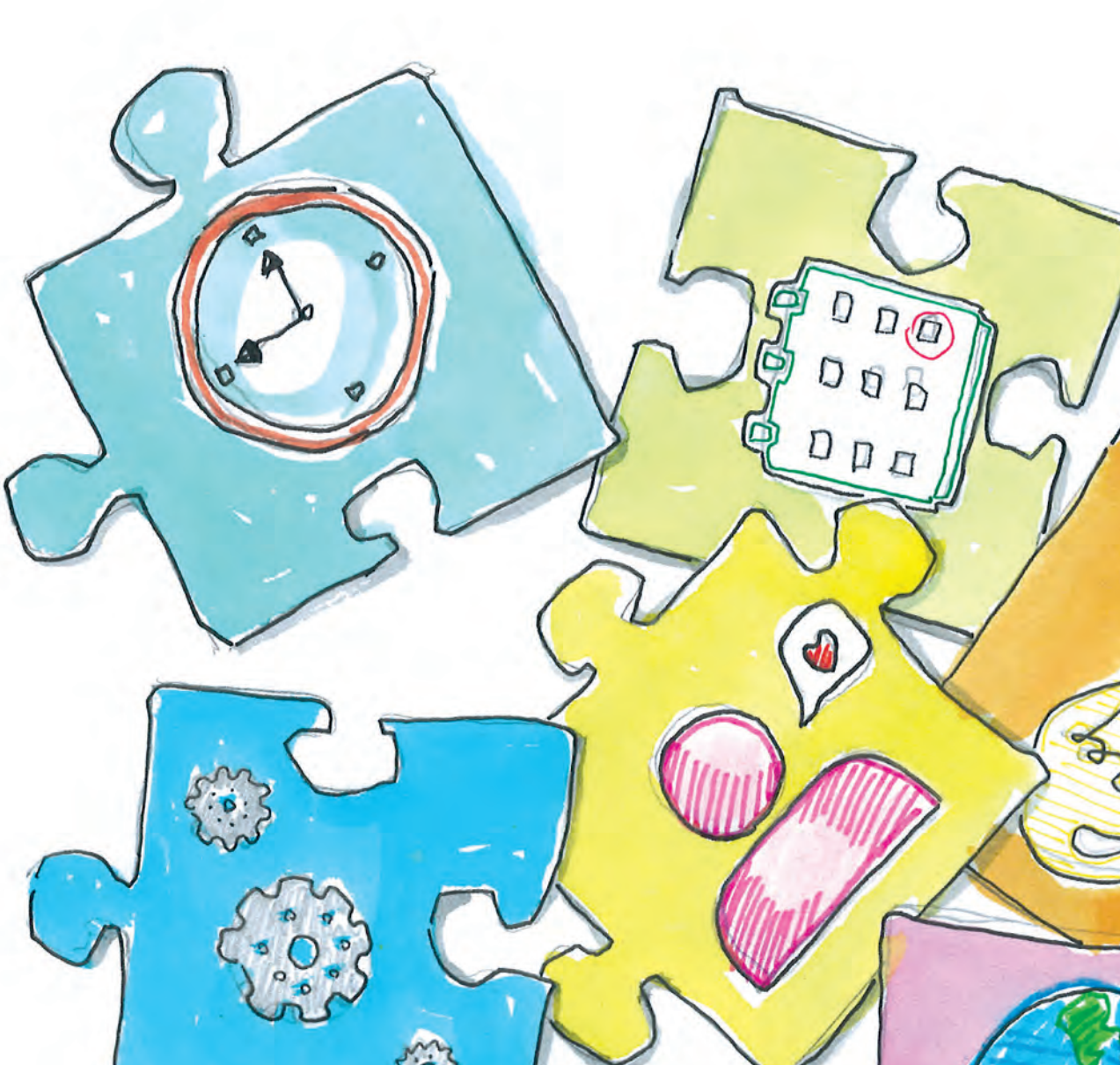
- Razmišljajte o ulozi koju igraju pružatelji skrbi ili članovi obitelji.
- Razmotrite želi li osoba u procesu izlaska iz skrbi da drugi ljudi budu uključeni u podršku i pomoć koju primaju i na koji način – tko igra veliku ulogu u njihovom životu?
- Razmislite tko ima pozitivan, podržavajući odnos o osobom u procesu izlaska iz skrbi i tko je već uključen u njihov život.
- Razmotrite gdje bi moglo biti nedostataka.
- Vodite računa o svim dodatnim potrebama za socijalnom i emocionalnom podrškom koje bi osoba u procesu izlaska iz skrbi mogla imati.

Upamtite, rad s osobom u procesu izlaska iz skrbi i izgradnja odnosa povjerenja može potrajati, ali ulaganje tog vremena u mladu osobu može pomoći da se oni konstruktivnije uključe u svoj plan za budućnost. **Osobni savjetnici, ostali stručnjaci koji pružaju podršku i pružatelji skrbi trebaju nastojati:**

- Primjenjivati fleksibilan i brižan pristup – budite pošteni, autentični, pouzdani i dostojni povjerenja.
- Prvo se povežite s mladom osobom na osobnoj razini – pozna li vas mlada osoba dovoljno dobro da započne proces?
- Budite pozitivan primjer – svojim primjerom pokazujte ponašanje, atribute i vrijednosti koje želite razviti kod mlade osobe.
- Neka se planiranje i aktivnosti vrte oko mlade osobe i neka to bude participativan i konstruktivan proces za nju.
- Pobrinite se da se osoba u procesu izlaska iz skrbi osjeća vrednovano – usredotočite se na ono čemu se najviše raduje u svojoj budućnosti i jasno joj pokažite da je njezina budućnost važna.
- Otkrijte koje bi sve bojazni mlada osoba mogla imati u vezi ostvarenja svojih ciljeva.
- Potaknite mladu osobu da izgradi osjećaj da je proces procjene i planiranja nešto što joj pripada.
- Čujte što vam mlada osoba govori – jeste li doista slušali mišljenja mlade osobe?
- Razmotrite mogućnost specifične podrške vezane za invaliditet, zdravstvene potrebe, jezične poteškoće itd.
- Imajte razumijevanja ako je osobi u procesu izlaska iz skrbi potrebna veća podrška za izražavanje mišljenja.

Imajući u vidu gornje smjernice, **podsjetimo se također da bi sadržaj pisanog plana izlaska trebao preispitati i uključiti:**

- utvrđene okolnosti, potrebe, ciljeve i težnje osobe u procesu izlaska iz skrbi
- definiciju najprikladnijih oblika podrške, uključujući aktivnosti, usluge, savjete i resurse koje treba pružati kako bi se odgovorilo na njihove okolnosti, potrebe, ciljevi i težnje
- kad i kako treba pružati usluge, uključujući datum kad podrška/usluga počinje
- imena osoba odgovornih za pružanje/omogućavanje podrške i usluga
- način redovnog praćenja i revizije ciljeva i aktivnosti definiranih planom izlaska, kako će se vršiti potrebne izmjene, tko će ih vršiti

2. GLAVNE TEME U PLANU IZLASKA

“Bio je to šok, jer smo bili naviknuti da se skoro sve radi za nas, pripremali su nam hranu, prali odjeću, čistili pod… a danas su to stvari koje moram raditi sam u svojoj kući i za to su nas trebali puno više pripremati.”

“Neka djeca uvijek će imati roditelje kojima mogu otići po savjet. Mi to ovdje nemamo. Moramo postati samostalni vlastitim snagama.”

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Mladi u procesu izlaska iz skrbi vjeruju da je važno da budu pripremljeni i spremni za samostalan život. Oni žele:

- biti u stanju naučiti sve potrebne praktične vještine kao što su kuhanje, čišćenje, pranje rublja itd. prije izlaska iz skrbi
- znati kako se služiti novcem, plaćati račune, otvoriti račun u banci, ostvariti pravo na socijalna davanja itd.
- dobiti savjete o sigurnom, kvalitetnom, cijenom pristupačnom smještaju, kao i pristup istome
- dobiti smještaj na prikladnoj lokaciji koja odgovara drugim aspektima njihovog života, kao što su blizina posla, škole i/ili prijatelja i obitelji
- imati informacije o mogućnostima školovanja i tražiti podršku za pristup tim mogućnostima
- znati kako čuvati svoje zdravlje i kako dobiti zdravstvenu zaštitu kad im je potrebna
- savjete za pripremu za posao i nalaženje zaposlenja kako bi se financijski osigurali i postali produktivni članovi zajednice

Već smo napomenuli da izrada planova izlaska uključuje blisku suradnju s osobama u procesu izlaska iz skrbi kako bi se u razmatranje uzeo niz tema koje će im biti važne. Razmatranje i uključivanje sljedećih **tema** pomoći će u stvaranju okvira koji osigurava da su **relevantna područja života osobe u procesu izlaska iz skrbi obuhvaćena kao dio opće procjene i procesa planiranja** izlaska iz skrbi i razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Te teme su:

A. Zdravlje i dobrobit
B. Osobni razvoj
C. Obitelj i prijatelji
D. Učenje i rad
E. Gdje želim živjeti
F. Praktične vještine
G. Novac
H. Prava i pravna pitanja

Upamtite, planiranje izlaska također uključuje **određivanje drugih ustanova i pojedinaca** koji trebaju odigrati ulogu u ovom procesu i **suradnju s njima**. To su pružatelji stambenih usluga, školske ustanove, zdravstvene ustanove, poslodavci i suci. Vi ste, između ostaloga, zaduženi da omogućite povezivanje mladih osoba s tim akterima i da nastupate kao njihov zagovaratelj, koji mladima pomaže da sa svima njima uspostave odnose.

Ostatak ovog poglavlja *Praktičnog vodiča* bavi se glavnim temama koje treba razmotriti pri planiranju izlaska.

A. ZDRAVLJE I DOBROBIT

Zdravlje i dobrobit ne odnose se samo na tjelesne potrebe mladih osoba, nego i na još važniju komponentu, a to je emocionalno zdravlje i dobrobit. Socijalna isključenost, usamljenost i neriješene traume iz djetinjstva sve su čimbenici koji mogu utjecati na emocionalnu dobrobit i mentalno zdravlje mladih u procesu izlaska iz skrbi.

Mladi moraju imati mogućnost da nastave dobivati zdravstvene savjete i usluge u ovom razdoblju koje za njih može biti vrlo stresno. Djelatnici za pružanje podrške moraju surađivati s djecom i zdravstvenim radnicima da osiguraju nesmetani pristup zdravstvenoj zaštiti i nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

Jedna od uloga osobnog savjetnika jest da stekne potpuni uvid u zdravstvene potrebe mlade osobe, što uključuje kako njihovo tjelesno, tako i mentalno zdravlje. Važno je voditi brigu o njihovoj emocionalnoj dobrobiti i dobrom mentalnom zdravlju. To uključuje poticanje i pomaganje mladoj osobi da stekne pozitivnu vršnjačku podršku i prijateljske mreže.

Koraci koje treba poduzeti u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Svi planovi izlaska moraju voditi računa o procijenjenim zdravstvenim potrebama osobe u procesu izlaska iz skrbi i o tome kako će se te potrebe ispunjavati. Prodiskutirajte s mladom osobom sve bojazni i pitanja oko njezinog zdravlja koja bi mogla imati sad ili u budućnosti.
- Pobrinite se da mlada osoba ima primarnog liječnika i zubara te da može računati na slobodan pristup tim uslugama kad su joj potrebne.
- U slučaju potvrđenih zdravstvenih potreba, tko je dužan osigurati da se te potrebe ispunjavaju?
- Ima li mlada osoba pristup savjetodavnim, mentorskim i drugim uslugama u lokalnoj zajednici namijenjenima poboljšanju emocionalnog zdravlja?
- Ima li mlada osoba nesmetan pristup specijalističkim uslugama, uključujući usluge za mentalno zdravlje odraslih osoba, ako su im iste potrebne?
- Je li dostupna specijalistička podrška, evaluacija i savjetovanje za samoozljeđivanje i rizik od samoubojstva? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li usluge za pomoć kod zloporabe opojnih sredstava koje su primjerene individualnim okolnostima i stupnju funkcioniranja osoba u procesu izlaska iz skrbi? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Postoje li dostupne klinike za seksualno zdravlje, uključujući hitan prijem? Kako mlada osoba dolazi do tih usluga?
- Pružite informacije o zdravom načinu života, uključujući prehranu i vježbanje i potičite mladu osobu da usvoji zdrave navike.

B. OSOBNI RAZVOJ

Osobni razvoj je termin koji opisuje interese, mišljenja, ponašanja, stavove, način života i vrijednosti mlade osobe. Evolucija životnih odabira mlade osobe jedan je od načina na koji se gradi osjećaj osobnog identiteta.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pomozite mladoj osobi da razvije interpersonalne vještine, samopoštovanje, kako da postavlja granice u ponašanju i donosi odluke: poslužite se ohrabrivanjem, podučavanjem, kreirajte nove prilike za nju i budite joj pozitivan primjer.
- Pomozite mladoj osobi da prepozna i razvija vještine, talente ili hobije i omogućite joj pristup kulturnim, umjetničkim i drugim rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju njezinim interesima i kvalitetama.
- Upoznajte mladu osobu s novim mogućnostima i iskustvima koja razvijaju socijalne vještine i samopouzdanje, uključujući grupne aktivnosti kao što su planinarenje/kampiranje.
- Razgovarajte o svom interesu za knjige, filmove, sportove i glazbu da potaknete interes mlade osobe i produbite svoj odnos s njom.
- Pobrinite se da mlada osoba ima dovoljno financijskih sredstava i prilika da se sastaje s prijateljima i vršnjacima i da gradi pozitivne socijalne mreže.
- Poduzmite mjere da smanjite socijalnu isključenost i izolaciju, koje mogu utjecati na mentalno i tjelesno zdravlje i emocionalno stanje, tako što ćete mladoj osobi pomoći da nađe rješenja za korištenje prostora za slobodne aktivnosti, javnog prijevoza itd. besplatno ili po nižim cijenama, gdje god je to moguće.

C. OBITELJ I PRIJATELJI

Za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi, **pozitivni obiteljski odnosi ili pozitivne vršnjačke mreže mogu igrati vrlo važnu ulogu**. Mladi se nakon izlaska iz skrbi često vraćaju u obiteljski dom, iz raznih razloga, iako ponekad samo nakratko. U takvim se situacijama, međutim, mogu susresti s neriješenim problemima koji mogu ugroziti njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Mladi često idealiziraju svoju biološku obitelj i imaju ambivalentne i proturječne poglede i očekivanja od nje. Prirodna želja za povezanošću i pripadanjem te stalna previranja oko identiteta mogu nagnati mlade da se vrate kući usprkos okolnostima koje su dovele do njihovog smještaja u sustav skrbi. No neriješene traume, zapušteni ili narušeni odnosi ili nedostatak jasnog uvida u razloge za smještaj u sustavu skrbi mogu dovesti do nerealnih očekivanja ako se takvim situacijama ne upravlja na primjeren način. To pak može dovesti do novih konflikata, uništenih odnosa i odbacivanja.

Važno je osigurati da mladi imaju svu potrebnu pomoć dok pokušavaju pronaći smisao u svojim odnosima s roditeljima i članovima obitelji i nositi se s njima na primjeren način.

Slijedom svega toga, mlade treba što više podržati u nastojanjima da riješe sve postojeće probleme sa svojom obitelji, i prije i poslije izlaska iz skrbi. U isto vrijeme je iznimno važno da obitelj bude pripremljena za povratak mlade osobe – osobito ako je mlada osoba relativno dugo izbivala iz obitelji, ako je kontakt bio sporadičan i/ili ako su odnosi zategnuti.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pružite emocionalnu podršku, uključujući rješavanje prošlih problema i konflikata, pomoć s odnosima, socijalnim mrežama i prijateljstvima.
- Podržite kontakt mladih s biološkim roditeljem/roditeljima kad je to sigurno, u njhovom najboljem interesu i ako oni to žele - nastupite kao posrednik i pomozite mladima da bolje razumiju obiteljske odnose i da nađu neki smisao u njima.
- Stvorite prilike za vršnjačku podršku - to može biti mreža vršnjaka pomagača koje su i sami ranije izašli iz skrbi, na primjer.
- Pomozite mladima da izgrade pozitivan identitet tako što ćete im pomoći da bolje razumiju obiteljske odnose, pritom im pomažući da grade pozitivna prijateljstva, odnose i socijalne mreže. Pomozite im da razumiju svoje porijeklo i kulturu.
- Stvarajte podržavajuće situacije za mlade u kojima imaju priliku upoznati širok raspon različitih socijalnih okruženja, kako bi razvili interpersonalne vještine i samopouzdanje. Na primjer, potaknite i podržite mlade da sudjeluju u sportskim, umjetničkim ili slobodnim aktivnostima s drugim mladim osobama.

D. UČENJE I RAD

Pomaganje osobi u procesu izlaska iz skrbi da kreira viziju svoje budućnosti i izradi realističan plan za ostvarenje te vizije važan je motivacijski čimbenik za mlade. **Prikladno zaposlenje ili pohađanje fakulteta također može potaknuti razvoj identiteta, otpornosti i osjećaja vlastite vrijednosti.** Proučavajte zajedno s njima mogućnosti koje im se nude za zaposlenje i školovanje i usmjeravajte ih da donose informirane odluke o tim pitanjima, jer je to jedan od ključnih elemenata za njihovo iskustvo izlaska iz skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nađu posao ako to žele i pomozite im da odaberu one mogućnosti zaposlenja koje su najprikladnije za njih.
- Uspostavite veze s lokalnim višim školama ili sveučilištima i pomozite kod razvijanja shema za pomoć osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Osmislite dodatne oblike podrške koji mogu pomoći mladoj osobi da nađe posao, kao što je pomoć s pisanjem prijava za posao i vještinama potrebnima na razgovoru za posao.
- Pobrinite se da mladi mogu doći do dodatne podrške, na primjer ako nisu uspjeli steći kvalifikacije tijekom redovnog školovanja ili ako imaju teškoća s pisanjem ili računanjem.
- Izgradite podržavajuće mreže i veze s lokalnim poslodavcima koji bi mogli ponuditi naukovanje, pripravnički staž, zaposlenje i druge poslovne prilike osobama u procesu izlaska iz skrbi.
- Motivirajte i potičite osobe u procesu izlaska iz skrbi da nastave školovanje ili stručno osposobljavanje i pomozite im da odrede niz najprikladnijih i najrealnijih opcija za školovanje ili stručno osposobljavanje.
- Pomozite mladoj osobi da dobije priliku za školovanje kroz pružanje pomoći pri pisanju prijava ili molbi za stipendije.

E. GDJE ŽELIM ŽIVJETI

Sigurno, stabilno, održivo stambeno rješenje je ključni čimbenik koji mladima pomaže da nakon izlaska iz skrbi nastave normalno živjeti. Nije dovoljno samo imati krov nad glavom: osobe u procesu izlaska iz skrbi moraju se osjećati sigurno i ugodno tamo gdje žive, baš kao i svi ostali ljudi. Siguran, stabilan smještaj je presudni čimbenik koji mladoj osobi pomaže da zadrži posao ili nastavi školovanje.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da potrebe mlade osobe za smještajem budu usklađene s najboljim raspoloživim resursima i da mladi sudjeluju u izboru smještaja - gdje, s kim, hoće li imati vlastitu sobu itd.
- Osigurajte da je smještaj siguran i prikladno opremljen.
- Omogućava li lokacija mladoj osobi da pohađa školu ili ide na posao?
- Može li si mlada osoba priuštiti stanarinu i režije? Pobrinite se da znaju kako očitavati brojila, kako plaćati stanarinu i račune itd.
- Naučite mladu osobu vještinama kao što su vođenje vlastitog budžeta i izbjegavanje riskantnih dugova.
- Ispregovarajte s voditeljima domova/udomiteljima da se osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu vratiti po podršku kad žele/kad im je potrebna, to jest, da imaju mogućnost da navrate na ručak ili prespavaju kod njih, da sudjeluju u društvenim okupljanjima ili proslavama; to im može pomoći da sačuvaju osjećaj pripadanja i identiteta i da prebrode osjećaje izolacije i usamljenosti. Međuljudski odnosi dio su dobre prakse u izlasku iz skrbi, a očuvanje odnosa s bivšim pružateljima skrbi može imati odlučujuću ulogu u životu mladih osoba.

F. PRAKTIČNE VJEŠTINE

Djeca i mladi koji već dugo borave u sustavu skrbi – osobito u institucionalnoj skrbi, iako se ovo ne odnosi samo na njih – često su zakinuta za iskustvo postupnog učenja praktičnih zadataka koje će morati obavljati kad izađu iz skrbi i osamostale se. Među njima su kupovina, kuhanje, čišćenje itd. **Nijedna mlada osoba ne bi smjela izaći iz skrbi bez vještina i podrške koje su neophodne za uspjeh.** Pružatelji skrbi i djelatnici svih ustanova trebaju nastojati osigurati da svaka osoba koja izađe iz njihove skrbi ima potrebne praktične vještine, kao da je riječ o njihovoj vlastitoj djeci. Priprema za izlazak iz skrbi bi zato trebala uključivati uvođenje djece i mladih u sve takve vještine. Pobrinite se da osobe u procesu izlaska iz skrbi imaju mogućnosti ne samo za razvoj takvih životnih vještina u podržavajućem okruženju, nego i za testiranje tih vještina uz potrebnu podršku.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Ponudite kontinuiranu podršku za razvoj gore spomenutih vještina, kao i za razvoj drugih životnih i kućanskih vještina nakon izlaska iz skrbi.
- Osposobite mladu osobu za obavljanje svih potrebnih svakodnevnih životnih i kućanskih vještina prije njihovog izlaska iz smještaja u alternativnoj skrbi. Ponudite im kontinuiranu podršku za te i ostale životne i kućanske vještine i nakon što izađu iz skrbi. Primjeri vještina:
  - kupovina
  - zdrava prehrana i kuhanje
  - pospremanje
  - najčešći popravci u kući
  - pranje rublja i ostale prateće aktivnosti

G. NOVAC

Siromaštvo, nepovoljan ekonomski položaj i financijske poteškoće značajni su čimbenici za mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi. One obično nemaju sigurnosnu mrežu ni stalnu podršku obitelji kakvu uživaju mnogi njihovi vršnjaci.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mladi imaju pristup i da primaju sve relevantne izvore prihoda i financijske pomoći, uključujući socijalnu pomoć i naknade.
- Otkrijte koje su naknade ili vrste socijalne pomoći dostupne i pomozite mladoj osobi da se uspješno prijavi za njih.
- Ako se mlada osobe upiše u višu školu ili na fakultet, pomozite im da se prijave i da dobiju sve raspoložive stipendije ili školarine prije početka studija.
- Pomozite mladoj osobi da razvije vještinu planiranja budžeta i dobre financijske navike. Prije izlaska iz skrbi, pomozite im da razumiju životne troškove, troškove prehrane, odjeće, režija, stanarine, lokalnog prijevoza itd.
- Pobrinite se da mladi imaju dovoljna sredstva za svoje interese i hobije i za praćenje tekućih modnih trendova. To im pomaže da izgrade zdrav identitet i smanjuje stigmatizaciju i socijalnu isključenost.
- Pomozite mladima u procesu izlaska iz skrbi da otvore račun u banci i da se prijave u sve ostale potrebne financijske sustave

H. PRAVA I PRAVNA PITANJA

Pobrinite se da mlada osoba bude u potpunosti svjesna svojih zakonskih prava i svih ostalih pravnih pitanja koja ih se mogu ticati, i općenito i konkretno, zbog njihovog iskustva skrbi.

Koraci koje treba poduzimati zajedno s mladom osobom u pripremi za izlazak iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi uključuju sljedeće:

- Pobrinite se da mlada osoba ima kopiju izvoda iz knjige rođenih i ostale važne dokumente.
- Pomozite mladoj osobi da podnese zahtjev za izradu putovnice i/ili osobne iskaznice.
- Osigurajte da je mlada osoba prijavljena kod nadležnih tijela kako bi mogla primati zdravstvenu zaštitu, socijalnu pomoć itd.
- Ako je mlada osoba u nekom pravosudnom postupku, osigurajte joj pravno zastupanje.

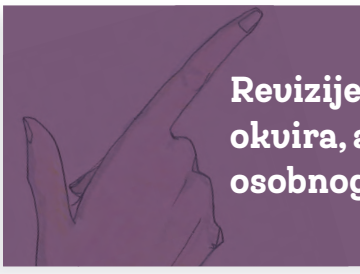
Točka djelovanja

Treba osigurati da osoba koja izlazi iz skrbi ima primjerak svog plana izlaska jer će im to dati jasniju sliku i umiriti njihove bojazni oko toga kako će se ispunjavati njihove buduće potrebe i tko će im pružati podršku u različitim područjima njihovog života.

I. REDOVNE REVIZIJE PLANOVA IZLASKA

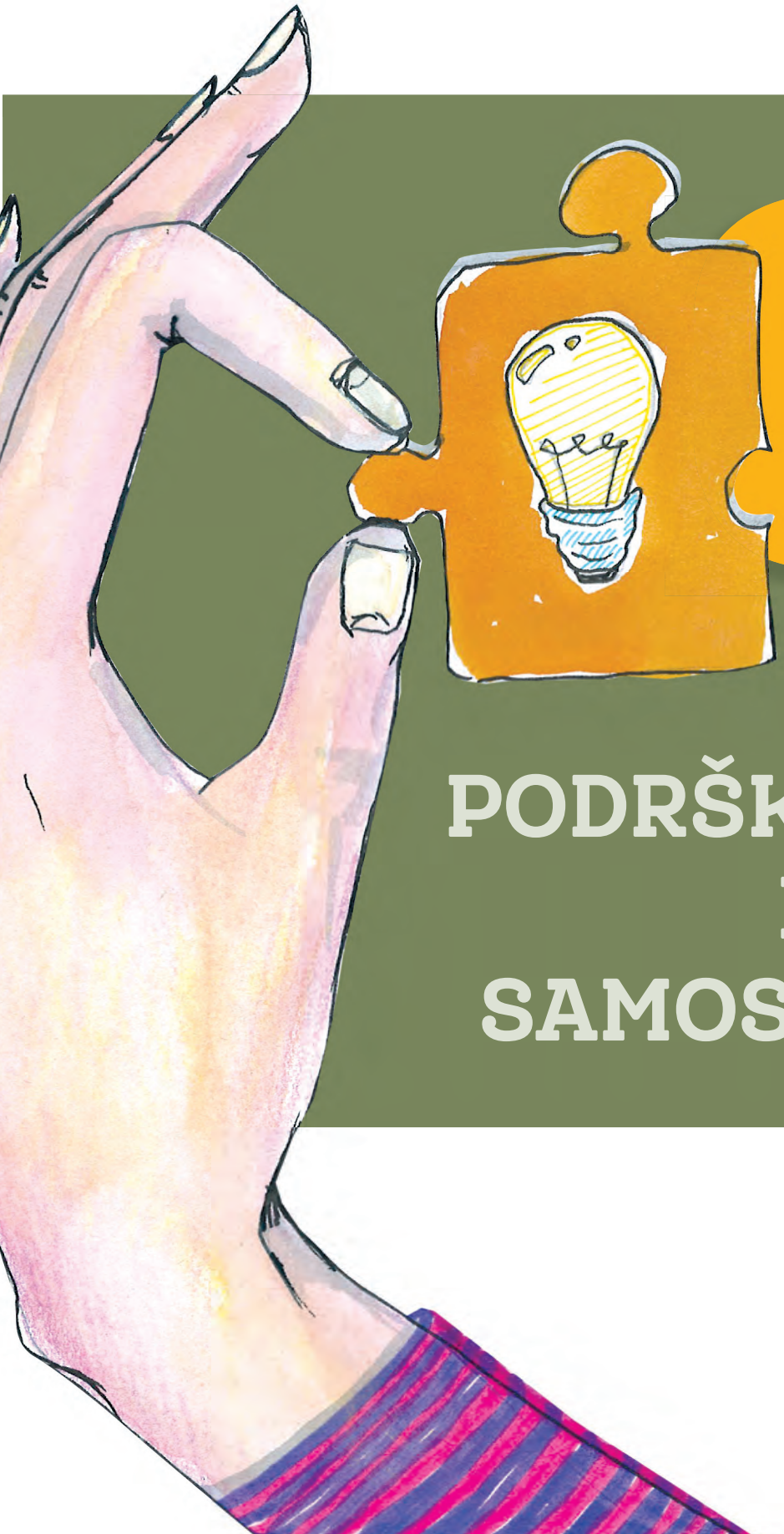
Izvorni plan izlaska koji je nastao u suradnji s mladom osobom u procesu izlaska iz skrbi nije nepromjenjiv ili zadan za sva vremena. **Situacija mlade osobe može – a vjerojatno i hoće – proći kroz čitav niz promjena** (npr. u zdravstvenom statusu, osobnom razvoju, školovanju/zaposlenju…). Mogući su mnogi razlozi za neispunjavanje izvornih ciljeva, a ambicije i prioriteti se s vremenom mijenjaju.

Zato bi osobni savjetnik trebao provoditi **redovne revizije plana izlaska,** uz temeljitu konzultaciju s mladom osobom, kako bi osigurao da je plan i dalje potpuno usklađen s realitetom i kako bi unio sve potrebne izmjene. To naravno podrazumijeva i suradnju sa svim relevantnim ustanovama i uključenim pojedincima kao što su pružatelji skrbi, zbog mogućih promjena u odgovornostima i ulogama koje bi oni trebali preuzeti uslijed promjena.

Revizije također mogu biti korisne i izvan "redovnog" okvira, ako se ukaže potreba i na prijedlog mlade osobe, osobnog savjetnika ili neke druge uključene osobe.

POGLAVLJE 12

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

PODRŠKA NAKON IZLASKA I SAMOSTALNOST

“Svatko reagira drugačije; svatko gradi vlastitu samostalnost.”

“Prvo i osnovno, osamostaljivanje bi trebalo biti proces u kojem može vidjeti kako se stvari odvijaju. I je li ta osoba spremna. I ako nije spremna, bar bi trebala imati nekoga na svojoj strani, a ne da se automatski spotakne i padne.”

U ovom Praktičnom vodiču naglašavamo potrebu da se osobama u procesu izlaska iz skrbi nastavi pružati podrška i nakon faze izlaska iz skrbi te da im se osiguraju kontinuirana podrška i različite opcije sve do osamostaljenja. Dostupnost kontinuirane podrške nakon izlaska iz skrbi jednako je važna kao i dobra priprema i planiranje izlaska.

Plan izlaska, koji su izradile osobe najviše angažirane u pružanju podrške osobi u procesu izlaska iz skrbi, trebao bi pratiti mlade dok izlaze iz skrbi i postaju samostalni. Ovo poglavlje je podsjetnik na neke konkretne teme koje treba proučiti u kontekstu razdoblja nakon izlaska mlade osobe iz skrbi.

1. OSAMOSTALJIVANJE

Važno je dobro razmisliti o ideji "samostalnosti" i razumjeti je. Za sve nas, svakodnevna realnost "samostalnog življenja" podrazumijeva određenu "*među*zavisnost" u sklopu šireg okvira kvalitetnih:

- međuljudskih odnosa
- socijalne podrške
- socijalnih mreža

Većina nas smatra da smo samostalni/nezavisni – i zato, na primjer, odgovorni za donošenje odluka o vlastitom životu – premda se u različitim trenucima redovno oslanjamo na partnere, roditelje, djecu, kolege i prijatelje za savjete i podršku. Budući da mladi koji su bili u skrbi mogu biti zakinuti za ovako široku mrežu podrške, uloga pružanja podrške mladima u procesu izlaska iz skrbi i pripremanje mladih za "samostalan život" znači da trebamo posvetiti posebnu pozornost izgradnji pozitivnih odnosa te stručnih i socijalnih mreža oko osobe u procesu izlaska iz skrbi.

2. KONTINUIRANI ODNOSI

"Osamnaest godina je prerano da budemo prepušteni sami sebi… ne ostavljajte nas same! Osamnaest godina je prerano za mladu osobu da ode iz skrbi, trebali bi nam biti dopušteno da ostanemo dok ne završimo školu i ne nađemo posao i nekakvu stabilnost. Treba nam pomoć naših odgajatelja kod traženja stana i posla, a važni su nam i da naučimo kako raspolagati novcem, ne možemo se sami snaći. Nakon izlaska iz skrbi preporučujemo da odgajatelji koji već poznaju tu mladu osobu ostanu u vezi s njom – i da je podučavaju – zbog praktične podrške (kako plaćati račune, kako otvoriti račun u banci) i zbog emocionalne podrške: da mogu dobiti savjete, jednostavno s nekim porazgovarati…Također molimo da nas naši socijalni radnici nastave pratiti dok ne postanemo potpuno samostalni, a to znači i nakon našeg 18. rođendana, dok ne završimo školu ili naukovanje. Preteško je biti sam."[20]

Osjećaj napuštenosti je nešto što osobe u procesu izlaska iz skrbi često spominju i zato treba poduzeti mjere da se to izbjegne. Mnoge osobe u procesu izlaska iz skrbi žele zadržati povezanost i konstruktivni odnos s nekime tko ih može usmjeravati, podržavati i pomagati im nakon što odu iz skrbi. Upravo u takvim slučajevima **kontinuirani odnos s osobnim savjetnikom može biti presudan**. Imajte u vidu da za slučajeve hitnosti i kad osobni savjetnik nije dostupan treba imati u planu drugu osobu koja može uskočiti na njegovo mjesto.

Brižan način na koji se pružaju kontinuirana podrška i savjeti je ključan, ali mladoj osobi će koristiti samo ako **postoji pozitivan i konstruktivan odnos** s osobnim savjetnikom.

Ipak, iskustvo pokazuje da neki mladi pred odlazak iz skrbi od početka jasno stavljaju do znanja da ne žele nastaviti kontakt s ustanovom koja im je pružala skrb. Naravno, nitko im ne može uskratiti to pravo, no njihova bi se odluka ipak mogla promijeniti kad samostalnost postane stvarnost ili kad se pojave problemi i tek osamostaljena osoba zatreba neku vrstu pomoći. Zato je presudno da se osobni savjetnici pobrinu da osobe u procesu izlaska iz skrbi znaju **da u svakom trenutku smiju zatražiti pomoć**, čak i ako su prošle godine od njihovog odlaska, i da su im vrata uvijek otvorena.

Neki podaci ukazuju na to da se podrška osobnih savjetnika i ostalih specijalista u razdoblju nakon izlaska iz skrbi često ospe nakon nekoliko mjeseci. Ne možemo dovoljno naglasiti da će osobe u procesu izlaska iz skrbi, kao uostalom i većina mladih koji odlaze iz obiteljskog okrilja, po svoj prilici trebati različite vrste podrške na mnogo dulji rok, te da imaju pravo na dostupnost takve podrške. Ne bi bilo zgorega predvidjeti, primjera radi, trajanje podrške do 25. godine, premda će to varirati od osobe do osobe, ovisno o njihovim potrebama.

Kontakt s osobom koja je već izašla iz skrbi i koja može **nastupati kao mentor** mogla bi biti korisna u ublažavanju izolacije i usamljenosti, a potencijalno i kao točka pristupa nekoj mreži podrške (vidi 9. poglavlje za više informacija o vršnjačkom mentorstvu).

3. KONTINUIRANI PRISTUP USLUGAMA I PODRŠCI NAKON IZLASKA IZ SKRBI

Jednostavan pristup uslugama i podršci nakon izlaska iz skrbi je ključan, jer pomaže osobama u procesu izlaska iz skrbi da napreduju. Opet ponavljamo da **naglasak treba staviti na individualnost mladih osoba** i njihove potrebe i brige. Sazrijevanje nema glatku i linearnu putanju, pa će razvojna područja – psihoemocionalna i praktična – trebati razmatrati više puta tijekom duljeg razdoblja nakon izlaska iz skrbi.

Još jednom naglašavamo da bi **suradnja s drugim važnim ustanovama i organizacijama** radi osiguravanja podrške u područjima kao što su materijalne potrebe i kontinuirani razvoj praktičnih vještina umnogome doprinijela procesu. Na primjer, za mlade u procesu izlaska iz skrbi često se javlja bojazan od beskućništva i financijske oskudice. Problemi te vrste imaju negativne posljedice ne samo u praktičnom smislu, nego i u smislu psihoemocionalnog stanja. Pružanje podrške nakon izlaska iz skrbi mora osigurati da mladi u procesu izlaska iz skrbi imaju dostatne prihode da ispune svoje osnovne potrebe, uključujući smještaj, hranu, prijevoz i odjeću. Važno je uvažiti slobodnu volju i autonomiju mladih osoba u rješavanju ovih problema i postupke temeljiti na tome.

Točka djelovanja

Je li pružanje materijalne pomoći dostatno za osobe u procesu izlaska iz skrbi? Ako nije, koje su promjene potrebne i kako se možete založiti za uvođenje tih promjena?

I na kraju, važno je imati na umu da će uspjeh nakon izlaska iz skrbi za mlade u procesu izlaska iz skrbi dobrim dijelom biti određen time koliko su kvalitetno provedeni svi aspekti pripremnog rada, uključujući rad na praktičnim vještinama. Apsolutno treba **provoditi redovne revizije faze pripreme da se provjeri je li adekvatna**, osobito s obzirom na to da se potrebe i okolnosti mlade osobe stalno mijenjaju.

POGLAVLJE 13

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

ZAGOVARANJE PROMJENA – DALJNJI RAD NA POSTIZANJU POZITIVNIH POMAKA

Preliminarno ispitivanje koje je bitno odredilo sadržaj ovog Praktičnog vodiča (vidi 3. poglavlje) utvrdilo je da treba uvesti promjene u proces izlaska iz skrbi u različitim zemljama. Potrebne promjene uključuju poboljšanja:

1. **zakonskih propisa i politika**
2. **procesa prikupljanja podataka**
3. **pružanja usluga i osiguravanja resursa**
4. **povećanja radne snage**
5. **praćenja i evaluacije**
6. **promicanja pozitivnih stavova**

Glavni dionici, koji uključuju djecu i mlade u alternativnoj skrbi, one koji su izašli iz skrbi, stručnjake na području skrbi i stručnjake iz srodnih profesija, roditelje, obitelji i pružatelje alternativne skrbi, svi mogu biti uvjerljivi zagovaratelji promjena. Radeći zajedno ili individualno, trebali bi biti spremni zagovarati promjene kod nadležnih vlasti ili tijela koja mogu uvesti poboljšanja, bilo posredno ili neposredno.

Točka djelovanja

Po vašem mišljenju, do koje su mjere osobni savjetnici ili pružatelji skrbi svjesni svoje odgovornosti prema mladima u procesu izlaska iz skrbi? Ima li nekih područja na kojima se djelatnici ne osjećaju ugodno ili dovoljno informirano? Ako ih ima, koja su to područja i kako se s njima treba nositi?

U nastavku ovog poglavlja donosimo kratak osvrt na neka ključna područja koja zahtijevaju promjene u sustavima skrbi i usluga za djecu, a koja su istaknuta u preliminarnom ispitivanju, te nekoliko riječi o tome kako zagovarati pozitivne pomake.

1. ZAGOVARAČKI RAD NA JAČANJU I PROMJENI ZAKONA I POLITIKA

Sve zemlje koje su sudjelovale u preliminarnom ispitivanju žele garanciju procesa izlaska iz skrbi zasnovanog na pravima, dostupnog svim osobama u procesu izlaska iz skrbi, s jednakim pristupom svim potrebnim oblicima podrške, uslugama i drugim beneficijama, na način koji u potpunosti odgovara na individualne potrebe, želje i okolnosti. Napomenuto je da će to zahtijevati pozitivne izmjene i dopune u zakonskim propisima i politikama koje se odnose na izlazak iz skrbi, uključujući povećane namjenske resurse. Među mogućim izmjenama trebalo bi se naći povišenje starosne granice za prestanak smještaja i produženje razdoblja u kojemu je osobama u procesu izlaska iz skrbi dostupna individualna podrška. Isto tako bi trebalo pravno regulirati i poboljšanje obavezne dostupnosti svih potrebnih usluga i socijalnih davanja, kao i ulaganja u osposobljavanje i edukaciju međuresornih djelatnika.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Prikladan pravni i regulatorni okvir važan je jer osigurava potrebne ovlasti, fokus i smjernice za sve osobe koje su odgovorne za zaštitu djeci i skrb o djeci – što uključuje i izlazak iz skrbi. Svi oni koji pružaju podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi trebali bi zajedno s mladima zagovarati promjene u svim zakonima, propisima i politikama gdje trenutni mehanizmi ne funkcioniraju i gdje je moguće uvesti poboljšanja.

2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Informacije dobivene iz preliminarnog ispitivanja ukazuju na to da državne, regionalne i lokalne vlasti redovno propuštaju skupljati i analizirati kvantitativne i kvalitativne podatke o djeci i mladima u skrbi, o mladima u procesu izlaska iz skrbi i nakon izlaska iz skrbi. To bi trebale činiti prvenstveno zato da omoguće regulatornim i drugim ustanovama da precizno planiraju resurse i omoguće najkvalitetniji mogući proces izlaska iz skrbi, ali i zato da dosljedno prate i evaluiraju namjeru, svrhu i provedbene ciljeve procesa.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Za razvoj zakona i politika, centralnim i lokalnim vlastima i nevladinim organizacijama trebaju **točne informacije**. U tu svrhu važno je imati lokalne i nacionalne sustave za rigorozno i sustavno prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Primjera radi, takvi su podaci neophodni kad se radi na poboljšavanju ishoda za djecu u skrbi i mlade u procesu izlaska iz skrbi putem mjerenja situacije i napretka individualne djece i mladih, kao i funkcioniranja sustava zaštite djece i alternativne skrbi u cjelini. Pouzdani podaci važni su i za točniju raspodjelu financijskih, ljudskih i drugih resursa. Mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku mogu kao primarni dionici odigrati važnu ulogu u prepoznavanju, prikupljanju i analizi podataka.

3. OBAVEZA OSIGURAVANJA USLUGA I RESURSA

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Osobe u procesu izlaska iz skrbi i stručnjaci napominju da proces izlaska iz skrbi treba biti dosljedan bez obzira na geografsku lokaciju u zemlji. To uključuje dosljednost kvalitete planiranja i kontinuirane podrške, i olakšavanje svih faza pripreme, tranzicije i razdoblja nakon izlaska iz skrbi. To također znači jednaku dostupnost usluga i resursa, uključujući školovanje, stanovanje, zapošljavanje i sve ostale beneficije.

Dostupnost niza univerzalnih i ciljanih usluga podrške neophodna je za osobe u procesu izlaska iz skrbi. Davanje točnih informacija o nedostacima i izazovima procesa kreatorima politike u centralnoj vladi i lokalnim upravama te lobiranje za promjene može značajno doprinijeti osiguravanju pravednijeg pristupa kvalitetnim uslugama te dostupnosti svih ostalih neophodnih financijskih i ostalih resursa za osobe u procesu izlaska iz skrbi.

4. OSPOSOBLJAVANJE STRUČNOG OSOBLJA

Rezultati preliminarnog ispitivanja pokazuju urgentnu potrebu za ulaganjem u jačanje i očuvanje vještina, znanja i sposobnosti svih stručnjaka i pružatelja skrbi na razini koja im omogućava da pružaju potpunu podršku mladima u procesu izlaska iz skrbi. Vjeruje se da vještine i kapaciteti stručnih djelatnika ne trebaju uključivati samo poznavanje praktičnih dužnosti, nego i naglašene komunikacijske vještine i sposobnost da grade i održavaju brižne odnose povjerenja s mladima u procesu izlaska iz skrbi.

IZ PRELIMINARNOG ISPITIVANJA

Iskustvo izlaska iz skrbi individualnih mladih uvelike ovisi o sposobnostima osoba koje su zadužene da im pružaju podršku kroz cijeli proces. Tu ne govorimo samo o ključnim djelatnicima, već i o ostalim stručnjacima koji sudjeluju u međuresornom pristupu izlasku iz skrbi. **Zato je važno da su oni koji rade s mladima u procesu izlaska iz skrbi u potpunosti osposobljeni da preuzmu takvu odgovornost i da ulaganje u formalne i neformalne programe obuke bude prioritet.**

I ovdje, kao i u preliminarnom ispitivanju koje je bitno utjecalo na ovaj Praktični vodič, osobe u procesu izlaska iz skrbi mogu i trebaju igrati aktivnu ulogu u definiranju vještina, znanja i sposobnosti koje bi ključni djelatnici i ostali stručnjaci trebali imati. Isto tako, osobe iz struke mogu onima koji su odgovorni za osmišljavanje edukacija prenijeti informacije o tome koji su im kapaciteti i znanja potrebni.

5. SUSTAVNO PRAĆENJE I EVALUACIJA

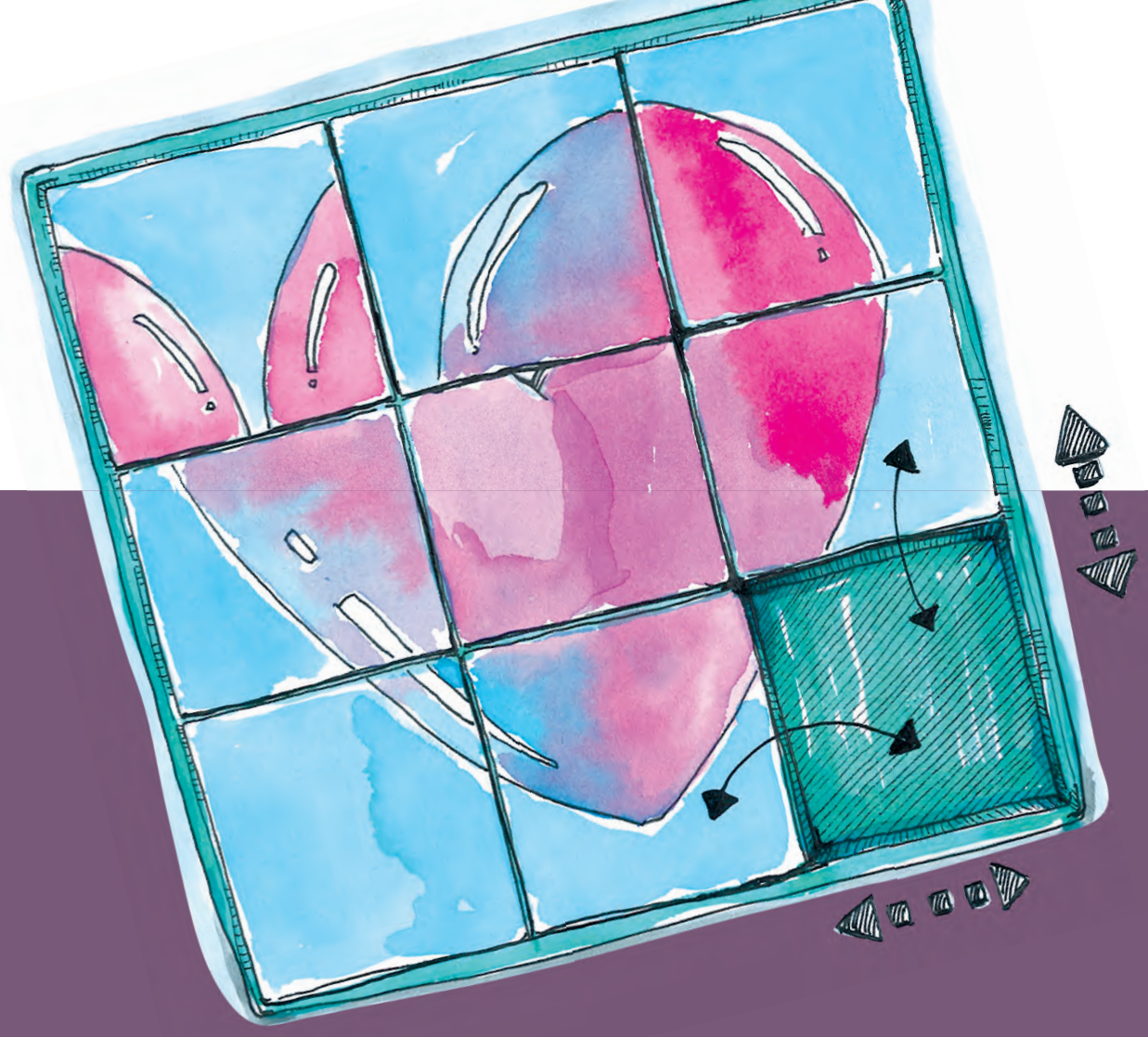
Učinkoviti sustavi praćenja i evaluacije **neophodni su za stjecanje uvida u ostvarene rezultate, u način na koji se oni ostvaruju i u područja na kojima ima još nedostataka i izazova.** To bi, primjera radi, trebalo uključivati redovne revizije radi praćenja planova skrbi i planova izlaska individualne djece i mladih, kao i radi praćenja sustavnih procesa i procesa pružanja usluga u sklopu sustava zaštite djece i alternativne skrbi u kojemu radite. Opet naglašavamo da mladi u procesu izlaska iz skrbi i oni koji im pružaju podršku kao primarni dionici mogu odigrati značajnu ulogu u zagovaranju sustavne primjene praćenja i evaluacije.

6. PROMICANJE POZITIVNIH STAVOVA

Stigmatizacija i diskriminacija djece u skrbi i mladih u procesu izlaska iz skrbi može uvelike odrediti kvalitetu njihovog života. S takvim se negativnim stavovima treba konfrontirati, bez obzira na to dolaze li od stručnjaka ili šire od javnosti. **To od svih nas zahtijeva da igramo aktivnu ulogu u promicanju pozitivnih stavova i preispitivanju negativnih stavova.**

7. ZAGOVARANJE POZITIVNIH PROMJENA

I na kraju, trebamo se podsjetiti da je preuzimanje uloge **zagovaranja pozitivnih promjena** u sustavima i uslugama važan i potreban doprinos koji svi možemo dati kako bismo osigurali da djeca u skrbi i mladi u procesu izlaska iz skrbi dobiju najbolju moguću podršku dok su u skrbi, dok se pripremaju za izlazak iz skrbi i u razdoblju nakon izlaska iz skrbi.

PRILOZI

PRILOG 1: SAŽETAK SMJERNICA UN-A ZA ALTERNATIVNU SKRB O DJECI

Glavni temelj za razumijevanje prava djece u sustavu skrbi ili djece kojoj prijeti izdvajanje iz obitelji je Konvencija o pravima djeteta. Nakon što je bilo uočeno da Konvencija ne donosi detaljan prikaz mjera koje bi trebalo poduzimati, nastale su **Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci**[21]. Smjernice su usvojene konsenzusom na zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 2009. godine. One nude najmjerodavniji niz uputa za provedbu dječjih prava prema Konvenciji o pravima djeteta.

Premda nisu pravno obvezujuće, Smjernice UN-a donose konkretne upute za poboljšavanje politike i prakse i naglašavaju da države članice imaju glavnu odgovornost za regulatorni okvir registracije, licenciranja i praćenja sustava skrbi.

Važan aspekt Smjernica UN-a jest način na koji zagovaraju edukaciju i podršku stručnjaka na području skrbi kako bi se osigurala znanja i vještine potrebne za pružanje najkvalitetnije moguće skrbi. Na primjer, stručnjaci za skrb trebali bi biti u stanju poticati aktivno sudjelovanje, trebali bi razumjeti potrebu da se poštuje mišljenje djece u odlukama koje utječu na njihov život i trebali bi ih informirati o njihovim pravima i podržavati njihov cjeloviti razvoj.

Smjernice i njihove implikacije za politiku i praksu mogu se sažeti kroz prikaz osnovnih načela i pristupa:

NAČELO 'NUŽNOSTI'

Smjernice jasno navode da je "obitelj temeljna društvena skupina i prirodno okruženje za razvoj, dobrobit i zaštitu djece" te da "napore treba usredotočiti u prvom redu na to da se djetetu omogući ostanak ili povratak na skrb svojih roditelja, ili, kad je to primjereno, drugih bliskih članova obitelji." Dakle, načelo "nužnosti" znači:

- Treba postojati proces odabira (dio procesa "upućivanja") kojim se procjenjuje postoji li stvarna potreba za smještajem u formalnu skrb. Upravo ovo je faza u kojoj treba tragati za rješenjima koja su u najboljem interesu djeteta i, kad god je to moguće, izbjegavati nepotreban smještaj i dijete ostaviti u njegovoj vlastitoj obitelji.
- Nijedno dijete čija je obitelj mogla primiti potrebnu podršku ne bi smjelo biti smješteno u alternativnu skrb.
- Djeci treba pružiti skrb.
- Izdvajanje iz obitelji treba biti krajnja mjera.
- Treba ponuditi mjere jačanje obitelji da se izbjegne izdvajanje djeteta i da se potakne povratak djeteta iz sustava skrbi u obitelj.

NAČELO 'PRIKLADNOSTI'

- Skrb treba pružiti tek nakon što se potvrdi "nužnost" smještaja u sustav skrbi i ona uvijek treba biti odgovor na specifične potrebe, želje i okolnosti svakog pojedinog djeteta.
- Svi oblici alternativne skrbi moraju ispunjavati standarde kvalitete i poštovati i promicati sva prava djece te pružati odgovarajuću individualiziranu skrb i pažnju.
- U svakoj zemlji mora postojati širok raspon prikladnih oblika skrbi.

NAJBOLJI INTERESI DJETETA

- Svi procesi odlučivanja koji se odnose na "nužnost" i "prikladnost" moraju uključivati učinkovitu suradnju i određivati što je u najboljem interesu svakog pojedinog djeteta u skladu s njegovim individualnim slučajem.

ŠIROKI RASPON OPCIJA

- Ne odgovara svima ista mjera! Na raspolaganju mora biti primjereno raznolik niz opcija za obiteljsku podršku i alternativnu skrb kako bi se osigurale mjere prilagođene individualnom slučaju.

NEDISKRIMINACIJA

- Smjernice se bave mnogim problemima diskriminacije zbog kojih djeca bivaju smještena u sustav skrbi i koji mogu utjecati na njih dok su u skrbi.
- Siromaštvo nikad ne smije biti primarni čimbenik u određivanju nužnosti smještaja u sustav skrbi.
- Smjernice ističu da ne smije doći do izdvajanja djeteta iz obitelj zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, vjeroispovijesti, spola ili invaliditeta.
- Smjernice promiču nediskriminaciju u svim fazama interakcije između obitelji i djeteta sa sustavom socijalne skrbi i skrbi o djeci. Kad je potrebna podrška, sva djeca i njihove obitelji moraju imati jednak pristup uslugama bez obzira na njihov status ili okolnosti.

Napomena: Integralni tekst Smjernica na engleskom jeziku kao i prateći priručnik Moving Forward: Implementing the *"Guidelines for the Alternative Care of Children"* možete naći ovdje:
http://www.alternativecareguidelines.org/

PRILOG 2

Ujedinjeni narodi proglasili su 20. studenoga Međunarodnim danom djece i danom Konvencije UN-a o pravima djeteta. Toga se dana u cijelome svijetu promoviraju ideje i ciljevi Povelje Ujedinjenih naroda koje se odnose na dobrobit djece.

Ured pravobraniteljice za djecu pridružuje se obilježavanju Međunarodnog dana djeteta sa željom da svaki naš dan bude i Dan djeteta.

Konvencija UN-a o pravima djeteta

Na jeziku bliskom djeci

Članak 1.
Svatko mlađi od 18 godina ima ova prava.

Članak 2.
Svako dijete ima ova prava, bez obzira na to tko je, gdje živi, čime mu se roditelji bave, kojim jezikom priča, koje je vjere, je li dječak ili djevojčica, iz koje kulture potječe, ima li neku teškoću u razvoju, je li bogato ili siromašno. Niti prema jednom djetetu ne smije se postupati nepravedno iz bilo kojeg razloga.

Članak 3.
Svi odrasli trebaju postupati onako kako je najbolje za tebe. Kada odrasli donose odluke, trebaju misliti na to kako će njihove odluke utjecati na djecu.

Članak 4.
Vlada ima odgovornost osigurati zaštitu tvojih prava. Mora pomoći tvojoj obitelji da zaštiti tvoja prava i stvori okolinu u kojoj možeš rasti i razviti svoje potencijale.

Članak 5.
Tvoja obitelj ima odgovornost pomoći ti da naučiš ostarivati svoja prava te osigurati njihovu zaštitu.

Članak 6.
Imaš pravo na život.

Članak 7.
Imaš pravo na ime, a to treba biti službeno priznato od vlade. Imaš pravo na nacionalnost (pripadanje državi).

Članak 8.
Imaš pravo na identitet - službeni zapis tko jesi. Nitko ti to ne smije oduzeti.

Članak 9.
Imaš pravo živjeti sa svojim roditeljima/roditeljem, osim ako je to loše za tebe. Imaš pravo živjeti s obitelji koja se brine za tebe.

Članak 10.
Ako ne živiš u istoj zemlji kao tvoji roditelji, imate pravo biti zajedno na istome mjestu.

Članak 11.
Imaš pravo na zaštitu od otmice.

Članak 12.
Imaš pravo izraziti svoje mišljenje, a odrasli ga trebaju poslušati i ozbiljno ga razmotriti.

Članak 13.
Imaš pravo saznavati različite stvari i dijeliti svoje mišljenje s drugima, kroz priču, crtež, pisanje ili na bilo koji drugi način koji nije štetan ili uvrjeđljiv za druge ljude.

Članak 14.
Imaš pravo izabrati vlastitu vjeroispovijest i vjeroovanja. Roditelji ti trebaju pomoći odlučiti o onome što je ispravno, a što krivo, i što je najbolje za tebe.

Članak 15.
Imaš pravo sam birati svoje prijatelje, pridružiti se grupi ili okupiti grupu, dok god to ne šteti drugima.

Članak 16.
Imaš pravo na privatnost.

Članak 17.
Imaš pravo s radija, iz novina, knjiga, računala i drugih izvora saznati informacije koje su važne za tvoju dobrobit. Odrasli se trebaju pobrinuti da informacije koje dobivaš nisu štetne i pomoći ti u pronalaženju i razumijevanju informacija koje trebaš.

Članak 18.
Imaš pravo biti odgajan od strane svojih roditelja (ako je moguće).

Članak 19.
Imaš pravo biti zaštićen od nanošenja boli i lošeg postupanja, tjelesnog ili duhovnog.

Članak 20.
Imaš pravo na posebnu skrb i pomoć ako ne možeš živjeti sa svojim roditeljima.

Članak 21.
Imaš pravo na skrb i zaštitu ako si usvojen ili udomljen.

Članak 22.
Imaš pravo na posebnu zaštitu i pomoć ako si prognanik (ako si bio prisiljen napustiti svoj dom i živjeti u drugoj zemlji), kao i sva prava iz ove Konvencije.

Članak 23.
Ako imaš neku teškoću u razvoju, imaš pravo na posebno obrazovanje i njegu, kao i sva prava iz ove Konvencije, kako bi mogao živjeti punim životom.

Članak 24.
Imaš pravo na najbolju moguću zdravstvenu skrb, ispravnu vodu za piće, kvalitetnu hranu, čistu i sigurnu okolinu, i informacije koje će ti pomoći da budeš zdrav i zdravo rasteš.

Članak 25.
Ako živiš pod udomiteljskom skrbi ili u nekoj drugoj situaciji daleko od doma, imaš pravo na to da netko redovito pregledava uvjete u kojima živiš kako bi se vidjelo jesu li oni za tebe najprikladniji.

Članak 26.
Imaš pravo na pomoć od vlade ako si siromašan ili u nevolji.

Članak 27.
Imaš pravo na hranu, odjeću, sigurno mjesto za život i zadovoljenje svojih osnovnih potreba. Ne smije ti biti onemogućeno raditi većinu onoga što druga djeca mogu.

Članak 28.
Imaš pravo na kvalitetno obrazovanje. Trebaš biti ohrabrivan na pohađanje škole do najvišeg stupnja koji možeš postići.

Članak 29.
Tvoje obrazovanje treba ti pomoći u korištenju i razvijanju vlastitih darovitosti i sposobnosti. Ono ti također treba pomoći da naučiš živjeti u miru, štititi okoliš i poštivati druge ljude.

Članak 30.
Imaš pravo prakticirati svoju vlastitu kulturu, jezik i vjeroispovijest - ili neke druge koje izabereš. Manjine i starosjedilačke skupine trebaju posebnu zaštitu ovoga prava.

Članak 31.
Imaš pravo na igru i odmor.

Članak 32.
Imaš pravo na zaštitu od rada koji ti šteti te je loš za tvoje zdravljei obrazovanje. Ako radiš, imaš pravo biti na sigurnom i biti pristojno plaćen.

Članak 33.
Imaš pravo na zaštitu od štetnih lijekova i droga te trgovine drogom.

Članak 34.
Imaš pravo biti zaštićen od seksualnog zlostavljanja.

Članak 35.
Nitko nema pravo oteti te ili prodati.

Članak 36.
Imaš pravo na zaštitu od bilo koje vrste izrabljivanja (iskorištavanja).

Članak 37.
Nikome nije dozvoljeno kažnjavati te na okrutan ili štetan način.

Članak 38.
Imaš pravo na zaštitu od rata i život u miru. Djeca mlađa od 15 godina ne smiju biti natjerana da idu u vojsku ili sudjeluju u ratu.

Članak 39.
Imaš pravo na pomoć ako si bio ozlijeđen, zanemaren ili je netko loše postupao s tobom.

Članak 40.
Imaš pravo na pravnu pomoć i pravedno postupanje u pravosudnom sustavu koji poštuje tvoja prava.

Članak 41.
Ako zakoni tvoje zemlje bolje štite tvoja prava nego članci u ovoj Konvenciji, ti se zakoni trebaju primijeniti.

Članak 42.
Imaš pravo znati svoja prava! Odrasli trebaju znati za ova prava i pomoći i tebi da saznaš za njih.

Članci 43. do 54.
Ovi članci objašnjavaju kako će vlade i međunarodne organizacije poput UNICEF-a raditi kako bi osigurale zaštitu djece kroz njihova prava.

Izvor: The Child Rights Information Network "Child friendly summary of the Convention on the Rights of the Child".
Prijevod: Ivana Rončević

Ured pravobranitelja za djecu, A. Hebranga 4/1, 10000 Zagreb
telefon 4929 669, 4921 278; faks 4921 277; e-mail: info@dijete.hr; web:www.dijete.hr

Preuzeto s www.dijete.hr

PRILOG 3: ČLANCI OPĆE DEKLARACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA

(koju su Ujedinjeni narodi usvojili i proglasili 10. prosinca 1948.)

Članak 1 Pravo na jednakost
Članak 2 Sloboda od diskriminacije
Članak 3 Pravo na život, slobodu i osobnu sigurnost
Članak 4 Sloboda od ropstva
Članak 5 Sloboda od mučenja i ponižavajućih postupaka
Članak 6 Pravo svakoga da ga se pred zakonom prizna kao osobu
Članak 7 Pravo na jednakost pred zakonom
Članak 8 Pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim sudom
Članak 9 Sloboda od samovoljnog uhićenja i izgona
Članak 10 Pravo na pravično i javno saslušanje
Članak 11 Pravo svakoga da ga se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivnja
Članak 12 Sloboda od miješanja u privatni život, obitelj, dom i dopisivanje
Članak 13 Pravo na slobodu kretanja i boravka unutar svake države
Članak 14 Pravo na utočište u drugim zemljama pred progonom
Članak 15 Pravo na državljanstvo i slobodu promjene državljanstva
Članak 16 Pravo na brak i obitelj
Članak 17 Pravo na vlasništvo
Članak 18 Sloboda uvjerenja i vjeroispovijesti
Članak 19 Sloboda mišljenja i primanja i širenja informacija
Članak 20 Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja
Članak 21 Pravo na sudjelovanje u upravljanju svojom zemljom i na slobodne izbore
Članak 22 Pravo na socijalnu sigurnost
Članak 23 Pravo na željeni rad i pridruživanje sindikatima
Članak 24 Pravo na odmor i slobodno vrijeme
Članak 25 Pravo na odgovarajući životni standard
Članak 26 Pravo na obrazovanje
Članak 27 Pravo na sudjelovanje u kulturnom životu zajednice

Članak 28 Pravo na društveni poredak utvrđen ovom Deklaracijom

Članak 29 Obaveze prema zajednici nužne za slobodan i cjelovit razvoj

Članak 30 Sloboda od miješanja države ili osoba u gore navedena prava

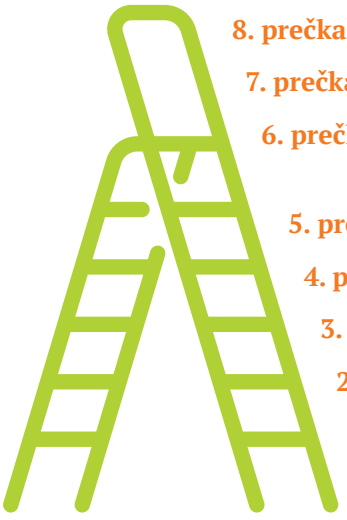
Preneseno s dopuštenjem: Copyright © 1998, Human Rights Educators' Network Amnesty International, USA Human Rights Resource Centre, ISBN 0-929293-39-8, First Edition, 1998; Second Printing, 1999.

PRILOG 4: MODELI PARTICIPACIJE

Danas postoji nekoliko modela za opisivanje čimbenika koji određuju stupanj i autentičnost participacije, a sljedeća tri vjerojatno su i najpoznatija među njima. Vrijedi ih pobliže razmotriti jer svaki donosi drugačiju perspektivu koja nam može pomoći da procijenimo koliko učinkovito omogućavamo djeci i mladima da daju svoj prilog donošenju odluka o njihovom životu.

I. HARTOVE LJESTVE PARTICIPACIJE

Roger Hart razvio je ideju ljestava 1992 godine. Godine 1997. napisao je knjigu pod nazivom *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care* (Teorija i praksa uključivanja mladih građana u razvoj zajednice i brigu o okolišu) . Ljestve participacije jedan su od alata koje je Hart uvrstio u tu knjigu. Model ljestava, po kojima se djeca "penju" do sve višeg stupnja participacije, vrlo je dojmljiva i lako razumljiva slika.

8. prečka: mladi i odrasli zajednički odlučuju

7. prečka: mladi vode i iniciraju aktivnosti

6. prečka: odrasli iniciraju zajedničke odluke s mladima

5. prečka: mlade se konzultira i informira

4. prečka: mladi imaju zadanu ulogu, informirani su

3. prečka: mladi se koriste simbolično*

2. prečka: mladi su ukras*

1. prečka: mladima se manipulira*

Napomena: Hart pojašnjava da su zadnje tri prečke *neparticipacija*

Preuzeto iz Hart, R. (1992.): *Dječja participacija od deklarativnosti do građanstva.* Firenca: UNICEF Innocenti Research Centre

LJESTVE PRIKAZUJU OSAM STUPNJEVA PARTICIPACIJE:

8. **Mladi iniciraju, donose odluke zajedno s odraslima:** ovo se događa kad projekte ili programe pokreću djeca i mladi, a odluke se dijele između mladih i odraslih.

7. **Mladi iniciraju i usmjeravaju:** ovo je korak kad djeca i mladi iniciraju i usmjeravaju projekt ili program, a odrasli su uključeni samo kao pružatelji podrške.

6. **Odrasli iniciraju, odlučuju zajedno s mladima:** projekte ili programe iniciraju odrasli, ali odluke se donose s mladima.

5. **Konzultacije i informiranje:** ovo se događa kad mladi daju svoje savjete oko programa ili projekata koje osmišljavaju i vode odrasli. Mlade se informira kako će se njihov doprinos koristiti i o ishodima odluka koje donose odrasli.

4. **Zadana uloga, uz informiranje:** djeca i mladi dobivaju specifičnu ulogu i informira ih se kako su i zašto uključeni.

3. **Simbolična uloga*:** ovo se događa kad se mladima naizgled daje pravo glasa, ali u stvarnosti nemaju nikakav izbor oko toga što rade ili kako sudjeluju.

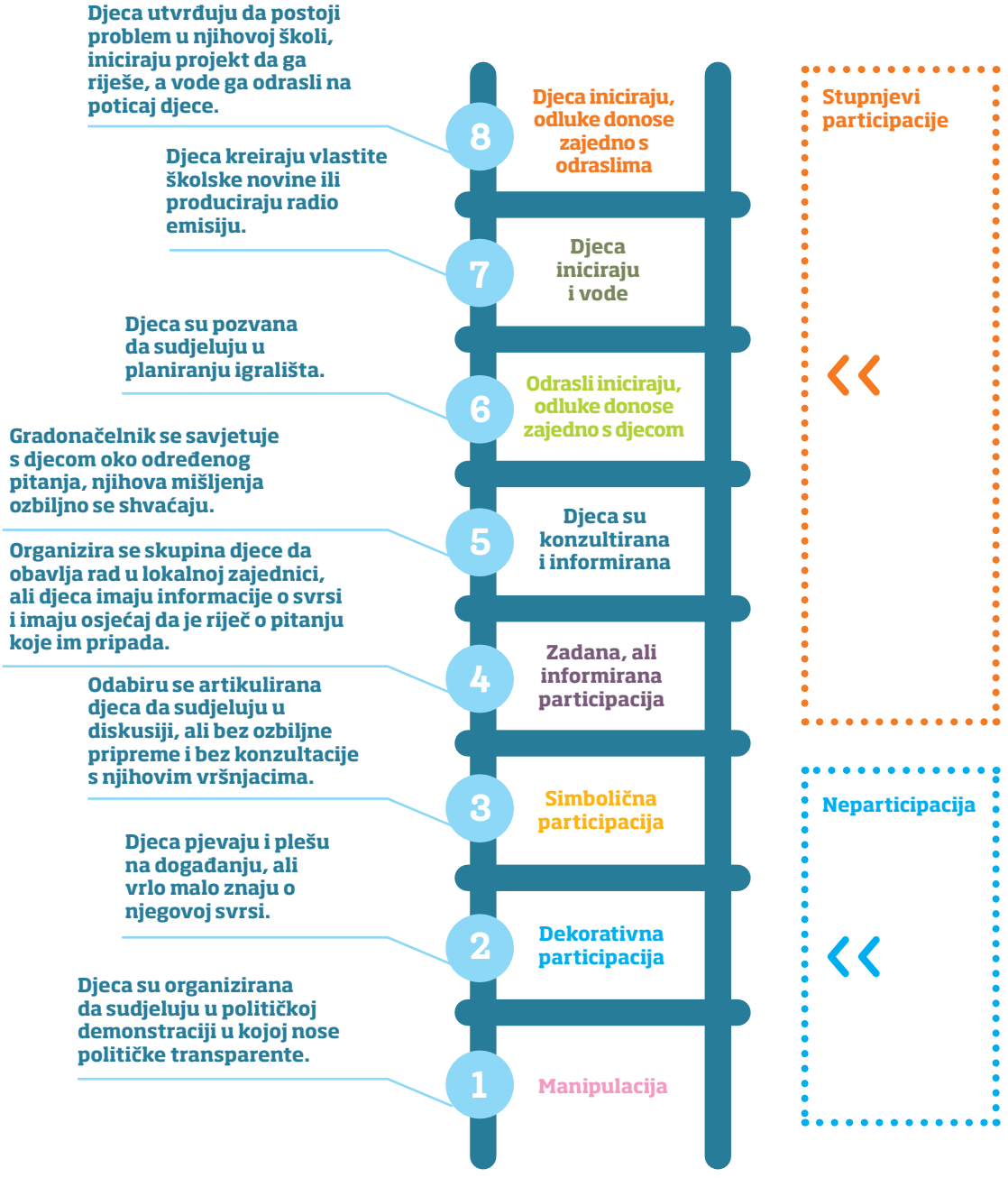
2. **Ukrasna uloga*:** ovo se događa kad se mlade na posredan način iskorištava.

1. **Manipulacija:** ovo se događa kad odrasli koriste mlade da podržavaju njihove akcije i prave se da su ih nadahnuli sami mladi.

***Napomena:** Hart objašnjava da su zadnje tri prečke neparticipacija.

DONJA ILUSTRACIJA PRIMJER JE MOGUĆEG TUMAČENJA HARTOVOG MODELA

Primjeri

Ilustracija preuzeta sa:
http://www.eycb.coe.int/compasito/chapter_5/10.html

II. SHIEROVI PUTEVI DO PARTICIPACIJE

Godine 2001., Harry Shier je preuzeo Hartove ideje i pojednostavio ih do ideje puta. Predvidio je pet razina participacije s nizom od 15 pitanja koja formiraju alat kojim se provjerava koliko kvalitetno potičete participaciju. Donja tabela donosi pitanja iz Shierova modela:

Razina	Vrsta participacije	Pitanja	Prilike	Obaveze
5	Djeca dijele moć i odgovornost za odlučivanje	Jeste li spremni nešto moći koju imate kao odrasla osoba podijeliti s djecom?	Postoji li postupak koji omogućuje odraslima i djeci da dijele odgovornost za odluke?	Propisuje li se službenom politikom da da odrasli i djeca moraju dijeliti odgovornost za odluke?
4	Djeca su uključena u procese odlučivanja	Jeste li spremni dopustiti djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Postoji li postupak koji omogućava djeci da se pridruže procesima odlučivanja?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju biti uključena u procese odlučivanja?
3	Mišljenje djece se uzima u obzir	Jeste li spremni uzeti u obzir mišljenje djece?	Omogućavaju li vam vaši procesi odlučivanja da uzmete u obzir mišljenje djece?	Propisuje li se službenom politikom da se u procesi odlučivanju mora dati težina mišljenjima djece?
2	Djeci se pomaže da izraze svoje mišljenje	Jeste li spremni pomoći djeci da izraze svoje mišljenje?	Imate li niz ideja i aktivnosti koje pomažu djeci da izraze svoje mišljenje?	Propisuje li se službenom politikom da djeca moraju dobiti pomoć za izražavanje svog mišljenja?
1	**Djecu se sluša**	Jeste li spremni slušati djecu?	Radite li na način koji vam omogućuje da slušate djecu?	Propisuje li se službenom politikom da se djecu mora slušati?

Ovo je koristan alat za refleksiju, i za stručnjake koji rade u praksi s individualnom djecom ili obiteljima i kao opći alat za usmjeravanje širih konzultacija zajednice s djecom. Ako želite čuti kako Harry Shier detaljnije objašnjava primjenu ovog alata, pogledajte video snimku čiju poveznicu navodimo u nastavku. Snimka traje 22 minute, ali najrelevantniji dio odvija se između 17. i 21. minute.

https://www.youtube.com/watch?v=K00Ww2MLjf8

III. MODEL NA PRAVIMA ZASNOVANE DJEČJE PARTICIPACIJE PREMA LAURI LUNDY

Laura Lundy razvila je model participacije koji je danas u širokoj primjeni u Europskoj uniji. Lundy je istaknula da GLAS nije dovoljan za potpunu participaciju djece. Zapravo su potrebna četiri čimbenika koja potiču participaciju.

- **PROSTOR:** Djeci se mora dati prilika da izraze mišljenje
- **GLAS:** Djeci se mora olakšati izražavanje njihovog mišljenja
- **PUBLIKA:** To mišljenje mora se slušati
- **UTJECAJ:** Na mišljenje se mora prikladno reagirati

Sljedeći grafički prikaz preuzet je sa stranica Europske unije gdje možete pronaći više informacija o kontrolnoj listi modela glasa prema Lauri Lundy: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/lundy_model_child_participation.pdf

To je alat koji prikazuje neka od pitanja koja možete koristiti za provedbu ovog modela.

DODATNA LITERATURA

- Arnau–Sabates, L., & Gilligan, R. (2015). What helps young care leavers to enter the world of work? Possible lessons learned from an exploratory study in Ireland and Catalonia. Children and Youth Services Review, 53, 185-191.
- Barnardo's (2014). Someone to care: Experiences of leaving care. Ilford: Barnardo's
- Care Inquiry (2013). Making not breaking: Building relationships for our most vulnerable children. London: House of Commons
  Dostupno na: http://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Care%20Inquiry%20-%20Full%20Report%20April%202013.pdf
- Broad, B (2007) Care Leavers in Transition, DfES Youth Strategy Review, Leicester: De Montford University
  Dostupno na: http://www.academia.edu/997813/Care_leavers_in_transition
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006) Predicting after-care outcomes: The importance of 'felt' security. Child and Family Social Work, 11(3), 232-241.
- Duncalf, Z., Hill, L. and McGhee, K. (2013) Still Caring? Supporting Care leavers in Scotland, CELCIS Briefing RS-2013-02.
  Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Still-caring-briefing-mar-13.pdf
- Gilligan, R. (2008). Promoting Resilience in young people in long term care: The relevance of roles and relationships in the domains of recreation and work. Journal of Social Work Practice, 22(1), 37-50.
- Holthoff, S & Eichsteller, G. (2009). Social Pedagogy: The practice. Every Child Journal, 1(1), 58-63.
- Howe, D. (1995). Attachment Theory for Social Work Practice. London: Macmillan.
- Jackson & Cameron (2012) Jackson, Sonia and Cameron, Claire (2012) *Leaving care : looking ahead and aiming higher.* Children and Youth Services Review, 34 (6), 1107–1114.
- Dowling et al (2006) Person-centred planning in social care. Joseph Rowntree Foundation
  Dostupno na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf
- McGhee, K., Lerpiniere, J., Welch, V., Graham, P. and Harkin B. (2014) Throughcare and Aftercare Services in Scotland's Local Authorities A National Study, CELCIS Research Report RR2014:4

Dostupno na: http://www.celcis.org/media/resources/publications/Throughcare-and-aftercare-in-scotlands-local-authorities.pdf

- McMurray, I. Connolly, H., Preston-Shoot, M., and Wigley, V. (2011) Shards of the old looking glass: restoring the significance of identity in promoting positive outcomes for looked after children. Child and Family Social Work, 16, 210-218.
- Masten, A.S. (2009). Ordinary magic: Lessons from research on resilience in human development. Education Canada, 49 (3), 28-32.
- Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. Child Abuse Review, 15, 110-126.
- Mendes, Johnson & Moslehuddin (2014) Young people transitioning from out-of-home care and relationships with family of origin Dostupno na: http://www.waitingchildfund.com/wp-content/uploads/2014/10/Impact-of-Positive-Relationships-with-Relatives.pdf
- Quinn, N., Davidson, J., Milligan, I., Elsley, S. and Cantwell, N. (2014) Moving Forwards: Towards a rights-based paradigm for young people transitioning out of care. International Social Work, 60 (1) 1-16. Dostupno na: http://isw.sagepub.com/content/early/2014/10/13/0020872814547439.full.pdf+html
- Reid, C. (2007) The transition from state care to adulthood: International examples of best practices, New Directions for Youth Development, No.113, Spring 2007.
- Reivich, K. and Shatte, A. (2002) The Resilience Factor. New York: Three Rivers.
- Ross, E, Welch, V, Withington, R, & McGhee, K. (2017). In and beyond the care setting: relationships between young people and care workers. Glasgow: CELCIS.
- Rutter, M. (2000). Children in substitute care: Some conceptual considerations and research implications. Child and Youth Services Review, 22(9), 685-703.
- Scottish Care Leavers Covenant (2015) Supporting Corporate Parents to improve the lives of care leavers Dostupno na: https://static1.squarespace.com/static/55c07acee4b096e07eeda6e8/t/562790f6e4b0cf8fdb35d5b4/1445433590610/Scottish_Care_Leavers_Covenant.pdf

- Scottish Executive (2004) Pathways Handbook
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/Doc/25954/0023747.pdf
- Scottish Executive (2004) Pathways Materials
  Dostupno na: http://staf.scot/wp-content/uploads/2012/10/Pathways-Materials.pdf
- Scottish Government, (2013). Staying Put Scotland Guidance
  Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
- Stein, M (1997) What Works in Leaving Care? Summary, Barnardo's Publications
- Wade, J. (2008). The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.

ZAVRŠNE NAPOMENE

1. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Smjernice za alternativnu skrb o djeci: usvojila Opća skuština 24. veljače 2010., A/RES/64/142. Hrvatski prijevod dostupan je na: https://sos-dsh.hr/include/pdf/smjerniceskrb.pdf
2. Vijeće Europe: Odbor ministara, Preporuka Rec(2005)5 Odbora ministara državama članicama o pravima djece koja žive u institucijama, 16. ožujka 2005., Rec(2005)5. Dokument je dostupan na: http://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html
3. Vijeće Europe (2011.) Preporuka Vijeća Europe CM/Rec(2011)12 Odbora ministara državama članicama o pravima djece i socijalnim uslugama prilagođenima djeci i obiteljima (Odbor ministara usvojio 16. studenoga 2011. na 1126. sastanku zamjenika ministara). Dokument dostupan na: https://rm.coe.int/168046ccea
4. Biehal, N. et al.(1995) Moving on: Young People and Leaving Care Schemes. Her Majesty's Stationery Office, London; Dixon, (2008) Young people leaving care: health, well-being and outcomes. Child and Family Social Work, 13 (2), 207-217; Stein, M. (2008). Resilience and young people leaving care. Child Care in Practice, 14 (1), 35-44. Dostupno na: http://weappsideas.com/redlatam/wp-content/uploads/2016/10/Resilience-and-Young-People-Leaving-Care.pdf ; Stein, M & Munro, E.R. (eds) (2008) Transitions from Care to Adulthood: International research and practice. London: Jessica Kingsley
5. SOS Children's Villages International (2010) Ageing out of Care: From care to adulthood in European and Central Asian societies. p.6.
6. Vijeće Europe (2014.) Osiguranje dječjih prava. Hrvatski prijevod dostupan na: http://www.coe.int/en/web/children/publications
7. Vijeće Europe (2009.) Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava! Hrvatski prijevod dostupan: http://www.coe.int/en/web/children/publications
8. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf
9. Staying Put Scotland Guidance (SG, 2013). Dostupno na: http://www.gov.scot/Resource/0043/00435935.pdf
10. Wade, J. (2008) The Ties that bind: Support from birth families and substitute families for young people leaving care. British Journal of Social Work, 38(1), 39 – 54.
11. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care, London: Jessica Kingsley

12. McGhee et al (2014) Throughcare & After-care in Scotland's Local Authorities: National Study
Dostupno na: https://www.celcis.org/files/1814/4050/5854/Throughcare-and-after-care-in-scotlands-local-authorities.pdf

13. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

14. Stein, M. (2012) Young People Leaving Care. London: Jessica Kingsley

15. Mendes, P. and Moslehuddin, B. (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care, Child Abuse Review Vol.15: 110-126

16. Ako ste zainteresirani, više informacija o radu na životnoj priči možete pronaći u tekstu "The Positive Contribution of Life Story Work to Individuals and Carers" (2010.) dostupnom na: http://79.170.44.96/lifestorynetwork.org.uk/wp-content/uploads/downloads/2012/11/the-positive-contribuition-of-life-story-work-to-individuals-and-carers.pdf

17. Ako ste zainteresirani, dodatne infromacije o planiranju za specifičnu osobu možete pronaći na: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/migrated/files/9781859354803.pdf or http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/maps/

18. Dodatne informacije o mreži Care Leavers Network možete naći na: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/ .

19. Dodatne infromacije o projektu "Jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade s djecom u alternativnoj skrbi" možete naći na https://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/quality-care/alternative-care/promoting-standards-of-care/training-of-care-professionals

20. Informacije prikupljene tijekom trajanja projekta u Italiji pod patronatom državnog pravobranitelja za djecu i adolescente koji je provodio SOS Children's Villages International u suradnji sa Sveučilištem u Padovi. Više informacija možete naći na stranicama Mreže za mlade u procesu izlaska iz skrbi: http://www.agevolando.org/care-leavers-network/

21. Opća skupština Ujedinjenih naroda (2009.) Guidelines for the Alternative Care of Children: adopted by the General Assembly, 24 February 2010, A/RES/64/142 . Engleska verzija dostupna na: http://www.unicef.org/aids/files/UN_Guidelines_for_alternative_care_of_children.pdf

PREPARE FOR LEAVING CARE